

SIRP

NUMBER 48 (3233)

EESTI KULTUURILEHT

hind 15 krooni

19. DETSEMBER 2008 **ÜHISKOND** Toomas Paul rõõmustab Augustinuse tõlke üle. Lk 6/ **KIRJANDUS** John le Carré spioonihullusest. Lk 8-9/ **ARHITEKTUUR** Konkursid, ekstsentriline juugend. Lk 10-11/ **TEATER** Kaus „Arbuusisuhkrus”. Lk12-14/. **FILM** Söödi valus dok, eesti mage mängufilm. Lk 20-21/ **KUNST** Elkeni kunstikiri Frankfurdist. Lk 23/ **MUUSIKA** ERSO ja Sergei Dogadin. Lk 25/ **KEELE-ELU** Eestikeelne vene kool. Lk 32.

SIRP eri: SIRP 2008, artiklite koondnimekiri. Lk 15-18. Aastakokkuvõtted lk 2-5, 7, 13, 21, 23, 25.

HEAD KULTUURIAASTAT 2009

MAREK
VAHITORN

Järgmine Sirp ilmub 9. jaanuaril 2009.

Maailm pärast aastat 2008

Võimalik, et aja möödudes ei paista 2008. aasta silma millegi erilisega. Oht, et tegu pole aastaga nagu iga teine, on siiski olemas. „Rutiinsete” vastuolude kõrval jäävad lõppevat aastat meenutama Venemaa agressioon Gruusias ja tõsised mõrad piiranguteta finantskapitalismi toimimises.

Kõlanud on võrdlused 1920. aastate lõpu majanduskriisiga.

Sellega seoses küsisime mitmete elualade inimestelt:

1. Milline näib pärast 2008. aastat olevat globaalse kapitalismi tulevik ja tervis?

2. Kas on karta, et õhtumaad on sunnitud käegakatsutavas tulevikus oma elustiili ja hoiakuid muutma?

3. Möödunud sajand tähistab formaalselt kolonialismiperioodi lõppu. Kas on loota, et arvukad mittelääne kultuurid liiguvad alanud sajandil väärrikama ja tänasest pingevabama iseolemise poole?

4. Kui ohtlik on Venemaa täna Eestile? Kui ohtlik läänele?

Märt Väljataga:

1. Asjatundjaid lugedes jääb mulje, et majandussurutis ei lõpe enne nelja-viit aastat. Mitmed Ameerika majanduskommentaatorid soovivad keinsiaanlust: lasta eelarve defitsiiti, langetada makse ja suurendada investeeringuid infrastruktuuri, et majandust käima tõmmata. Arvatavasti õpitakse laostumisohtu firmasid riigistama ja ka riiklikult juhtima. Kahjuks ei oska öelda, kas ja kuidas on need soovitusel Eestile kohaldatavad. Seni nagu tehakse kõike vastupidi, kui üldse midagi tehakse. Eesti on ju oma rahandus- ja majanduspoliitikast ammu loobunud (osalt vastastikuse umbusalduse ja õigustatud korruptsioonihirmu tõttu). Jäänud ongi ainult maksupoliitika.

Globaalse kapitalismi tuleviku ennustamiseks pakub hirmutavaid paralleele 1930. aastate algus. Surutise süvenedes hakati otsima patuoina, riikide majandus sulgus, tekkisid autoritaarsed režiimid. Teisalt võiks surutis ja vabaturudogmatismi kompromiteerumine anda tõuke heaoluriigi taassünniks. Heaoluriigi ideoloogiliseks eelduseks oli eelmise sajandi keskel omamoodi progressiivne rahvuslus – seda pole aga nüüd kusagilt eriti võtta. Säärane rahvuslus, mis praegu käibib, pole just eriti progressiivne. Majandussurutise kokkulangemine progressiivse presidendi võimuletulekuga USAs võib luua majanduspoliitika jaoks eksperimendialtima õhustiku.

2. Majanduslangus sunnib igal juhul eluviisi muutma, igaüks, kas sellel on ka pike-maajalist mõju. Üldiselt on jutud sellest, et lääne inimene või inimkond üldse peab oma hoiakuid ühes või teises suunas muutma, nagu hane selga vesi, seni kui muutumiseks puudub otsene, käegakatsutav surve või vajadus. Nüüd võib tõesti säärane vajadus tekkida. Probleem on selles, et keskkonnasõbralikum eluviis on ikka olnud rikaste ühiskondade ja inimeste idee. Kui majanduskriis süvendab vaesust, siis võib see idee kandepinna kaotada.

3. Pinge ja ebaväärikuse tunde üks põhjusi on enese võrdlemine teistega. Tänapäeva maailm pakub selleks üha rohkem võimalusi ja see võib pigem süvendada ressentimenti, kadedusvimmu. Kui aga tekib olukord, et lääneriigid peavad hakkama idast ja lõunast abi paluma (Island Venemaalt, USA Hiinalt), siis viimaste väärrikustunne võib

sellest küll kerkida. Islamimaailmaga on omaette lood. „Väärrikam ja pingevabam” iseolemise võib ehk ees oodata ainult Iraani, kui ta suhted läänega normaliseeruksid.

4. Venemaa üritused Eestit rahvusvahelisel areenil diskrediteerida ei ole suurt vilja kandnud. Kui mõnikord Eesti maine ja toetus on ka langenud, siis oleme selles ikka ise süüdi olnud. 2007. aasta aprillisündmuste järgne populaarsus andnuks valitsusele hea võimaluse meie vene vähemust (keda võib muide täiesti vabalt kogukonnaks nimetada) mõne präänikuga enda poole võita (kodakondsus, keele- ja hariduspoliitika). Puudus aga riigimehelikkus, võimalus lasti raisku ja nüüd on Venemaal juba lihtne sinse vähemusega manipuleerida. Venemaa võib hakata USA uut valitsust proovile panema. Lootkem, et ta teeb seda kusagil kaugemal: Iraani, Kuuba või Venezuelaga seoses, mitte oma naabermaadel. Samas pole Venemaal maailmale pakkuda midagi peale nafta ja selle hind langeb. Pealegi näib, et antiameerikanism, mis vahepeal aitas Venemaal leida ühist keelt Lääne-Euroopaga ja endise Kolmanda Maailmaga, on Bushi lahkimisega oma toitepinnast kaotamas.

3X PIIA RUBER

Kristiina Ross:

1. Igapäevaste uudistega on üldine meeleolu viimastel kuudel kõetud nii eshatoloogiliseks, et millegi lõppemise ei näi nagu kahtlustki olevat. Küsimus on ainult selles, mille lõppu keegi silmas peab: kas on kogu läänelik maailm kokku varisemas või on lõpule jõudmas ainult üks selle etappe või ühe etapi üks faas. Kui veel mõni kuu tagasi kõlas üsna usutavalt nende hääl, kes väitsid, et praegune kriis on lihtsalt seaduspärane võnne, millele järgneb kohe uus tõus ja kõik läheb üha kasvavas joones edasi nii nagu varem, siis praeguseks ei mõju seesugused sõnavõtted enam kuigivõrd optimismi süstivalt. Süveneb hoiak, et isegi kui aasta või pooleteise pärast uus majandustõus algab, saab see olla ainult üks sakk üldise ammendumise teel. Majanduses võhikul on raske hinnata, kui suures ulatuses on seda laadi apokalüptiliste piltide taga pelgad emotsioonid, kui suures osas majanduslik reaalsus. Aga küllap on ühiskonna tervisega sama moodi nagu üksikindiviidiga, kelle somaatilise ja psüühilise seisund on omavahel seotud ja teineteist otseselt mõjutavad. Nii et kui usk globaalse kapitalismi tulevikku ja elujõudu ühiskonnas mingi kriitilise piirini raugeb, siis ongi selle elukorralduse tervise lood kehvasti.

2. Käegakatsutavas tulevikus ja väga järsult ehk mitte. Elustiili ja hoiakuid muudetakse väga visalt, kui just mingi katastroof selleks tagant ei sunni. Sellest ei piisa, kui kõik teavad, et ressursside priiskamiseks kuigi pikalt ei jätku; varud peavad päris realselt otsa lõppema, enne kui hoiakud muutuvad. Aga kas elustiili ja hoiakute muutuse sundust tasub karta või oodata, on maitseküsimus, mille juures mängivad teatavasti kaasa isiklikud kogemused, ealised iseärasused ja mis kõik veel. Leidub inimesi, kelle meelest vana vaikne ja väärrikas Euroopa on niikuinii ammu hääbunud ja suurem osa XX sajandi teise poole ameerikalikust arengust kujutabki endast pigem tungivalt lahendust otsivat üleminekuprotsessi kui väärtust omaette. Globaalse kapitalismi üks argitasandil toimivaid sümboleid, suur rahvast täis ostukeskus, kus agressiivne mürafoon päev läbi kõigi ajusid peksab, on näiteks nii ebameeldiv ja nüri nähtus, et selle painest pääsemiseks oleksid ehk paljud valmis mingit osa oma elustiilist ja hoiakutest muutma, kui mingi vähegi vastuvõetav ja mitte liiga suurt pingutust nõudev alternatiiv kusagilt terendaks.

3. Kui eeldada, et viimase aja kriisid on tõesti seotud lääne kultuuri ammendumisega, siis peaks see olema loomulik areng. Jääb küll küsitavaks, kas neil mittelääne kultuuridel on sealjuures väärrikust juurde vaja või jätkub neil seda niigi piisavalt ja meie oma teistsuguste väärtuste vaatepunktist ei oska seda lihtsalt näha. Terroristid ja mereröövlid esindavad neid kultuure sama (eba)adekvaatselt nagu *skinhead*’id või mõne kristliku äärmusrühmituse enesetapjad lääne kultuuri. Ja pole ju sugugi selge, mis saab olema praeguse lääne kultuuri, mis nende teiste kultuuride roll eri kultuuritüüpide võimalikus sulandumises. Kes kellele uusi väärtusi ja väärrikust õpetama hakkab? Seda on isegi tagantjärele teatavasti keeruline öelda, sest igaüks vaatab juhtunut oma mätta otsast. Ristisõdade ajal tungisid Lähis-Idas vähemalt araabia ajaloopärimuse järgi nende kõrgintellektuaalsesse ja peenekoelisse maailma kristlaste näol jõhkrad, brutalsed ja saamahimulised hordid, kelle primitiivsus oli silmatorkav nii tehnoloogia, meditsiini kui ka moraali vallas. Kuivõrd kristlased suure osa seal nähtud araabia kultuuri saavutustest seejärel kasutusele võtsid, siis on mingis mõttes võimalik pidada kogu ristisõdadejärgset Euroopa kultuuri araabia kultuuri edasiarenduseks. Nii sõltub ka praeguse lääne ja mittelääne kultuuri võimaliku sümbioosi korral suures osas vaatepunktist, kummas pooles näha end hävitada laskvat peremeesorganismi ning kummas oma tahet maksma panevat elujõulist parasiiti.

4. Küllap just nii ohtlik, nagu tal majanduslikult ja sõjaliselt on võimalik olla.

Tõnu Õnnepalu:

1. Tervis tundub olevat hea, vähemalt isu järgi vaadates. Kui mitu triljonit riigi krediiti on pangad juba alla kugistanud? Ja limpsavad ainult keelt. Andke veel. Ja teised ootavad sama molli juures, ninad armsalt püsti: autotööstused, lennukompaniid. Andku aga riik raha, et saaks autosid sama hooga edasi toota. Järgmisena peab riik andma raha liisingufirmadele, et vaesed jälle neid autosid ostaksid, päästma turismifirmasid, et keegi ikka lendaks. Jne. Aga kas peab nii palju autosid tootma, nii palju

lendama? Seda küsimust ei julge õieti keegi esitada, sest tõesti, kõik need töötud ... Riigid on asunud kapitalismi reanimeerima, ja see ise kõlab kurjakuulutavalt. Maksavad nagu lambad. Sest mis neil muud üle jääb. Sõda ja revolutsiooni ju ka ei taha. Aga iga sellise „toetuspaketi”ga, nagu neid raha korstnasse kirjutamisi kaunilt kutsutakse, jääb ju riigi krediit ise õhemaks. Riigi krediit: riik ise. Sest natsionaliseeritakse aina kohustusi, mitte tulusid. Kuid riikidel on kohustusi juba enne raske täita. Pensionid, tervishoid, juba enne oli selge, et neid ei jõuta enam maksta. Rääkimata USA tohutust välisvõlast, mis tähendas seda, et Hiina, Pärsia lahe naftamonarhiad, Jaapan, Venemaa maksid kinni Ameerika vaeste kodu- ja tarbimislaenu või teisiti öeldes Iraagi sõja. Aga see sõda pole olnud võidukas. Sõda on riigid ikka krediidi peal pidanud ja tagatiseks on olnud võit. Kala hakkab mädanema peast: küsimus pole tegelikult mitte globaalse kapitalismi, vaid Ameerika Ühendriikide tulevikus (eks neid või muidugi samastada). Kui nad sellest supist välja tulevad, oma võimu ja sellega ka krediidi mõnelgi määral taastavad, siis ehk jätkub mõnda aega *business as usual*, kuigi ehk tasasemalt, vaesemalt. Aga talutavuse piires vaesemalt. Teine variant on täielik määramatus ja selle kohta ei saa põhimõtteliselt midagi ennustada. Sest meie ennustused

käivad tuntud süsteemi käitumise kohta. Kui aga see tuntud süsteem, mida me nimetame näiteks kapitalismiks (aga samas on see riikide, sõjaliste jõudude tasakaalu süsteem, ega siis raha ei maksa midagi, kui selle taga pole jõudu), ei jõua ennast enam süsteemina taastoota, siis võib juhtuda ükskõik mida. Järgmine süsteem ei ole determineeritud eelmise poolt. See võib tulla iga sugune. Nn liblikatiivaefekt, mis stabiilses süsteemis tegelikult ei toimi, sest tasakaalustavate tegurite jõul tema mõju sumbum, võib korraga saada tõepoolest reaalseks. Tühine sündmus võib paisuda ükskõik milleks. Meie isiklikud

valikud võivad korraga osutuda oluliseks. Ükskõik kellest võib oleneda maailma saatus. Aga kust me teame, kellest? Kokkuvõttes, mis tähendust oleks selle globaalse kapitalismi tervise pärast muretsemisel? Ainus võimalus, nii või teisiti, on elada inimesena nii õigesti kui sa oskad, olla nii hea, kui sa suudad (niikuinii kurja tegemisest ei pääse), armastada siiralt, surra oma surma. Mis veel.

2. Karta või loota? Loota. Aga karta ka. Sest ega see siis pole mingi selline ilus muutus, et korraga on ostukeskuste asemel väikesed armsad ökopoed ja kõik käivad ringi taaskasutatud kotiriides. See on jama. Inimesed hoiavad sellest, millega nad harjunud on, kinni viimse võimaluseni ja kauemgi. Nad on valmis selle nimel võitlema, purustama, tapma. Kuigi see on absurdne. Tõsiselt muutuvad need hoiakud ja stiilid ainult suurte segaduste ja kannatuste tõttu. Keegi ei muuda neid, mitte ükski valitsus igatahes. Need muutuvad ja me ei tea, kuidas või milliseks. Igatahes mitte selliselt ja selliseks, nagu me praegu arvame end tahtvat. Tahtmised on ju pealegi nii erinevad!

3. Täni on need mittelääne alad jäänud selleks vaeseks perifeeriaks, tänu millele ja mille taustal meie jõud ja rikkus on saanud ja jäänud võimalikuks. Küllap see kord on lagunemas. Kas see tähendab, et neisse perifeeriatesse saabub heaolu ja demokraatia? Kohe vist küll mitte. Nende väärrikus, kui me mõistame seda nii, nagu me praegu mõistame lääne väärrikust, see tähendab, hegemooniast, on kujutletav küll, aga umbes sellises süsteemis, kus Lääne-Euroopa ja Ameerika on mingisuguse suure, näiteks Hiina-keskse Euraasia Liidu (kindlasti on see midagi muud) suhteliselt vaesed ja võimuta ääremaad. Meie väärrikas ja pingevaba iseolemine on ju meie valitsemine nende üle, kes saavad endale vähem väärrikust lubada ja peavad rohkem pingutama.

4. Kõige ohtlikum on Eestile muidugi Eesti. Siis tuleb tükk tühja maad ja siis võib-olla

Venemaa. Aga võib-olla hoopis keegi teine. Mina usun küll, et oma saatust me kujundame kõigepealt ise ja siin, kuigi see pealtnäha sõltub meist nii vähe. Väliste ohtudega tuleb muidugi arvestada, aga millistega ja kuidas? Kõige tõsisem väline oht võib Eestit ikkagi ähvardada Ameerikast. Ameerika langus, see tähendab, praeguse süsteemi lagunemine, võib valla päästa igasuguseid jõudusid. Venemaa on vaid üks neist. Venemaa on tegelikult ikkagi osa läänest, ainult läänega ja lääne sees saab ta mängida oma võimumänge, läänes ja läänele on ta tähis. Venemaa on tegelikult huvitatud praeguse süsteemi säilimisest. Mida oleks tal võita näiteks Baltimaade vallutamisega? Absoluutselt mitte midagi, kaotada päris palju (muidugi, see arvestus ei pruugi midagi maksta mõne hullu jaoks). Mine tea, võib-olla ühel hetkel tuleb meil Venemaas hoopis liitlast otsida. Praegu otsib ju Venemaa tegelikult läänes liitlasi. Ja leiab ka. Mulle ikkagi tundub, et maailm on sisenenud väga muutlikku faasi. See Vene ohu mantra on võib-olla vaid turvaline minevikuskeem. Nii me oskame oma tulevikku ette kujutada. Aga sellel ei pruugi tegelikkusega mingit pistmist olla. Ükskõik kui palju me ka ei suurenda oma sõjalist „võimekust”, on see jätkuvalt suurusjärgus null. Sama suur on meie välispoliitiline autoriteet. Meil pole lubatud kedagi kellegi vastu välja mängida või katsuda kedagi mängust välja mängida. Need on suurte mängud. Meist ei olene midagi ja sellepärast olenebki kõik ainult meist endist: meie ükskõik millistele „liitlastele” on meie tähendus lõppude lõpuks ikkagi sama – väga lähedal nullile. Meie enda jaoks – lähedal lõpmatusele.

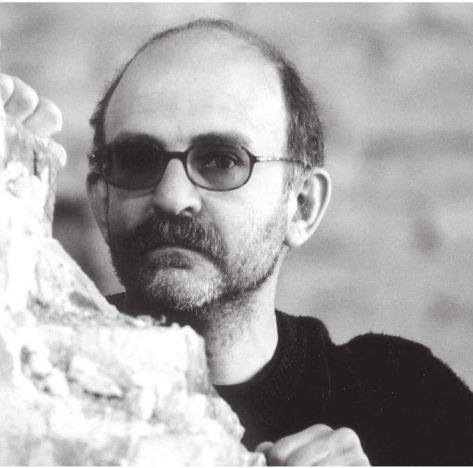
3X ERAKOGU

Tõnu Viik:

1. Kui globaalse kapitalismi all mõelda rahvusvahelise mõõtmega äritegevust, finantskorporatsioone ja muud sellist, siis usun, et selliste asutuste tervis on parem kui eales varem. Rikkused koonduvad jätkuvalt vastavalt raha liikumise põhiseadusele: seal, kus juba on raha, tuleb seda juurde, ja seal, kus raha on vähe, jääb seda aina vähemaks. Suures plaanis ei muuda seda tendentsi ka mitmete valituste ja rahvusvaheliste organisatsioonide sotsiaaldemokraatlikud, sotsialistlikud või muud majanduslikku võrdsust taotlevad ponnistused. 2008. aasta on rahvusvaheliste korporatsioonide heaolu kindlustamisel murrangulise tähendusega, sest nende oluline roll riiklike ja globaalsete infrastruktuuride funktsioneerimises (eelkõige panganduse näitel) avas neile riikide rahakoti oma riskide maandamiseks. Edaspidi peavad nad leppima suurema riikliku järelevalvega, kuid saavad vastutasuks maksu maksja toe nende elutegevust ähvardavates situatsioonides. 2. Kui meid ei taba lähema paarikümne aasta jooksul suuremad looduskatastroofid, siis arvan, et mitte. Kui aga rääkida pikemast ajaperspektiivist, siis pole ükski riik ega rahvas eales järsult muutnud oma elustiili ja hoiakuid sisemise valgustuse või uute ideede küpsemise tagajärjel. Järsud hoiakumuutused tulevad tavaliselt kas sotsiaalsete katastroofide tagajärjel või nii, et territooriumid võetakse

üle uute inimeste poolt, kellel on juba välja kujunenud teistsugused ideed ja harjumused. Viimast tüüpi muutused tabavad meid *pax Americana* asendumisel uue maailmakorraga, mille kehtestajad ja korraldajad ei ole enam lääne tsivilisatsiooni esindajad ning millega kaasneb laiaulatuslik globaalne migratsioon meie territooriumidele. Meie ülesanne õhtumaade loojangul oleks käituda nii, et uutel maailmajõududel oleks tahtmist meie parimad põhimõtted üle võtta ja neid meie suhtes rakendada. 3. Siin on vastuolu: kultuuride paljus on õhtumaise kultuuri rüpes sündinud idee ja euroopaliku globaalse kapitalismi ühe haru, turismitööstuse produkt, mis ei ole omane inimestele, kes ei tunne läänelikku mõtetraditsiooni ega ole lääne

kultuurist mõjutatud. Ainult euroopalike mõttemudelite ülekande korral on võimalik panna „eksootiliste kultuuride” liikmed oma kultuurilist unikaalsust hindama ja kaitsma. Enamik nn traditsiooniliste kultuuride esindajatest tahavad olla normaalsed, mitte eksootilised inimesed ja kasutavad hea meelega kõikvõimalikke materiaalseid ja tehnoloogilisi hüvesid, sõltumata nende kultuurilisest päritolust. 4. Tegu on eelkõige küsimusega, kui ohtlik on Venemaa iseendale, täpsemalt, milliseid ideid ja milliseid enesekehtestamise strateegiaid hakatakse kasutama Kremli Venemaa identiteedi loomisel ja oma võimu imago kujundamisel. Praegu kasutusel mõttemudelid on väga sarnased meie sambapühaklaste omadega ning põhinevad must-valgel meie-nemad vastandusel, mineviku nostalgial ja imagoloogilisel revanšismil, mille puhul on väga lihtne populistlikku meriiti lõigata. Gruusia sündmused näitasid, et Kreml on valmis Venemaa traumeeritud imperiaalset teadvust ka reaalse sõjategevuse abil väljendama ja sellega Venemaa ajaloolist traumat veelgi süvendama. Venemaa ohtlikkus edaspidi sõltubki sellest, kas see ring – ajaloolisest traumast põhjustatud neurootiline käitumine, mis omakorda õhutab ajaloolist traumat – hakkab süvenema või suudab Venemaa sellest retraaktiivsest kordumisest välja murda.

David Vseiov:

1. Olevikusündmuste kaalukuse hindamine on inimestele üle jõu käiv ülesanne, kuna eeldab võimet näha tulevikku, mida pole surelikele antud. Selles veendumiseks piisab paarikümne aasta taguste ajalehtede lehitsemisest ja esiletoodud pealkirjade lugemisest. Kas need ei teatanud meile „ajaloolistest” kõnedest ja kongressidest? Ning, kas Rooma keisrite või absolutismiajastu Prantsusmaa kuningate tegudel ja sõnadel ei olnud igavikulist tähendust? Aga tänase päeva vaatevinklist on kõik see vaid muiet väärt tühi-tähi. Pole erilist kahtlust, et ka 2009. aastal räägitakse jätkuvalt globaalse kapitalismi tulevikust ja tervisest. Kuid, kas seda tehakse samuti 2109. aastal – see on paljusküsitav. Tegelikult pole ju globaalse kapitalismiga juhtunud midagi katastroofilist, mis väljuks selle sama kapitalismi olemuslikest raamidest ning jätkaks tänasel päeval sedavõrd

olulisena paistva teema kõneväärseks ka kaugemas tulevikus. 2. Õhtumaine elustiil ja hoiakud on kujunenud arvestatava ajaperioodi jooksul ning nende lähiajaline põhimõtteline muutumine saab toimuda vaid tulenevalt mingist globaalsest katastroofilisest vapustusest. Sellisel juhul aga saavad maamunalt pühitud ka hommikumaine elustiil ja hoiakud. Õhtumaade elustiilis ja hoiakutes on käegakatsutavas tulevikus võimalikud vaid kosmeetilised ehk moevooludest tulenevad pealispindsed muudatused. 3. Üleüldine ja kõikehõlmav globaliseerimine võib vastureaktsioonina viia tõesti vähemalt kohatise iseolemise poole ja mingis variandis realiseeruda mittelääne kultuuride teadliku vastandumisena lääne kultuurile. Mis aga puudutab „väärikust” ja „pingevabadust” siis kultuurisiseselt pole nendel mõistetest kohta, sest iga kultuur on oma olemuselt väärikas ja pingevaba, vastupidisena võib ta olla märgistatud vaid väljastpoolt. 4. Vähemalt täna pole Venemaa ohtlik ei Eestile ega läänele. Ning läänele tervikuna ilmselt ka kaugemas perspektiivis mitte. Meile, piiririigina, jääb Venemaa suure tõenäosusega kahjuks vist pikemaks ajaks alatiseks potentsiaalseks ohuallikaks. Küsimus on vaid selles, millistel tingimustel võib see oht realiseeruda. Kõige üldisemalt oleks see meie idanaabrile sülle langenud täielik tegutsemisvabadus. See võib juhtuda näiteks siis, kui dramaatiline vastasseis mõnes teises maailma-malelaua nurgas muudaks suure partii lõpptulemuse vaatevinklist mängust sisuliselt välja jäänud pisikese etturist Eesti olemasolu-mitteolemasolu valgetele jõududele tähtsusetuks. Vaid sellisel juhul võib Venemaa kujuneda Eestile tõeliselt ohtlikuks. Sellepärast tulebki russofoobiasse uppumata näha asju ja jälgida protsesse, mis leiavad aset esmapilgul meist kaugetes regioonides. Nagu, kas või Lähis-Idas.

Indrek Jürjo:

1. Kapitalism on mulle alati näinud sisemiselt vastuolulise nähtusena. Alles aasta tagasi kurdeti meil lokaalset tarbimiskultuse pärast. Nüüd, kui inimesed nii Eestis kui ka kogu läänes on hakanud vähem tarbima, s.t säästvamalt ja mõistlikumalt elama, kostab kõikjalt hala, et see peatab majanduskasvu ning toob kaasa ettevõtluse languse ja massilise tööpuuduse. Kui tõsised võivad olla praeguse globaalse finantskriisi tagajärjed maailma majandusele lähimatel aastatel, ei oska ma prognoosida. Sellega ei tule toime ka professionaalsed majandusteadlased. Kuid sisemisest vastuolulisusest hoolimata on turumajandus viimaste sajandite jooksul tõestanud oma efektiivsust ja dünaamilisust. Küsimus „Mis tuleb pärast kapitalismi?” on minu meelest ennatlik ja valesti püstitatud. Selles kajastuvad kultuuriintelligentsile omased hägusalt kapitalismikriitilised hoiakud, mis aga jäävad allüüride tasemele, praegu eksisteerivale turumajandusele mingit realistlikku alternatiivi välja pakkumata. Ma ei näe kusagilt ei revolutsioonilisel ega ka evolutsioonilisel teel välja kasvamas mingit uut majandusmodelit, mis asendaks kapitalismi. Muutused saavad toimuda vaid turumajan-

duse raames: kapitalistliku süsteemi äärmusi tuleb jätkuvalt talitseda, seda tsiviliseerida ja inimlikustada, muud teed ma siin ei näe. Samas võiks praegune majanduskriis siiski vähendada neoliberaalide liigset eufooriat. Ka Eesti vastavatel „arvamusliidritel” ootan jätkuvalt korrutatava madalate maksude ja õhukese riigi mantra asemel diferentseeritumat ja järelemõtlikumat lähenemist. 2. Õhtumaad peavad loodetavasti muutma oma elustiili säästvamaks, vähendama oma ühekülgset sõltuvust fossiilsetest energiakandjatest. Minu meelest oleks ka tervitav, kui lääs loobuks liigsest enesekriitilisusest ja absoluutse sallivuse poliitikast, mis võib muutuda ennasthävitaavaks. Paljukultuurilisus õigustab ennast vaid siis, kui sellega kaasneb euroopalike väärtuste omaksvõtt, mida aga islamiusuliste immigrantide puhul ei saa sageli täheldada. 3. Juba praegu on täiesti ilmne mitmete Aasia riikide (Hiina, India, Kagu-Aasia maad) ja Ladina-Ameerikast näiteks Brasiilia esiletõus majandusliku ja poliitilise suurvõimuna. Probleemseks kontinendiks jääb endiselt Aafrika, kus paljud rahvad ei ole senini suutnud tõestada, et saavad oma riikluse üles ehitada. Lääne osatahtsus ja domineeriv roll maailmapoliitikas väheneb tõenäoliselt ka edaspidi. Iseenesest on see ju täiesti normaalne ja õiglane areng. Kuid lihtsustav oleks maailmas suure-

nevat multipolaarsust käsitada mingi omaette väärtusena. Eelkõige tuleks vaadelda asja sisulist külge: demokraatiavaenulike riikide, nagu kommunistliku Hiina ja autoritaarse Venemaa (rääkimata mitmetest islamimaadest) jõulisem kaasaraakimine maailmapoliitikas on pigem negatiivse tähendusega. Lääs, kuhu nüüd kuulub ka Eesti, peaks selliste riikide suhtes hoidma kriitilist distantsi. Võib täiesti aktsepteerida õhtumaadest erinevaid tsivilisatsioone ja eluvorme, kuid poliitiline demokraatia ja inimõigused on siiski universaalsed väärtused. Nende propageerimine ja „peale-surumine” ei ole mingi läänelik kultuuriimperialism, vaid üldhumaansetest ideaalidest kantud tegevus. Olen arvamusel, et laialt levinud mõtteviis, nagu oleks lääs ülejäänud maailma hädades süüdi ja kaasvastutav, on lihtsustav ja ekslik. Lääs peaks nn Kolmanda Maailma riike abistama eelkõige humaansetel ja ratsionaalsetel kaalutlustel, mitte aga omaenda väidetava süükompleksi tõttu. 4. Venemaa suurriiklik-šovinistlikud arengutendentsid ja avameelselt läänevaenulik retoorika teevad muret, kuid otsest ohtu läänele praegune Venemaa endast ei kujuta. Venemaal on muidugi võimalik Lääne-Euroopat teatud määral manipuleerida energiasõltuvusega, Eestis lisandub sellele julgeolekuriskile veel kohapealse viienda kolonni olemasolu. Eesti venelaskond on küll väga heterogeenne ja siin leidub kindlasti palju Eesti riigile lojaalseid ja täiesti integreerunud venelasi, kuid liigseid illusioone ei maksaks endale teha. Suure osa Eesti venelastest moodustavad nõukogude-meelse taustaga inimesed, kes hääletasid omal ajal iseseisvusreferendumil Eesti iseseisvuse vastu ning on ka praegu meelestatud Eesti riigi vastu ja orienteeritud Putini Venemaale. Naiivne oleks arvata, et see on tingitud ainult Venemaa meedia mõjust – neile lihtsalt meeldib niisugune maailmavaade. Mulle jääb arusaamatuks pärast Gruusia konfliktit intensiivistunud seimine siinsete venelaste juures, mis meenutab väga nende ees pugemist. Rahvastikuminister on jõudnud isegi nii kaugele, et kutsub töötajaid töolevõtmisel venelasi (Urve Palo eufemistlikus sõnastuses küll „teise kultuuri esindajaid”) eestlastele eelistama. Ma ei imestaks, kui varsti hakatakse juba rääkima eestlaste kollektiivsüüst venelaste ees. Venemaale ja Eesti venelastele antakse niisuguse poliitika signaal, et Eesti kardab neid ja on valmis jätkuvateks järeleandmisteks. See on minu meelest Eesti julgeolekule ohtlik.

1. Milline näib pärast 2008. aastat olevat globaalse kapitalismi tulevik ja tervis?

2. Kas on karta, et õhtumaad on sunnitud käegakatsutavas tulevikus oma elustiili ja hoiakuid muutma?

3. Möödunud sajand tähistab formaalselt kolonialismiperioodi lõppu. Kas on loota, et arvukad mittelääne kultuurid liiguvad alanud sajandil väarikama ja tänasest pingevabama isolemise poole?

4. Kui ohtlik on Venemaa täna Eestile? Kui ohtlik läänele?

Ivi Masso:

1. Võib-olla isegi parem kui enne. Turumajandusest paremat majandussüsteemi pole osatud pakkuda, ja üks turumajanduse eelistest on just võime end kriiside kujul reguleerida, kui midagi kuskil valesti läheb. Jäigematel süsteemidel see võimalus puudub. Turumajandus pole kunagi täiesti reguleerimata, vaielda võib sel teemal, kuidas ja kui palju reguleerida. USA rahanduskriisi põhjendamises süüdistavad ühed pankade ahnusele antud liiga vaba voli, teised aga hoopis riigi tagatist, mis innustasid panku andma kergekäeliselt laenusid kaheldava maksujõuga inimestele. Kriisi ajal on oluline selgitada, mida just on valesti tehtud ja mis vajab korrigeerimist. Ma ei näe mingit põhjust turumajandust süsteemina kahtluse alla seada.

2. Miks just õhtumaad? Õhtumaade hoiakud on tunduvalt enesekriitilisemad kui muu maailma omad, ja tänu sõna- ja mõttevabadusele on läänes juba kaua olnud võimalik vigadele ja probleemidele tähelepanu juhtida, mis ka aitab nende parandamisele kaasa. Loodaksin väga, et ka mujal saavutataks selline kriitilise reflektiivsuse tase, ja et maailma diktaatorid ja fanaatikud muudaksid oma hoiakuid nii inimeste kui looduse suhtes. Mis puutub elustiili, siis ka selles osas on läänes palju muutusi juba tehtud ja tänu ressursside piiratusele tuleb ehk veelgi teha. Maailma elatustaseme tasandamine globaliseerumise teel on läänele väärtusam kui globaalse õigluse kaitsjad endale aru annavad:

siit kaovad töökohad, elatustase langeb läbi kaotuste ja kriiside. Kuidas aga suhtuvad ressursside piiratusse kasvavad uued majandushiiqlased, kes on alles tarbimise hoogu sisse saamas?

3. Küsimus on esitatud nii, nagu oleks koloniseerija automaatselt lääs ja koloniseeritav „mittelääs“. Tegelikult pole imperialistlik ja kolonialistlik poliitika maailmast kuhugi kadunud, ehkki lääs sellest möödunud sajandil loobus. Paljud kunagi koloniseerinud „mittelääne“ kultuurid vaevlevad veel aastakümneid vabanemise järel diktatuuride, korruptsiooni ja lõputute kodusõdade käes, mitte just väga väärilt. Seda aetakse pahatihti endiselt lääne kolonialismi süüks. Samas ei süüdistata Eesti puhul keegi imperialismi mõjusid, kui midagi halvasti läheb, ehkki Eesti on olnud uuesti vaba alla paarikümne aasta. Väarikus eeldab ka vastutust ja kaksikmoraalist loobumist. „Mittelääne“ isolemistest väarikus ja vabadus ei sõltu praegu läänest.

4. Venemaa on oma praeguse käitumisega eelkõige äärmiselt ebameeldiv, pean silmas tema taasärganud nõukogulikkust propagandagevust – ka läänes. Kas ta ka ohtlik on, see jäägu turva-ala asjatundjate hinnata. Venemaa on läänega võrreldes suhteliselt väike ja vaene, ta ei ole väga võimas. Aga rahulikkudest ja heanaaberlikest suhetest võiks rääkida alles siis, kui Venemaa oma nõukogude aegsest imperialismist avalikult distantse võtaks ning oma endistelt ohvritelt vabandust paluks – selle asemel, et toda kuritegelikkust moodustist õigustada, nagu ta nüüd paraku teeb.

VÄLISMINISTEERIUM

Harri Tiido:

1. Majanduslikult rammusatel aegadel eelistatakse üldiselt riigi tagasihoidlikku rolli, et võimalikult paljud saaksid vaba turumajanduse tingimustes piiramatult teenida. Rasketel aegadel on aga inimestel kalduvus pöörata kriitika valitsuste vastu, kes olevat jätnud õigel ajal ja õigel moel sekkumata, piirangud kehtestamata jne. Kuigi rammusate aegade tagasi saabumisel kaldub pendel taas suuremate vabaduste suunas, jääb midagi alati alles ka piirangute või reeglite poolt. Ja nii see pendel kiigub. Küsimus on võngete ulatuses: kui ühele poole liikumist õigel ajal pidurdada, siis on ka vastasfaasi liikumisel pendli võnke ulatus väiksem. See oleks ratsionaalne mõtlemine, mis aga inimloomusele alati omane ei ole. Praegune kriis on kasulik õppetunnina, kuid kapitalismi tervise mõttes immuunsust vaevalt et annab. Turumajandus ja kapitalism vaevalt et hingusele lähevad. Küll nad kosuvad. Teiselt poolt võib globaalses plaanis süveneda kahe kapitalismi-tüübi reljeefsem esilekerkimine: nimetagem ühte liberaalseks kapitalismiks ja teist autoritaarseks. Lääne kapitalism

esindab valdavalt liberaalset turumajanduslikku mudelit. Selle kõrval on aga täheldatud ka autoritaarsemat laadi kapitalismi, näiteks Singapur, seejärel Hiina ja nüüdseks Venemaa. Sergei Karaganov on kirjutanud, kuidas autoritaarne kapitalismi-mudel olevat paljudele riikidele parem kui liberaalne ning et see autoritaarne mudel hakkab paljudes kolmanda maailma riikides kindlasti populaarsust koguma. Tuleviku plaanis on kasulik jälgida autoritaarse kapitalismi arengut (Venemaa, Hiina), kuna

kahe kapitalismi-mudeli konkurents (või vastasseis), nagu ka nende vaheline koostöö, võib kujuneda eeloleva ajajärgu üheks määravaks teguriks.

2. Ei ole kindel, kas on õigem öelda „karta“ või „loota“ elustiili ja hoiakute muutumist. Mingil moel tuleb muudatusi kindlasti, nii positiivses kui negatiivses plaanis. Loota tasub energikandjate ja toiduainete hinnatõusust tulenevat säästlikumat elu- ja mõttestiili. Karta tasub mitmesuguseid uusi piiranguid, regulatsioone ja muud sellist, mis viib läänemaailma pisikeste sammukestega kasvava totalitaarsuse suunas. Inimese vabadusi ja isolemise ning -otsustamise õigusi on juba niigi järjest piiratud. Olgu näiteina toodud reisijate kontrollimine lennujaamades, piirangud kaasavõetavatele esemetele, jälgimiskaamerate arvukuse kiire kasv avalikus ruumis, mitmed Euroopa Liidu regulatsioonid, „poliitiline korrektus“ või miks mitte ka suitsetajate õiguste piiramine, mistõttu neil, erinevalt näiteks homodest, ei ole võimalik isegi omasugustele mõeldud baare avada. Võimalik oleks ka laenamiskultuuri muutus, kuid sellele ei maksa väga lootuda, laenubuumid ei ole väljatatud ka tulevikus.

3. Mitmed mittelääne kultuurid kindlasti püüavad seda teed käia. Omaette küsimus on, kas see õnnestub. Üks põhjus on globaliseerumine, kuid usun siiski ka selles protsessis säilivat võimalust kohaliku eripära säilimiseks. Teine põhjus (eelkõige abi vajavates riikides on väljast koos abikäega tulev surve muuta läänemaailma sarnaseks ja abisõltuvuse teke. Kahetsusväärsesti tihti püütakse teistele kultuurikeskkondadele peale suruda oma

mudeleid. Sobimatusse pinnasesse istutatud taim võib olla väga väärtuslik, kuid känguda või siis anda väärtustunud vilju. Läänemaailmal on kalduvus arvata, et nende ühiskonnamuudel on ainuvõimalik. Iga ühiskond peaks aga ise oma tee valima ja teistsugune mudel ei pruugi vältimatult halb olla, see on lihtsalt teistsugune. Täiesti pingevaba isolemine on aga tänapäeva maailmas praktiliselt võimatu. Globaalsed probleemid puudutavad kõiki ja kardan, et pinged maailmas pigem kasvavad kui kahanevad.

4. Praegune Venemaa elukorraldus on ohtlik eelkõige talle enesele. Kuid Venemaa on potentsiaalne ohuallikas ka Eesti jaoks. Seniste arengutendentside jätkudes võib Venemaa kujutada ohtu ka läänele, kuid kindlasti vähemal määral ja teistsuguses vormis kui mõnele väikesele naaberriigile. Venemaa püüab praegu oma malli järgi ümber kujundada Euroopa ja maailma julgeolekuarhitektuuri, soovimata täita olemasolevast arhitektuuri tulenevaid kohustusi. Venemaa on potentsiaalne ohuallikas, kui ta on liiga tugev või liiga nõrk. Praegu on ta vahepealses seisus, kuigi tunneb muskleid paisumas. Väga tugevaks Venemaa lähitulevikus ilmselt ei kujune, kuid siseprobleemidest tulenev nõrgenemine on võimalik. Nõrkuse saabudes võib aga Venemaa juhtkond tunda seletamatut soovi näidata, et ta on endiselt täis elujõudu ja teha seda mõne väikeriigi arvel ... Tsaari-Venemaa, Nõukogude Liidu ja kaasaegse turumajanduse elementide sümbioos võib anda väga kummalise tulemuse, mis erilist optimismi ei sisenda. Mitmete lääneriikide liidrid arvavad, et nad tunnevad Venemaad ja saavad sealsete liidritega hakkama. Nad eksivad ... Venemaa dirigeerib rahvusvahelist orkestrit praegu palju rohkem kui arvatakse.

Hent Kalmo:

1. Pole üllatav, et selle aasta septembris ja oktoobris finantsturgudel valitsenud peaaegu apokalüptilise meeleolu tõttu on maailma asju kokku võtvad kolumnistid hakanud rääkima kapitalismi peatsest lõpust. Loodetavasti saavad need, kes seda räägivad, vähemalt ise aru, mida nad täpselt silmas peavad. Kui kapitalismi all mõelda majandussüsteimi, milles ressursid jaotuvad detsentraliseeritud hinnamehhanismi toimetel, siis pole ühegi riigi majandus – ega ka maailmamajandus tervikuna – täielikult kapitalistlik. Avaliku sektori kulutuste märgatav kasv viimaste aastakümnete jooksul viitab pigem sellele, et n-ö kapitalistlik osa majandusest kahaneb. Oleks eksitav tõlgendada neid muutusi erinevate majandusmudelite nullsumma mänguga sarnaneva konkurentsina – „sotsialismi pealetungina“ või „kapitalismi lõpuna“. Pigem on tegemist eri laadi otsustusmehhanismide kombineerimisega. Kardetavasti ei ole selline kirjeldus piisavalt seksikas, et sobida kahe kohvitassi vahel põgusalt läbi loetud kolumnisse, kuid vähemalt on see täpsem ega sarnane loosungiga. Filosoofid ütlevad, et pole selgitust, mis ei varjuta. Kui jutt on millestki nii keerulisest nagu kaasaegne majandus, on hädavarvlik seda meeles pidada.

Turg on alati nõudnud formaalset või mitteformaalset (nt viisakusel, tavadel, reputatsioonil või hirmul põhinevat) reguleerimist. Kapitalismi ajaloos on uute turgude tekkele peaaegu alati järgnenud turutõrked, mis on omakorda kutsunud esile innovatsiooni reguleerimises. Seda võib näha ka nüüd. Finantssüsteemi laienes uut laadi instrumentide väljamõtlemise ja kauplemisega, püsis üsna pikka aega ühes, üleüldisele usaldusele rajatud tasakaalupunktis ning kui see usaldus kadus, hargnes üha kasvava paanika saa-

tel koost. Kohe pärast seda hakati mõtlema uut laadi regulatsiooni meetmetele. Ehkki riigi sekkumine niisuguses vormis võib näida kargu ulatamisena hinge vaakuva kapitalismile, on see tegelikult osa uute, üha virtuaalsemate hüvistega kauplevate turgude tekkimisest. Tähelepanuväärselt toetuvad kõik, ka sotsialistide sellel aastal ette võetud rahanduslikud ja eelarvelised „tulekustutusmeetmed“ ise kapitalistlikule kasumiajendile. Pangandussüsteemi raha sissepumpamisel ei ole mõju, kui seda kasumi lootuses edasi ei laenata.

3. Tulevikku on raske ette kujutada „kultuuride“ kooselu või veel vähem „iseolemisenä“. Mitmuses kultuuri mõiste kipub ise kujunema ajalooliseks (eeskätt lääne) artefaktiks, nii et pingevabadust võib vaevalt loota. Samas oli Spengleril kindlasti õigus, kui ta leidis, et eurooplaste maailmapilt on endiste ääremaade esiletõusmise tõttu läbi tegemas alandavat Kopernikuse revolutsiooni. Hiina reageerimine Nicolas Sarkozy otsusele kohutada dalai-laamaga viis vägisi mõtted XIX sajandi suurtükidiploomaatialle, ehkki seekord on kahurid teises suunas. Kui USA finantsminister Henry Paulson läks Pekingisse, siis peeti talle loeng sellest, kuidas juhtida majandust. Majanduslike ja demograafiliste jõuvahekordade muutmine viib kahtle-

mata ka sümboolse geograafia muutumiseni ning Hiina, India ja Lõuna-Korea paistavad varasemast palju enam silma kaasaegses popkultuuris. G8-st sai Washingtoni kriisikonverentsil G20. Kui majanduskasvu ja seda laadi sümboolset edutamist saab pidada väarikamaks isolemiseks, siis võivad paljud Aasia ja ka Ladina-Ameerika riigid (erinevalt kultuuri-dest) seda tulevikult kindlasti loota.

4. Venemaa on täna ohtlik eeskätt iseendale. Venemaa „uut tõusu“ võib võrrelda mõne ettevõtte aktsia põgusa spurtimisega kõrgele, millele järgneb masendavate fundamentaalanäitajate tõttu viimaks ikkagi langus. Kuigi Norra eeskujul on Venemaa püüdnud vältida musta kulla needust naftaraha reservide kuhjamisega, on sealne majandus siiski üsna lootusetult toormaterjalide väljaveo suunas kreenis. Õigupoolest ei too isegi see sektor enam eriti raha sisse, sest toorme ammutamise ebaefektiivsuse tõttu on see liiga kalline. Nõnda pidigi riik sellel aastal naftat välja vedavatele ettevõtetele reservide abil appi tulema. Majanduslikud probleemid näivad aga väikestena, kui pöörata tähelepanu Venemaa demograafiale, mis on lausa kohutavas seisus. Sellel aastal tehtud katsed võidelda alkoholismiga on pigem näidanud haldussuutmatust kui võimude tõsist tahet midagi korda saata.

See ei tähenda muidugi kaugeltki, et Venemaa ei võiks olla ohtlik ka Eestile. Ilmselt on igal riigil, ka Eestil, vaid piiratud hulk tähelepanu, mida pühendada kõikvõimalike probleemidega tegelemiseks. Viimaste aastate jooksul on suhted Venemaaga sellest tähelepanust suure osa ära võtnud. Juba selleks, et olla informeeritud valvsesisakus, peab Eesti hoidma tööl suurt hulka ametnikke, kes võiksid teha midagi muud ja kasulikumat. Tänapäeval ei alustata sõda kõlavate deklaratsioonidega. Eesti ja Venemaa vahel kestab juba pikemat aega pidev külm sõda, mis tegelikult ei olegi nii külm.

3X ERAKOGU

Heido Vitsur:

1. Suured kriisid toovad endaga alati kaasa suuri muutusi. Kriis tekib ju siis, kui midagi on läinud viltu, ja lõpeb siis, kui kriisi põhjused on likvideeritud. Tänane maailmamajandus on haige ja ilma nende mitmete triljonite USD-deta, midariikide valitsused ja keskpangad majanduse päästmiseks on mängu pannud,

oleks maailmamajandus ilmselt juba koomas – see on palju hullemas olukorras kui kolmveerand sajandit tagasi suure depressiooni ajal. Kuid kõigile vereülekannetele vaatamata ei ole majanduse vereringet tööle saadud ning uus aasta toob endaga kaasa pankrottide laine ja tööpuuduse kasvu jms, kuid ilmselt mitte bolševismi taassündi. Praeguse kriisi põhjusi otsitakse rahamaailmast ja peasüüdlaseks peetakse enamiku asjatundjate poolt veerand sajandit tagasi alanud finantsturgude liberaliseerimist ja dereguleerimist (kuigi on ka neid, kes väidavad, et süüdi on just regulatsioonide säilimine). Kuid on ka neid, kes näevad probleemi algust USA dollari ja kulla seotusel põhinevast Bretton Woodsi süsteemist loobumises 1973. aastal. On neid, kes ütlevad, et süüdi on globaliseerumine.

Lühiajalises kontekstis põhjustas kriisi lahvatamise aga tõsiasi, et ühel momendil ei saanud rahamaailm enam varjata, et kuningas on alasti; et rikkuse enneolematut kasvu ei olnud, vaid et investeerimispingad olid loonud ja müünud rahaturgudel tohutult katteta väärt-pabereid ning tekitanud sel moel ebarikkust, mille tagatiseks oli üksnes usk, et nii saab igavesti edasi toimetada. Mängiti selle peale, et usk kinnisvara lõputusse kallinemisesse püsib igavesti. Küllalt konservatiivsete hinnangute järgi loodi sellist katteta raha viimase paarikümne aasta jooksul 14 triljoni USA dollari ulatuses (see on veerand kogu maailma SKTst) ja see on määr, mille ulatuses maailmamajandus peab tasakaalustuma ja usaldus taastuma. Seejuures on usalduse taastumine tunduvalt keerulisem kui finantsaugu kinnitoppimine. Viimasega on valitsused vähemalt kahe kolmandiku ulatuses juba hakkama saanud. Ja mida siin usaldusest rääkidagi, kui mitte keegi maailmas ei tea, mis on tõsi, mis vale.

Seega võib arvata, et rahaturu regulatsioonid tulevad ja finantsasutuste järelevalve tugevneb. On võimalik, et lepitakse kokku ka spekulatiivse kapitali tegevusvabaduse piiramises, et tulevikus ei oleks enam niisama lihtne rahateenimise eesmärgil turgusid kõigutada ja rünnata. Samuti on karta, et globaliseerumine mõnevõrra pidurdub. Esiteks ei ole enam nii palju odavalt kättesaadavat raha, et võiks ajada seda lugemata väga suurejoonelist ülemaailmset äri. Rahalugemine sunnib paljusid ettevõtjaid senisest palju ligemale vaatama. Teiseks on üsna kindel, et senisest suurema tööpuuduse korral hakatakse kõikjal töökohtade lahkumisse palju kriitilisemalt suhtuma kui seni. Seega võib tuleviku maailma iseloomustada ühes lauses järgmiste sõnadega: vähem raha, rohkem regulatsioone ja tegtuseid oma lähemas ümbruses.

2. Ilmselt küll. Esiteks sellepärast, et õhtumaad ei ole enam maailma edasise arengu peamine (ainuke) mootor. Teiseks ei ole õhtumaine elustiil jätkusuutlik, seda nii demograafilisest seisukohast kui ka majanduslikust. Me oleme kaotanud enda alalhoidmise instinkti, elame hetkele ega hooli tulevikust. Meist (s.o eurooplastest ja euroopa päritolu rahvastest) on saanud suurimad raiskajad ja järjest konkurentsivõimetumaks muutuvad töötegijad. Seepärast on õhtumaadele konkureerimine maailma piiratud ressursside pärast iga kümnendiga järjest keerulisem ja edukamate ja kasvavate konkurentide surve sunnib õhtumaid ikka ja jälle oma rihma pingutama.

3. Praegu näitavad kõik prognoosid, et alanud sajand saab olema Hiina sajand. Esimene veerand sellest möödub küll USA, ELi ja Hiina vedamisel, teine pool aga juba Hiina, USA ja India vedamisel. On võimalik, et koloniaalset või poolkoloniaalset minevikust rabeleb paari lähema aastakümne jooksul välja ka osa Ladina-Ameerika riike, Indoneesia, Türgi ja mõned araabia riigid. Enamiku endiste kolooniate tulevik on aga tumedam kui kunagi varem. Vahe nende ja arenenud riikide vahel ei ole viimaste kümnenditega mitte vähenenud, vaid suurenenud.

On raske ennustada, kui pingevaba ja väerikas see iseolemise kasv saab olema. On ju potentsiaalsed ohud varitsemas mõlemal pool. Õhtumaad ei ole ju nõus oma positsioonidest niisama loobuma ja ilmselt ei loobu ka ükski tõusev riik soodsas olukorras oma uut jõudu demonstreerimast. Seetõttu on targem arvestada hoopis sellega, et suured muutused majanduslikus, demograafilises ja teaduslik-tehnilises arengus toovad tulevikus endaga

kaasa piisavalt pingeid ja ilmselt ka ebaväarikat toimimist. Maailmas on vähe arenevaid riike, kellel poleks olnud mõne suurvõimuga möödunud sajandil suuri ebameeldivusi. On ju õhtumaad eranditult kõigi tõusvate majanduslike suurvõimudega veel lähiminevikus üsna näruselt käitunud.

4. Täna on Venemaa maailmapoliitikas tagasi ja on arusaadav, et ta püüab seda ka demonstreerida. Läänes suhtutakse Venemaa arengusse sõltuvalt huvidest erinevalt. On riike, kes näevad tugevnevas Venemaas enda jaoks peaaesjalikult kasvavaid võimalusi, ja neid, kus nähti paremaid võimalusi laguneva ja abitu Venemaa korral. Kuid ka viimaste puhul ei ole suhetes Venemaaga tegemist sellise vastuseisu või vastandlikkusega nagu külma sõja või isegi *perestroika* ajal, vaid üksnes teatud majanduslike ja geopoliitiliste huvide vastandlikkusega. Venemaa ja Euroopa on muutumas üha enam erineva iseloomuga Siiami kaksikuteks, kes ei saa küll teineteisega väga hästi läbi, kuid on lahutamatuks ja sõltuvad teineteisest üha enam. Euroopa ei karda Venemaad ja miks ta teda peakski kartma. Tegelikult ei ole ju Venemaa viimase kahe-saja aasta jooksul Euroopas peale 1917. aasta riigipöörde ja NSVLi laialilaskmise midagi ilma Euroopa suurvõimudega kooskõlastamata teinud ka siis, kui ta oli oma vägevuse tipul! Lääs teab väga hästi, et vaatamata oma positsioonide praegusele tugevnemisele ei taasta Venemaa enam kunagi Aleksander I või Stalini-aegset vägevust. Pealegi tajuvad nii Venemaa kui ka lää, et eelseisvas võitluses positsioonide pärast maailmas on neil mõlemal liitlasi hädasti vaja ning et peamine „rinde-joon” maailmas joonistub järgmistel kümnenditel hoopis teistes kohtadesse kui Euroopa ja Venemaa vahele.

Aga Eestile on Venemaa kindlasti ohtlik. Ma ei pea siin silmas sõjalist ohtu, vaid hoopis seda, et Venemaa on meid niivõrd ära hüpnotiseerinud, et me selle mõjul näeme maailma sellisena, nagu see tegelikult ei ole, ja seetõttu ei oska me ka end kõrvaltvaatajate positsioonilt üldse näha. Paraku ei kahjusta valed hinnangud mitte üksnes meie majanduslikke huve vaid ka rahvuslikku julgeolekut. Me ei saa aru isegi sellisest lihtsast ajast, et meie ülitundlikkus Venemaa suhtes Venemaad ei kahjusta, vaid hoopis aitab teda, kuivõrd ta süvendab lõhet Euroopas, aitab kaasa Venemaa ja liikmesriikide kahepoolsete suhete kasvule, vähendab Eesti atraktiivsust lääne investorite silmis ning kitsendab seeläbi Eesti valikuvabadust.

3X ERAKOGU

Jaak Valge:

1. Globaalse kapitalismi põdur organism vapub palavikus. Kas haigus areneb edasi ning kahjustab elutähtsaid organeid sedavõrd, et seda aplale tarbimisele suunatud isendit pole enam võimalik reanimeerida, või suudab ta end veel seekord päästa, ma ei tea.

2. Ma ei kardaks, vaid pigem loodaks. Võib-olla saame siis ilma suuremate vapustusteta läbi. Senine süsteem on üles ehitatud inimeste madalatele instinktidele ja üha suuremale tarbimisele. Konsumerism on praeguse elumudeli lahutamatu osa, on isegi lojaalsuse märk senisele süsteemile. Sest kui ostame vähem, nagu nüüdse kriisi käigus kipub kohati juhtuma, kahaneb majanduskasv ning ohtu satub demokraatia ja kogu läänemaade sotsiaalpoliitiline süsteem. Kui me aga tarbimist ei vähenda, kukub süsteem kokku mõnevõrra hiljem, taastumatute ressursside ammendumise ja sodi ülekülluse tõttu. Ükski läänemaine ühiskond pole kunagi vabatahtlikult tarbimist vähendanud. Järelikult on suunamuutus ja õhtumaade ellujäämine võimalik ainult

nii suure kriisi mõjul, et see käivitab enese alalhoiduinstinkti ja muudab hoiakuid – või demokraatia kaotuse korral, kui „valgustatud monarh” kehtestab karmid piirangud jõuga. Loodaks ikka esimest varianti.

3. Kolonialism kitsalt defineerituna on küll tõesti lõppenud, aga maailma ebavõrdsus ja vaeste maade diskrimineerimine on hoopis kasvanud. Hiljuti võisime lugeda uudist, et pankrotistunud Lehman Brothersi tegevjuht Richard Severin Fuld juunior teenis viimasel aastal 45 miljonit dollarit. Tegin huvi pärast arvutuse ja selgus, et Gambia kooliõpetajal läheks sama summa teenimiseks vaja umbes 50 000 aastat. Gambia kooliõpetaja oleks pidanud selleks, et 2008. aastaks sama palju raha teenida kui Richard Severin Fuld, ja eeldusel, et too kooliõpetaja oleks igal aastal teeninud sama palju kui 2007. aasta, töötamist alustama juba neandertallasena!

Viimase maailmastumise faasi vältel on ebavõrdsus riikide ja regioonide vahel kasvanud suuremaks kui ühelgi senisel inimkonna arengu perioodil. Paljud kõrgelt haritud ja heade oskustega isikud maadel, kel on juurdepääs arenenud riikide töö- ja kapitaliturgudele, on oma jõukust kasvatanud. Suurem osa inimesi ei kuulu nende õnnelike hulka ja paljud on selles protsessis kaotanud, vähemalt suhtarvudes. Ajal, kui kõik on kõigiga üha rohkem seotud, elab maailm oludes, mida Josef Radermacher on nimetanud globaalseks apartheidiks. Globaliseerumisatlasel andmetel on vaestel või nn arengumaadel igal kolmandal lapsel kroonilise alatoitumuse tagajärjel pöördumatud arenguhäired. Angus Maddisoni arvestuste järgi ei ela keskmine aafriklane tänaparemini kui keskmine lääneeurooplane peaaegu kaks sajandit tagasi. Vaeste maade diskrimineerimine toimub „vabaturu” põhimõtet valikuliselt rakendades. Kuid inimesed vaestel maadel mõõdavad oma heaolu üha enam globaalsete mõõdupuudega ega põe seejuures enam neile varem rassistliku ideoloogia poolt peale sunnitud alaväärsuskomplekse; seega on ebavõrdsus neile üha arusaamatum. Samal päeval, kui tuhandete maailma teleuudiste esivideoklipiks oli George W. Bushi armsa koe-rakese surm, suri ka kümneid tuhandeid inimesi nälga, ent nende saatust uudisekünnist ei ületanud. Nii pole põhjust imestada, et vaeste inimeste „suhtelise kaotuse” tunne on teatud tingimustel teisenenud antiameerikanismiks, läänevastuseks või islami fundamentalismiks. Juba kas või sellesama hirmsa ebavõrdsuse pärast on praegune maailmakord plahvatusohtlik, ja et seda hoida, peavad lääneriigid üha rohkem hakkama pidama kulukaid sõdu. Sellegi kriisi käivitas ju USA arutu võlgelamine selleks, et maksta Iraagi sõja eest. Teiselt poolt on mittelääne inimesed samuti vääramatult individualiseerumas – ja kui neil lastakse oma teed otsida, võivad seal kindlasti kujuneda stabiilsed ühiskonnad, ja ehk suudavad nad vältida seda apla ületarbimise ning lastetuse arengufaasi, kuhu meie praegu oleme jõudnud.

4. Ma ei usu, et Venemaa haub lääneriikide vastu esimese rünnaku mõtteid. Küll aga arvatakse Venemaal tihti ja valesti, et seda hauvad lääneriigid Venemaa vastu. Kui ohtlikkuse all mõista otsese agressiooni ohtu, siis ei ole Venemaa ka Eestile täna ohtlik. Aga võib-olla on siinkohal mõtet meelde tuletada meie esimese iseseisvusaja teist kümnendit. Kuni globaalse julgeolekuolukorra halvenemiseni 1930. aastate lõpus, mida Eesti mõjutada ei suutnud, oli idanaabri mureks see, et siin ei moodustataks talle vaenulikuks saada võivat riikide blokki, ei muututaks mõne N Liidule vaenuliku või vaenulikuks saada võiva suurriigi platsdarmiks viimase kallaletungi korral N Liidule ega kommenteeritaks kriitiliselt nende poliitikat. Seejuures kujutas Moskva – vähemalt osalt seda ka ise uskudes – end piiratud kindlusega, mida kogu ülejäänud maailm ahistas. Moskva ei kavatsenudki Eestiga majandussuhteid laiendada, küll aga tõi nende „kitsuse” põhjuseks Eesti väidetava vaenulikkuse tema vastu. Eesti sisepoliitikasse väga aktiivselt ei sekkunud.

Kuid Moskva oli väga valmis olukorra muu-

tuseks. Senise maailma julgeolekuehitise kokkuvarisemine vallandas Moskva agressiivsuse. Baltimaade hõivamine oli motiveeritud efektiivsema kaitse vajadusest ja tõukus sovetlikust ning võib-olla ka venelikust ekspansioonitungist. Nüüd läksid juunikommunistidena käiku need eestlased, kelle ülevoolavaid lähene-miskatseid N Liidu Tallinna saatkond varem pigem tõrjunud oli. Eks igaüks ise tea, kas ja kuipalju ta tänases Venemaas 1930. aastate N Liitu ära tunneb.

Rein Raud:

1. Kui vaadata, mis on toimunud viimasel aastakümnetel vasakpoolse mõttega, siis võib oletada, et küllalt hea. Kapitalistliku tootmisviisi strateegiline kriitika on marginaliseerunud ja asendunud taktikaliste loosungitega. Peaaegu keegi ei esita enam teooriaid selle kohta, milline majanduslik mudel võiks tegelikult kapitalismi asendada, ja need vähesed, kes seda teevad, ei ole eriti veenvad. Aga näiteks õiglase kaubanduse idee (mida kindlasti toetan) võiks olla ka praktiliselt teostatav, kui suudaksime oma eluhoiakutest välja juurida kaubamärgi-ihaluse. Kui see toimuks ka mujal maailmas, oleks sellest muuhulgas eesti majandusele suurt kasu. Ometi, laias laastus aktsepteerib ka õiglase kaubanduse liikumine kapitalistliku tootmisviisi põhimõtteid. Küsimus ei näi seega olevat enam mitte „kas”, vaid „kuidas”.

2. Seda on pigem loota. Puhtalt ihade rahuldamisele toetuv postmodernne majandusmudel, milles isegi eneseteostus väärika töö läbi on jäänud minevikku ja asendunud staatussümbolite ja elustiilide tarbimisega, ei pea inimese kui mõtleja ja oma asjade üle otsustada suutva olendi arengut eriti oluliseks. Vastupidi, see on talle ohtlik. Selline demokraatia, kus valitsev eliit püsib võimul valijate rumaluse, mitte nende tarkade otsuste toel, ei ole pikas perspektiivis ühiskonnakorraldliku süsteemina jätkusuutlik, sest ei pruugi tulla toime kriitiliste situatsioonidega. Võib oletada, et inimese raputab tarbimisletargiast ärkvele surmahirm – hirm energeetilise krahhi ja kliima soojenemise ees. Aga võib ka minna nii, et seda ei juhtu, kuni see hirm on liialt abstraktne ja tema teostumiseviiside üle saab vaielda. Mingit liiki viimsetpäeva on Euroopas alati kardetud. Ja kui probleemid liiga tõsiseks muutuvad, ei ole enam midagi teha.

3. See on keeruline küsimus. Ühelt poolt võib öelda jah, mitmed on seda teinud ja läbi eneseotsingute ka leidnud oma ühiskonnale ja kultuurile sobiva mudeli, teised aga mitte. Võib loomulikult süüdistada näiteks Lääne-Ida või Ladina-Ameerika tänapäevasteski probleemides lääne minevikus tehtud vigu, kuid ikkagi ainult selles mõttes, et koloniaalajastu pärand ja sealt tänapäeva üle kandunud pinged teevad praegu sealsete riikide ühiskonna ees seisvad ülesanded keerulisemaks, väarikama iseolemise mudeli leidmise raskemaks. Tõsi, nii lääne kui NL/Vene majandusliku toetusega kaasnev legitimatsioon sellistele poliitilistele režiimidele nagu Saudi Araabia või Kuuba ei tee seda kuidagi lihtsamaks. Samas on Kagu-Aasia kiire majanduslik areng saanud võimalikuks ilma demokratiseerumiseta, mis annab sealsetele pehmetele diktatuuridele samuti olulist tuge. Kõik see teeb tänapäeva maailma väga keeruliseks, mis omakorda ei tähenda, et tema probleemid oleksid põhimõtteliselt lahendamatud.

4. Mis tahes riigis rahva piisava toetusega anti-demokraatlik režiim kujutab endast ohtu kõigepealt iseenda ühiskonnale, siis naabritele ja siis kogu ülejäänud maailmale. Mida suurem riik, seda suurem oht. Kuni Gruusia sõjani arvasin nagu ilmselt paljud teisedki, et Vene oht on nii-öelda strukturealne ja võib ähvardada meid majandusstruktuuride kontrollimise kaudu, kuid mitte lausjõuga. Gruusia sõda tõestas vastupidist, sellele järgnenud ja samm-sammult järjest hambutum lääne reaktsioon osutab, et see oht on tegelikult palju reaalsem ja suurem.

Ajast ja hingest

Alles hiljaaegu elasime totaalse materialismi ajal, kus isegi iga hingevärinat tulnuks seletada algosakeste liikumisega. Need ei allu aga vaimu, vaid füüsika reeglitele – mida siin enam vastutusest kõnelda. Kuidas panna vastutama prootoneid või neutroneid? Loodus ei jaga südametunnistusi. Viimasest saab pigem „sündsusetu tunne” (Nietzsche). Kui miski võib olla maailma-vaatelt kaldu, siis selline inimkäsitus. See kaldpind ulatub mitme põlvkonnana ka tänasesse päeva, leides lääne tarbijamaterialismiga põimudes uut elujõudu. Võib-olla on see üks tegureid, miks oleme olnud majanduslikult edukad. Edukad kõiges peale Eesti väärtussüsteemi taasloomise, nagu oma „Poliitilises testamendis” on öelnud Lennart Meri. See on meie Achilleuse kand. Destruktiivsed hoiakud ühiskonnas süvenevad: alkoholi tarbivad üha nooremad, kooliaasta algul teatati, et keelatud uimasteid on kasutanud juba 30% noortest, oktoobris pidas psühhiaater Jüri Ennet vajalikuks luua uue ametikoha – peaministri asetäitja alkoholismi küsimustes.

Prantsuse teoloog ja sotsioloog Michel Quoist: „Pea peal seisad sa siis, kui jätab füüsilisele, oma kehale, käsutamiseõiguse. Kui lubad kehal teha otsuseid ja ennast juhtida, saad varsti aru, et kõik muud küljed su isiksuses hakkavad hävima”. Vaimu väärtuse langus ohustab inimest, sest ta soovib, ta loodud masinad, linnad ja kogu maailm – kõik pöördub ta vastu. Tõeline inimlik elu eeldab vaimu valitsemist ainelise üle. Terviklikus inimeses pole vaimne, emotsionaalne ja füüsiline mitte ainult kooskõlas, vaid ka õiges järjekorras.

Nõukogulik materialism oli kahepalgeline. Ühelt poolt püüti hävitada senise moraali ja religiooni reegleid, alavääristada ideid ja teha inimesest vaid materia produkti. Teiselt poolt kuulutati materia arengumootoriks kommunismi-idee, mille teenistusse iga algosake vaimustunult pidi astuma. Taasiseseisvumisel põlustati seegi komsomolipõlvkondade aateline alus, sest „uus inimene” oli osutunud sotsiaalseks Frankensteiniks. Mis jäi järele? Petetud, identiteedi kaotanud indiviid. Võib mõista, miks valitseb ideede ja aadete asemel sageli küünilisus ja apaatia, miks sõna „eetika” tekitab mõnes poliitikus või kirjamehes vihase reaktsiooni. Kui ei meeldi, kaeba kohtusse, kõlab moodne õpetus. Kristlike väärtuste asendamisest selliste ilmalike väärtustega nagu rikastumine, lõbu ja kõikelubatus pole muidugi süüdi füüsikud, vaid materia ideologiseerimine. Täienduseks rahvusvahelise eestlase Ignace Lepa „Moodsa ateismi psühhonaalüüsil” vajab tänane Eesti laiahaardelist, lausa rahvusvahelist väärtusteadvuse analüüsi.

Siia maailma sündinud laps tajub kurbust, maailmavalu ja ahastust ka siis, kui tal ei tule taluda koduvägivalda ega koolikiusamist. Virguva tunnetuse esimeseks tunnuseks on soov surra, on öelnud Franz Kafka. Alles hiljaaegu kirjutas Evi Arujärv („Üksildase lapse meenutuseks”, Sirp 12. IX), et suurem osa tema lapsepõlvest ja noorusest möödus sügavas, hirmuga piirnevas hämmingus olemasolu kui sellise käsitlematuse üle – ja sellega seoses ka kõigi sotsiaalsete toimingute tinglikkuse ja tühisuse üle. Vaadata tuli „näivuse ja nimede taga haigutavasse tühjusse”. Seegi on inimkogemus ja -õigus. Seda ei saa raviga antidepressantide, agara vaba aja sisustamise või aina suuremaid tuure võtva meelelahutustööstusega. Ehk ei tulene kasvav alkoholi- ja narkotarbimine üksnes tootjate rahahimust, ebapiisavatest seadustest, puudulikest kasvatused. Äkki väljendub selles ka kurikuulus „rõhutud kreatuuri õhkamine”? Eksistentsiaalne tühjus on sarnane tühja kõhuga, millele pole süüa antud. Arujärve tunded ja hinnangud pärinevad ajast, mil inimene oli jäetud ilma idealismist, ammugi Jumalast. Argielus pole praegugi palju muutunud.

lial ei tea, mil hing on meeleheitel. Ka hästi korraldatud ühiskonnas võib leiduda tagatuba, kus helendav kuvar kutsub hävitama ennast ja teisi. Raamatus „Kurat ja armas Jumal” laseb Sartre ühel tegelasel öelda: „Kui eksisteerib Jumal, siis ei ole inimene midagi; kui eksisteerib inimene ...”. Siis on ta ühtaegu üli- ja ebainimene, üksinda tühja taeva all. Ja tema otsustab kõik. Meie armsast „koolitulistajast” Joosep Tootsist tegi ajakirjandus hiljaaegu koolikiusaja musterkuju. Seejuures unustati tunnustada kõtrit, olgugi kehva pedagoogi, kelle käe all sai Joosepist ontlik noorherra ja mõisavalitseja. Võib-olla polnudki sõnakõlks Joosepi mõtteväljatuse, et just kõster õpetas teda oma hinge eest hoolt kandma?

Kes õpetab täna noort inimest hinge eest hoolitsema? Või pole hinge olemaski? Tõesti, raske on seda laboris mõõta, kaaluda ja pildistada. Piirid on ees, kui biheivioristlikult me ka ei püüaks. Lagunev isiksus ei vaja meelelahutust, vaid meeleparandust. Kui väärtusprogramm, mida ühiskond pakub, ei sisalda usku, vaid üksnes unustust, jäägu inimesele õigus olla õnnetu.

Küllap maksab ka Eesti kohta Jacques Delors'i tuntud mõte: Euroopat ei saa rajada ainult majanduslikele ja juriidilistele seadustele, Euroopa vajab hinge. Võiksime isegi öelda, et Eesti vajab vaimu. Ohutas ju Jakob Hurt meid saama vaimult suureks. Mis vaim see on? Nii nagu prantslase mõttekäigus on nähtud viidet Euroopa kristlikele juurtele, on kirikuõpetaja Hurda sõnade taga põhjust näha esmajoones usulist meelsust. Kui tahetakse ühiskonda vaimselt tervendada, pole põhjust seda tõdemust ignoreerida.

Andres Põder

Nägu ja narratiiv

Loendamatute modernistlike autobiograafiate keskele on vaikselt sünenenud ka kirikuisa Aurelius Augustinuse (358–430 A.D.) „Pihtimuste” teine trükk koos Ilmar Vene suurepärase järelsõnaga.

Toomas Paul

Ameerika kirjanik Henry James on öelnud, et „lood juhtuvad nendele, kes teavad, kuidas neid jutustada”. Ajaloofilosoof Louis O. Mink väidab ühemõtteliselt: „Lugusid ei elata, vaid jutustatakse.” Temaga on ühel meelel Hayden White ja mitmed teised. Küllap neil on õigus. Võtame lause „Kolmekümneaastane sõda algas 1618. aastal”. See ei ole ju tõsi! Jah, sel aastal algas mingi sõda, aga sellise nime saab tollele tapatalgule panna alles see, kes teab, et sõda lõppes 1648. aastal Vestfaali rahuga. Ei saa öelda, et sõja algul või isegi selle käigus oleksid asjaosalised teadnud, millega see ükskord lõpeb ning kuidas hiljem sündmusi esitatakse.

Sama lugu on elulooga. Kui keegi hakkab oma elust pajatama, siis ta püüab ennast asetada minevikku, kunagisse olukorda, ega pane tähelegi, kuidas see perspektiivist vaatlamine vormib mälestusi, ükskõik kui siiras ja aus ta ka püüab olla. Selleks et teada, kes ma olen, pean ma teadma, kust tulen ja kuhu lähen. Me elame oma elu mitmesuguste lugudena, mis haakuvad teiste inimeste lugudega, ning meie „minagi” ei ole muud kui lugude läbilõige. Meie identiteet ja suhe tegelikkusega kujuneb välja suures lugude võrgus. Šoti filosoofi Alasdair MacIntyre'i sõnul saavad inimese teod ja sõnad tähenduse ja koguni identsuse alles siis, kui lülituvad suuremasse narratiivi.

See teeb mõistetavaks, miks postsotsialistlikus Eestis on autobiograafiate buum. Iga vähegi enesest lugu pidav avaliku elu tegelane üllitab memuaare või laseb kellegi teisel endast teose kirjutada. Rahva Raamatu 2008. aasta bestseller nr 1 on Jaan Krossi „Kallid kaasteelised II”, esikümnesse mahub veel Mari Tarandi „Ajapildi sees. Lapsepõlv Juhaniga” ja muidugi Mihkel Raua „Musta pori näkku”. Neid ostetakse ja loetakse usinalt. Tahtsin Tallinna linnaraamatukogust laenata Vladimir Beekmani „Alles see oli...”, kuid selgus, et ei saa niipea – kõik nende 23 eksemplari on välja laenutatud.

Memuaarid on kuum kaup. Jüri Mosin on trellide taga kirjutanud 960-leheküljelise eluloo: „See raamat on elust, mis on täis valetamist, varastamist, röövimist, vägistamist, tapmist ja tagaajamist, üleüldist õnnetust ja õudust! Ja põgenemist kõikide eest – sõprade, vaenlaste, mentide ja iseenese eest. Kui keegi jõuab ära hoida kas või üheainsa valet, õnnetuse või kuriteo, mida kõike on see raamat paksult täis, siis loen oma kirjutamise õnnestunuks”. Haipimist on meedias juba alustatud ning ilmselt saab „Eesti kurjategija algus ja lõpp: Juhan Julma elulugu” tuleva aasta müügi esikoha.

Göttingeni pedagoogikateadlane Peter Alheit on põhjalikult uurinud viimaste sajandite autobiograafiaid. Ta näitab, kuidas eluloo nägemine ja esitamine muutub vastavuses ajastuga. Keskajal oli biograafia kuningate, rüütlite ja pühakute privileeg. Trafaretsed sündmused kordusid, põlvest põlve. Metafooriks oli ring ja esitusviis välispidine. Varauusajal tuli muutus: tüüpiline protagonist oli keegi, kes suutis sotsiaalsel redelil ülespoole tõusta. Ringist sai elukaar, kangelase katsumusrohke rännaku faabula. Modernismi ajastul muutub kaar nooleks. Biograafia on inimese sisemise arenemise lugu. Enamik praegu Eestis ilmuvatest elulooraamatutest on modernistlikud või vähemalt hüpped modernismi poole.

Postmodernne aja juhtmetafoor on lapitekk (patchwork) või pusle, žanrimalliks videoklipp ning esitusviis bricolage. Nagu seda on Pierre Bourdieu' võluv „Visandusi eneseanalüüsiks”. Võib-olla on ka mõni eestlaste elulugudest juba selline, ma ei ole ju kõiki lugenud

ega sirvidagi jõudnud – Urrami teavikuotsing „memuaarid” annab 916 nimetust.

Nende loendamatute modernistlike autobiograafiate keskele on vaikselt sünenenud ka kirikuisa Aurelius Augustinuse (358–430 A.D.) „Pihtimuste” teine trükk koos Ilmar Vene suurepärase järelsõnaga „Pihtimus Augustinuse „Pihtimustest””. Autobiograafia on olemuslikult eneseülisus või eneseõigustus või mõlemad korraga, nagu Jean-Jacques Rousseau' „Pihtimused”. Augustinuse raamat on sellise biograafia vastand. Mingit enese õigustamist ega ülistamist seal ei ole, selle asemel tunnistatakse ehk pihitakse, et teose autor jäänukski hukatusse, kui Jumal poleks halastanud. Eluloolisi seiku esitatakse vaid sedavõrd, kui võrd need illustreerivad ta vaimseid otsinguid.

Augustinuse „Pihtimused” on mehe kõnelus oma Jumalaga. Mõtisklus elu ja inimese saatuse, aja ja kõiksuse üle. „Vooruste Jumal, pööra meid Enda poole, näita oma palet ja me oleme päästetud. Sest kuhupoole inimese hing ka pöördus, kõikjal, kui ta jääb Sinust väljapoole, saab talle kinnituses osaks valu, kuigi ta kinnitub sinust ja enesest väljapoole jäävatele kaunidustele. Nad ilmuvad ja kaovad, ja nähtavale tulles nad justkui hakkavad olema ja kasvavad, et täiustuda, ning täiuslikuks saades nad vananevad ja hävivad; ja mitte kõik ei vanane, kuid kõik hävivad. Niisiis, kui nad ilmuvad ja püüavad olla, siis mida kiiremini nad kasvavad, et olla, seda rohkem nad tõttavad, et mitte olla. Säärane on nende viis. Ainult niipalju oled Sa neile andnud, sest nad on asjade osad, milledest kõik üheaegselt pole olemas, kuid otsa saades ja järgnedes nad kõik moodustavad kõiksuse, mille osad nad on. Niimoodi saab kõlavate märkide kaudu teoks ka meie kõne. Kõne ei saaks ju tervikuks, kui üks sõna otsa ei lõpeks, kui tema silpide kõik ei hääbuks, et teine saaks järgneda” (4. rmt, X, 15).

Augustinuse suurus, kui seda väljendada ühe lausega, seisneb selles, et ta võttis inimelu täie tõsidusega. Ilmar Vene kõrvutab kaht kirglikku usuvõitlejat – Augustinust ja romantismiajastu esindajat Sören Kierkegaardi. Taani filosoofi elus oli üksainus suur probleem: kuidas saada usklikuks kristlaseks? Ta oli sunnitud sihi ebamääraseks jätma ja endale sisendama, et minek ongi siht. Augustinus teeleasumisega ei kiirusta, kuna eesmärk püsib alati muutumatu. Elukäik võib kujuneda milliseks tahes, kuid Jumala olemises pole eksijal ja kõhklejal kunagi kahtlust.

Kui aga eesmärk jääb muutumatuks, siis leitakse viis selle saavutamiseks varem või hiljem. Sihi vankumatus eeldab ka tee, õigemini paljude teede olemasolu. Augustinuse otsingute eripära seisnebki selles, et võimalikest teedest püüab ta valida kõige õigema. Nooruslikus tuhinas võis ta Jumalast eemalduda, kuid otsustavat tähtsust nondel eksikäikudel ei olnud. Nagu ta ise tunnistab, saatis Jumal teda ka eksituse aegadel ja seepärast ei saanud hilisem „pöördumine” kuidagi ära jääda. Kui see poleks juhtunud Mediolanumi aias, siis kusagil mujal ja mõnes teises olukorras. Määrav pole ju selletaolistel puhkudel mitte ajend, vaid valmidus sellele allumiseks.

Igaüks, kes loeb Augustinuse loo läbi pisutki süvenenult, peab endalt tahtmatult küsima: kes siis õieti oli Augustinus? Ratsionalist või müstik, skeptik või dogmaatik, meelas mees või askeet? Kõik need omadused esinesid autoris läbisegi. Ilmar Vene rõhutab, et just nende esinemine ühes ja samas inimeses põhjustas kõhklast ja kahtlusi, mille ületamise viljaks on ka tema „Confessiones”. Mu meelest teeb see Hippo piiskopi ka väga postmodernseks.

Vist oleks õigem küll öelda: postpostmodernseks. Toon vaid ühe näite: „Ja kui mina ei mõista, mida selle ütlusega tähistad, siis paremad, see tähendab minust arukamad kasutagu seda paremini, vastavalt tarkuse määrale, mida Sa igaühele neist oled andnud, mu Jumal! Suvatse siiski oma silma all kuulda võtta mu tunnistust, millega Sulle tunnistatan, Issand, oma usku, et Sa pole nõnda rääkinud asjatult; ja ma ei jäta ütlemata, mida selle koha lugemine mulle sisendab. See on tõde ja ma ei näe, mis takistaks mul Sinu raamatute kujundlikke ütlusi nõnda mõistmast. Ma ju tean, et aruga üheselt mõistetav saab väljenduda erinevate aineliste sümbolitena; niisamuti saab aruga mitmel viisil mõista seda, mis väljendub ühese ainelise sümboliga, kas või seesama lihtne Jumala ja ligimese armastamine: kui palju sümboleid, kui arvutult keeli! Ja igas keeles saab seda sõnaliselt väljendada arvutute ütlemisviisidega” (13. rmt, XXIV, 36).

Lõpuks üks soov. Et Augustinuse „De civitate Dei” ilmuks eesti keeles, näiteks „Avatud Eesti raamatu” sarjas. Tegemist on Euroopa mõtteajaloo ühe baastekstiga. Ah et ei ole ostjaid? Küllap ikka on. Õhtulehel on 233 000 lugejat, kes ei võta Sirpi kättegi. Sellegipoolest tasub Sirbil ilmuda, et ka arukal inimesel oleks midagi lugeda.

EESTI KIRJANDUS 2008

Mida meelde jäävat ja eredat on siiani kinkinud lõpule jõudev kirjandusaasta?

JANIKA KRONBERG:

Eesti Kirjandusmuuseumis on üks tuba, kuhu väljastpoolt külastel pole erilist asja ja kus trükikodadest saabunud suurte sundeksemp-laride vinnade taga töötab kaks tütarlast. Ma teen sinna asja õige tihti, sest selles ruumis on hästi näha, millist pahna ja pasteeti toodab Eesti trükitööstus. Ja ma panen alati imeks, et vähemalt mingil arvestataval määral lei-dub sellel raamatute hulgal ka tarbijaskond, kes väaristab paljud need raamatud ka oma kodusesse riulisse panemisega. Jutt on mui-dugi raamatust kui niisugusest üldse, tarbe- ja teatme- ja eluabiraamatust teaduse ja ilukir-janduseni, nimetuste uputusest, mis õigupoo-lest ilmneb ka poelettidel. Majanduskriisist see veel ei kõnele. Vähemalt esialgu mitte.

Ent keskendugem algupärasele heale. **Ain Kaalepi** „Muusad ja maastikud”, **Doris Kareva** „DEKA” ja **Joel Sanga** „Ohvitseride Maja” on tänases päevas juba või peaaegu klassika, mille ilmumist tervitan igal juhul, neile järgne-vad **Andres Ehini** uus kogu „Udusulistaja” ning **Hando Runneli** „Väravahingede kriiksumist kuulnud” ja vana lemmiku **Karl Ast Rumori** mõtterännakute järg „Eesti mõtteloo” sarjas, millest üheski pole tulnud pettuda. Uuemat eesti kirjandust valivamalt jälgides on mind kütkestanud eelkõige **Anti Saare** looming, kellega samaväärse teise semiootiku – kui meenutada 2007. aastal Vikerkaares ilmunud novelli „Jänese kapsa teoreem”, mis mu mee-lest väärinuks Tuglase auhinda! – **Valdur Mikita** tänavu ilmunud „Metsik lingvistika” esindab säärast ebaortodoksset humanitaarset mõtet, mille vaimu viljastavaid seemneid ei kammitse teadusbürokraatia kondoomid.

Tavapärasemas laadis esseistikast ja kir-jandusteadusest oli sündmuseks kahtlemata Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse „Eesti kir-jandus paguluses XX sajandil” ilmumine. Kaua tehtud ja põhjalik, ellujäänute adekvaatseid märkusi arvestav ja seetõttu igale kirjandus-looga tegelevale inimesele usaldusväärset tea-veit pakkuv koguteos paljude autorite sulest. Selle täienduseks sobib suurepäraselt **Anu Saluääre** mahukas „Põhjamaadest ja Eestist”. Ja kui ajalookirjanduses ja aegruumis veel kaugemale minna, siis Eesti Ajalooarhiivi väl-jaandena ilmunud **Arvo Teringu** „Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798” väärrib kõrgeimat tunnustust!

Ajaloo-st ei pääse üle ega ümber ja seetõttu on kirjandusega piirnevaist teostest mulle olulisimad **Mari Tarandi** „Ajapildi sees”, **Elin Toona** „Ella” ja **Hellar Grabbi** mälestuste ava-kõide „Vabariigi laps”. Äsjasel nädalavahetusel veetsin aga mitu head tundi **Krista Ojasaare** „Unemuusika” saatel **Rein Raua** „Venda” luge-des. Kuni nõunik ja rektor ise head kirjandust loovad, seni mõistavad nad ka teisi loojaid. Lugegu neid ka ministrid ja rektorite nõukogu! „Vend” on küll väike raamat, aga maiuspalana veenab, et suur eesti kirjandus on olemas ja sellisena ka kellelegi teisele peale autori enese eluliselt vajalik.

PAAVO MATSIN:

Kirjandusaasta 2008 oli mulle eelkõige luule aasta. Häid raamatuid ilmus palju (**Kompus, Luuk, A. Ehin, Sommer** jt). Kõige meelde jää-vam kirjandusüritus oli Sommeri plaadiesitlus Jämejala klubis 22.08.08. Sügavas rahus park hiiglaslike puudega, kõrgete avatud akende ees ülivaikselt liikuvad kardinad, geniaalsus ja hul-lus personifitseeritult koos ja siinsamas saalis.

Pomm plahvatas aga päris aasta lõpul, kui kuulsin, et ilmub praegu Londonis elava endise legendaarse Tallinna hipi **Vladimir Wiedemanni** teos „Maagide kool. Eesti okultne underground 1970–1980”. Panin kohe smokingu selga ja pörutasin Tartusse raa-matu järele. Nagu öeldakse ka eessõnas, on tegemist tõeliste Ameerika mägedega! Ligi 200 lehekülge äärmiselt nauditavas ja hari-tud stiilis (Wiedemann oli filoloog ja hiljem BBC korrespondent) kirja pandud nii tema enda kui ka Tallinnas tegutsenud hipist musta maagi Aleksander Lennoni psühhedeelseid eksperimente. Lennon viis medikamente ja plekieemaldusvahendeid manustades läbi

väga radikaalseid rituaale küll Tallinna surnu-aedades, aga ka Tõnismäel Aljoša juures, kus sooritas agni-jooga rituaale. Siin on väga vär-vikaid lugusid hipielust ENSV pealinnas, kuid ka täiesti usumatuid kirjeldusi-rännakuid, mis tipnevad Lenini muumia ründamisega psühhokosmose sügavikes, kus Lennon võit-leb astraalsete punaste küttide ja kagebešni-kutega. Teoses on ohtralt ülihuvitavat pildi-materjali, eriti perioodist, kus hipid avastasid endile guruks Ram Mihkel Tamme. Pealegi pole see veel kõik – „Maagide koolile” on tulemas ka järg „Kaarli (kiriku) *golem*”, mis on pühenda-tud Lennoni tollal tehtud katsetele pronksme-hega! „Maagide koolil” on klassika maik küljes, see on nagu Tallinna „Meister ja Margarita” ja on kummaliselt mõtlemapanev, et selle kirju-tas pigem vene kultuuriruumi kuuluv autor. Ma arvan, et nendest teostest me veel kuu-leme algaval aastal päris palju.

PEETER HELME:

Tundub, et 2008. aasta parimad asjad on üsna lühikesed. See ei tähenda, et pikka või mahu-kamat vormi ei ilmunud või et kõik pikemad asjad nõrgad oleksid olnud, kuid tahes-taht-mata jäid tänavust kirjanduspilti vaadates silma just väiksemamahulised teosed.

Aasta algul ilmus **Chaneldiori** pseudo-nüümi all „Kontrolli alt väljas”, millel koos kirjastaja **Kivisildniku** järelsõnaga vaid 88 lehekülge. Antud teosele tuleb lühidus kasuks, sest nõnda ta lausa meelitab end ühe hinge-tõmbega läbi lugema ja kutsub koos peate-gelasega kaasa amokki jooksmä. Lõpuks jääb kummaline, segiraputatud tunne. Ehk siis sõnu laenates: „Ta debyyt on nagu laks vastu ham-baid — mõjub lyhidusest hoolimata” (Lauri Sommer, Luuled 2006: Yksteisest teadmatud reaalsused. – Looming 2007, nr 3, lk 419).

Samas Kivisildniku kirjastatud Ji-sarjas ilmus ka **Jürgen Rooste** „Tavaline Eesti idioot”, mis tundub luuletaja seni kõige terviklikumalt komponeeritud teosena. Kuigi – võib-olla on novembri lõpus välja tulnud „21. sajandi armastusluule” vähemalt sama hoolikalt komponeeritud ja läbi mõeldud. Paraku pole midagi teha – viimane mõjub liiga isiklikult. Jah, raske on luuletajal väljuda rollist, kuhu lugejad ta suruvad ...

Igati kiiduväärne on **Vahur Afanasjevi** „Kosmos”. Võib öelda, et Afanasjev ühelt poolt jätkab sealt, kus „Kastraat Ontariost” (2005) lõppes, kuid teisalt oskab ta üllatada raama-tuga, mis on omalaadne „Fear and Loathing in Las Vegas” *meets* „Brokeback Mountain”.

Ja tore on ka **Peeter Sauteri** aastalõpu-kingitus – kuigi, kas see klassikalis-klüšeelikule kinkeraamatu formaadile vaatamata jõulüül-latseks ikka sobib? –, mis autori sõnutsi kir-jutatud küll „valdavalt paarteist aastat tagasi” (EPL 5. XII 2008). Lugeja leiab siit Sauteri oma tuntud headuses – spliin, alkohol, naturalistik räpasus. Häid pühi!

KRISTA KAER:

Kui 2007. aasta oli selgelt tuntud kirjutajate suurte romaanide aasta, siis 2008 on too-nud suurema mitmekesisuse ja uued tee-mad. Huvitavad teemad võib aga ka igavaks kirjutada. Õnneks pole seda juhtunud **Tiit Aleksejevi** „Palverännuga”, mille tegevus toi-mub I ristisõja ajal ning mis on kindlasti üks 2008. aasta huvitavamaid romaane. Ainult teema pole määrav ka **Mihkel Raua** raamatus „Musta pori näkku” – tegu on hästi kirjutatud raamatuga. Seda, kui huvitavaks, nauditavaks ja elavaks on võimalik reisikirja kirjutada, näi-tas **Roy Strider** „Himaalaja lugudega”. Eesti ulme, mis on niigi päris korralikul tasemel, on saanud uut hoogu **Leo Kunnase** militaarulme teosega „Gort Asryn: Enne viimast sõda”.

Luules on mul südamest hea meel, et **Liisi Ojamaa** üle hulga aja jälle ennast ilmutas.

Mulle tundub ka, et sel aastal on saanud hoo sisse üks huvitav suund: mitmed autorid eelistavad avaldada oma raamatud varjunime all. Põhjusi on kindlasti mitmeid, aga oma rolli mängib kindlasti Eesti väiksus ja soov, et raa-mat elaks tööpoolest oma elu, ilma et autoriga seonduv seda segaks.

JÜRGEN ROOSTE:

2008. oli kirjanduses üle keskmise aasta. S.t et ilmus raamatuid, mis märgivad mõnusasti me aega ja vaimu, ning ilmus ka neid, mis usuta-vasti jäävad pikemaks kirjanduslukkku. Noh, nii pikaks, kui meile teda antud.

Viimase paari aasta proosas on dominee-rinud meeskirjanike naturalistikud-grotesk-sed rämejutud. Kaks ulmelisema koega jõhk-rat lugu **Chaneldiori** „Kontrolli alt väljas” ja **Vahur Afanasjevi** „Kosmos” ei pruugi igaühele sobida, aga olid mõnused lugeda. Nende kõr-val mõjub õrnahingelisemana ja realistlikult samuti miskitest mehelikest kvaliteetidest lähtuv **Peeter Helme** „Puudutus”. Ent, kui päris palju on virisetud, et meil on vähe suuri moodsaid sotsiaalseid romaane, siis **Olle Laui** „Niguliste õpilased” vastab mu arvates täiesti noile parameetreile. Ja nagu kirss tordil, nagu kärbes lehmakoogil on aasta lõpul ilmunud **Peeter Sauteri** „Baby blue”.

Üldiseltki on kirjandus naturalismi- ja rea-lismi- ja biograafia- lainele jõudmas, mingi „uus ausus” tõstab pead, lugejad tahavad „päris lugusid”, seepärast siis ka tänavused suurimad menukid, väga hea tundega kirju-tatud **Mari Tarandi** „Ajapildi sees” ja **Mihkel Raua** „Musta pori näkku”. Dokumentaalsena, psühhonaalüütilise enesevaatlusena mõjus ka suur osa **Elo Viidingu** „Pühast Maamast”. Ehk haagib selle suunaga ka ajaloolise materjaliga töötamine – **Tiit Aleksejev** ja **Andrei Hvostov** tallavad Ristikivi ja Krossi radu. Kurta pole proosa üle tänavu küll põhjust.

Luulega on asjad muidugi veel pare-mini: kassetlased ja 70ndatel alustanud luu-lestaarid on tippvormis, **Ehin, Runnel, Traat, Sang, Kareva** avaldasid võimsad ja tähtsad raamatud. Iseasi, kas Runneli vaimusõnas-tikku just luuleks saab nimetada, aga see ongi tore, et miski langeb žanride vahepäälle. Erakkondlased on väga heas vormis: **Sommer, Kruusa, Mathura** andsid kõik mulle põhjust rõõmustamiseks. Esoteerilisem, romantili-sem, religioossem, naiselikum oli **Liisi Ojamaa** ja **Jana Lepiku** luule; ja vanad õrnahingelised joodikud andsid üle hulga aja välja paar ilusat raamatut... Noortelt meestelt ilmus päris palju lühidat-torkivat absurdiluulet (Oidsalu, Elm, Meiel tulevad kohe meelde). Ent enim panid mind mõtlema, pead murdma ja tuliseid tun-deid tundma tänavu vist **Künnapi** ja **Kangro** valimikud. Kusjuures, häid luuletajaid ja luule-raamatuid on veel, ma pole veel sugugi kõike maininud.

Pisut halvemini on lugu kirjastustega, mida on liiga palju – tase neil ju ebaühtlane, aga kuulu poolest on nii mõnigi pankrotti mine-mas, nii et ehk vesi selgib –, professionaalsete toimetajatega, keda on liiga vähe, palju asju ilmub autoripoolse pooliku visiooniga, ja pro-fessionaalsete kriitikutega, keda ei ole üldse, sest neid pole lihtsalt kuskil palgal, ja vist pea keegi ei saa endale juba majanduslikel põh-justel (aeg kulub muule) lubada ülevaadet kõigest maakeeli loodust, seega ka suurema üldistusvõime olemasolu, tegevkriitiku ränka tööd. Eks ta ole.

ANDREI HVOSTOV:

Mööduvale kirjandusaastale mõeldes on hea tunne kahel põhjusel. Mul endal ilmus kaks raamatut: üks Loomingu Raamatukogus ja teine kirjastuses Tänapäev. Sellist asja ei juhtu igal aastal.

Teiseks on hea meel seeüle, et kohtusin esmakordselt silmast silma lugejatega. Tartu Lutsu-nimeline raamatukogu kutsus mu esi-nema sel põhjusel, et kogumik „Võõrad lood” tunnistati sealses kirjanduskohvikus septemb-rikuu raamatuks. Ja veidi aega pärast seda osalesin kirjanike liidu traditsioonilisel retkel maakondadesse. Võeti sellesse kampa, kes tiirutas Pärnus ja Saaremaal. Kogemus oli õige huvitav.

Oot, üks asi oli veel – kohtumine tõlkijatega Käsmus. Samuti esmakordne minu elus.

Pilku endalt tõstes on rõõm tõdeda, et **Mari Saat** avaldas sel aastal raamatu „Lasnamäe lunastaja”. Aprillimäsu järel küsisin, et miks eesti kirjanduses puudub venelasest või siis

sakslasest (pea)tegelane, on vaid marginaal-sed pätid, litsid või – sakslaste juurde minnes – dekadentlikud mõisnikud. Miks kirjanduslik maailm ei taha tunnistada meid ümbritsevat reaalsust? Ja siis ma võtsin seda tühikut täita, kirjutasin „ProjektijuhtPosse” ja „Võõrad lood”, aga nagu ma pärast seda ühelt kirjanduskriiti-kult siinsamas Sirbis pidin lugema, seda tehes paljastasin ma taas oma võõraverelisuse.

Pärast „Lasnamäe lunastajat” võib öelda, et kohalike venelaste inimlikud probleemid on jõudnud ka tõupuhaste eesti kirjanikeni (iroo-nia pole suunatud Mari Saadi pihta, mind kum-mitab praegu Hando Runneli äsjane avaldus), ja mul endal on nüüd hinge peal kohe kuidagi kergem. Lisan, et „Lasnamäe lunastaja” on suu-repärane kirjandus. Ma pole tükk aega midagi nii head lugenud.

BERK VAHER:

Nii sees- kui väljaspool raamatuid pakkus 2008. aasta eesti kirjandus küllap tõendust nii oma kuhtumise kui kosumise apologetidele. Aastahaku mitmetele lahkumistele vastas aasta teine pool rea juubelitega ja sealjuures on juubilarid loominguliselt väga heas vormis – minule isiklikult on aasta üheks suuremaks üllatuseks **Hando Runneli** „Väravahingede kriiksumist kuulnud”. Seda ühemehe-ent-süklopeediat võib lugeda kui alalhoidlikkuse aabitsat, aga samas seltsib see **Valdur Mikita** ja **Andreas W** vahvate keele- ja meeleutoo-piatega ning **Erkki Luugi** õigupoolest liturgi-lise luulega samavõrd kui debütant **Barthol Lo Mejori** rõõmus-rusutud subkultuurne las-tešampus „Popdada”. Kõik need aastad olen elanud ... mitte nüüd Alice'i, aga avangardisti naabruses, ilma et oleksin aimanud.

Oli suurte summutuste aasta: tõeliste kur-jategijate suhtes impotentne kohtusüsteem elas oma puudujääke välja **Kadri Kõusaare** filmi „Magnus” peal, üha solgistuv meedia tal-las väiklaste valedle alla kultuurkapitalist toe-tuse taotlejad ... Asi see siis valitsusel, kultuuri-ministeeriumil ja riigikogul pideva sittamise lli-mile minna. Totra naeratuse ja ülbe jauramise saatel koondasid põhiseaduse valitud kaitsjad raamatukoguhoidjaid, tõstsid käibemaksu raamatutele ja ajakirjadele, kontsertidele ja teatrietendustele. Ja meie ainult tänitame, kui sedagi ...

Aga samas jõudis kinodesse „Mina olin siin”, kirjandusfestival Prima Vista kosub üha rahvusvahelisemaks ... Ja sündis kirjandusrüh-mitus Purpurmust Org – ükspaljune interak-tiivsem ja interdistsiplinaarsem, mõneski asjas ausam ja avalam suhe kirja ja kõnesse.

Ja raamatuid ilmub, häidki nende seas. Sedapuhku siis tõesti luulet ennekõike ja – on seegi aja peegel? – ulmailmest ja sürrealset iseäranis (kuigi ma ei väsi kordamast, et eesti kriitikutele on sürrealism kõik see, mis pole realism, ja realismi mõistetakse meil millegi nii agraarprovintslilikult või vürtspoodlikult lamedana, et mõnes mõttes on kirjandus oma põhiosas kõige alaarenenum tänaste kunstide seas). Siiski: Erkki Luuk, **Lauri Sommer, Marko Kompus, Asko Künnap, Andres Ehin ... Kalju Kruusa** oma seni mitmekirjuma luulekoguga, **Mathura** ja **Maarja Kangro** avaram maailm, Alveri preemia osutumine **Urmo Metsale** ...

Proosa ... ei saagi ju teist aastat järjest suurromaanidega pommitada ... või peaks? Mõni kopsakam romaan on pühade aegu lette löömas, aga nüüd siis alles, pärast ühtteist ja poolt kuud ... Mullune hellitas ära ja nii on kange kiusatus kurta lahjat jutustamisaastat. Ehkki ju just jutukogud ja lühiromaanid sest aastast ju kõlama jäävad – viimati loetuna **Rein Raua** „Vend”, mis kusagil ilu ja õigluse suhtes vähem sarkastilises Euroopa osas võiks üsna pea filmiks saada. Kui ei, jääb film lugeja sil-mis. Aga üldisemalt – mingist ummikust (nar-ratiivsest? stilistilisest? maailmapildilisest?) peaks kümnenädi napiks jäänud lõpuaja proosa tahtma end välja murda.

Seniks mõõngem, et aasta kõnekaima raamatuga (“Musta pori näkku”) sai maha rokkmuusik **Mihkel Raud** ning käibivaima luulefraasi (“Depressiivsed Eesti väikelinnad”) leiutas rokkmuusik **Leslie Laasner**.

Spioonide hullus. Salateenistuse saladus

John le Carré

Ma kandsin oma esimest 9 mm-st brauningu automaatpüstit, kui olin äsja kahekümneks saanud. Ma olin Austrias ajateenistuse luurekorpuse nooremleitnant. Tegu oli mu esimese salajase missiooniga ning ma tundsin end otsekui taevas. Minu meelest oli siis 1952. aasta ning ma teenisin külma sõja algusaastatel Grazis, Briti okupatsioonitsooni keskmes. Püstol oli laetud. Operatsiooni eest vastutava õhuluureohvitseri või ÕLO nõuannet kuulda võttes kandsin ma seda püksivärvli vahel vastu vasakut puusa, pära allpool, nii et mul oleks seda kerge risti üle keha välja tõmmata. Selle peal kandsin ma rohelist villast veekindlat mantlit, mille ma olin mingil ettekäändel laenanud ühelt meie staabi julgeolekuohvitserilt, ning peas oli mul lisamaskeringuks kena roheline, mu oma rahaga ostetud tirooli kübar. Sellise maskeeringu olin ma valinud õiseks ülisalajaseks sõiduks läbi hõredalt asustatud maa Austria ja kommunistliku Tšehhoslovakkia piirile.

ÕLO oli aga otsustanud traditsioonilisema spioonivarustuse kasuks: kollakaspruun vihnamantel ja pehme viltkübar, mis andsid talle koos ta sõjaväelase vuntsidega minu vilumatu pilgu jaoks liiga britiliku väljanägemise. Aga tema teadis paremini. ÕLO oli oma ala veteran, nagu meile, ajateenistuse algajatele, nii sageli olid vaikselt meelde tuletanud ülemused Briti ohvitseridele reserveeritud Wiesleri hotellis, kus ÕLO-d võis pärastlõunati näha – alati ühes ja samas nurgas istumas, poolenisti oma Austria ajalehe varjus, mahagonikarva viski kõrval ning targeldatud valge taskurätt ohvitseriklassi sportpintsaku kätise vahele pistetud. Räägiti, et ÕLO oli teinud omajagu nii üht kui teist – alati selgelt mõista andes, et meie ei olnud.

ÕLO oli üksik, nagu mõistatuslikule mehele sobis. Tema kabinet, kuhu me kunagi ei sisenenud, asus linnaserval ühe elegantse villa pööningul, mille meie sõjaväelised ülemused Viinis olid meie, luuretegelaste jaoks rekvireerinud. Spioonieetika nõuab, et mida kõrgemale mingis hoones minna, seda salajasemaks asi läheb, ning see seletab ka, miks meie, pelk väljulgoleku rämps, pidime püsima alumisel korrusel. Aga ma teadsin, milline on ta aken. See oli ärkliaken, mille ees olid tihedad ja määrdunud pitskardinad. Tal ei olnud mingit teadaolevat auastet ega mingit teadaolevat personali. Ta ei kasutanud meie postituba. Me eeldasime, aga seda ei öeldud meile kunagi, et ta kasutab omaenda sidepidamise süsteemi. Ainult vahetevahel saabus talle armee välipostkontori kaudu tavaline plekktoos paberitega, ning kuigi see nägi välja täpselt samasugune nagu see rämps, mida me ise saime, kiirustas ta otsekohe alla ning pöördus ülimalt tõsise ilmega koos sellega tagasi oma ülakoruse pelgupaika. Räägiti, et ta oli saanud palju autasusid, aga me ei näinud teda kunagi vormis. Lühidalt, ta oli päris spioon. Tema töö võis ju paista niisama tüütu nagu meie oma, aga tegelikult oli ta salajane Söber, see tähendab MI6 töötaja, kõiige kõrgema inimesele tuntud luureelu vormi esindaja.

„Mispärast mina, härra?” küsisin ma, kui ta tegi ettepaneku natuke jõe kaldal jalutada.

„Sest sinus on seda, mida selleks tööks vaja läheb,” vastas ta sellise inimese vaoshoitud toonil, kes oleks eelistanud üldse mitte midagi öelda.

„Kust te seda teate, härra?” küsisin ma.

„Olen sind jälginud.”

Meie auto oli süütu must Volkswageni Pörnikas, millel oli tsiviilnumber. ÕLO seletas, et ta oli saanud selle Viini luureorganisatsioonilt, mis oli vähemasti minu jaoks jumalate asupaik. Kui Austria politsei meid juhuslikult peatama peaks, ütles ta, siis oleme kaks ärimeest Grazist, kes on huvitatud sularaha eest põllumaa ostmisest. See seletaks kümnet tuhandet USA dollarit pruunis kohvis, mis lebas Pörnika tagaistmel. Dollarid päri-nesid samuti luureorganisatsioonilt. Ainult siis, kui miski muu ei aidanud, pidime oma töötõendid välja võtma ja kuulutama, et oleme salaülesannet täitvad Briti sõjaväelased.

Kui me sõitma hakkasime, suutsin ma alguses mõelda üksnes mu puusa müksivast brauningust. Kui aga õhtu hämardus, mu keha pingest vabanes ja brauning soojemaks läks, sai meist paar, nagu ÕLO oligi ennustanud. „Mõtles sellest kui enda osast,” andis ta nõu. Nii ma siis mõtlesingi, kuigi sõrmitseisin aeg-ajalt tasa kaitseriivi, et veenduda, et see ikka peal on.

„Mis laadi olukorras võiksin ma seda kasutada, härra?” küsisin ma.

„Ettenägematutel asjaoludel. Kui tšehhi kõrilõikajad teda taga ajavad, katame teda. Aga pane tähele, mitte enne, kui ma ütlen.” Ja lisas otsekui järelmõttena: „Ära lase jalgadesse. Sihi märgi pihta.”

„Märgi?”

„Õlgadest kubemeni ja igale poole seal vahel.”

Mu mõtted pöördusid sellele vaprale mehele, kellega me kohtuma olime tulnud: Tšehhoslovakkia õhujõudude kõrgele ohvitserile, kes riskis surma ja veel hullemagagi, et anda Läänele väärtuslikku informatsiooni. ÕLO ütles, et just selsamal silmapilgul hiilib meie mees kaastundlike piirivalvurite abiga üle piiri.

„Aga kuidas jääb koertega?” küsisin ma.

„Unerohuga uimastatud.”

SCANPIX

Kui meie mees juba üle piiri jõuab, ütles ÕLO, kes pööras detailidele üleliia tähelepanu, läheb ta teatud piirikülla, mis on kohe teisel pool Austria piiri, ning just sellesse külla me suundusimegi. Küla nimi jäi saladusse päris selle hetkeni, kuni tee- viit selle paljastas.

„Kas ta tuleb üle, härra?”

ÕLO ilme oli karm ja ta raputas pead. „Jumala pärast, sel mehel on naine ja lapsed. Tegu on ühekordse müügiga.”

„Ja siis läheb ta tagasi?”

„Kui saab.”

„Aga kui ei saa?”

ÕLO vaikimine oli kõnekam kui sõnad.

Tilluke kõrts seisis tühjas teeveeres. Akendes hõõgus kollane valgus. Kuulda oli ainult meeste hääli, mis vaikisid järsult kohe, kui me sisse astusime. ÕLO läks ees juhiks, kui peaks mingeid pahandusi olema. Mina järgnesin talle kohvriga. Ainsas madala laega toas vahtis paarküm- mend siniste tunkedega talumeest meid läbi tubakasuitsu tumma hämmastusega. Toa keskpaiga võttis enda alla piljardilaud. Keegi ei mänginud. Baari kõrval oli üks tühi pink. ÕLO istus sellele. Talumeeste pilkude all istusin ma tema kõrvale, kohver jalge juures. ÕLO tellis sõnalõppe neelates jär- sus saksa keeles kaks õlut. Praegu mõtlen ma, kas „kaks õlut”

oligi kogu saksa keel, mida ta oskas. Kõrtsi peremees pani õlled meie ette ning nende kolksatuste kaja näis kehtvat igavesti.

„Kuidas oleks ühe piljardimänguga?” pomises ÕLO suunur- gast inglise keeles.

„Väga vahva,” pomisesin ma vastu.

Püstol oli tõesti osa minust – nii suurel määral, et ma ei märganudki enam selle kohalolekut puusal. Kui ma palli lööma küürutasin, ehmatas mind kõlksatus, mille tekitas raske metall- eseme kukkumine kivipõrandale, ning ma vaatasin ringi, et näha selle allikat. Lõpuks nägin ma oma jalge ees lebavat brau- ningut, aga selleks ajaks olid kunded ja kõrtsipidaja juba kõrt- sist kadunud. Ma tõstsin püstoli üles, panin selle uuesti värvli vahele ja võtsin käsikohvri.

„Katkestada,” käskis ÕLO, peatudes üksnes oma õllekruusi tühjendamaks.

Tema külmaverelisuus hämmastas mind. Mitte ühtki etteheidet. Me läksime tagasi Volkswageni juurde, istusime seal ja oota- sime. Keda? Kas Austria politseid? Või meie kartmatut spiooni? Paistis, et ÕLO võttis rahulikult mõlemat võimalust, aga kumbki ei ilmunud. Tal oli viskiplasku ja me rüüpasime sealt kordamööda. Saabus koidik ja meie suure missiooni ees- märk haihtus kuidagiviisi. ÕLO käivitas filosoofilise ohke saatel auto ja võttis suuna Brazile.

Spioonieetika nõuab, et mida kõrgemale mingis hoones minna, seda salajasemaks asi läheb.

Meie operatsioonil nagu kõigil suurtel luureoperatsioonidel ei olnud mingit teadaolevat tulemust – või ei olnud seda minu jaoks. Kas vapper Tšehhi lendur üldse tegi katset piiri ületada? Mul ei avanenud võimalust seda küsida. Paar päeva hiljem oli ÕLO uut aadressi jätmata kadunud. Kas ta andis need kümme tuhat dollarit tagasi või jättis raha veel natukeseks enda kätte? „Täiuslikus spioonis” kasutasin ma osa sellest loost, aga mu suurem eesmärk ei lasknud mul osutada sellele tähelepanu, mille see oli ära teeninud kui jutustus mu kangelase esimesest relvastatud kangelasteost Tema Majesteedi salateenistuses.

Sellegipoolest arvan ma, et sedamööda, kuidas aastad on küpsenud, olen ma leidnud vastuse küsimustele, mis on mind nii kaua vaevanud. Sel ööl ei ületanud piiri ükski Tšehhi ohvitser. Käsikohvris ei olnud kümmet tuhandet dollarit – parimal juhul oli seal vana pidžaama ja tagavaraks hoitud viskipudel. ÕLO ei olnud luureorganisatsiooni lemmikpoeg, ta polnud MI6 salaülesandega ohvitser, vaid tema töö oli just niisama igav ja kasutu nagu meie oma. Ta oli üks neist unustatud hingedest, kelle sõjaväebürokraadid kuhugi kaugetele kallastele maha viskavad ja siis järgemööda paljudeks aastateks unustavad.

Lisaks oli ta – kuigi diskreetselt – hull ning elas omaenda salajase mulli sees – seisund, mis on salakuulajate maailmas haiglate superbakteriga võrreldavalt endeemiline, raske avastada ning veel raskem välja juurida.

Ma võin ka riskida oletada, mida tema hullus endast kujutas, sest aeg-ajalt olen ma ise samasuguseid sümptomeid kogunud. ÕLO-l nagu meil kõigil, oli Suur Spiooniniustus. Ta kujutles ennast Spioonide Suure Laua taga maailma mängimas. Vähehaaval läks lõhe unistuse ja tegelikkuse vahel nii suureks, et ta ei suutnud seda taluda, ning ühel päeval otsustas ta selle täita. Ta vajas kedagi, kes usuks, ning nõnda ma saingi selle töö. Ma sobisin selleks hästi. Aastaid hiljem sai minust tõepoolest lühikeseks ajaks osaline maailmas, milles elamist ÕLO teeskles, aga üsna pea lõin ka mina kujutlusi kusagil mujal tegutsevast tõelisest Briti salateenistusest, mis tegi õigesti kõike seda, mida meie tegime kas valesti või jätsime hoopis tegemata.

Minu lahendus oli luua oma vajadustega paremini sobiv salakuulajate maailm, täpselt nagu ÕLO oli teinud. Ainult meie meetodid olid pisut erinevad.

Minu meeldiv keskealine toakaaslane Briti julgeolekuteenistuses, mida tuntakse paremini MI5-na, kannatas minu meelest samalaadse tõve käes, kuigi tema puhul olid sümptomid teistsugused. Aga selline on juba selle haiguse olemus.

Ma räägin suure paranoiaepideemia perioodist, mis ulatus tuhande üheksasaja viiekümneendate aastatest seitsmekümendateni, mil sama hästi kui iga teatud auastmest kõrgemal olevat inimest MI5-s kuni selle peadirektori Sir Roger Holliseni välja kahtlustati selles, et nad on Vene spioonid. See viirus murdis Whitehallis ja Westminsteris inimesi nagu loogu, aga kõige hullemini tabas see spioone ning nad olid selle ise Ameerika luurekogukonna jõulisel pealekäimisel endale kaela tõmmanud.

See batsill oli alustanud oma elu Ameerikas ja rännanud siis sealt itta. Kõigepealt tuli Joe McCarthy ajastu. McCarthy suri 1957. aastal, aga tema tõrviku haaras kiiresti üks CIA tohtu veenmisjõuga statsionaarne patsient, kelle nimi oli James Jesus Angleton ning kes kuulus, et kogu Lääne salakuulajate maailma kontrollivad Kreml superajud. Inimlikust seisukohast oli Angletoni apokalüptiline nägemus andestatav. Ta oli saanud oma hariduse topeltpettuse mustas kunstis kellegi Kim Philby põlve kõrval, kes oli kauaaegne Kremli teenistuses topeltagent, ning MI6 Washingtoni osakonna ülemana ka Angletoni südame-sõber. Kui kellelgi spioonil oli üldse kunagi vaja ettekäänet hulluksminemiseks, siis oli see James Jesus Angleton: legendaarne pokkerimängija, salakuulajate universumi isand, kes ärkas ühel hommikul ja kuulis, et tema austatud õpetaja, pihhiisa ja jooma-kaaslane Kim Philby on Vene spioon.

See aga ei vabanda CIA-d, kes tegi oma hullust doktorist populaarse kangelase ning vaatas pealt, kui ta terve perekonna ära mürgitas. Angleton ei halvanud mitte üksnes üksi omaenda agentuuri. Pärast seda osutas ta oma peremeeste õnnistusega ja KGB nilbe naeru saatel samasuguse teene ka oma lähimatele liitlastele. Kas Angletonil paluti kunagi pöörata tähelepanu tema teesi ainsale loogilisele järeldusele – nimelt tervele Lääne luureaparatuurile lõpp teha, enne kui venelased meid üle kaljuserva kuristikku juhatavad? Ma kahtlen selles.

Ja MI5, rünnatuna Angletoni teooriast, vastas väljakutsele suurepäraselt. Seal ei rahuldutud üksnes oma liikmete järel nuhkimisega, vaid keskmistest ja kõrgematest ohvitseridest koosnev salakildkond leidis ka aega nuhkida Briti peaministri Harold Wilsoni järel; seda episoodi MI5 ajaloos on dokumenteeritud kahtlase väärtusega memuaarides, mille avaldas üks vandenõulastest. Te võite mäletada, et selle autor oli Peter Wright, veel üks Angletoni pokkerikaaslastest. Briti valitsuse tarmukad katsed raamatu ilmumist takistada kindlustasid sellele laia lugejaskonna.

Seega oli tookord Curzon Streetil asuva Leconfield House'i koridorides just niisugune õhkkond, nagu ma kujutasin raamatus „Pleksepp, rätsep, sõdur, nuhk”, ning see õhkkond valitses

koridoris, mis viis väikesesse tuppa, kus mina ja mu kolleeg – ma nimetan teda Arthuriks – koos töötasime. Minu mälestuses oli seal vaikne, kuulda oli vaid vargsi mööduvaid samme. See oli mu esimene majasisene töö.

Arthur oli MI5 vana kooli bürokraat: pedantne, alalhoidlik, truult üheksast kuueni istuja, kellel polnud mingeid ambitsioone saada kellekski, kes ta polnud. Tema külgedelt kohevil hallides juustes, ilma raamideta prillides ning tohtus usinuses ja sekeldamises oli midagi professorlikku või raamatukoguhoidjalikku. Mõnikord võis ta pahakspanevalt turtsuda, mõnikord kärsitult keelt naksutada, aga tal oli alati kiire ning ta ei käinud kunagi lõunal – ja see oli üks mõjuv põhjus, miks sisejulgeoleku ületöötanud liikmed otsustasid, et ta on Vene spioon.

Nad järeldasid, et lõunaajal pildistas Arthur salatoimikuid oma Vene leivaisadele. Küsimus oli ainult selles, mida ta toimikutega teinud oli. Viimase kahe kuu jooksul oli talle välja kirjutatud üle viiekümne salajase ja ühisalajase tuhandeid lehekülgi sisaldava toimiku. Selgus, et ühtki neist polnud tagasi toodud.

Kas Arthur oli laenanud need toimikud, lootes sokutada need süsteemi tagasi, enne kui keegi nende kadumist märkas? Isegi praegusel ajal on juba dokumentide salajaseks pildistamiseks kuluv ränk töö heidutav. Kui palju kaadreid jõuad sa teha üheainsa lõunatunni jooksul, isegi kui sul on automaatkerija? Üks toimik võib koosneda kümnest või enamast köitest. Neist igas võib olla paarsada lehekülge. Või kas ta viis need majast välja? Reedeti ja esmaspäeviti võtsid üsna paljud MI5 töötajad Londonist väljas veedetavate nädalalõppude tõttu kohvrid tööle kaasa. Kas Arthur smugeldas toimikud oma nädalalõpu kohvris välja? Ja kas tema ülekoormatud KGB leivaisa rügas mingis räpases East Endi ettetõmmatud ruloodega korteris, kui oli võib-olla oma pildistamisega hilja peale jäänud?

Kui puuduvate toimikute arv kasvas, tassiti Arthur viiendale korrusele ja talt nõuti selgitust. Tema vastused olid kogu aeg ühesugused: jah, ta oli puuduvate toimikutega töötanud. Töö lõpetanud, oli ta need tagasi andnud. Kui need olid kadunud, siis oli see kas registratuuri süü või siis kärsidus lükkavate teenindajate süü. Arthuri süü see ei olnud. Peagi pani tema salgamine lõõgi alla minu. Kui Arthur ei olnud spioon, siis pidin seda olema mina. Mina olin näpanud toimikud, kui need tema lauale saabusid. Personaliosakonna ülem kutsus mu enda juurde. Kuidas mulle on meeldinud esimesed tööl oldud kuud? Kas mul on rahalisi raskusi? Kas ma abieluga on kõik korras? Kui palju ma joon? Ta avaldas soovi olla mulle isa eest. Nagu Arthur, nii väitsin ka mina, et ma polnud ühtki toimikut tagastamata jätnud.

MI5 administratiivohvitseridel olid tubades täpselt ühesugused raudkapid. Kui sa tööajal toast lahkusid, panid oma dokumendid kappi luku taha ja võtsid võtme kaasa. Ühel keskhommikul astusid kaks meest, seljas käsitööliste pruunid pintsakud – meie sisejulgeoleku põhiline vorm – meie tuppa ja nõudsid, et Arthur annaks neile oma raudkapi võtme. Pead tõstmata pistis ta käe oma läikivaks kulunud halli raamatukoguhoidja pintsaku taskusse, ulatas neile võtme ja jätkas tööd. Tema kapp oli riul riuli järel puuduvaid toimikuid täis topitud. Aga Arthur ei pööranud mingit tähelepanu ei toimikutele ega pruunide kuubedega meestele, kes seisid ja vahtisid, suu lahti. Ta kummardus endiselt laual oleva toimiku kohale, keerates virgalt lehti.

Arthur ja mina olime „hindajad”, Arthur oli vana kala ja mina praktikant. Meie töö oli kammida läbi informatsioon nende inimeste kohta, kes pidid saama ligipääsu salajasele informatsioonile, ning anda esimesena teada, kas seda tuleks neile võimaldada, kas neid tuleks lähemalt uurida või tuleks nad mõnele vähem tundlikule kohale üle viia. Nagu ÕLO nii oli ka Arthur üksiklane ning ma ei teadnud, et tal oleks mingit kodust elu olnud. Sellegipoolest veensin ma teda vähehaaval jooma mõnikord koos minuga pindi õlut sealsamas lähedal ühes Shepherd Marketi pubis. Ja ühel niisugusel õhtul rääkis Arthur mulle häiriva loo. Kuu aega enne seda, kui ma tema osakonda tööle tulin, oli Arthur saadetud FBI-ga sidepidamises korras New Yorki. Ja Arthuri jutu järgi oli FBI teda New Yorgis puistanud. Mitte ühel korral, vaid iga päev ja süstemaatilisel. Ta võrdles seda katsumust pikaajalise psühholoogilise piinamisega ning ta ei olnud kindel, et ta oli sellest vigastamata pääsenud.

Igal õhtul, kui ta pärast päevaseid kõnelusi oma Manhattani hotelli tagasi pöördus, avastas ta, et ta oli mõnele teisele korrusele paigutatud. Ta ütles, et keegi hotellis ei tunnistanud seda. Kui ta küsis valvelauast – viisakalt – oma võtit, puhkes hotelliametnik naerma, raputas pead ja ütles, et ta eksib toanumbri-ga, aga et, härra, palun, siin on sellegipoolest õige võti. Nii et viienda korruse asemel, kus ta oli eelmisel ööl maganud, leidis ta ennast kaheksandal või kaheksateistkümnendal või kahekümne kaheksandal – nagu ta ütles, oli tuba alati ühesuurune, ruumipaigutus oli sama, kardinad, seinakapid ja vooditekid olid alati ühesugused. Aga korrus oli igal õhtul erinev. Õhtu teise järel.

Ja pealtnäha polnud mingeid erinevusi, kinnitas Arthur oma õllekannu vaadates. Korrus oli muutunud, aga tuba ei olnud.

Iga kord olid tema ülikonnad, särgid, sokid ja aluspüksid paigutatud täpselt nii, nagu ta ise need eelmises toas oli paigutanud. Vannitoas oli sama lugu: habemenuga, vahupintsel, hampapasta ja mis tahes. Ta ütles, et ta on metoodiline inimene. Selle poolest kuulus. Ka kõige väiksem kõrvalekalle oleks talle silma hakanud, aga seda ei olnud. Ainult FBI oleks niisuguse asjaga hakkama saanud.

Ma küsisin Arthurilt, kas ta on mõistnud, mis oli FBI motiiv kogu selle asja ettevõtmiseks, ning ta vastas, et oli seda põhjalikult kaalunud. Tema järeldus oli, et Föderaalne Juurdlusbüroo pani ta pingelisse olukorda, ootas siis tema reageeringut ja vaatas, kellega ta ühendust võtab.

„Nad püüdsid mind välja suitsetada,” seletas ta oma õllekannule.

„Mispärast nad seda peaksid tegema?” küsisin mina.

Ta vastas, et nende juhtumite pärast, mida ta oli hinnanud, toimikute pärast, mis olid kuulunud inimestele, kes olid ülikoolipäevil kommunismi vastu kerget sümpaatiat ilmutanud, aga Arthur oli nad õigeks tunnistanud. Ta mõtles tagantjärele, kas ta mitte üle piiri ei läinud. Isegi nendega kaasa ei läinud.

„Mis piiri?” küsisin mina. „Kuhu nendega siis minna?”

„Andsin loa neile, kellele ma poleks pidanud seda andma,” vastas Arthur. „Kui ma endistesse kommaritesse leebelt suhtusin, siis võib-olla olin ma ka ise kommar, ja mitte tingimata endine.” Siis lisas ta: „Ja nii palju kui mina tean, on neil õigus.”

„Kas sa tahad mulle öelda, et sa võid olla kommunistlike sümpaatiatega, ilma et sa ise seda teaksid?”

„Teised inimesed on,” ütles Arthur. „Kui teised on, miks siis mina ei peaks olema?”

Tuhande üheksasaja viiekümneendatel aastatel oli üsna raske anda sõbrale nõu, et ta oma probleemidega psühhiaatri juurde läheks, eriti veel, kui see sõber on sinust poole vanem ning sa oled praktikant, kes istub temaga viis päeva nädalas samas toas. Ja pidevalt kehtiva sisemääruse kohaselt pidi töötaja, kes tundis vajadust oma muredest psühhiaatrile rääkida, kõigepealt pöörduma salateenistuse heakskiidu ära teeninud psühhiaatri poole, mis tähendas tegelikult seda, et ta pidi ütlema MI5 personali-osakonna ülemale, et tal on vaimse tervisega probleeme. Ma lootsin, et Arthuri eksikujutlused lähevad mööda, aga ei läinud. Kui ÕLO oli teinud oma monotoonses hüljatuses endast hulljulge rüütli, siis Arthur oli teinud endast omaenda nõiajahi ohvri. Maailmas, mis oli peaaegu niisama paranoiline, nagu on meie maailm praegu, oli julgeolekuriski hindaja ise endale julgeolekuriskiks saanud. Ja kui ta oli sellele otsusele jõudnud, astus ainsa talle võimaliku loogilise sammu: ta ei kirjutanud enam millelegi alla. Ta pani kõik luku taha paika, kus isegi FBI seda näha ei saanud. Siis tundis ta ennast turvaliselt.

Spionaažihulluse superbakteri levik ei piirdu üksikjuhtumitega. See lokkab ka kollektiivses vormis. See on kogu selle tööstuse omakasvatatud toode. Kas on käepärast ravimit? Ma kahtlen selles. Päris maailma kõige realistlikuma ellusuhetumisega inimesed, kes määratakse nuhkide tegevuse järelevaatajateks, muutuvad nende käes vahaks. Usk spioonidesse on müstiline, ning sellele lisab tuld kujutlusvõime ja see on pooleldi religiooniks saanud. Meie rahvuslikus psühholoogias on nad kaitsealane liik. Meie pangad ja finantsasutused võivad kokku variseda, meie majandus võib põrandast läbi vajuda, meie teed ja raudteed võivad olla katastroofilises seisukorras, meie *Millennium Dome* võib olla naljanumber, kütuse, energia ja vee hind võib iga nädal tõusta, aga meie spioonid on selle kõige suhtes immuunsed. Spioonid ei saa eksida, ükskõik kui palju kordi nad oma mantli otsa ka ei komistaks või pistodasid Tonbridge'i rongi ei jätaks.

Enamasti on selles süüdi mehed. Kas targad naised olid seal juures, kui koostati kurikuulus ja ülimalt piinlik Iraagi toimik, kus õigustati Briti seotust Iraagi sõjaga, ja mida tunti rohkem riukalise toimiku nime all? Kui olidki, siis surusid nad maha hullud mehed, kes mitte üksnes ei plagieerinud viie kuu vanust vähetähtsast teadusajakirjast leitud artiklit, vaid uskusid ka oma kõrkuses ja vähiklikkuses reaalses maailmas toimuva suhtes, et see võib neil läbi minna. See on küll vilets lohutus, aga täielikus kooskõlas meie praeguse valitsuse autasustamise ja karistamise koodeksiga, et selle toimiku peamine koostaja edutatakse meie salateenistuse ülemaks.

Kõike seda on raske ilukirjanduses edasi anda, või oli raske vähemalt mulle. Ma üritasin kunagi ammu „Peeglisõjas” seda teha ning mu lugejatele ei meeldinud see sugugi. Ma üritasin uuesti „Panama rätsepas”, seekord komöödiana, ning see enam-vähem andestati mulle. Häda on selles, et hoolimata kõigist tõenditest, mis ütlevad talle, et ta ei peaks seda tegema, tahab lugeja nagu üldsus, kuhu ta kuulub, ikkagi oma spioonidesse uskuda, ning kui sellest mõtlema hakata, siis just nii me Iraagi sõda alustasimegi.

Inglise keelest tõlkinud
Krista Kaer

Arhitektuurivõistlused 2008

2008 oli arhitektuuriaasta. Seda nii *de iure* kui ka *de facto*. Arhitektide liidu, kunstiakadeemia ja arhitektuurimuuseumi ühiselt välja kuulutatud arhitektuuri propageerimise aastat võib lugeda üldjoontes kordaläinuks: ühiskondlikult kõrgendatud tähelepanu (sealhulgas konkurssidel ja näitustel), ülimenukas välkloengute sari Von Krahli teatris, populaarne arhitektuurifoto konkurs Internetis ja uus arhitektuurikeskus.

Veneetsia laguunides siugles venelaste ja sakslaste vahel kollane toru-madu, mida välismaine press serveeris märksa radikaalsema seisukohavõtuna kavandatava gaasitoru osas, kui seda kohalikult teha sõandati. Ilmselt oli arhitektuurilise tervemõistlikkuse esiletõstmiseks ka viimane aeg, sest viimased aastad olid kujundanud olukorra, kus ühiskonna ruumilise kvaliteedi üle otsustasid erasektoris arendajad-kaubikapitalistid ja riiklikult/omavalitsuslikult oluliste objektide puhul võimujanus poliitikud, mille käigus pöörati pea peale nii esteetika- kui ka eetikakategooriad.

Avalikkuse teravamasse fookusesse sattusid sel aastal ka arhitektuurikonkursid, mis osaliselt tulenes kavandavate objektide prestiižest iseloomust, teiselt poolt on lõpuks Eestisse jõudnud arusaam sellest, kui kõva kaup maailma mastaabis on arhitektuur. Ausõna, kes enam mäletab, millised olid Sydney või Ateena olümpiaehitised, aga Pekingi linnupesa-staadioni mäletavad kümne aasta pärast jätkuvalt kõik.

Aasta esikonkurss oli Eesti Kunstiakadeemia uue õppehoone idee-kavandi rahvusvaheline võistlus. Suurejoonelisust kirjeldavad numbrid: osales 96 tööd 25 riigist. Esikoha pälvivad noored arhitektid Taani arhitektuuribüroodest **SEA** ja **Effekt** projektiga „Art Plaza”, mille suurim lisaväärtus 43-meetrise kunstipilvelõhkuja kõrval on maja ette kavandatud väljak, mis peaks tasakaalustama Viru keskuse üledimensioneerimise tõttu kaotatud avaliku ruumi. Aasta lõpus veel tugevalt kirgi küt nud projekt päädis esialgu valitsuse poolt 187 miljoni eraldamisega, mis jätab teoreetiliselt õhku võimaluse, et maja valmib 2011. aasta lõpuks, kui Tallinn on Euroopa kultuuripealinn.

Olulisi haridusasutusi ehitatakse muidugi ka mujal Eestis, kaks suu remat arhitektuurivõistlust tehti Tartus ja Viljandis. Maaülikooli ühe õppehoone, Valve Pormeistri projekteeritud nn metsamaja juurdeehituse võidutöö „Kaseke” tuli büroost **KAMP Arhitektid** (**Peeter Loo**, **Jan Skolimowski**, **Li Vene** ja **Kaspar Kruuse**). Juurdeehitus koosneb kahest osast: Pormeistri maja otsa paigutatud laboratooriumide-tööruumide korpus ja maja ette pooleldi maa sisse vajunud ellipsoidne auditooriumide korpus. Just see maja ees maabunud lendav taldrik näitab ilmekalt, kuidas juurdeehitus võib pieteeditundeliselt suhtuda juba olemasolevasse arhitektuuri, viidates käimiskõlbulike katusepindadega ühtlasi Valve Pormeistri kui ülimalt maastikutundliku arhitekti pärandile. Tü Viljandi kultuuriakadeemia loomeinkubaatori ja lavakunstide õppehoone võidutöö „Põlendik” tegid arhitektid büroost KavaKava (**Siiri Vallner**, **Heidi Urb**, **Indrek Peil**, **Helina Lass** ja **Sten-Mark Mändmaa**). Siinkohal tasub märkida koosluse Vallner-Peil jätkuvalt head esinemist võistlustel: neil on juba tavaks saanud esikohti kinni panna (2005 – TÜ Narva kolledž koos **Heidi Urbi** ja **Katrin Kooviga**; 2006 – tänavu valminud Lotte lasteaed Tartus; 2007 – vabaõhumuuseumi hoonete kompleks).

Eraldi tuleb välja tuua kahe saatkonnahoone võistluse korraldamine, mis on Eesti arhitektuurimaastikul väga haruldane. Täni on EV ehitanud vaid kaks uut saatkonnahoone: Helsingisse (arhitekt **Konstantin Böläu**, 1933) ja Viiniasse (3+1 **Arhitektid**, 1997). Nüüd saadi siis veel tulemuseks kaks vastandlikku projekti maailma äärtesse: Pekingi saatkonna võidutöö „Tetris” (**Andres Põime**, **Liisa Põime**, **Lauri Vaimel**) tõlgendab Euroopa modernismi-traditsiooni, võrtsitades seda detailides aasialikkusega; keset linnamelu paigutuva Riia saatkonna võiduprojekti „Teele” (**Lembit-Kaur Stöör** ja **Ülo-Tarmo Stöör** ning **Heidi Urb**) fassaadi kivine olek on viibe Riia ajaloolisele arhitektuurile, samas üllatab nõgusa kumerusega, mis tekitab maja ette väikese platsi.

Planeeringukonkurssidest paistsid enam silma kolm. Tamula rannaala mahulise planeeringu rahvusvahelise ideevõistluse võitis laekunud 38 võistlustöö hulgast **K. Enno Arhitektuuribüroo** (**Kaie Enno**, **Leles Luhse**, **Maria Zeleznova** ja **Rein Ailt**). Tartu endise pärmivabriku kvartali detailplaneeringu konkursi võitis **Atelier Thomas Pucher / Bramberger Architects** (Austria), kellest kujuneb üks Eestil silma peal hoidvatest välismaa büroodest (varasemast III preemia ERMi konkursil, Tartu Rebase tn kortermajade konkursi võitja). Tallinnas korraldati kutsutud konkurss seoses hipodroomi ala hoonestamisega, kus jagatud esimese koha pälvivad nii **Salto Arhitektuuribüroo** kui **QP Arhitektid**, kuid arendajad otsustasid edasi töötada viimati mainitu projektiga. Omamoodi planeeringuks võib pidada ka Rotermanni soolalao urbanistliku pargi ideekonkurssi, mis oli käesoleva aasta viimane avalik konkurss. Suur laekunud tööde arv (49) annab tunnistust arhitektide soovist luua midagi Tallinna kesklinna, isegi kui objekt iseenesest pole eriti suur [artikli kirjutamise ajal pole võidutööd veel selgunud. – M. V.].

Järgmise aasta arhitektuurivõistluste tulipunktiks kujuneb Tallinna linnavalitsuse uue hoone rahvusvaheline võistlus. Osalejate kvalifitseerumisprotokollist võib leida peale kõigi Eesti olulisemate arhitektide-büroode ka Taani kultusbüroo **Bjarke Ingels Groupi** (BIG), futuristlikke maju projekteeriva prantslanna **Odile Decq'i**, Austria suurbüroo **Baumschlager & Eberle**, Soome tegusaima büroo **Lahdelma & Mahlamäki**, EKA autorid SEA ja Effekti ning Eestis juba tuttavate **Pekka Vapaavuori** (Kumu) ja **Erik Nobeli** (ringhäälingumaja) büroo. Majanduslikult rasked ajad ei pruugi kõige paremini mõjuda ehitamisele, kuid võiksid mõjuda positiivselt arhitektuurivõistlustele, sel lihtsal põhjusel, et suurte osavõtjate arvuga konkurssidel – arhitektuurivõistlus kui majanduslik ellujäämistaktika – silmapaistmiseks peavad projektid olema argumenteeritumad ja läbimõeldumad nii vormiliselt kui ka funktsionaalselt.

Mait Väljas

EESTI KUNSTIAKADEEMIA UUE ÕPPEHOONE RAHVUSVAHELINE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
I preemia „Art Plaza” – SEA + EFFEKT
(Tue Hesselberg Foged, Uffe Leth Laurssen, Karsten Gori, Sinus Lyng), Taani

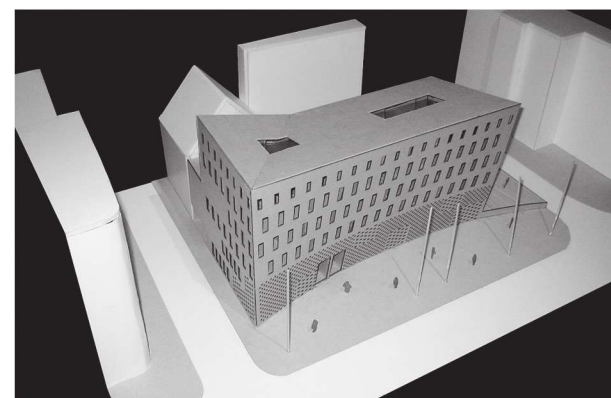
PALDISKI MNT 50 KINNISTU JA LÄHIALA (HIPODROOMI) ARHITEKTUURIVÕISTLUS
I-II preemia – arhitektid Tõnu Laigu, Koit Ojaliiv, Mari Rass, Asko Uukado (QP Arhitektid OÜ), kinnisvaranõunikud Veronika Ilsjan, Margus Tinnio

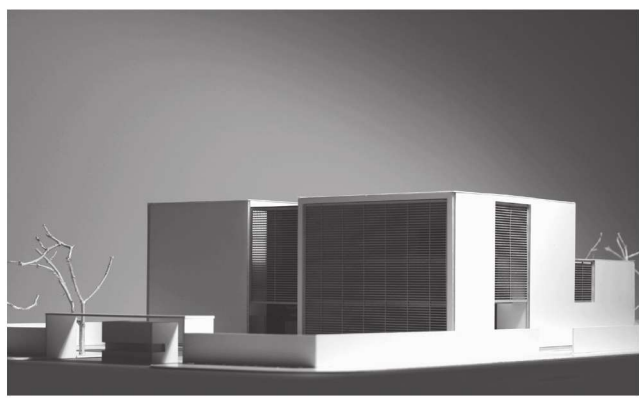
TAMULA JÄRVE RANNA-ALA MAHULISE PLANEERINGU RAHVUSVAHELINE IDEEVÕISTLUS
I preemia „Lust” – Kaie Enno, Leles Luhse, Maria Zeleznova, Rein Ailt (K. Enno Arhitektuuribüroo OÜ)

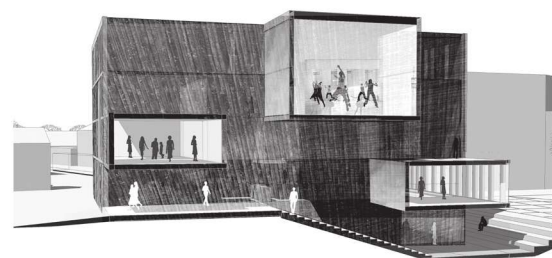
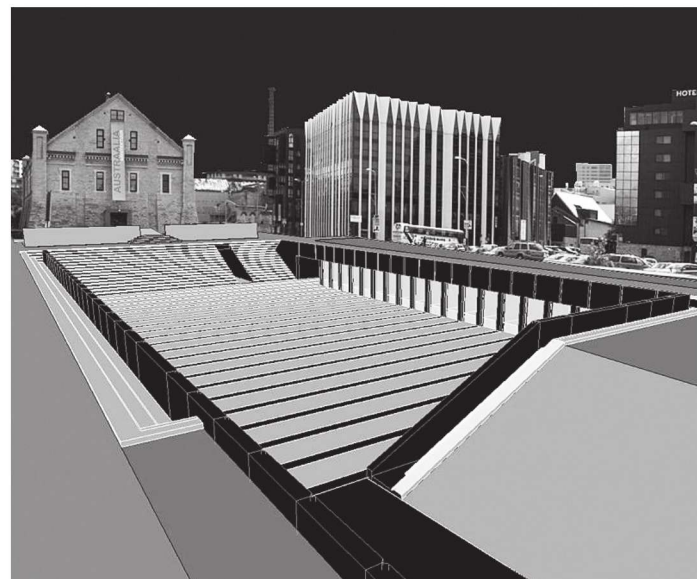
TARTU PÄRMIVABRIKU KVARTALI ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Võidutöö Atelier Thomas Pucher / Bramberger Architects (Austria)

RIIA SAATKONNAHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
I preemia „Teele” – Lembit-Kaur Stöör, Ülo-Tarmo Stöör, Heidi Urb

PEKINGI SAATKONNAHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
I preemia „Tetris” – Andres Põime, Liisa Põime, Lauri Vaimel I preemia „Tetris” – Andres Põime, Liisa Põime, Lauri Vaimel

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA LOOMEINKUBAATORI JA LAVAKUNSTIDE ÕPPEHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
I preemia „Põlendik” – Siiri Vallner, Heidi Urb, Indrek Peil, Helina Lass, Sten-Mark Mändmaa (KavaKava OÜ)

ROTERMANNI SOOLALAO URBANISTLIKU PARGI IDEEVÕISTLUS
„Piazza”
12. XII valis žürii välja kõige paremad tööd: premieeritute märgusõnad (ei ole preemiate järjekorras) on „Arhitektuuri allee”, „Nool”, „Piazza” ja „Muesuum”, ära märgiti ka „NaCl” ja „Velia”. Võitjate nimed saab teada täna kell 16 Rotermanni soolalaos näituse avamisel.

ARHITEKTUURIVÕISTLUSED 2008

PEKINGI SAATKONNAHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Jaanuar
I preemia „Tetris” – Andres Põime, Liisa Põime, Lauri Vaimel
II preemia „Maadligi, vettligi maja” – NOBEL arhitekter a/s
III preemia „Ai sha ni ya” – Arhitektuuribüroo JVR OÜ
Ostupreemia „Värelus” – Priit Pent, Raul Järg
Ostupreemia „Poona Neera” – Jan Skolimowski, Peeter Loo, Kaspar Kruuse, Li Vene (KAMP Arhitektid OÜ)

RIIA SAATKONNAHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Veebruar
I preemia „Teele” – Lembit-Kaur Stöör, Ülo-Tarmo Stöör, Heidi Urb
II preemia „Horta” – Emil Urbel, Andrus Mark, Ott Hirvesoo, Peeter Veimer
III preemia „White Cube.ee” – Juris Mitenbergs, Pēteris Spuriņš, Zane Krūmiņa, Uldis Tučs, Edgars Gribusts,
Edijs Kravalis (Läti)
Ostupreemia „Sipelgas” – Raivo Kotov, Margit Kärner, Indrek Mikk
Ostupreemia „Aiir” – Siiri Vallner, Indrek Peil

EESTI KUNSTIAKADEEMIA UUE ÕPPEHOONE RAHVUSVAHELINE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Aprill
I preemia „Art Plaza” – SEA + EFEKT (Tue Hesselberg Foged, Uffe Leth Laurssen, Karsten Gori, Sinus Lyngje), Taani
II preemia „TLN 247” – NAT Architecten bv, Holland
III preemia „Arts Factory” – NERALP AEC LDA, Paulo Sérgio de Sousa, Portugal
Ergutuspreemia „Sashimi” – Francois Blanciak, Jaapan
Ergutuspreemia „Publicsection” – BOARD, Bernd Upmeyer, Holland

EESTI MAAÜLIKOOLI KREUTZWALDI 5 ÕPPEHOONE JUURDEEHITISE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Juuli
I preemia „Kaseke” – Peeter Loo, Jan Skolimowski, Li Vene, Kaspar Kruuse (KAMP Arhitektid OÜ)
II preemia „Kõrred” – Siiri Vallner, Indrek Peil
III preemia „Külimit” – Andres Lember, Jaak Huimerind, Kadri Viltrop (Studio Paralleel OÜ)
Ergutusauhind „Künd” – Margit Kärner, Indrek Mikk, Tõnis Savi, Raivo Kotov
Ära märgitud „Murul” – Villem Tomiste (OÜ Arhitektuuribüroo Kosmos)

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA LÕOMEINKUBAATORI JA LAVAKUNSTIDE ÕPPEHOONE ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Oktoober
I preemia „Põlendik” – Siiri Vallner, Heidi Urb, Indrek Peil, Helina Lass, Sten-Mark Mändmaa (KavaKava OÜ)
II preemia „Termit” – Ott Kadarik, kaasa töötasid Vladimir Dzyuba, Krista Saluveer (OÜ Arhitektuuribüroo Kosmos)
III preemia „Will ja Indie” – Merle Kinks, Martin Kinks, Margit Valma, Risto Parve, Kai Süda
Ostupreemia „Müür” – Villem Tomiste, Mihkel Tüür, kaasa aitas Reedik Poopuu (OÜ Arhitektuuribüroo Kosmos)
Ära märgitud „Loomaja” – Madis Eek, Kristel Jaanus, Kristi Põldme, kaasa töötasid Reio Avaste, Margit Mutso, Raido Kuurmaa (Arhitektuuribüroo Eek&Mutso OÜ)

TAMULA JÄRVE RANNA-ALA MAHULISE PLANEERINGU RAHVUSVAHELINE IDEEVÕISTLUS
September
I preemia „Lust” – Kaie Enno, Leles Luhse, Maria Zeleznova, Rein Ailt (K. Enno Arhitektuuribüroo OÜ)
II preemia „Grid” – Ioana Mihaela Agachi, Vlad Sebastian Rusu, Octav Olanescu (Rumeenia)
III preemia „MSTY” – Matsuoкасatoshitamurayuki, Satoshi Matsuoка, Yuki Tamura (Jaapan)
Ergutuspreemia „MAOW” – Marc Bringer, Ilham Laragui (Prantsusmaa)
Ergutuspreemia „Tiganik” – Irina Raud, Katrin Vannas, Ain Kalberg (Arhitektuuribüroo R-Konsult OÜ)

TARTU PÄRMIVABRIKU KVARTALI ARHITEKTUURIVÕISTLUS
Juuli
Võidutöö Atelier Thomas Pucher / Bramberger Architects (Austria)

PALDISKI MNT 50 KINNISTU JA LÄHIALA (HIPODROOMI) ARHITEKTUURIVÕISTLUS
August
I-II preemia – arhitektid Tõnu Laigu, Koit Ojaliiv, Mari Rass, Asko Uukado (QP Arhitektid OÜ), kinnisvaranõunikud Veronika Iljan, Margus Tinno
I-II preemia – Salto Arhitektuuribüroo OÜ
III preemia – Arhitektuuribüroo JVR OÜ

MAASTIKUARHITEKTUURI VÕISTLUS „EESTI MAAÜLIKOOLI TÄHTVERE LINNAKU VÄLIALAD”
Märts
I preemia „Minu ülikool” – Henn Runnel, Terje Ong
II preemia „Kaks on neli” – Teele Nigola, Liis Schults, Katharina Elme
III preemia „Linnak kui impulsiväli” – Anna-Liisa Piiraja, Merle Talvistu

TARTU RAHU TÄHISALA KUJUNDUSE IDEEVÕISTLUS
Mai
I preemia „Skulptruum” – arhitektid Martin Kinks, Kai Süda
II preemia „Pasunad” – skulptor Terje Ojaver, arhitekt Hindrek Kesler
III preemia „Dokument” – skulptor Tiit Kirsipuu, arhitekt Üla Koppel
Ära märgitud „Priiuse tammed” – Kristjan Holm, Ülo Pikkov

VENEETSIA XI RAHVUSVAHELISE ARHITEKTUURIBIENNAALI IDEEKAVANDI VÕISTLUS
Märts
I preemia „Gaasitoru” – Maarja Kask, Ralf Lööke, Neeme Kõlm
II preemia „Peatus” – Eve Kask, Signe Kivi, Andrus Kõresaar
III preemia „Veealune Veneetsia” – Villem Tomiste, Mihkel Tüür, Urmaz Oja

AASTA BETOONEHITIS 2007
Märts
Puurmani kaarsild Tallinna-Tartu-Luhamaa maanteel – konstruktorid Siim Idnurm, Juhan Idnurm, ehitaja AS Merko Ehitus

EESTI PARIM PUITEHITIS 2008
Detsember
Eramu Loobul – Raul Vaiksoo

VÕISTLUS „ERAMU 2006-2007”
Juuni
Peapreemia Villa Paldiskis – Siiri Vallner, Indrek Peil

Ekstsentrilisusest ja juugendist

Karin Hallas-Murula

Arhitekt JACQUES ROSENBAUMI näitus Rotermanni soolalaos kuni 28. XII.

Postmodernismi tõusulainel taasavastatud juugendarhitektuuri uurimise buum, mis jõudis Eestisse 1980. aastatel, on tänaseks küll läbi, kuid publikatsioonide, näituste ja rahvusvaheliste konverentsidega sai tõhus töö tehtud: juugendehitised on muutunud endastmõistetavaks turismiatraktsiooniks, Riia kesklinna juugendarhitektuur UNESCO maailmapärandi nimistusse võetud ja Barcelonas ei pääse ükski turist mööda Antonio Gaudí ehitistest.

Täna jätkub rahvusvaheline koostööprojekt „Réseau Art Nouveau Network”. Tallinn jäi sellest omal ajal eemale, sest meie juugendobjektide puhul oleks olnud keeruline garanteerida avatust turistidele. Tõsiasi on ka, et juugendarhitektuuri on Tallinnas palju vähem kui mujal, kui kas või Riiga võrrelda. Maailmasõjaeelset ehitusbuumi Riias, Peterburis ja Helsingis ei anna võrrelda Tallinna omaga, olgugi et siingi tundus ehitustegevus enneolematult aktiivne. „Buumiaastatel” 1908–1913 ehitati Tallinnas vaevalt 30 suuremat üürimaja, Riias ja Helsingis aga sadu. Maailmasõjaeelne Riia oli Tallinnast juba viis korda suurem linn.

See muidugi ei tähenda, et me oma juugendarhitektuuriga tegelema ei peaks. Järjekordseks sammuks sellel teel on arhitektuurimuuseumi näitus arhitekt Jacques Rosenbaumi loomingust. Muuseum jätkab sellega 2002. aastal alustatud arhitektide portreenäituste sarja. Kuue aasta jooksul portreeteritud arhitektide rida on juba röömustavalt pikk: Uno Tõlpus, Avo-Himm Looveer, Karl Burman, Alar Kotli, Erika Nõva, Nikolai Kusmin, Väino Tamm ja Vello Asi, Ernst Kesa, Edgar Johan Kuusik (Vabadussõja monumendid) ning 2009. jaanuaris tuleb Voldemar Herkel. Need näitused on muuseumi Eesti arhitektuuriajaloo kirjutamise viis.

Riia osast Tallinna arhitektuuris

Aastatel 1862–1915 läks Eestist Riia Polütehnilisse Instituuti õppima üle 1250 noore, nende seas umbes 460 eestlast. 1900. aastate alguses hakati Tallinna kutsuma Riia arhitekte. Wilhelm von Stryk projekteeris linna turuhoone (1900, hävinud), Wilhelm Neumann Scheeli panga Vana turu kaelas (1904), August Reinberg Eesti panga historitsistliku hoone (1904) jt. Riia professorid osalesid siinsetel arhitektuurikonkurssidel ja žüriides, sh. Saksa teatri (Draamateater) konkursil 1906. aastal ja Estonia teatri arhitektuurivõistlusel täpselt sada aastat tagasi. Neogooti stiilis Aadli pangaga tuli Tallinna nake võõras, kuid igati moodne arhitektuur. Selle hoonega jõuab Tallinna ka esimene Riia skulptori August Volzi draakon, keda väga ei tunta, sest ta asub trepikojatorni siseukse kohal. Jacques Rosenbaum paneb Volzi draakonid suurelt fassaadile ja tema maja aadressiga Pikk 18 teatakse tänini nende draakonite järgi. Selle ehitaja F. Treiblut pidas hiljem Draakoni galeriina tuntuks saanud hoones üsna asist rohu-, tapeedi ja värvikauplust.

Riias ei paneks me Rosenbaumi maju võib-olla tähelegi, kuid Tallinnas paistavad need oma erilisusega silma. Tänapäeva ratsionaalse arhitektuuriga harjunule on võõras näha fassaadidel nii palju skulptuuri – milleks seda sinna omati kuhjati? Võti on historitsismis, mis oli olemuselt literatuurne, jutustav ja detailijulge arhitektuur, mis kulmineerus ootamatu arhitektuurikeelega hilishistoritsismis, kus loomingulise võimekuse tunnuseks sai oskus ajaloolistest stiilidest eklektiliste segude tempimine.

Juugend võttis siit üle vormikülluse ja -vabaduse ning, pööranud selja ajaloole, hakkas uut arhitektuuri tuletama uutest algelementidest: loodusmotiividest ja lillor-

R. Reichmanni maja Pikk 23 (1909).

PEETER SÄRE

namendist, eksootilistest ja müütilistest fantaasiategelastest, draakonitest ja kimääridest rahvuslike metsaelanikeni (oravad ja põdrad Soome rahvusromantilistel hoonetel).

Freudi unenägude seletamine ja Nietzsche üliinimine, psühhoanalüüsi teke, naisküsimus ja hüsteeria uurimine, erootikalaine ja kokaiini avastamine – kõik see jõudis sümboolistlikku kunsti ning eksalteeritud juugendstiili. Me ei saa kunagi teada, kas August Volzi pungissilmsed juugendlikult krussis draakon peegeldasid skulptori öiseid paineid või tegi ta neid fassaadidele sellepärast, et oli vaimustatud Hiina heatahtlikest draakonitest, kes taevast vihma keerates põllumeeste viljasalvi ja kaupmeeste kukruid aitasid täita.

Muidugi olid meeldejäädav juugendfassaadid ka kosuva kommentsmaailma kaubanduslik nõks. Riia üürimajade fassaadidel ringutavaid naisakte vaadates võiks arvata, et naiseihu on labaselt reklaamiks ära kasutatud, kui ei teaks, et enda riietest vabastamine tähendas sajandivahetuse sümboolismis valmisolekut endast minevik heita ja nooruslikuna uude sajandisse astuda. Tallinnas on poolpaljaid naisi mitu korda vähem ja neist viiest neli on Rosenbaumi fassaadidel: Draakoni galerii stoilised egiptlannad ja tagafassaadi daamide paar. Viendaks on Aleksander Jaroni projekteeritud Eduard Höppeneri villa (Estonia puistee 15, 1912) üksildane karüatiid.

Sensitiivsus, rafineeritud esteetika, sümboolismi paljutähenduslikkus, müstika, kunsti, luule ja teatri populaarsus – kui kaugel tundub möödunud sajandi alguse kapitalismipeerioodi kultuuritase meie tänase turumajandusega mahlatuks kurnatud maailma omast! Või ei olegi nii kaugel, kui tänaste posijate, „maailmapäästjate” ning leviva pessimismi peale mõelda? Siiski tundub, et eelmise sajandivahetuse vaimsuses võis leida rohkem hingekosutust kui tänases ühetähenduslikuks muutuvas maailmas, kus ka kunstist on saanud enamasti kalkuleeritud toodang.

Fakt on, et luksuslikku juugendstiili sai harrastada jõukas ajastu, mida maailmasõjaeelne kuldaeg kahtlemata oli. Kunstide ja arhitektuuri totaalne süntees jõudis harmooniliste mikromaailmade loomiseni. Kunstipärane arhitektuur kindlustas arhitektide positsioone kriitilisel ajal, mil industriaalajastu tublid tehnikasaavutustega kaasa läinud insenerid neil vägisi leiva käest tahtsid võtta.

Baltisaksa rahvusromantism

Rosenbaumi ehitised Tallinnas on nagu tükike Riiast: pealinlikust, euroopalikust, mille arhitektuursed uudsused oli ahvatlev mood siinsetele äri alustavatele baltisakslastele, juutidele ning teab veel, mis rahvusest telli-

jatele. Baltisaksa tellijatele meeldis väga Riia polütehnikumis koolitatud saksa vaim, mida jäi saatma teatav konservatiivne retrospektiivsus. Ka Rosenbaumi loomingust ei kadunud historitsism õieti kunagi, misjuures tema vabameelselt neomaneristlikud frontoonid sobisid hästi Tallinna vanalinna kolmnurkvii-lude rütmiga.

Riia tähtsusest arhitektuuris ja Riia juutidest rääkides ei saa jätta möödaminnes mainimata, et oleme küll hirmus uhked 1901. aastal Kuressares sündinud Louis Kahni Eestimaa päritolu üle, kuid tegelikult oli tema ema Bertha Mendelsohn – pärit hoopis Riiast.

Rahvusromantismiga seoses mõtleme Soome ja Skandinaavia raskepärasele ja arhailisele arhitektuurile, kuid rahvusromantiline oli ka sakslaste Heimat-stiil. (Stiili mõistest ei saa me selle perioodi arhitektuurist rääkides üle ega ümber, kui „ebamoodne” see mõiste meie kunstiakadeemia õpetamise „paradigmades” ka poleks.) Selle taustaks oli patriootlik kodu- ja muinsuskaitseline Heimatschutz-liikumine, mille eesmärk oli populariseerida saksa talupojatraditsiooni ning kodanlikku kodukultuuri. 1904. aastal loodud ühingul Bund Heimatschutz oli 1911. aastal juba 15 000 liiget. Liikumisega seostusid tihedalt muinsuskaitsetegevus (mis polnud uus, kuid varem oli see olnud akadeemiliste ringkondade harrastus) ning Inglismaalt laenatud ning saksalikuks kodustatud aedlinnaliikumine.

Balti alade saksa rahvusmeeleolude uus tõus algas 1905. aastal, pärast Nikolai II oktoobrimanifesti, millega ei lubatud mitte ainult eestlastel, vaid ka sakslastel taas seltse asutada, koolides emakeelt kasutada jne. 1905. aastal asutati rahvaorganisatsoon Deutscher Vereine, mille liikmeks võidi astuda seisusest hoolimata. 1907. aastaks oli seltsil 4494 liiget.

Heimat-stiil tõstis saksa rahvuslike stiilidena esile XIX sajandi esimese poole kodanliku biidermeieri ja talupoeglikud vahverkehitised. Mõlemad levisid laialdaselt ka meil. Näiteid Rosenbaumi loomingust: juurdeehitus Rudolf Mülleri majale Estonia pst 25 (1908, hävinud), Rosenbaumile endale kuulunud majad Pirita tee 10 (1911–12) – Sõnajalgade majad, millest üks hävib praegu meie kõigi silme all; M. Bange villa Lõuna 28 Nõmmel (1914) ja neli Seewaldi ravikorpust, need teada-tuntud kõige ilusamad majad seal pargis.

Kellena Rosenbaum, kes projekteeris nii juudi mausoleumi Siselinna kalmistul (valmis 1910, lammutati 1960. aastatel) kui ka baltisaksa aadli eramuid, end üldse identifitseeris? Rosenbaumi eluloost on teada ametlik pool, kuid subjektiivsemaid perekondlikke allikaid pole õnnestunud leida. Tema isa Moritz Leonhard Gabriel Rosenbaum (1846–1907) oli Tartu ülikooli haridusega jurist ja elas Haapsalus, oli aastatel 1883–85 ka Haapsalu raehärra. Vanaisa Gustav Frommhold Rosenbaum (1804–1871) oli olnud rüütelkonna arhitekt. Perekonnanimi Ehrenbusch, mille Jacques Rosenbaum hiljem oma nimele liitis, oli Jacques Rosenbaumi vanaema Anna Wilhelmine neiupõlvenimi.

Oktoobris 1919 lahkus arhitekt perega Saksamaale Greifswaldi, kuid juba järgmisel aastal on Rosenbaum Tallinnas tagasi ning taotleb Eesti kodakondsust, mis anti talle 1922. aastal. Dokumentides kinnitab ta, et valdab vabalt eesti keelt. Rosenbaumil oli laev Maria, mis sõitis Eesti lipu all. Tema viimane teadaolev Tallinna hoone on Tallinna Meremeeste Kodu (1926). Seejärel lahkus ta Saksamaale. Rosenbaum suri 6. jaanuaril 1943. aastal Berliinis.

Milllega ta tegeles 1930. aastate Saksamaal? Praegu elab ainuüksi Saksamaal 5437 Rosenbaumi-nimelist, mis teeb edasise uurimise keeruliseks, samas jätab uurimist ja üllatusi ka edaspidiseks. Näitusel on väljas kõik oluline, mis Rosenbaum Tallinnas tegi, ja seegi, mis tegemata jäi. Ülevaade lubab teha selge järelduse: XX sajandi alguse Tallinnas töötanud arhitektide seas ei olnud Rosenbaumile produktiivsuses ega artistlikkuses võrdset.

Kohalolemise keeruline kunst

Inimene ilma kodulinnata on tühi koht. Ta on eksinud hing.

Meelis Oidsalu

Billy Roche, „Vaene loom vihma käes”, tõlkinud Krista Kaer. Lavastaja Liisa Smith (London), kunstnik Jaanus Laagriküll. Mängivad Ragne Pekarev, Merle Jääger, Hannes Kaljujärv, Jüri Lumiste, Riho Kütsar, Martin Kõiv. Vanemuine, esietendus Sadamateatris 15. XI.

Liisa Smith on lavale toonud liiri näitekirjaniku Billy Roche'i loo, mille läbivaks teemaks on hüljatus ja selle talumise kunst. Steven (**Jüri Lumiste**) on pidanud aastaid kannatama kaaslinlaste pilkerahes all, sest tema elupõletajast naine põgenes pärast kümme aasta abieluaastat koos kurikaela Danger Doyle'iga (**Hannes Kaljujärv**) parema elu otsinguil Londonisse, jättes Steveni koos tütre Eileeniga (**Ragne Pekarev**) kolkasse igatsuse ja mahajäetuse valu kätte piinlema. Vaataja ette tuuakse nädalalõpp, mil Stevenit tabab järjekordne kaotus: Danger Doyle saabub pärast kümme aastat paaris päevaks tagasi kodulinna, et paluda Eileenil kolida oma süümevalude käes vaevleva ema juurde.

Tegevus toimub kihlveokontoris, kohas, kuhu tullakse õnne proovima. Tagasihoidlik ja oma kodulinna armastav kihlveokontori pidaja Steven on mees, kes on teinud pereõnne ja armastust otsides riskantseid panuseid, naides püsima lustijanalise kaunitari, ning kaotanud suurelt. Lumiste jõuline ilmumine lavale mõjub märgina: tema ilme on valulik, kuid rüht mehine ja kõnd väarikas, pilk suunatud sisse, hüljatupiinade tõmblusis taksleval hinge. Stevenit ei suuda tardu- nest äratada ei elurõõmus, oma emalt ilu ja

„Vaene loom vihma käes”: Eileen – Ragne Pekarev, Steven – Jüri Lumiste.

VANEMUINE

püsimatuse pärinud tütar, elutervelt küüniline kihlveokontori koristaja Molly (**Merle Jääger**) ega teised kontoris seavad tegelased: nooruklikku õhinat pungil ja ühepoolselt Eileenisse armunud George (**Martin Kõiv**) ning Danger Doyle'i kunagine semu, kohalik sportliku ühis- tegevuse aktivist, kretiinina mõjuv Joe (**Riho**

Kütsar). Enamgi veel: lavastuse lõpustseenis, kus Danger Doyle ja Steven esimest korda pärast Steveni hülgamist kohtuvad ning publiku kogu etenduse käigus sisemisest pingest paistetava Lumiste detonatsioon ootama jääb, hangub Lumiste tegelaskuju täielikult. Ta jääb pikaks ajaks liikumatult lavanurka istuma,

samal ajal kui temalt naise röövinud Danger Doyle häirimatus südamerahus Mollyga leti taga vanu aegu meenutab.

Kogu esimese vaatuse vältel vaatajais hoolega kruvitud kahe mehe kohtumise ootuspinge vedru jääb autori tahtel üllatuslikult vallandamata. Ehkki Doyle – impulsivsus, nahaalsus ja kohanemisoskus ise – viib Steveni tütre endaga kaasa, ei tee Steven katsetki Eileeni jäämise eest võidelda. Taas maha jäetud Steven ei näita välja midagi muud peale väärikalt talutud valu, pole ei kibestumist, viha ega kaastunde otsimist. Osalt tuleneb Steveni letargilisus tema iseloomust, loo lahendus jääb aga kripeldama: Lumiste mehelikus sirgelses olekus on jõulist sitkust, mis on ilmses vastuolus tema tegelaskuju resignatsiooniga loo lõpus ja juhatab mõtled sellest sitkusest vääristatud vaoshoituse põhjustele.

Lumiste sisemine intensiivsus domineerib teiste argisemate rollilahenduste taustal, paradoksaalsel moel on ta oma vaikimisega märksa tugevamalt kohal kui lõbustavalt lärmakas Merle Jääger, kõvahäälneline Kütsar või testosteroonist nõretav Kaljujärv (ainuüksi Kaljujärve füüsis on omaette ekspressionistlik kunstiteos). Seeläbi tõuseb Lumiste rolli vastuoksus ka lavastuse kontseptuaalseks teljeks, millele aga lavastaja lõpuni toetuda pole julgenud. Liisa Smithi kompositsiooniliselt ja rütmiliselt paigas tüki mõningane äravajumine toimub kahetsusväärsest just eelkirjeldatud võtmestseenis. Lumiste jääb peaaegu kogu stseeni ajaks nii vaatajatele kui ka lavategelastele täiesti nähtamatult toolis kõssitades pead käte vahel hoidma. Kuigi autor ei näe ette Steveni plahvatuslikku avanemist, võiks Doyle, kes viibib üle kümne aasta ühes ruumi mehega, kelle naise ta üle löi, end tema lähedalolekust veidi-

Proletariaat trügib konveierist välja

Uus aeg ja kiiresti muutuv olukord nõuab tulevastelt näitlejatelt suuremat paindlikkust ja põhimõttekindlust.

Rait Avestik

Nikolai Jevreinov „Kõige tähtsam”, rootsi ja vene keelest tõlkinud Ülev Aaloe. Lavastaja Hendrik Toompere jr, kunstnikud Anu-Laura Tuttelberg ja Sander Põldsaar (EKA üliõpilased), muusikalised kujundajad Tauno Makke ja Sten Tigane. Videokunstnik Robert Linna. Valguse kujundaja Hendrik Toompere jr. Mängivad Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikooli XXIV lennu üliõpilased. Eesti Draamateater, esietendus endises Heliose (Oktoobri) kinos 23. XI.

Stanislavski on võrrelnud või teatud mõttes samastanud lavastajat ämmaemandaga. Oluline abimees või -naine, aga põhitöö tuleb ikkagi abistataval ära teha. Tundub, et samalaadse hoiakuga on lavakunstikooli XXIV lennu juhendaja ja „Kõige tähtsama” lavastaja **Hendrik Toompere jr**, kes selgitab lavastuse kavalehel olukorda, andes sellega põhimõtteliselt vaatajale kätte võtme või vaatevinkli, kuidas tudengite tööle rentaablimalt läheneda: „Möödunud aastal otsustasin lasta oma üliõpilastel selle materjali („Kõige tähtsam”) lavastamist proovida. Moodustasime neli töögruppi. Ise valisid nad osatäitjad ja löid kunstilised lahendused koos kostüümide, heli ja valgusega. [...] Ma olen väga seda meelt, et kõik, kes õpivad näitlemist, peavad ka lavastama. See õpetab väga palju – vastutustunnet, mõtlemist, ja virgutab kujutlusvõimet. [...] Nema- d ise on aga täielikult selle lavastuse autorid. Nad tunnevad täielikku osalust. See on nende oma looming. Niimoodi kasvatataksegi kaasaegseid näitlejaid, kes on oma loomult universaalsed. Mängulised, kiire ümberlülitusvõimega ja kodanikuna julged. Väikekodanlikud hoiakud, kus oodatakse, et keegi sinu eest midagi ära otsustab ja vastutuse endale võtab, on mulle alati närvidele käinud. Seda kohtab teatris kahjuks liiga sagedasti. Ma usun et XXIV lennuga juuritakse neid stampe meie teatritest välja.”

„Kõige tähtsam”: Paljasjalgne näitlejanna – Sandra Üksküla.

ÜÜVE-LIDIA TOOMPERE

Ilmselt nõuab tõesti uus aeg ja kiiresti muutuv olukord tulevastelt näitlejatelt suuremat paindlikkust ja põhimõttekindlust, kui võib-olla varasematelt lendudel. Kui jääda ainult teatri piiridesse, siis peaks see põhimõttekindlus avalduma eelkõige selles, et need kiire ümberlülitusvõimega ja julged kodanikud ei kulutaks oma universaalsust „kõige tähtsamale”, vaid kõige tähtsamale. Uskudes XXIV lennu reklaami, ei tõlgenda

nad seda kõige tähtsamat loodetavasti väga laialt. Õpetaja ja õppeprotsessi olulisust kõige tähtsamast arusaamiseks ilmestagu järgnev kurb tõsiasi, millele liigub mõte alati, kui uus lend, kas siis Tallinnas või Viljandis, end ilmutama hakkab. Kuigi küsimused „mida nad kõik tegema hakkavad?” ja „kas nüüd on meil näitlejaid parasjagu, või on veel vähe või on nüüd just liiga palju?” on vähemalt minu silmis permanentselt aktuaalsed, tuleb kahjuks

ikka ja jälle esitada ka küsimus – kuhu näitlejad kaovad? Kuigi loomulik kadu on loomulik, ja seda mõlema kooli puhul, siis mingi kadumise müsteerium on kimbutanud just Viljandi kooli viimaseid lende. Sellest on siiralt kahju. Või on see paratamatus?

Seda, kui edukalt oskavad XXIV lennu näitlejad sünteesida oma ideaale ja ettekujutusi reaalse eluga, nende õppelavastus veel ei reeda. Küll aga näitab valmisolekut ja või-

kenegi häirituna tunda. Vallandumata pinge foon jääb loomata: Kaljujärv mõjub oma häirimatuse ja tähelepanematus e tõttu hoolimatu ja lameda platnoina, kuigi varasemas stseenis, kus ta palub Eileenil Londonisse ema juurde kolida, aimdub karuse kaagi mängust hoopis tundlikumaid plaane. Ka Eileen, kel juba kohver näpu otsas, aga kes pole julenud isale lahkumisest veel midagi lausuda, jälgib millegipärast kogu stseeni vältel ainiti hoopis joomast ja läkutavat Mollyt ega heida pilkugi nurgas muserdatuna istuva isa suunas.

Et lavastaja Steveni tegelaskuju lõpus vajaliku tähelepanuta jätab, hajub muidu nõtte argise elutruudusega võlunud lavastuse veenvus veidi. Selliseid hetki, kus näitlejad laval üksteist ei näe ega kuule, on veel. Ühes stseenis istub Kütsar, kes muidu kreetiinist Joe' rolli kenasti välja mängis, minuteid mittemidagi ütleva näoga leti ääres, pilk enda ees vedeleval ajalehel, kusjuures temast pole aru saada, et ta loeks (ta pöörneb mittemidagi ütleva näoga lehe eakaant, millel pole teksti, vaid pilt), et ta kuulaks samal ajal teiste tegelaste teksti või et ta üldse midagi näitlemisega sarnanevat teeks. Näitlejate kohatisel tardumisel näib olevat seisundiloomeline eesmärk tähistamaks aja venivust väikelinnas, kuid taotletav mõju jääb saavutamata, kui mittemidagitegemist tähistatakse mittenäitlemisega.

Kadri Selge kritiseeris Postimehes näidendit liigse iirilikkuse pärast, mis takistavat eestlastel laval toimuvaga samastuda. Iirilik mekk on tekstil tugevalt küljes: Joe pidev praalimine Wexfordi hurlingumeeskonna saavutuste üle (tõepoolest, kui paljud meist teavad, mis on hurling?), killud, millel on tähendus ainult kohalikus kultuuriruumis, võõrad kuulsused, kelle nimed meile midagi ei ütle; aga seda ei pea sugugi puuduseks pidama. Väikelinna elanike suust eestlaste jaoks harjumatult tihti kõlav kohaliku kultuuri ja iseolemist väartustav kõnepruuk lisab Doyle'i ja Steveni naise oportunistlikule põgenemisele kolkast metropoli ka eestlaste jaoks olulise sotsiaalse

konnotatsiooni. Nii Joe kui Steven on kõige paremas mõttes kolkapatrioodid, inimesed, kelle heaolu toitub kodupinnasesse sügavalt juurdunud eneseteadlikkusest. „Inimene ilma kodulinna on tühi koht. Ta on eksinud hing,” ütleb Steven. See repliik avab Steveni esmapilgul vastuolulisena mõjuva karakteri kesta. Ebaõnnestunud isiklikule elule vaatamata õhkub Steveni olekust kindlust, mille allikaks on truudus oma kodupaigale, kultuuriline ja kogukondlik eneseteadlikkus, mis pakub psühholoogilist ja emotsionaalset turvatunnet ka siis, kui indiviidi tabab isiklikus õnnemängus ränk ebaõnn. Steven, kes saadab oma tütre Londonisse ema juurde, ei mõju kibestunud. Tal on silmanähtavalt valus, kuid tema inimväärikus jääb alles, sest ta enesemääratlus on juurdunud millessegi kindlamsse ja jäävamsse kui teise inimese armastus (erinevalt noorest George'ist, kelle aeg laval kulub vastamata armastuse käes vaevlemisele), millessegi, mis annab püsiva osadustunde. Joe' ja George'i pidev erutusseisund oma hurlingumeeskonna finaalmänguga seoses on just seda laadi osaduse ilming. Sõnaaht Steven võtab selle oma hillitsetud moel lühidalt kokku: „Ükski mees ei saa saavutada seda, mida saab saavutada terve meeskond. Mitte keegi üksi ei saa ...”.

Steven hindab paiksust, sest see annab osadustunde ja seega ka püsiva sügava eneseteadlikkuse, mida dangerdoyle'ilik põgenemine ja pidevalt uue otsimine ei võimalda. Ainuüksi selle sõnumi tõttu on Roche'i näidendi lavaletoomine tänases Eestis õnnestumine. Eesti ühiskonna probleem pole praegu mitte harjumuspärase eduralli ootamatu lõpp, vaid see, et pikema paigalseisuga toimetulekuks läheb vaja midagi sügavamalt kui loosunglikud eesmärgid ja kiire (ümber) kohanemisevõime. Kui hoog on maas, siis on aega mõelda ka muule peale muutuvate teoludega kohandamise ja kohalejõudmise. Näiteks sellele, kes me õigupoolest oleme ja mis on see vägi, mis on meid siin nii pika aja jooksul paigal hoidnud.

Professionaalne peab olema ka *commedia dell'arte*, mis on „Kõige tähtsam” läbiv nii olemuselt kui stiililt.

Kuigi lavastuses osales n-ö kaks koosseisu ehk mitmed näitlejad vahetasid osad ära, suurt erinevust terviku vastuvõtus see endaga kaasa ei toonud. Ilmselt oli vahetustes olulisem pedagoogiline aspekt. Tõsi see on, et pärast teist vaatamist oli see tudengiteater märksa arusaadavam, mis tähendab, et ühekordsel vaatamisel tekkisid publikul paratamatult lüngad või hõredad kohad illusioonides. Arvatavasti ei ole ma nüüd pedagoogiliselt korrektne, kui meenutan näitlejaid, kes oma etteastega enim paelusid. Küll olen sel puhul aga teatrikriitiliselt korrektne ning mainitud nimede vähesus olgu puhtalt selle teenistuses, et tunnustamist ei devalveeritaks. Põhimõtteliselt tuleks siiski mainida, et see n-ö esimene koosseis, kus loo käivitajat Dr. Fregoli mängis **Roland Laos**, oli mõnevõrra põnevam, mis või tuleneda sellest, et Laose tegelane oli **Mait Jooritsa** omaga võrreldes ebanormaalsem, mis andis tervele realistlikule müsteeriumile ka teatraalsema varjundi. **Sandra Üksküla** nii ühes peaosadest kui ka pisirollis andis üsna üheselt mõista, et ta on vaatamisväärt näitleja. Ei ole kahtlustki, et tema dublanti **Liis Proode** väärib vähem vaatamist, kuid esialgu napib veel seda kõige tähtsat, mis Ükskülal nagu olemas. Samuti kehtestas end raskusteta **Liisa Pulk**, esitades kirega nii haiget masinakirjutajat kui tütarlastekooli õpetajat. Ei suuda enam peensusteni põhjendada (mälu küsimus), aga esimese armastaja rollis oli hea **Kristjan Üksküla**, kuigi ka **Mikk Jürjens** ei vedanud publikut alt. On see nüüd hea või halb, aga **Hendrik Toompere jr** paistis ise rohkem silma kui tema tegelane. **Artur Tedremägi** lavastajana, **Marko Leht** üliõpilasena ning **Lauri Kaldoja** erruläinud ametnikuna pälvisid samuti tähelepanu millegipärast rohkem kui teised. Sama sõnad kehtivad **Marta Laani** ja **Jekaterina Nikolajeva** kohta.

Poliitikute mängud ja stabiilne teatriaasta

Teatriaasta 2008

Miks peab teatriaasta kokkuvõtte tegemist alustama rahast rääkimisega? Kulunud, palju räägitud teema ju. Aga ikka seetõttu, et poliitikute käitumine annab selleks põhjust. Säästueelarvega järgmisse aastasse astuvad teatrid on paljuski väitnud, et olgu, katsume hakkama saada: kui 10% väiksem eelarve, eks siis püüame vähem, aga paremini! Võib-olla tuleb selles nähagi positiivset külge: loodetavasti tõstab uuslavastuste arvu vähendamine nende kunstilist taset. Jääb rohkem aega uute tükide ettevalmistamiseks, valik kaalutakse hoolikamalt läbi jne. Riigiteatritel on võimalus edasi tegutseda, mis sest, et pisut kitsamates oludes. Ent mida peab tegema näiteks aastakümneid entusiastlikult tegutsenud väiketeater Varius, kellele kultuuriministeerium ei eraldanud järgmiseks aastaks mitte sentigi? Ometigi piisanuks teatril pisikesestki rahastüstist. Ja Varius pole algaval aastal ainuke rahata väiketrupp.

Omaette küsimus, kuidas käitub teatrikülastaja: kas jaksab uuest aastast jõustuva pileti kaibemaksu tõusuga, 13% siis, kaasa minna või hakkab tähelepanelikumalt isiklikku eelarvet kaaluma ja otsustab teatrikülastuse oma eelistustest välja jätta. Kuuldavasti olla küll omaaegse Soome *lama* ajal teatrite külastatavus isegi tõusnud. Kui ei jõua lubada endale soojamaareisi või restoraniiskäiku, siis saab teatrist kui ühest sotsiaalse suhtlemise vormist vajadus, sellega annab leevendada majanduslikust surutisest tekkivaid pingeid. Eks näis, mis uus aasta selles vallas endaga kaasa toob.

Tahan mõelda ikka positiivselt, ometigi jääb lõppevast teatriaastast suhu halb mekk. Ei mäletagi aastat, kus poliitikute mängud kultuuri ja teatri teemal oleksid nii jõuliselt esile tõusnud. Kultuuriürituste pileti kaibemaksu tõstmise teemal on arutletud rohkem kui aasta: kultuuriminister on jaganud ühe käega lubadusi, samas mõne aja pärast oma sõnu sõõnud. Tegelikult väljendub selles kultuuriministeeriumi saamatus ja rumalus, kui ei suudeta kultuuri ja meelelahutuse vahel vahet teha, mida mujal Euroopas millegipärast osatakse.

Poliitikute silmis-sõnutsi on kultuuri- ja eriti teatritegelastest tehtud palaganitegijad ning muidusööjad, kes maksumaksja raha kulul õilmitsevad ja murelt mööda maailma ringi rändavad. Kõigele sellele on kaasa aidanud ajakirjandus. Otsa tegi suvel hapukurgihooajal lahti Äripäev, kes lausa paranoiliselt on kultuurkapitali toetatud teatrirahva väljamaasõite siunanud. Vaevumata, õigemini suutmata sealjuures analüüsida ülejäänud näitekunsti sihtkapitali eraldisi: et kas maksumaksja raha eest on ikka õiglaselt raha jaotatud erinevatele projektidele, olgu need siis lavastused, väljaandded, õpingud või muud stipendiumid. Nelja näitleja ümbermaailmareisist, mille tarbeks eraldatud 80 000-st kroonist kulub 40 000 osalemiseks erialases *workshop*'is, ei kõsanud keegi. Pigem oleks võinud ajakirjandus uurida neljalt ümbermaailmarändurilt hoopis seda, kuidas nad kavatsevad 40 000 krooniga aasta jooksul väljamaal hakkama saada, millised on nende loomingulised plaanid jne, selmet sõimata näitlejaid muidusööjateks ja riigi raha tuulde pillutajateks. Küll on aga ajakirjandus hakkamas lõõvaid pealkirju panema *à la* „Üks lavastus maksab 8 miljonit või auto hinna!”, süüvimata teatriprojekti olemusse, õigemini lugejat pettes, jättes rääkimata, mida tegelikult suvine Vargamäe-projekt endast kujutas. Näib aga kujunevat juba kirjutamata reeglits: kui näitleja murrab jala või sünnitab lapse või vahetab elukaaslast, pasundatakse sellest igas kanalis. Kui aga sünnib tipplavastus või tipproll, siis sellele ei raatsita leheruumi

kulutada. Omaette teema on muidugi see, et juba on näha, kuidas kultuurile pühendatud küljed meie päevalehtedes vaikselt kokku kuivavad.

Teatriaastale pani loomulikult „väarika punkti” keskerakondliku linnavalitsuse häbitu lollitamine Tallinna Linnateatri ja Kultuurikatla ehitamise teemal. Lolliks tehti avalikkus, heausksed kodanikud, kes kahe kultuuriobjekti ehitamise teemal Interneti-hääletusse kaasati. Kuigi oli juba ette teada, kes hääletuse „võidab” ehk siis kellele linnavalitsus raha eraldab. Nagu väitis linnateatri direktor, aastaid ennastunustavalt uue saali, tegelikult terve hoonetekompleksi valmimiseks eeltõid teinud Raivo Põldmaa: meile võinuks ju kohe öelda, et raha ehituseks pole! Tõesti, milleks niisugune vassimine ja valetamine? Teater korraldas oma loominguilised plaanid ümber teadmises, et ehitus tuleb. Nüüd tuleb teatril teha tagasikäik, ainult milline? – kui mõelda Kaia Jäppineni hängusele lubadusele, mis teatri ehituse eba-määrasesse tulevikku lükkab.

Kultuurikatla ehituseks eraldatud 40 miljoni kõrval linnateatril poetatud 2 miljonit tundub pigem mõnituse kui toetusena. Või nagu nentis eelmise nädala laupäevases Eesti Päevalehes Andrus Kivirähk: „Inimlikult võttes oleks ju täiesti arusaadav, kui Elmo Nüganen nüüd Edgar Savisaarele südame-täiega jalaga tagumikku virutaks. Aga kus sa saad – siis ei anta sulle enam sentigi, kuid palgad tahavad maksmist, uued lavastused väljatoomist ... Tuleb olla alandlik ja vagur, püsida õukonnas või siis vähemalt sellega mitte avalikult konflikti otsida”. See on justkui sõnum poliitikutelt: kui hakkate meile vastu, siis arvestage halvimag. Olukord meenutab tuntud muinaslugu alasti kuningast: selmet tunnista oma saamatust ja tegutsemisjõuetust, varjub linnavalitsus küünilise ja populistliku „rahvahääletuse” taha. Savisaare viimase aja käitumist arvestades tal mänguriverd ja mängukirge aga jätkub, üleilne Postimees tituleeriski oma juhtkirjas Savisaare „teatraalset linnapeaks”. Loodetavasti ei kaota nii teatrirahvas ja laiemalt kogu intelligents siiski söakust rumalusele vastu hakata.

Aga ometigi tuleb edasi elada ja säilitada eluterve optimism. Jäävad ju lõppevast teatriaastast, mis kujunes positiivselt stabiilseks, mitte uinuvasse olekusse vajuvaks stabiilsuseks, meelde mitmed huvitavad teatritööd ja ettevõtmised. Olgu Von Krahli teatri akadeemia-projekt, mis jõudis ETV vahendusel, kuigi ebaõiglaselt tänamatul kellaajal, suurema auditooriumi ette. Omaette tunnusust väärib Von Krahli julge otsus korras repertuaariteatrina aeg maha võtta.

On hea meel, et eesti algupärandil läheb hästi: säravaimateks lavastusteks mu meelest Martin Alguse „Janu” Endla teatris, Madis Kõivu „Lõputu kohvijoomine” Eesti Draamateatris (Heliose kino “vallutamine” on lõpmata õnnelik leid). Aga miks mitte pidada algupärandiks ka suvist rokkooperit „Ruja” või Jalaka-Kaljuste triloogia vägagi õnnestunud finaali „Eesti meeste laulud”. Sama suurejooneliselt finišeerus ju ka Vargamäe-lavastuste sari Elmo Nüganeni lavastusega „Vargamäe Wabariik”.

Et jah, kuigi teatriaasta jääb meelde pigem rahuliku stabiilsusega, võiks õnnestunud lavastuste nimekirja jätkata. Ja kuigi stabiilsuses võib näha ka ohte, ütleb sisetunne, et stabiilne teatriaasta 2008 oli justkui eelmäng uuele tasandile tõusmiseks. Kuivõrd majanduslikult kitsamad olud seda „uut” toetavad või pärsivad, eks seda näita juba aeg.

Margot Visnap

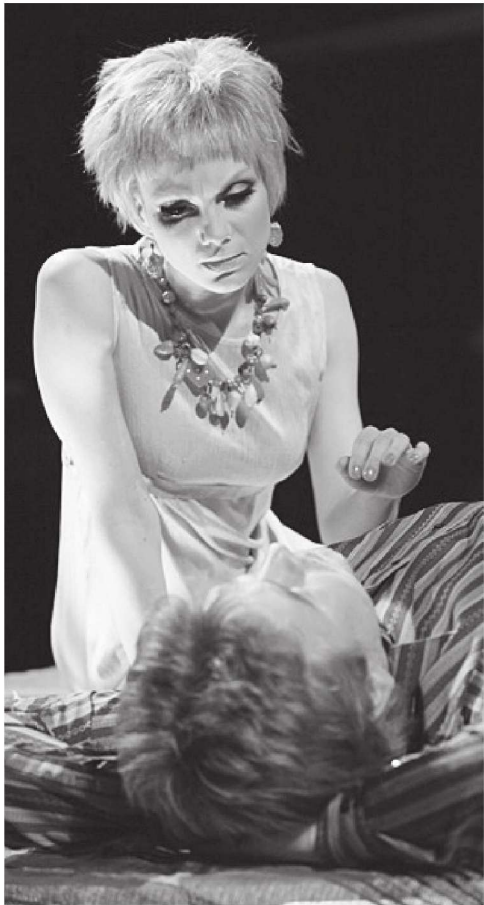
mekust kõige tähtsamaks, nagu lavakad ikka targalt valitud materjali seest ja taustalt alati paistnud on. Jevreinovi näidend tundub tõesti huvitav olevat, pakkudes tegevust nii teatraalsel kui metateatraalsel tasandil. Toomperelik teatrispetsiifiline käitumine ja lai joon ei jää märkamatuks, kuna teater teatrist pakub selleks eriti tänuväärseid võimalusi.

Siiski arvan, et näidendis endas on midagi enamat sees, kui lavastusest välja paistis. Kuigi äratundmisrõõmu pakkusid paljud vihjed ja viited kas või teatriajaloole, jäi mu meelest siiski vajaka üldise sõnumi edastamisjõust, vajaka jäi auru teise plaani moodustamiseks. Ehk mis siis on see kõige tähtsam? Tundub, et kõige tähtsam on vaadata kogu asjale eemalt, metatasandilt, ehk mured keeruliste küsimustega lahendavad daatumid kavalehel – 2008–2010. Meile anti teada sellest, mis on tulevastele näitlejatele praegu ja veel paari aasta jooksul tähtis: muretu mäng, tahe teatrit teha, illusioonide loomine endale ja teistele, väärtustades seda, mis on praegu.

Kuigi lavastuses jäid mitmed rõhuasetused veidi segaseks või õigemini varjusid tohutu mängulusti varju (mida ju ei saa pahaks panna), kumas läbi siiski selge hoiak konveieri-printsibi vastu. Näidendi autori kaasaegset Meierholdi huvitas rahvalik demokraatlik kunst: ikka maskid, akrobaatikal põhinev tehnika, individuaalsuse puudumise. Sellisest proletaarsest olukorrast, kus proletariaadi keha on kellegi teise käsutuses, tegemas ainult ühte kindlat liigutust (teilorism) ja riietatud Selveri pakendikillesse, pääsevad kolm näitlejat hoopis teise maailma – *reality-show*'sse. Täna olukorda arvestades kõlab see nagu liikumine vihma käest räästa alla, s.o Meierholdi käest Jevreinovi kätte, sest „Kõige tähtsam” toimub puhtal kujul lavastatud tõelisus: näitlejad sisenevad reaalsesse ellu, tulemata rollist välja. Samas tuleks meele pidada Meierholdi veendumust, et diletantide kunstil pole tulevikku – ka proletaarset kunsti peavad tegema professionaalid.

Mitmetähenduslikkus ja ideoloogiad

Linnateatri „Arbuusisuhkrus” on sisulise platvormiga lavastus, mida ongi palaganiajal vaja.

Pauline – Külli Teetamm ja Minategelane – Indrek Ojari. 2X SIIM VAHUR

Jan Kaus

Richard Brautigan, „Arbuusisuhkrus”, tõlkinud Enn Soosaar. Lavastaja Jaanus Rohumaa, dramaturg Maria Lee Liivak, kunstnik Aime Unt, muusikaline kujundaja Veiko Tubin. Mängivad Hele Kõre, Külli Teetamm, Argo Aadli, Andero Ermel, Tõnn Lamp, Indrek Ojari, Margus Tabor ja Veiko Tubin. Esietendus Tallinna Linnateatri väikeses saalis 22. XI.

1.

Jaanus Rohumaa lavastatud „**Arbuusisuhkrus**” puhul ei saanud alla oma mätta otsast – paratamatult tundus põneva küsimusena lavastuse suhe algtekstiga, **Richard Brautigani** algupärandiga. Seda enam, et lavastaja ja tema meeskond püstitasid ülesande tuua lavale lugu, mille originaal pole kirjutatud draamavormis ja mis seetõttu sisaldab paljusid olulisi nüansse, mida on teatri- või filmikeeles raske, kui isegi mitte võimatu visualiseerida. Kuidas tuua lavale vana auväärne forell, kellega „Arbuusisuhkrus” peategelane mitu korda tött vahib ja kelle lõua otsas rippus tilluke kelluke? Rohumaa ja tema kaaskond on teinud õige valiku ning jätnud forelli mängust välja.

Kuid Brautigani loo lavastamise kõige keerulisem küsimus seisneb ikkagi algupärandi teatud abstraktsuses, mitmeti mõistetavuses ja hämaruses. „Arbuusisuhkrus” sobib eredaks näiteks, kuidas kirjandusteos paneb tööle lugeja fantaasia. Kõik need kummalised kohad ja tegevus eesotsas tähenduslike kohtadega iDEATH (lavastuses „minaSURM”) ja Unustatud Töökoja toidavad fantaasiat, lugejast saab eriti tajutavalt loo aktiivne koostisosa, kuna tema ettekujutus Brautigani kirjeldatud kohtadest paneb loo tõeliselt tööle. Laval aga peavad mitmed kujuteldavad asjad muutuma füüsilisteks, meeltele tööd ja pinget pakkuvateks ulatuvuslikeks ja konkreetseteks objektideks, mis aga ahendavad vastuvõtja kujutlusvõime võimalusi.

Üks näide raamatu/lavastuse algusest. Minategelase (laval **Indrek Ojari**) sõber Fred (**Andero Ermel**) toob esimesele näidata mingi imeliku asja, mis sarnaneb mõne Unustatud Töökojast leitud esemega. Brautiganil on kirjas nii: „Katsusin hoida, nagu oleksid mul ühes käes olnud lill ja kivi”. Rohkem objekti ei kirjeldata. Laval aga ulatab Fred minategelasele kranaadi.

2.

Mulle on ikka tundunud Unustatud Töökoja huvitavama iDEATHist (või nagu lavastuseski öeldi, minaSURMast). Unustatud Töökoja haagib „Arbuusisuhkrus” kaasaegse lääne kirjanduse selle hoovusega, mida võib nimetada „antiutoopiaks”. Eeldatavasti on Unustatud Töökoja näol tegu läänemaise tsivilisatsiooni varematega või selle jäätmemägedega. Jaanus Rohumaa lavastuses on just rõhutatud sellist, pisut apokalüptilise alatooniga aspekti – urbaanse maailma öövastavalt roostetanud jäljehunnikut. Arvestades Tallinna Linnateatri väikese saali piiratud võimalusi, oli Unustatud Töökoja sissetoomine lahendatud päris nutikalt: selleks oli kasutatud eesriiet ning saali lavasügavust (või vähemalt seda kohta, kus ma mäletan olevat asunud lavasügavuse). Ometi vähendas selline raudkola kuhjav esteetika jällegi Brautigani originaali mitmeti mõistetavust. Tundub, et raamatus ei ole Unustatud Töökoja sugugi nii üheselt sünge või paheline koht. Selles oli ka midagi kütkestavat, kutsuvat, majesteetlikku. Nagu kirjeldab Brautigan: „Unustatud Töökoja kuldkollaselt säravad kuhjad meenutasid pooleldi nagu mägesid ja pooleldi nagu mingeid masinaid”. See „kuld-kollaselt särav” aspekt on lavastusest eemaldatud. Mingit sarnast dissonantsi kogesin kunagi NO99 „Stalker”i puhul – sedapuhku võrreldes Andrei Tarkovski filmiga, kus Tsoon polnud ainult mingi traatvõrkude ja metalltorude lasu, vaid ka / pigem (petlikult) rahulik loodusmaastik.

3.

Rohumaa versioon järgib päris kenasti Brautigani lugu, mida võib pidada saavutuseks, kuna originaal on kirjutatud justkui päevikuna, minategelase sisekõnena. Sellele on lavastuses leitud päris hea lahendus, kus DJ-puldi taga istuvad ja sealt aeg-ajalt erinevateks, päris vaikuteks pisirollideks lavale väljuvad **Veiko Tubin** ja **Tõnn Lamp** loevad aeg-ajalt minategelase sisekõnet, nii et Ojari saab laval lihtsalt olla ja võtta mitmeid mõtisklevaid poose. Pisut hakkas see meetod teise vaatuses alguses liigselt kuhjuma ja etenduse käiku venitama, kuid iseenesest oli tegu ökonoomse lahendusega. Tubin ja Lamp ning nende lisaks Charley’t mängiv **Margus Tabor** hoolitsesid juba NO99s ja Von Krahli korduvalt kasutust leidnud mängulise aspekti teostamise eest: Tabor juhatas enne algust publikut kohtadele ja räägib nendega, mis muudab etenduse algushetke hāgusaks ja voolavaks, Tubin istub samal ajal DJ-laua taga, mängib plaate ja loeb Lauri Sommeri tõlgitud Brautigani luuletusi ja muud

asjakohast. Tabori rolli puhul hakkasin mõtlema järjekordse probleemi peale Brautigani proosa lavastamisel; mulle on tundunud, et „Arbuusisuhkrus” puhul ei teeni lugu tegelasi, s.t loo areng ei käi karakterite arengu kaudu, vaid vastupidi: tegelased teenivad abstraktsust ja fantastilist lugu, lugemisel tekkivat (fantaasia)maastikku, atmosfääri; maastik kujundab neid, mitte nemad maastikku.

Seetõttu on kõiki neid tegelasi ehk päris raske mängida, kuna peale inBOILI (**Argo Aadli**) ja Margareti (**Hele Kõre**) ei ela ükski tegelane läbi erilist muutumist, nad on kaunis staatilised. Aga rollilahendustest tõusis jõuliselt esile Margus Tabori Charley – ehk seetõttu, et võttis päris hästi kokku Brautigani maailma vastuolulisuse ja ambivalenti. iDEATH on ühelt poolt kena ja mõnus, tulvil sõbralikkust ja pingevabadust, teatud filosoofilist elutervislikkust (näiteks viis mätta oma surnuid valgustatud klaaskirstudesse, et näha pidevalt paratamatut), kuid teiselt poolt toob see kaasa konformismi, mugavuseiha ja tahtmatuse teada midagi elu enda problemaatilisusest, teisesusest (mida kehastab Unustatud Töökoja). Seda ka halva mängu juures head nägu teha püüdvat poosi, olemasolevat koos hoida üritavat jõudu kehas-tas Tabor veenvalt, muutudes nii justkui terve trupi käitumist ja loogikat koondavaks tegelaskujuks, võtmefiguuriks – raamatus Charley nii kesket muljet ei jätnud.

Ah jaa, kuna Veiko Tubin toimis ka lavastuse muusikalise kujundajana, siis plusspunktid ka tema arvele suurepärase *soundtrack*’i eest.

4.

Kõige positiivsemalt üllatas aga lavastuse lõppakord. See toimub nii. Raamatu viimaseid lauseid heistatakse seinale, Ojari ning tema armastatud Pauline’i mängiv **Külli Teetamm** seisavad mustal taustal heistuvate valgete kirjaridade ette, nii et nende kehad saavad kaetud sõnadega. Siis hakkavad sõnad kustumata, saal mattub pimedusse ja kuna mul on romaani viimane lause enam-vähem meeles, valmistun pimeduse taandudes aplodeerima. Kuid siis avaneb uks ja siseneb tüdruk maasikatega (**Maria Lee Liivak**, kes on ühtlasi kõnealuse lavastuse dramaturg), ta leiab tühja laualt minategelase päeviku ning hakkab seda lugema. Lugeja näole ilmub naeratus, käsi maasikaga tõuseb ja saal mattub sedapuhku juba lõpupimedusse. Tuleb mainida, et kõnealune tegelane on vaid kord enne seda korraks laval läbi astunud – tühja korviga, milles tüdruku jutu järgi maasikad. See tundus alguses pisut irdunud aktina, justkui tahtnuks dramaturg ka endale väikest osa, pisikest *egotrip*’i. Aga lõpusteeniga loksus korraga palju asju paika

„Arbuusisuhkrus”: Jaanus Rohumaa lavaversioon järgib Brautigani lugu, mida võib pidada saavutuseks, kuna originaal on kirjutatud justkui päevikuna, minategelase sisekõnena.

ning Rohumaa „Arbuusisuhkrus” muutus justkui võluväl täiesti iseseisvaks käsitluseks.

Asi on juba mainitus – tüdruku teistkordse tulemisel on korv maasikaid täis. Enne seda on publik näinud mitut söömaaga, kus tegelased kiidavad Pauline’i kokakunsti ja söövad isukalt, kuid kausikesed laual on tühjad ning läbi õhu lendavad nähtamatud pannkoogid. Niisiis muudetakse selle lõpužestiga kogu eelnenu tonaalsust ja totaalsust, rõhutatakse justkui kogu loo fantastilisust ja abstraktsust: Ojari ja Teetamme tegelaskuju astumine Brautigani teksti ette muutub selles valguses astumiseks teksti *sisse*, öieti küll teksti *sisse tagasi*. Võõrutus mõjub – sedasi kantakse publik tagasi tsivilisatsiooni rüppe, Unustatud Töökojast saab lihtsalt Meie Igapäevane Töökoja, mis ümbritseb meid nüüd kõikjal, me oleme selle osad.

5.

Lõpetuseks, tagasi Charley juurde. Lavastuse igati asjalikul ja ilusal kavalehel seisavad lavastaja järgmised sõnad: „Kui kas või üks Margaret selle etenduse abil pääseb, on meie prooviaeg hästi veedetud. Kõik inimesed ja meile võõrad mõtteviisid, mille me getosse surume, maksavad meile ühel päeval kätte. Ükski ideoloogia ei ole väärt, et tema nimel inimlikkus käest antakse. inBOILI ja Charley aeg on ümber. Me kõik oleme väsinud must-valgetest valikutest. Usun, et uus aeg on kohal. Nüüd tuleb ta ära tunda ja uks lahti teha, kui ta koputab.” Seegi kõlab ideoloogiana; ideoloogiana, mis püüab välistada välistava maailmamudeli – seega utoopiline ideoloogia, mis muu jaoks mõnevõrra üllatuslikult leiab väljenduse lavastaja distantseerumises Charley’st. Siin tuleb jälle kõnelda Brautigani mitmemõttelisusest (ja ehk isegi tema loo viibimisest väljaspool hinnangulisust). Ka inBOIL polnud ju ühemõtteliselt eba-meeldiv tegelane – ehk oli tema eemaldumises iDEATHist oma mõte, mõte, mille ta muidugi käest kaotas, kui arvas, et „mina olen iDEATH”, mis on täiesti paradoksaalne väljend – „mina” ei saa öelda, et „mina olen minaSURM”, sest minaSURMa üks võimalusi seisneb just oma mina lahustamises teistes minades, mida mingil leebel, kuid ebapiisaval moel ju püütakse Brautigani fantaasias tehagi (võib-olla selle meetodi leigus ja ebapiisavus ärritaski inBOILI). Ei tasu ka unustada, et inBOILI vägivaldsus oli suunatud ta enda, mitte nende vastu, keda ta kritiseeris. Charley paradoksaalsus väljendub omakorda just eriti eredalt Rohumaa lavastuses – soovis hoida koos seda, mis on olemas. Mis oluks Charley tegutsemise alternatiiv? Olgu, lavastuse eesmärgiks seatav Margareti „pääsemine” ebaõnnestus Charley koos hoiatava kogukonna leebelt tõrjuva (või n-ö passiivselt agressiivse) hoiaku tõttu Margareti käimistesse Unustatud Töökojas. Kuid kas kellegi kaitsmine võõra ja tundmatu ees on käsiteldav ideoloogilise patuna, inimlikkuse kaotusena? Ehk ei saa Charley käitumises näha mitte niivõrd ideoloogiat, vaid pigem instinkti?

Võib-olla ka nii, et inimlikkusele on omane teatav pidev „inimlikkuse käestandmine”, inimene olemise allutamine ideele, elu allutamine elu mõttele, näiteks nägemusele „uuest ajast” – viimane aga on reeglina alati lahterdav, skematiseeriv, elu keerulisust ja vastuolulisust lihtsustav, kas või välistamist välistav. See on dilemma, mille sõnastas juba Dostojevski oma „Vendades Karamazovites”, kus Ivan küsib imestunult Aljošalt, et kas tõesti peab elu armastama enne elu mõtet, enne loogikat. Aljoša vastab muidugi jaatavalt. Kuid on teada, kui raske on see tegelikkuses. Niisiis tähendab Charley aja ümberkuulutamine mu jaoks samasugust ideologiseerimist ja getosse surumist kui Charley soovimatus tegelda võõraga ja inimesega, kes tunneb huvi meie praeguse tsivilisatsiooni mägedeks kuhjunud jälgede vastu.

Aga eelöeldu olgu tunnustuseks, et Linnateatri „Arbuusisuhkrus” on sisulise platvormiga lavastus ning seega mõtisklusi sünnitav – mida ongi palaganiajal teravalt vaja.

Sirp aastal 2008

ARVAMUS

APPLEBAUM, ANNE. **Film, mis mõjub.** (Andrzej Wajda, „Katon”) Nr 7-8, lk 8-9.
ARRO, TONIS. **Järelehüde Jaan Krossile.** Nr 1, lk 3.
BERENDSEN, VEIKO. **Ajalookäsitluse tulevik.** Nr 3, lk 5.
ELKEN, JAAN. **Kes kaitses eesti kunstnikku?** (felarvekarpest.) Nr 42, lk 2.
HERKEL, ANDRES. **Kodaniku- või ärapanemisühiskond.** Nr 10, lk 2.
HVOSTOV, ANDREI. **Aeg lugeda kümneni.** (Kes peaks relva soetama?) Nr 4, lk 2.
ILVES, TOOMAS HENDRIK. **Järelehüde Jaan Krossile.** Nr 1, lk 3.
ILVES, TOOMAS HENDRIK. **Emakeelepäev.** Nr 11, lk 1.
JÄNES, LAINE. **20% vähem raha.** (Kaarel Tarandi intervjuu kultuuriministriga.) Nr 23, lk 2-3.
JÄNES, LAINE. **Ellujäämise eelarve.** (Kultuurielelarvest 2009.) Nr 39, lk 2.
KAALPE, TIINA. **Enesekindluse tööstusharu.** Nr 12, lk 2.
KASK, TOOMAS. **Sõber lähedal, vaenlane kaugel?** (Heidi Hautala „Venäja-teesit”) Nr 25-25, lk 3.
KAUS, JAN. **Kulka – Eesti avaliku suhtluse Georgia? Või Tiibet?** Nr 32, lk 2.
KIHO, TOOMAS. **Niguliste küsimus.** Nr 11, lk 2.
KIUDSOO, MAURI. **Hauaröövlid ja aardekütid.** (Mustast arheolooglast.) Nr 7-8, lk 14-15.
KIVASTIK, MART. **Ordnung macht frei!** (Kultuurikaitse tulevikust.) Nr 38, lk 24.
KUJIK, KALEV. **Otto Strandman manitseb tänaseid eelarvetegijaid.** Nr 34, lk 24.
LAASIK, ANDRES. **Euroopa Liit – on või ei ole.** Nr 30, lk 2.
LATTIK, KALEV. **Kas oma sark või avalik huvi?** (Andmekaitse meedikriitikat.) Nr 7, lk 2.
LAUK, EPP. **Ajakirjandusest ja kriitikast.** Nr 9, lk 3.
LAUK, EPP. **Mõtted ajakirjandusestikast Rahvusrnghäalingu kontekstis.** Nr 13, lk 2.
LIGE, CARL-DAG. **Muinsusvõimetus, kuid mitte lootusetu.** (Muinsuskaitse vajab reforme.) Nr 45, lk 10.
LIGI, JÜRGEN. **Kultuuri raha. Ühe vandenõulase pihitmus.** Nr 34, lk 2.
LUKAS, LIINA. **Väike perekonnalugu presidendi kõne valgeses.** Nr 9, lk 2.
MARDISTE, PEEP. **Kui Euroopa Liit kuulaks kodanikke.** Nr 47, lk 2.
MATTHEUS, ÜLO. **Peldikuseinaga kriitika vastu.** (Vastulause Marek Tammelle.) Nr 30, lk 3.
MÄE, AIVAR. „Suurt kokkulepet kontserdikorralduses ei sünni kunagi.” Intervjuu Eesti Kontserdi direktoriga. Nr 6, lk 3.
NÖMM, TOE. **Relvast või kultuurist või siiski relvakultuurist?** (Relvakogudest.) Nr 25-26, lk 2.
ORAVA, MIKA. **Põõripäevad muinsuskaitse.** Intervjuu muinsuskaitse ümarlaua juhiga. Nr 16, lk 2.
RENNO, OLAV. **Millest lugeda kooli algust: VMG, kas 130 või 1627** Nr 1, lk 19.
RUMMO, PAUL-EERIK. **Järelehüde Jaan Krossile.** Nr 1, lk 2.
SAAR, JÜRI. **Doktor Živago venna fenomen.** Nr 22, lk 2-3.
SAAR, JÜRI. **Kas Moskvas on võimal sõjaväeline hunt?** Nr 31, lk 12.
SAAR, JÜRI. **Külm sõda ja sootumamise sündroom.** Nr 42, lk 2.
SAAR, JÜRI. **Rahvaste sõprus ja rahvuslus.** Nr 3, lk 2-3.
SINIJÄRV, KARL MARTIN. **Järelehüde Jaan Krossile.** Nr 1, lk 3.
SINIJÄRV, KARL MARTIN. **Tagasihoidlik ja tõhus Eesti Nokia.** (Kultuurikapitalist.) Nr 28, lk 2.
STRANDBERG, MAREK. **Demokraatia diversiteet.** Nr 14, lk 2.
STRANDBERG, MAREK. **Kas õppemaksuta või tasuta haridus?** Nr 35, lk 12.
STRANDBERG, MAREK. **Toksiline rahandus.** Nr 44, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Ajutine tagasilöök.** (Kultuuri rahakotist.) Nr 20, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Ebaõigluse jätk või meelekindel ei.** (Kultuurielelarvest.) Nr 15, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Edasi, võidukad vööd!** (Võidupüha tähtsusest.) Nr 25-26, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Eesnimed, puhas poliitika.** (Nimed rahvusliku kasvatuse osana.) Nr 40, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Ise öeld kogukond!** (Sotsiaalteadlaste sõnakasutusest.) Nr 17, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Jõudude vahekord.** (Propagandamasinatest.) Nr 31, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Kalestel on mөөn.** (Peaministri kohale pole konkurentsi.) Nr 36, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Kahtlus süveneb.** (Kultuurikulude kärpimisest.) Nr 23, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Kes on kõige teadlikum?** (Loomemajandusteadlikkuse uurimisest.) Nr 46, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Kevade parim pidu.** (Muinsuskaitsepäevadest.) Nr 16, lk 1.
TARAND, KAAREL. **Kulad – jääd ilma, kogud – jääd ilma.** (Pankade turvalisusest.) Nr 38, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Las arvud kõnelevad.** (Teatrite rahastamisest.) Nr 5, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Leena Hietase juhtum.** (Soome provokaatorist.) Nr 19, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Liiga suur, et tähelepanu väärida.** (Põlevkivi arengukavast.) Nr 21, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Maskiga ja maskita näod.** (Allkirjade kogumisest.) Nr 10, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Millest räägime, kui räägime majandusest.** (SKT kasvamise usust.) Nr 22, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Mina usun.** (Riigielarvest.) Nr 16, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Mis keeles räägib tuumajaam?** (Eesti-Soome koostööst.) Nr 28, lk 12.
TARAND, KAAREL. **Nad tegid seda jälle.** (Kultuurikapitali kriitikast meedias.) Nr 28, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Närvirahustuse retsept.** (Soovitus uurida oma sugupuud.) Nr 11, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Optimist ja pessimist inimarengu kallal.** Nr 12, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Osutub kaalumisel kergets.** (Järelsõna Aaksius II-le.) Nr 47, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Paarla, parim müügiartikkel.** (Marssal Govorovist ja Johan Bachmanist.) Nr 35, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Piirideta vabadus.** (Vabaduse väljaku ehitamisest.) Nr 43, lk 1.
TARAND, KAAREL. **Poliitiline provokatsioon.** (Teatrite käibemaksu erisustest.) Nr 4, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Pontusel on ikka parimad nahad.** (Loomeinimeste nahavenitamisest.) Nr 41, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Preambul kui provokatsioon.** (Piirilepingust Venemaaga.) Nr 27, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Rahvakirikku reformimine.** (Laulupidudest.) Nr 24, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Raisus päevad.** (Kultuuri rahastamisest.) Nr 33, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Riigikukutajad.** (Ajakirjanduse olukorrast.) Nr 7-8, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Rikkuse kasv jäi kinni.** (Kultuuri rahastamisest.) Nr 37, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Röömuta, kuid sõltumatult.** (Lipust ja hümnist.) Nr 3, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Seadusevastasel teel.** (Rahvaküsitlusest Tallinnas.) Nr 44, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Suud puhtaks, härrased!** (Kultuurikapitalist.) Nr 32, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Sündmusteta nädal.** (Uudiste leitumisest.) Nr 18, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Tõppakkumine kommunismiga lõpparve tegijale.** Nr 13, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Uus tee vaimupimedusse.** (Uuest entsüklopediast.) Nr 2, lk 2.
TARAND, KAAREL. **Venemaa eelviname kaotus.** (Venemaa sõjast Gruuslaga.) Nr 29, lk 2.
TARAND, KAAREL. **www.sirp.ee.** (Sirbi uuest kodulehest.) Nr 43, lk 1.
VAHTRE, LAURI. **Hea vaim ja paha võim II.** (Järg artikile Sirbis nr 12, lk 24.) Nr 15, lk 2.

VAHTRE, LAURI. **Hea vaim ja paha võim III.** (See hinnaline protseduur.) Nr 17, lk 2.
VALGE, JÜRI. **Kelle emakeelepäev?** (Vastus Kaarel Tarandile, nr 41, lk 24.) Nr 44, lk 2.
VILK, TÕNU. **Isamaalisusest paatoseta, aga akrobaatiliselt.** Nr 9, lk 2.
UUSTALU, KALEV. **Pärandi kaitsel garantiid pole.** (Muinsuste põhiseaduslikkust kaitsest.) Nr 46, lk 2.

SÄTE JA MÖTE
HANSEN, VOOTELE. § 36 (3). Eestiaste kodu. Nr 31, lk 24.
HÄRM, ANDERS. § 29. Magus elu. Nr 10, lk 24.
JÕERÜÜT, JAAK. II peatükik. Põhiõigused, vabadused ja kohustused. Nr 9, lk 24.
LAPIN, LEONHARD. Põhiseadus kui esteetiline objekt. Nr 27, lk 24.
LAURITS, PEETER. § 40. Zhuangzi ja riigikirik. Nr 15, lk 24.
OLESK, PEETER. § 38. Ühe lause võimalused. Nr 4, lk 24.
SIRAM. Põhiseadus kui kunstiline tekst. Nr 33, lk 24.
TARAND, KAAREL. § 19. Peomassiks muudab solidaarsus. Nr 1, lk 24.
VAHTRE, LAURI. § 56. Hea vaim ja paha võim. Nr 12, lk 24.
(3)Kivisildnik. Preambul. Ülemaailmne loomastumine ehk Miks ja kuidas kõik asjad perse lähevad. Nr 7-8, lk 36.

SOTSIAALIA

AARELAID, AILI. **Üitmõtted teise laine kultuurimuutusest.** Nr 10, lk 4.
AAVIKSOO, AIN. **Viienda põlvkonna tervishoiu maailma sünnivalud.** Nr 20, lk 5.
ADAMS, JÜRI. **Ajaloolane ja ajaloo allikas.** (Ants Piibu raamatu „Õiguse jõud” arvustus.) Nr 20, lk 3.
ADAMSON, JAANUS. **Muinasjutuline psühhoanalüüs.** (Bruno Bettelheimi raamatu „Muinasjutude võlujoud” arvustus.) Nr 2, lk 4.
ALATALU, TOOMAS. **Gruusia sõjaga on selgust piisavalt.** Nr 43, lk 3.
ALATALU, TOOMAS. **Lõuna-Osseetia ja Eesti sündroomist.** Nr 33, lk 3.
ALATALU, TOOMAS. **Täna oleme kõik grusiinid!** Nr 30, lk 3.
ALATALU, TOOMAS. **Võtmeriik Ukraina.** Nr 15, lk 3.
ALATALU, TOOMAS. **Ütle ühe ilus Makedoonia nimi.** Nr 18, lk 3.
ALLASTE, AIRI-ALINA. **Kuidas mõjutab uus meedia kultuuri ja sotsiaalseid suhteid?** Nr 21, lk 3.
ALLIK, JAAK. **Kultuur ellujäämisretkel.** Nr 40, lk 3.
ANNUS, AMAR. **Kas mosée õhutab äärmuslust rohkem kui sünaogog?** Nr 36, lk 3.
ANNUS, AMAR. **Netikommentaaride sisu manipuleeritakse.** Nr 11, lk 3.
ANNUS, AMAR. **Riigivalitsemise suur ja raske kunst.** Nr 19, lk 2.
BERENDSEN, VEIKO. **Ajalookäsitluse tulevik.** Nr 3, lk 5.
Eesti pärast aastat 2008. Intervast Märt Väljataga, Rein Raud, David Vseviov, Ivi Masso, Jaak Valge, Kristiina Ross, Tõnu Õnnepalu, Harri Tiido, Indrek Jürjo, Heido Vitsur, Tõnu Viik. Nr 48, lk 2-5.
EGGERT, EESTER. **Võrldused võivad tunduda üle mõistuse neile, kes ei valda vana keeli.** (Intervjuu Jaan Puhveliga.) Nr 4, lk 3.
EHALA, MARTIN. **Kirjeldusi sugulasrahvaste minevikust.** (M. J. Eiseni raamatu „Eestlaste sugu” arvustus.) Nr 13, lk 4.
ENGELBRECHT, JÜRI. **Riigi programmid ei taha kaivistuda.** Nr 42, lk 3.
GRAUBERG, EN. **Kõrghariduse massistumine ja mcdonaldiseerumine.** Nr 5, lk 24.
GRISAKOVA, MARINA; TOMBERG, JAAK. **Teoreetiku kohustusest raskepärase terviku ees.** (Intervjuu Brian McHale’ga.) Nr 43, lk 4.
HANSEN, KÜLLI. **Kultuurielu ja loomemajanduse arendamine Amsterdamis.** Nr 11, lk 4.
HEINSAAR, MEHIS. **Teadmised, hirm ja loovus.** Nr 39, lk 4.
HELME, PEETER. **Tähelepanekuid Makedoonia küsimuses.** Nr 3.
HERMANN, EIK. **Aja tahakeeramisest filosoofias.** (Gilles Deleuze’i raamatu „Bergsonism” arvustus.) Nr 18, lk 4.
HINT, MATI. **Chomsky ideed ei maga veel.** Nr 42, lk 5.
HÄRM, ANDERS. **Castro ja Laar – vennad revolutsionäärid.** Nr 37, lk 3.
IBRUS, INDREK. **Kaubastaja koorem.** Nr 13, lk 3.
IBRUS, INDREK. **Rahvusringhäälingu uusi pealisülesandeid.** Nr 35, lk 3.
IBRUS, INDREK. **Arge kaevake neile kanalit.** Nr 43, lk 24.
JUNES, TOM. **Opositsioonilised tudengid ja kommunismi varisemine Poolas.** Nr 14, lk 12.
JÜRJO, INDREK. **Üks Soome ajaloo tundlikumaid teemasid.** (Raamatu „Läbi soome kadalpil” arvustus.) Nr 39, lk 3.
KAARISTO, MAARJA. **Mennoniidid, alternatiiv rahvusriigile.** (Intervjuu antropoloog Lorenzo Canas Botosega.) Nr 24, lk 4.
KAARISTO, MAARJA; TASA, MONIKA. **Kultuuri uurimise võimalikkus ja vajalikkus.** Nr 46, lk 3.
KAGARLITSKI, BORISS. **Venemaa ei usu reformidesse isegi nende läbiviijad.** Nr 14, lk 11.
KALDIJÄRV, KLAARIKA. **Räägime ikka tõlkest.** Nr 47, lk 5.
KAJUNDI, LINDA. **Mitte ainult Läti Henrik.** Nr 31, lk 4-5.
KAJUNDI, LINDA. **Tamm MAREK. 800 aastat. Millest ja milleks?** Nr 21, lk 10.
KALMO, HENT. **Teadmisühiskonda ähvardab kognitiivse proletariaadi mäss.** (Intervjuu sotsioloog Helmuth Willkega.) Nr 1, lk 4.
KALMO, HENT. **Unistus igikestvast oktoobrist.** Nr 19, lk 11.
KAPLINSKI, JAAN. **Emakeel ja võõrkeel.** Nr 19, lk 4.
KAPLINSKI, JAAN. **Pseudomorfoos, hümn ja klaassammas.** Nr 27, lk 3.
KAUS, JAN. **Kuidas väljendada väljendamatut.** (Catherine Merridale’i raamatu „Jvani sõda” arvustus.) Nr 5, lk 4.
KIVIMÄE, MART. **Dialoogid Lukatsiga.** Nr 44, lk 3.
KIVISTIK, JAAN. **Filosoofiatõlge – kas tõlkija jõudemonstratsioon või tühimiku täitmine.** (Ernst Cassireri raamatu „Keel ja müüt” arvustus.) Nr 13, lk 5.
KIVISTIK, JAAN. **Õpikutarkust Locke’i kohta.** (John Locke’i raamatu „Teine traktaat valitsemisest” arvustus.) Nr 33, lk 4.
KOLGA, MARGUS. **Kas parem informeeritus muudab sõda?** (Robert Leonhardi raamatu „Sõjapidamisprintsipiibid infoajastul” arvustus.) Nr 5, lk 3.
KOORT, KATJA. **Suure müüri lugu.** (Julia Lovelli raamatu „Suure müüri taga” arvustus.) Nr 34, lk 3.
KRAAVI, JANEK. **Visuaalsete vanasõnade eetika.** (Susan Sontagi raamatu „Vaadeldes teiste valu” arvustus.) Nr 10, lk 4.
KULBOK, EGGE. **Kultuur – kasvaja rahanduspoliitika kannikall.** Nr 46, lk 4.
KURVINEN, HEIDI. **Perestroika ja soorollid ajakirjas Nõukogude Naine.** Nr 14, lk 13.
KUUSKMÄE, TIIT. **Chomsky lingvistika lõpplahendus.** Nr 41, lk 4.
LAAR, MART. **Tundmatu suurmees Konstantin Konik.** (Küllo Arjaka raamatu „Konstantin Konik” arvustus.) Nr 20, lk 4.
LAGERSPETZ, MIKKO. **Võim ja vaim. Poliitika ja üldsus.** Nr 14, lk 3.
LAGERSPETZ, MIKKO. **Lääne vastu raharelvaga.** (Edward Lucase raamatu „Uus külm sõda” arvustus.) Nr 25, lk 4.
LAUK, EPP. **Ajakirjandusest ja kriitikast.** Nr 9, lk 3.
LIIVIK, ERO. **Niklas Luhmanni vastuoluline**

sotsioloogia.

Nr 34, lk 5.
LIIVIK, ERO. **Referendum pole imevahend.** Nr 16, lk 3.
LILLEMETS, KRISTA. **Populism Ladina-Ameerikas.** Nr 38, lk 4.
LILLEMETS, KRISTA. **Populistid, kelmid või kangelased.** Nr 47, lk 4.
LIPPING, JÜRI; KALMO, HENT. **Sotsialism on surnud, elagu kommunism.** (Intervjuu Antonio Negriga.) Nr 19, lk 11.
LIPPING, JÜRI. **Kas keegi mäletab veel revolutsiooni?** Nr 19, lk 13.
LOBJAKAS, AHTO. **Nihkes rahvuslus.** Nr 4, lk 3.
LOBJAKAS, AHTO. **Populaarne Euroopa.** (Mark Leonardi raamatu „Uus Euroopa sajand” arvustus.) Nr 2, lk 5.
LOBJAKAS, AHTO. **Tsivilisatsioonide piir läbi Eesti.** (Mart Nuti raamatu „Nüüdis-Eesti ja poliitilised süsteimid” arvustus.) Nr 24, lk 3.
LOOG, ALVAR. **Senecalt Luciliusele nõudmiseni.** (Seneca raamatu „Moraalkirjad Luciliusele” arvustus.) Nr 35, lk 4.
LOOG, ALVAR. **Sõnavabaduse võlu ja valu.** Nr 12, lk 3.
LOOG, ALVAR. **Teooriakääridega elu proosat ja poeesiat varjaja kardina kallal.** (Milan Kundera raamatu „Eesriie” arvustus.) Nr 29, lk 4.
LÄÄNEMETS, MART. **Kui pole ego, ei ole ka vastaseid ja võitlusi.** Nr 23, lk 4.
MADE, VAHUR. **Naabruspoliitika ja Gruusia sõda.** Nr 47, lk 3.
MADE, VAHUR. **Värvitud stalinism.** (Raamatu „Eesti aastatel 1940–1053” arvustus.) Nr 10, lk 3.
MAISTE, VALLE-STEN. **Kas lõpuks ometi tõeline poliitika?** Nr 46, lk 4.
MAISTE, VALLE-STEN. **Kultuur sigadusi ei ravi.** (Roger Osborne’i raamatu „Tsivilisatsioon” arvustus.) Nr 45, lk 3.
MAISTE, VALLE-STEN. **Maksukooormuse tõstmine hüppeliselt Põhjamaade tasemele ei ole moeldav.** (Intervjuu Erik Tergiga.) Nr 37, lk 4.
MAISTE, VALLE-STEN. **Miks toetada Õllesummerit?** Nr 32, lk 3.
MANDEL, AIVE. **Stalinismist läbi Läti pilgu.** Nr 12, lk 3.
MATEO, SIRJE KRIKK DE. **Müüdid ja tõsilood.** (Tarmo Kulmari raamatu „Tõsilood muinasrahvastest” arvustus. Nr 16, lk 5.
MATTHEUS, ÜLO. **Ideoloog Hvostovi eestlasteta ajalugu.** (Andrei Hvostovi raamatu „Võõrad lood” arvustus.) Nr 28, lk 5.
MATTHEUS, ÜLO. **Rong on läinud, perroom on tühi.** (Ivar Raigi raamatu „Eesti tee Euroopa liitu” arvustus.) Nr 12, lk 5.
MEDJAJINEN, EERO. **Aastate 1939–1941 kohta kirjutatu on olnud ummiktee.** (Pavel Petrovi raamatu „Punalipuline Balti laevastik ja Eesti 1931–41” arvustus.) Nr 39, lk 4.
MEDJAJINEN, EERO. **Üsisonade teadja.** (Hindrek Prantsu raamatu „Soome sild” arvustus.) Nr 20, lk 4.
MERTELSMANN, OLAF. **Nõukogude ja Vene julgeolekuanid ajakirjanduslikust vaatevinklist.** (Leonid Mletšini raamatu „KGB” arvustus.) Nr 34, lk 3.
MERTELSMANN, OLAF. **Ajaloolasele pole tähtis, kas keegi on hea või halb.** (Intervjuu Jelena Zubkovaga.) Nr 42, lk 12.
MERTELSMANN, OLAF. **Baltikumi küsimus külma sõja ajal.** Nr 36, lk 4.
MERTELSMANN, OLAF. **Stalinistlike repressioonide põhjustest.** Nr 42, lk 14.
MIHKELSON, MARKO. **ÜRO kui maailma jõujoonte lakmuspaber.** Nr 36, lk 4.
MONTICELLI, DANIELE. **Pessimisti toimetulekuõpik inimsoole.** (Giacomo Leopardi raamatu „Mõtted” arvustus.) Nr 16, lk 4.
MÜÜRSEPP, PEETER. **Filosoofide olümpiamängud! Soulis.** Nr 32, lk 5.
PAKK, TRIINU. **Kas vastuvoolu edasi?** (Robert Putnami raamatu „Ükski keeglisaalis” arvustus.) Nr 29, lk 3.
PAL, VIKTOR. **Ungarlased ja tööstusmaastikud.** Nr 14, lk 13.
PALANG, HANNES. **Tippmehe tagasitulek.** (Edgar Kanti raamatu „Eesti rahvastik ja asustus” arvustus.) Nr 6, lk 3.
PAUL, TOOMAS. **Milarett ja muezzin.** Nr 36, lk 2.
PAUL, TOOMAS. **Pilvete piirid.** (Eero Medjajaineni raamatu „Ajaloo ja poliitika piiridel” arvustus. Nr 30, lk 4.
PAUL, TOOMAS. **Nägu ja narratiiv.** (Augustinuse „Pihitumus” arvustus.) Nr 48, lk 6.
PIIRIMAE, KAAREL. **Amatõõrajalugu Stalingradi lahingust ei veena.** (Jonathan Bastable’i raamatu „Stalingradi hääled” arvustus.) Nr 21, lk 3.
PIIRIMAE, KRISTJAN. **Kellele on kasulikul religioossed eksiavramused?** Nr 29, lk 5.
PILV, AARE. **Ühest müüdist ja ühest häbist.** Nr 11, lk 3.
PILV, AARE. **Meeldetuletusi unustusest.** Nr 18, lk 5.
PURJU, ALARI. **Krugman, üleilmastumine ja geograafia.** Nr 40, lk 4.
PÖDER, ANDRES. **Ajast ja hingest.** Nr 48, lk 6.
PÕHJALA, PRIIT. **Noam Chomsky ja emtekal mõttetud laused.** Nr 41, lk 4.
PÕHJALA, PRIIT. **Tapke mind, mitte mu emakeelt.** Nr 14, lk 3.
PÖLLU, IVAR. **Istun Delfis.** Nr 12, lk 4.
PÄRILI, ÜLLE. **Pärisnimed seovad tänapäeva kultuuri mütoloolilise teadmisega.** Nr 44, lk 11.
PÄRILI, ÜLLE. **Kas pärisnimi on kunstitekstis ikka pärisnimi.** Nr 4, lk 14.
REMM, TIIT. **Kultuurilise ruumi ajalisustamine linnasemiootikas.** Nr 4, lk 12.
RUUTSOO, REIN. **Eesti identiteedi struktuurimuutust otsimas.** (Raamatu „Muutused, erinevused ja kohanemised eesti kultuuriruumis ja selle naabruses” arvustus.) Nr 5, lk 5.
SAARTS, TÕNIS. **Valitsuse juhtpartei kardab diskussiooni.** Nr 38, lk 4.
SELG, PEETER; VENTSEL, ANDRES. **Semiootilise hegemooniteooria võimalikkusest.** Nr 4, lk 12.
SELG, PEETER. **Prantslannustusest ühiskondlikus mõlemises.** Nr 28, lk 4.
SISASK, KAIA. **Bourdieu – omaenda elu sotsioloog.** (Pierre Bourdieu’ raamatu „Visandusi eneseanalüüsiks” arvustus.) Nr 27, lk 5.
SOKOLOV, BORISS. **Balti riikide sovietiseerimine uumas vene ajalookirjutuses.** Nr 42, lk 11.
SOLVAK, MIKKEL. **Üle pika aja kuuleme siin saalis tõeliselt tarka juttu.** Nr 28, lk 2.
SOOSAAR, ENN. **Rohkem ehksaid ajaloodokumente.** (Raamatu „Põhiseaduse teel” arvustus. Nr 15, lk 5.
STODOLSKI, IVAR; MUUKKONEN, MARITA. **Mineviku jutustused. Perestroika Pandora laegas.** Nr 14, lk 14.
SUNI, RAIVO. **Kas Kross oli viimane suur eestlane?** Nr 41, lk 3.
SMUJAJAN GREEN, OKSANA. **Lääne ideaalid Venemaa tõlgenduses.** Nr 14, lk 12.
ZETTERBERG, ZEPPKO. **Kas Eesti riik oli aprillis 2007 kurt ja pime?** Nr 28, lk 3.
TAFEL, KÜLLIKI; TERK, ERIK. **Kolm linna ja kolm lähenemist loovuse ja kultuuri arendamisele.** Nr 11, lk 12.
TALI, MARGARET. **Jutustamata lood.** Nr 14, lk 11.
TAMM, MAREK. **Humanitaarinstituut 20.** Nr 47, lk 1.
TAMM, MAREK. **Tuna esimene kümnend.** Nr 47, lk 3.
TANNBERG, TÕNU. **Korpusepoiste raamat on vajalik, kuid mitte ammendav.** Nr 4, lk 5.
TEDER, TARMO. **Saagem hirmust ja leigusest lahti.** (Raamatu „Eesti mütolooogia” arvustus.) Nr 31, lk 3.
TIGASSON, KÜLLI-REIN. **Palavikus planeet.** (James Lovelocki raamatu „Gaia kättemaks” arvustus.) Nr 19, lk 12.
TONBERG, JAAK; LOPP, NEEME. **Mis juhtub siis, kui tuleb meelde?** Nr 18, lk 5.
TONNESSEN, MORTEN. **Must naine Tartus.** Nr 1,

lk 5.
VAHER, BERK. **Eestlaste kargokultuse usutunnistus.** (Raamatu „Kuumad 90ndad” arvustus.) Nr 32, lk 4.
VAHER, BERK. **Ei ole loojaid ja ettevõtjaid, on ühiskonna kujundajad.** Nr 11, lk 11.
VAHER, BERK. **Kunstnikud suhestugu ühiskonnaga.** Nr 11, lk 14.
VAHER, BERK. **Triikster ja triikster.** (Valdur Mikita raamatu „Metsik lingvistika” ja andreas w raamatu „gatlingu kuulipilduja” arvustus.) Nr 27, lk 4.
VALGE, JAAK. **Eesti demokraatia kriisihärvarduse ootel.** Nr 17, lk 3.
VALGE, JAAK. **Kas üleilmastumine on lõppenud?** Nr 34, lk 4.
VARRAK, TOOMAS. **Politoloogia lakmuspaber.** Nr 43, lk 5.
VENE, ILMAR. **Revolutsiooniline raamat revolutsiooni vastu.** (Edmund Burke’i raamatu „Mõtisklusi Prantsuse revolutsioonist” arvustus.) Nr 30, lk 5.
VENE, ILMAR. **Taat, ae.** Nr 35, lk 5.
VENE, ILMAR. **Ühisuselt mõtlemisele.** Nr 21, lk 4.
VENTSEL, ANDREAS. **Kunst saab teoreetilise toe.** Nr 37, lk 5.
VENTSEL, ANDREAS. **Mütoloogilisest mõtlemisest kantud kaasaeg.** (Raamatu „Universaalidest juri lotmani semiootikas” arvustus.) Nr 17, lk 5.
VIJAJANEN, ELJA. **Ajalookirjutuse elav protsess.** Nr 14, lk 14.
VITSUR, HEIDO. **Liberalismusest.** (Ludwig von Misese raamatu „Liberalism” arvustus.) Nr 23, lk 5.
VALI, KATRE; NIITRA, MARI. **Võime olla õnnelikud, et Jumal lõi Lotmani ja Tartu.** (Intervjuu folklorist Vilmois Voigtiga.) Nr 4, lk 13.
VALJATAGA, MÄRT. **Tõlkimise teooriast ja praktikast.** Nr 45, lk 4.
ÕNNEPALU, TÕNU. **Demokraatia, mida keegi ei usu, aga kõik nõuavad.** (Marcel Gauchet’ raamatu „Religioonist Demokraatias” arvustus.) Nr 3, lk 4.
ÕNNEPALU, TÕNU. **Haruldane ilu ja tavaline kole.** (Umberto Eco raamatute „Ilu ajalugu” ja „Inetuse ajalugu” arvustus.) Nr 43, lk 5.

KUULAB MAAD

ANNIST, AET. **Allapoolle langedes.** Nr 7-8, lk 3;
ANNIST, AET. **Imikupõlv pole garantiid.** Nr 21, lk 3;
ANNIST, AET. **Kassiga eksotiilist vanurit õnnitledes.** Nr 45, lk 3;
ANNIST, AET. **Kuidas vaadelda kurjust ja headust.** Nr 27, lk 3;
ANNIST, AET. **Mädaõunad ühise vastu.** Nr 3, lk 3;
ANNIST, AET. **Ostke, ostke. Õiglus hea hinnaga.** Nr 40, lk 3;
ANNIST, AET. **Pankur poris.** Nr 36, lk 3;
ANNIST, AET. **Põgenike tee tundmatusse.** Nr 31, lk 3;
ANNIST, AET. **Roppused ja demokraatia.** Nr 13, lk 3;
ANNIST, AET. **Sõök, sokk ja pessimism.** Nr 17, lk 3.

KERGITAB KULMU

ARUJÄRV, EVI. **Kuidas Eesti vabariigis eesti keelega hakkama saada?** Nr 19, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Vabadus kui rist.** Nr 47, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Autentsust otsides.** Nr 5, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Idealism on ilus.** Nr 11, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Kirjasõna hää.** Nr 1, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Kärbsed neoliberalismi katseklaasis.** Nr 38, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Lihtsad lahendused.** Nr 43, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Meelendarvused võimalikkusest.** Nr 24, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Mütoloogiad ja tüpoloogiad.** Nr 20, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Sammass samba vastu.** Nr 15, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Üksildase lapse meenutuseks.** Nr 34, lk 3;
ARUJÄRV, EVI. **Üksildused.** Nr 22, lk 3.

KIRJAD PROVINTSIST

HENNOSTE, TIIT. **Eesti eetika.** Nr 35, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Klassitsism ja agulimaja.** Nr 30, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Meedia netiajastul.** Nr 16, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Raamatumuük ja kirjandusauhinnad.** Nr 2, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Retoorikaõpik ühel veerul.** Nr 12, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Unustus ja andeksand.** Nr 6, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Willkommen to kabaree.** Nr 39, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Üleskütse arvamuskirjutajatele.** Nr 44, lk 3;
HENNOSTE, TIIT. **Kuidas kehtestada vaikivat ajastut aastal 2008.** Nr 25, lk 13.

KAKSIKIRVES

KRULL, HASSO. **Eesti kui õudusunenägu.** Nr 4, lk 3;
KRULL, HASSO. **Ettepanek Eesti demokraatia parandamiseks.** Nr 46, lk 3;
KRULL, HASSO. **Kosmoteisimil lubadus.** Nr 18, lk 3;
KRULL, HASSO. **Luuletaja vabadus ja presidendi vabadus.** Nr 33, lk 3;
KRULL, HASSO. **Majandusriikide kiituseks.** Nr 42, lk 3;
KRULL, HASSO. **Me tulime oma otsima.** Nr 10, lk 3;
KRULL, HASSO. **Raamatud, mida ialgi ei loeta.** Nr 28, lk 3;
KRULL, HASSO. **Tiibet ja eesti ideoloogia loojang.** Nr 14, lk 3;
KRULL, HASSO. **Utopiaa enne ajalugu.** Nr 37, lk 3;
KRULL, HASSO. **Uue ajastu soovihirm.** Nr 23, lk 3.

AUGUTÄITEKS

MAISTE, VALLE-STEN. **Kidu keset öitsemist.** Nr 20, lk 3;
MAISTE, VALLE-STEN. **Miks ma armastan punaprofessoreid?** Nr 9, lk 3;
MAISTE, VALLE-STEN. **Pole poliitiku asi arutada.** Nr 38, lk 3;
MAISTE, VALLE-STEN. **Ülearused beebid.** Nr 41, lk 3.

ARHITEKTUUR

ALLMANN, INDREK. **„Art Plaza” oli vaieldamatu parim projekt.** Taani arhitekt

KELOMEES, RAIVO. **Sürrealism kunstigurmaani-dele.** (Para näitus „Paranorm“ Jõhvi konserdima-jas.) Nr 32, lk 18. KELOMEES, RAIVO. **Sürrealismi automatism ja selle kaasaegsed tuletised.** Nr 47, lk 14. KENTAUR. **Renessansimees Kentaur Estonia teat-ris.** Intervjueeritud Reet Varblane. Nr 7-8, lk 28. KIIS, MARGUS. „Cabaret Derrida“ kui postmoder-nismi kriisi näide. Nr 19, lk 8. KIIS, MARGUS. **Kas draama- või traumapunkt?** (Sandra Jõgeva näitus „Draamapunkt“ ava-mine ja samanimelise raamatu esitlemine Kunstikonteineris.) Nr 46, lk 11. KIIS, MARGUS. **Leedu kunsti puhas ilu.** (Leedu noorte kunstnike näitus Rael Arteli galeriis Tartus.) Nr 16, lk 14. KIIVA, „Järgmine põlvkond on robodada, kes teeb bändi viieteistkümneks sekundiks!“ Kiwaga vestleb Sandra Jõgeva. Nr 19, lk 8-9. KIVASTIK, MART. **Tundmatu ja tuntud Valev Sein.** Nr 16, lk 14. KIVILA, MARIAN. **Eripalgeline universum Polymeeri Kultuuritehases.** Nr 25-26, lk 10. KIVIMAA, KATRIN. **Kunst identiteedi kadumise teemal?** Kunstimaailma kuldne naine Orlan Tallinnas. Nr 15, lk 1. KIVIMÄE, JUTA. **Eesti kunstnikud Wim Lamboo objektiviis.** Nr 39, lk 6. KIVIMÄE, JUTA. **Hille Palmi klaasnaised.** Nr 19, lk 10. KIVIMÄE, JUTA. **Pagulaskunst jõuab koju.** Nr 28, lk 16. KIVIMÄE, JUTA. **Pilar, akvarell ja klassika.** Nr 31, lk 14. KODRES, KRISTA. **Jaapanist, disainist ja ajaloo-st.** Pole uhkemat kaasaegse arhitektuuri ja avaliku linnaruumi kujunduse maad kui Jaapan. Nr 43, lk 14. KOLGA, VOLDEMAR. **Meediataedlik kontrolliv pos-tidentiteet.** (Orlani vestlusringis osalesid psühho-loogiaprofessor Voldemar Kolga, moefotograaf Toomas Volkmann, kunstiteadlane Harry Liivrand, disainer Aleksander Jakovlev, vestlusringi juhtis näituse kuraator Reet Varblane.) Nr 21, lk 15. KOLL, KERSTI. **Ahvenamäa fenomen.** Amos Andersoni muuseumi näitusega on astutud soome kunstiajaloo oluline samm. Nr 2, lk 10. KOMPUS, HANNO. **Kodu osa isiklikus ja ühiskond-likus elus.** Nr 6, lk 1. KONT, SIRLI. **Õpilaste kehv kontakt nüüdiskunst-iga.** Eesti Kunstnike Liidu aastanäitus ja õpilas-programmid. Nr 15, lk 13. KREEM, TIINA-MALL. **Ennustatud Eesti.** Nr 24, lk 12. KREEM, TIINA-MALL. **Kunst ja kirik.** Nr 44, lk 5. KREEM, TIINA-MALL. **Restaureerimiskool: kellele ja miks?** Kunstiajaloolased Tiina-Mall Kreem ja Juhan Maiste vestlevad EKA restauraerimiskoolist, selle vajalikkusest ja erilisest aurast. Nr 24, lk 13. KRULL, HALLO. **Sürrealism ja terrorism.** Nr 47, lk 11. KRUUS, ÜLLE. **Raam, maali oluline komponent.** Nr 24, lk 14. KSENOFONTOV, ANDRI. **Lüblika tiivalõök.** (Endel Tulvingu mäluteooria ja Rutt Tulvingu kunst.) Nr 1, lk 18. KSENOFONTOV, ANDRI. **Looja näo järgi.** Repliiik Orlani näituse juurde. Nr 21, lk 15. KSENOFONTOV, ANDRI. **Vaenlase sargis.** (Näitus „Fienden“ Artdepoos.) Nr 17, lk 18. KSENOFONTOV, ANDRI. **Õhus on sammast.** Nr 45, lk 24. KSENOFONTOV, ANDRI. **Kunstisuvi 2008, esimene osa.** Nr 27, lk 17. KSENOFONTOV, ANDRI. **Kunstisuvi 2008, teine osa.** Nr 29, lk 13. KSENOFONTOV, ANDRI. **Ma alaaären tsivilisat-sioon.** (Gerhard Richteri näitus „Ülevaade“ ja Eha Komissarovi kuraatorinäitus „Koht, mis paneb lii-kuma“.) Nr 31, lk 14. KSENOFONTOV, ANDRI. **Modelli nullväärtus.** (Toomas Volkmanni näitus „Jeunesse Fatale“ gale-riis 008.) Nr 30, lk 11. KSENOFONTOV, ANDRI. **Muinsuskaitse pimesool.** Nr 28, lk 24. KSENOFONTOV, ANDRI. **Müüditseid lühilugudeni.** (Enn Põldroosi näitused „Müüdid“ Draakoniki gale-riis ja „Lühilood“ Hobusepeas.) Nr 21, lk 10. KSENOFONTOV, ANDRI. **Teavane ja maine kont-septuaalism.** (Andreï Monastõrski näitus Tallinna Kunstihoones ja näitus „Fluxus East. Fluxuse võrgustikud Ida-Euroopas“ Kumas.) Nr 35, 12-13. KSENOFONTOV, ANDRI. **Vano Ailsalu – õine Ikaros.** Nr 32, lk 16. KURVET-KAOSAAR, LEENA. **Kudede mäss ja pat-riarhaalne skaipeit?** (Orlani näitus Tallinna Kunstihoones.) Nr 18, lk 8. KUUSK, LAURA. **Anarhiasaareke muuseumimaas-tikul.** Kaks aastat tegutsenud Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum on nimejärgsele sümbolsele staatusele lisanud sotsiaalselt väärtust. Nr 34, lk 8-9. KÕIV, LEA. **Tallinna Linnarhivi varakamber.** Nr 24, lk 14. KÄSEEL, TIINA. **Eesti viirus.** (Ehalill Halliste vaibanäi-tus „Loitsulilled“ Vabaduse galeriis.) Nr 46, lk 10. KÄRP, TANEL. **Konseptuaalne disain ja veebimaal.** Nr 27, lk 18. LABI, HERKKO. **Festival „Plektrum“, mäng ja eks-periment.** Nr 37, lk 13. LÄCE, INGA. **Uus kaasaegse kunsti näitusepaik Riias.** Sandra Jõgeva küsimustele vastab Riia Kunstiruumi turundusjuht Inga Läce. Nr 27, lk 19. LEPP, MART. **Eesti eksiilibrise esimene sajand.** Repliiik. Nr 45, lk 6. LEVIN, MAR. **Haanri ja Rootsi.** Nr 23, lk 8. LIEBEK, TONIS. **Eesti Lalurahva fotoparaadi ees XIX sajandi.** (Näitus „Reis maale. Etnograafilised tüübid fotos“ Kumas.) Nr 20, lk 9. LIIVRAND, HARRY. **Meediataedlik kontrolliv pos-tidentiteet.** (Orlani vestlusringis osalesid psüh-hoologiaprofessor Voldemar Kolga, moefotograaf Toomas Volkmann, kunstiteadlane Harry Liivrand, disainer Aleksander Jakovlev, vestlusringi juhtis näituse kuraator Reet Varblane.) Nr 21, lk 15. LIIVRAND, HARRY. **Metafüüsiline Keskküla.** Nr 42, lk 11. LILLEMETS, ENN. **Eesti jaoks keelatud.** (Näitus „Põrandad all tingimisi. Asjaliku ja asjatu kunsti piir-li. Teise ilmasoja järel (kuni 1965) kodus ja pagu-luses, vangis ja vabaduses“ Tartu Kunstimajas ja Tartu Linnamuseumis.) Nr 37, lk 24. LOBJAKAS, KAI. **Geomeetriasse kootud tunde-d.** Eas Walteri looming on kulgenud kindlat trajek-tori mööda, kuid üllatanud ikka värv- ja valguse-mänguga. Nr 2, lk 11. LUUK, ERKKI. **Radikaalne etenduskunst ja „Kiilma“.** Nr 41, lk 11. MAISTE, JUHAN. **Restaureerimiskool: kellele ja miks?** Kunstiajaloolased Tiina-Mall Kreem ja Juhan Maiste vestlevad EKA restauraerimiskoolist, selle vajalikkusest ja erilisest aurast. Nr 24, lk 13. MAUER, PEETER; REISMAA, MARJU; PÄRN, ANTON. **Mitmetahulisele kultuuripärandile tuleb lähe-neda terviklikult.** Nr 24, lk 11. MAXTED, ORION. **Kuidas kunsti ja elu vaadata: kull või tuivi?** (Mõtted ja seosed performance-fest-ivalist „Diverse Universe IV“.) Tõlkinud Ulla Juske. Nr 25-26, lk 11. MAXTED, ORION. **Ellujäämiskursus.** (Vestelnud performance'i-kunstnikud Beth Greenhalgh, Samuel Hasler, Yoko Ishiguro, maalikunstnik ning kuraator Josephine Wood, helikunstnik Simon Whetham, Orion Maxted, Tanel Saar ja Sandra Jõgeva.) Nr 40, lk 12-13. MEISTER, LYLIAN. **Andole, rektorile ja inimesele.** Nr 14, lk 24. **Monument kõneleb eelkõige selle püstitamise ajast.** (Vabadussõja monumendi võistlustoost vestlevad Jan Kaus, Katrin Kivimaa, Andres Kurg ja Reet Varblane.) Nr 10, lk 7. MONKO, MARGE. **Keha kui süütdöend.** Naine sür-realistlikus fotograafias. Nr 47, lk 12-13. MOOR, KRIS. **Pilves ei millestki.** Kiwa isikunäitsi ühendab ida ja lääne filosoofia ning loob budismi ja küberneetika silla. Nr 14, lk 9. MOSS, RAUNO THOMAS. **Tartu ülikooli maaliosa-kond 20 aastat vana.** Nr 7-8, lk 28. MOSS, RAUNO THOMAS. **Teisipäeviti ja nagu iga teine päev ...** (Mara Koppel-Liutjuki näitus „Teisipäeviti“ Y-galeriis.) Nr 44, lk 6-7. MURRE, ALEKSANDRA. **Kadrioru loss ja selle loo**

killuke. Nr 30, lk 14. MÄLK, KADRI. **Ehte alkeemia Firenzez.** Alkeemia põhitõdede tundmine tagab Alchimia vabameelse ehtekoolkonna elujõulisusi. Nr 20, lk 11. MÄLK, KADRI. **Kui sõnadest enam ei piisa, siis – muusika.** Kaasaegse ehtekunsti Meka München ja Tanel Veenre peenelt timmitud nõõrikõnd. Nr 11, lk 8. MÄNDMAA, KRISTJAN. **1990ndad juba tagasi?!** (Brno graafilise disaini biennaal.) Nr 27, lk 18. MÄNDMAA, KRISTJAN. 25+5. (Kaunimate raama-tute konkurss.) Nr 6, lk 11-14. MÄNDMAA, KRISTJAN. **Disaini ja rahvaste saatu-sest.** Daniel van der Veldeniga vestleb Kristjan Mändmaa. Nr 41, lk 12-13. MURK, MAARIN. **Tanja Muravskaja pure** rahvuslus. Nr 24, lk 5. MÜÜRSEPP, EVELYN. „Avamaa“ ehk Kuidas kasu-tada ära meie maaelu võimalusi? Nr 38, lk 10. MÜÜRSEPP, EVELYN. **Õmalamad.** Tõlkinud Evelyn Müürsepp. Nr 38, lk 10. NORMAN, KRISTIIINA. Norman Berliinis Einsteini jalajälgedes. (Andreas Trossekli meiliintervjuu Kristina Normaniga.) Nr 16, lk 13. NURK, KAIRE. **Kunstnik maailb elu.** (Lola Liivati projekt „Kogu“ Tallinna Kunstihoone galeriis ja retrospektiiv-valik Viinistu kunstimuuseumis.) Nr 32, lk 17. OLLISAAR, AET; REEMANN, VAIKE. **XXI sajandi vaipa otsides.** Lõppenud on ERMI vaibakonkursi I etapp. Nr 12, lk 11. ORGANISTY, ADAM. **Maailutud ajalugu, kirjutatud kunst.** Intervjueeritud Tiina Abel. Tõlkinud Hanna Miller. Nr 1, lk 6. PAAP, KRISTI. **Nahaga kaetud ihu.** Korkehete välja-panek on üdini orgaaniline, sumbelt intiimne ning sügavalt emotsionaalne. Nr 14, lk 9. PAAS, MARGE. **Biokunst ja biotehnoloogia.** Nr 18, lk 9. PAAS, MARGE. **Uus meedia ja kunst.** Nr 5, lk 11. PEIL, MIRJAM. **Klaas Paides: raekojas ja kirikus.** Nr 36, lk 12. POITEVIN, JEAN-LOUIS. **Reaalsust taltsutades.** (Baltimaade näitus Pariisis.) Tõlkinud Mailis Seero. Nr 40, lk 12-13. PORRI, ANNELI. „**Kultuuripealinn Vilnius 2009**“ ehk Kas teha kunsti või midagi kõigile? Nr 39, lk 8. PORRI, ANNELI. **Hetk ärkamise ja sotsiaalse maski vahel, üksinda.** (Jaana Jürise näitus „The moment i wake up. Before i put on my makeup“ Draakoniki galeriis.) Nr 44, lk 6. PORRI, ANNELI. **Close & Personal. Ohutult lähe-dale.** (Marge Monko kureeritud näitus Hobusepea ja Draakooni galeriis.) Nr 34, lk 9. PORRI, ANNELI. **Õpilastega näitusele – mis mõttes koosmaar?!** Nr 16, lk 15. PROVENZANO, GIUSEPPE. **Kes kardab poeete?** Tõlkinud Katrin Tombak. Nr 17, lk 24. PUST, JÄRVI. **Kas kunst kuulub rahvale?** Kunsti ei pea armastama, ent kunstiata kultuure ei toimi. Nr 33, lk 7. PÄRN, ANTON; MAUER, PEETER; REISMAA, MARJU. **Mitmetahulisele kultuuripärandile tuleb lähe-neda terviklikult.** Nr 24, lk 11. REEMANN, VAIKE; OLLISAAR, AET. **XXI sajandi vaipa otsides.** Lõppenud on ERMI vaibakonkursi I etapp. Nr 12, lk 11. REIAL, MIHKEL. **Kultuuripärand ja tänapäeva Eesti.** Nr 24, lk 12. REISMAA, MARJU; MAUER, PEETER; PÄRN, ANTON. **Mitmetahulisele kultuuripärandile tuleb lähe-neda terviklikult.** Nr 24, lk 11. ROCKWELL, ANNA MARIE. **Sotsiaalseid ja füüsilisi piire ületav kunstiprojekt.** Anna Marie Rockwelli küsitleb Kaisa Eiche. Nr 23, lk 9. ROOTS, SIGNE-FIDEELIA. **Konfliktne ja soe Iisrael.** Nr 22, lk 10-11. RÜNK, MARTIN. **DeStudio „ööv@veetlus“.** Nr 10, lk 8. RÜNK, MARTIN. **Püha Pierrot' martüürium.** (Minna Hindi näitus „Vestlus vs. puudutus“ Hellemani tor-nis.) Nr 25/26, lk 9. SAAR, TANEL. **Ellujäämiskursus.** (Vestelnud performance'i-kunstnikud Beth Greenhalgh, Samuel Hasler, Yoko Ishiguro, maalikunstnik ning kuraator Josephine Wood, helikunstnik Simon Whetham, Orion Maxted, Tanel Saar ja Sandra Jõgeva.) Nr 40, lk 12-13. SAARE, MARE. **Baltimaade klaasikunstil on aren-guruumi, vajaka jääb võimalustest.** Nr 46, lk 10-11. SAAREMÄGI, RIINI; ASMER, KADRI. **Kolmevärviline kunst.** (Rändnäitus „Sinimustvalge eesti kunsti“ Vaala galeriis.) Nr 28, lk 16. SAHK, INGRID. **Vikerlased –kustunud tähed kunst-titaevas** (Noorte kujurite ühingu Vikerla (1917-1918) näitus Tartu kunstimuuseumis.) Nr 9, lk 11. SEPPET, AHTI. **Vaimustatud vormi edevuseita ilu.** (Jaan Koorti näitus Tartu Kunstimuuseumis.) Nr 42, lk 15. SIIB, LIINA. **Linn kui (kuri)teopaik.** (Sürrealistlik foto.) Nr 47, lk 13. SIRAM. **Asjadest, mis on veel alles.** Mark Raidpere juhib tähelepanu väikestele asjadele, millest koos-nebki elu. Nr 16, lk 13. SIRAM. **Joona tempel Riias.** Nr 27, lk 19. SIRKEL, INDRÉK. **Kirjad tundmatule sõbrale.** (Raamatukujundus.) Nr 6, lk 11. SOANS, HANNO. **Sündinud on kunstirühmitus Stiiline Viisnurk.** Nr 4, lk 6. SOOMRE, MARIA-KRISTIIINA. (Juhuslik) kohtumine mittemiskiga eikellegimaal. Tänavune Berliini biennaal on introvertne kunstinäitus. Nr 23, lk 7. SOOMRE, MARIA-KRISTIIINA. **Availikud etevalmis-tused ... Iseselsvaks eluks?** („Public Preparation I“ tekstikogumik ja rahvusvaheline seminar.) Nr 11, lk 9. SOOMRE, MARIA-KRISTIIINA. Impeeriumikollane madu globaalsete võimsushete paradiisil. (Veneetsia arhitektuuribiennaal.) Nr 35, lk 14. STAHL, KAI. **Valgus pimeduse taga.** Eesti sotsrea-lismi näitus kõnetab Soomes laia publikut. Nr 29, lk 14-15. SUVISTE, JANE. **20 aastat Berliini meediakunsti festivali.** „Transmediale 2008“ käib ajaga kaasas. Nr 10, lk 18. TEDER, INGE. **Näitus, mis väärib künnlaid.** (Näitus „Maakivi eesti kunstis“ Adamson-Ecker muuseu-mis.) Nr 9, lk 12. THURLOW, VAPPU. **Hingamised.** (Toomas Vindi näitus Hausi galeriis.) Nr 21, lk 10. THURLOW, VAPPU. **Õhus on ohtu.** (Raoul Kurvitza näitus „Sambasõdade aegu“ Hobusepeas.) Nr 19, lk 9. TOOM, MAIRE. **Kuldne jälg.** (Lilian Linnaksi näitus.) Nr 43, lk 12-13. TRALLA, MARE. **Meediakunstifestival Singapuris.** Nr 31, lk 15. TRALLA, MARE. **Tracey Emin – 20 aastat vabadust.** Nr 34, lk 10. **„Translocal Express“ tembutab jälle.** Korraldajate edasivaade. Nr 7-8, lk 12. TREIER, HEIE. **Jaani Toomiku uued maalid.** Nr 43, lk 15. TREIER, HEIE. **Vabadussammas: kaks pragma-matist argumenti.** Nr 10, lk 6. TROSEK, ANDREAS. Norman Berliinis Einsteini jalajälgedes. (Meiliintervjuu Kristina Normaniga.) Nr 16, lk 13. TROSSEK, ANDREAS; TSAPOV, ALEKSANDER. **ATM-dialog Arne Maasiku ainetel.** (Arne Maasiku fotode näitus Tallinna Kunstihoones.) Nr 3, lk 10. TSAPOV, ALEKSANDER; TROSSEK, ANDREAS. **ATM-dialog Arne Maasiku ainetel.** (Arne Maasiku fotode näitus Tallinna Kunstihoones.) Nr 3, lk 10. UHILI, GABI. **Vasarely pärand.** Traditsioon (pers-pektiiv ja abstraktsioon). Nr 17, lk 18. UNDUISK, MAARJA. **Liiga vähe pilte.** (Raamat ja illustratsioonid.) Nr 6, lk 14. UNDUISK, MAARJA. **Vastuvoolu ujumine on and-nud vääramatut tulemust.** Minni Patune 90. Nr 12, lk 11. UTERA, ANNE. **Aleksander Tassa arhiiv ootab uurijaid.** Aleksander Tassa muuseumimehe ja kunstiajaloolasena. Nr 7-8, lk 10. UTERA, ANNE. **Kivitrükkkunst ei lähe moest.** Nr 32, lk 18. UTERA, ANNE. **Kristjan Raud Müncheni kunstide**

akadeemia juubelinäitusel. Nr 22, lk 11. VAARMANN, HERKE. **Just must.** (ehtekunstinäitus „Just must“ Suurgildi hoones.) Nr 36, lk 12. VAN DER VELDEN, DANIEL. **Disaini ja rahvaste saat-sest.** Daniel van der Veldeniga vestleb Kristjan Mändmaa. Nr 41, lk 12-13. VARBLANE, HANNES. **Nelja ja lõpmatuse vahel.** Kursi koolkonna üksikliikme individuaalne väärtus on kaitsstud. Nr 9, lk 10-11. VARBLANE, HANNES. **Julm, jöhker ja halastamatu – kuningaveeski valastamatu.** (Alice Kase näitus „Jousaal“ Tartu Kunstimuuseumis.) Nr 28, lk 17. VARBLANE, REET. **Ainult ühtsuses peitub jõud.** (Feministlik kunstiprojekt „HACK.Fem.EAST“ Berliini Bethania kunstikeskuses.) Nr 24, lk 5. VARBLANE, REET. **Kattuvad hääled.** (Iisraeli ja palestina kunstnike näitus „Kattuvad hääled“ („Overlapping Voices“) Essli muuseumis.) Nr 41, lk 13. VARBLANE, REET. **Helsingis leidub alati väärt nüü-diskunsti.** Nr 3, lk 9. VARBLANE, REET. **Kommunikatsioon eeldab keele tundmist.** (Näitus „Obscurum per obscurius“ Tallinna Kunstihoones.) Nr 25-26, lk 10. VARBLANE, REET. **Kunstiaasta 2008.** Nr 48, lk 23. VARBLANE, REET. **Meediataedlik kontrolliv pos-tidentiteet.** (Orlani vestlusringis osalesid psühho-loogiaprofessor Voldemar Kolga, moefotograaf Toomas Volkmann, kunstiteadlane Harry Liivrand, disainer Aleksander Jakovlev, vestlusringi juhtis näituse kuraator Reet Varblane.) Nr 21, lk 15. VARBLANE, REET. **Mehe paljastav ja varjav pilk.** (Heikki Mäntymaa ja Heikki Portaankorva näitus „Eisnev mees“ Tallinna Kunstihoone galeriis.) Nr 19, lk 10. VARBLANE, REET. **Nii hea, kui keegi mõtleb absoluudi peale.** (Arne Maasiku fotod Tallinna Kunstihoones.) Nr 1, lk 1. VARBLANE, REET. **Pekingi biennaali tasub tähele panna.** Tänavusel Pekingi biennaalil esindas Eestit Jüri Kask. Nr 32, lk 16. VARBLANE, REET. **Pompidou keskus on vääriline partner.** Nr 41, lk 1. VARBLANE, REET. **Renessansimees Kentaur Estonia teatris.** Intervjuu Kentauriga. Nr 7-8, lk 28. VARBLANE, REET. **Süütu pilk.** (Kristi Paabi näitus „Rohulibed on ainult üks hetk“ Hopi galeriis.) Nr 46, lk 11. VARBLANE, REET. **Tung ja sublimatsioon.** Raul Ranguu *oülas* Luminoso surma, tabu ja sügutiing tolgendusi jääb ühiskonna kriitika varju, kuid ei ole suugi vähem tähtis. Nr 30, lk 11. VERE, LLMAR. **Impressionismi sümbolika.** Platonilik maailmapilt saab impressionistide loo-mingus sümbolse lõpetuse. Nr 46, lk 12-13. WHETHAM, SIMON. **Ellujäämiskursus.** (Vestelnud performance'i-kunstnikud Beth Greenhalgh, Samuel Hasler, Yoko Ishiguro, maalikunstnik ning kuraator Josephine Wood, helikunstnik Simon Whetham, Orion Maxted, Tanel Saar ja Sandra Jõgeva.) Nr 40, lk 12-13. VILUMAA, RAINER. **Integreeritud „In graafika“.** Ehk läbi kaose korra poole. Nr 4, lk 6. VOLKMANN, TOOMAS. **Meediataedlik kontroll-iv postidentiteet.** (Orlani vestlusringis osalesid psühhoogiaprofessor Voldemar Kolga, moefo-tograaf Toomas Volkmann, kunstiteadlane Harry Liivrand, disainer Aleksander Jakovlev, vestlusringi juhtis näituse kuraator Reet Varblane.) Nr 21, lk 15. WOOD, JOSEPHINE. **Ellujäämiskursus.** (Vestelnud performance'i-kunstnikud Beth Greenhalgh, Samuel Hasler, Yoko Ishiguro, maalikunstnik ning kuraator Josephine Wood, helikunstnik Simon Whetham, Orion Maxted, Tanel Saar ja Sandra Jõgeva.) Nr 40, lk 12-13.

GALERIID ALVER, MARIKA. *Déjà vu*, 1980ndate fotokriitika vaimus. (Näitus „Eesti noorte fotokunst 1984/86“ fotokeldris Le.) Nr 20, lk 10. GRIGOR, INDRÉK. **Pisiplastika.** Nr 33, lk 6. GRIGOR, INDRÉK. **Süütu narratiivi võimalikkusest.** (Margus Tamme ja Mihkel Kleisi näitus Y-galeriis.) Nr 39, lk 7. GRIGOR, INDRÉK. **TÜ maailmagingstrandid Y-galeriis.** (Irina Krivonogova ja Andrus Raagi ühisnäitus „Mäng ja kunst“) Nr 2, lk 10-11. JÕGEVA, SANDRA. **Jumal lööb maha, kui ma hetero ei ole.** (Laura Liia isikunäitus „ABCLGBT“ Raja gale-riis.) Nr 44, lk 7. JÕGEVA, SANDRA. **Mitte päris vastasseis.** (Toomas Kuusingu linoollõiked ja Heikki Leisi joonistused.) Nr 14, lk 8. KARD, ELIN. **Tartu lalulpeo patroon on Andrus Ansip.** (Reimo Vösa-Tangsoo näitus „Pidu katku ajal“ Hobusepea galeriis.) Nr 39, lk 7. KIIS, MARGUS. **Eks-Pink Punk ja eks-Avangard teevad lahustööd.** (Margus Tamme installatsioon „See oli parim pidu, ja ma ei käinud seal“ Tallinna Linnagaleriis ja Sandra Jõgeva ja Kaarel Sammeti näitus „Seisused“ Hobusepea galeriis.) Nr 14, lk 8. KIVIMÄE, JUTA. **Melanie Kaarma moealbum.** Nr 48, lk 22. KIVIMÄE, JUTA. **Ita Elkeni kaitsstud.** Nr 33, lk 6. KSENOFONTOV, ANDRI. **Avameelne Ludmilla Siim.** Nr 48, lk 22. KSENOFONTOV, ANDRI. **Toores ruum suurtükitor-nis.** (Lisa Rassumseni näitus „Impacti“ raames Kiek in die Kökis.) Nr 4, lk 6. KSENOFONTOV, ANDRI. **Pinnaalune kunst.** (Zsófi Barabási maalid Ungari instituudis.) Nr 5, lk 10-11. KSENOFONTOV, ANDRI. **Ausalt ja avameelselt nukked.** („Patric Oldi näitus „Doll Works“ galeriis.“) Nr 18, lk 7. KSENOFONTOV, ANDRI. **Avarus lõuendi pinnal.** (Christel Aliiku näitus Hausis.) Nr 14, lk 8. KSENOFONTOV, ANDRI. **Internatsionalism Benny Hilli soustis.** (Olga Jürgensoni ja Mare Trailla näitus „Kui eesti talunik kohtub vene kaevuriga“ Tallinna Linnagaleriis.) Nr 42, lk 16. KSENOFONTOV, ANDRI. **Isik kui isikuvabaduse piirang.** (Ed McGowini näitus „Nime vahetus“ Tallinna Kunstihoone galeriis.) Nr 42, lk 16. KSENOFONTOV, ANDRI. **Kaamera ja motiivi ring-mäng.** (Andres Tali näitus Eesti Panga galeriis.) Nr 20, lk 10. KSENOFONTOV, ANDRI. **Kunsti ja kirjandus.** (Andres Tali näitus „Tegelikkus on utreeritud väljamõeldis“ Vaalas.) Nr 42, lk 16. KSENOFONTOV, ANDRI. **Kunstivested pardliga.** Nr 38, lk 9. KSENOFONTOV, ANDRI. **Lauretsiuse armuarmid.** (Lauri Sillaku näitus „Arm“ Vaala galeriis.) Nr 15, lk 13. KSENOFONTOV, ANDRI. **Palverännak Viimsisse.** (Siim-Tanel Annuse näitus Viimsi Püha Jaakobi kir-i-kus.) Nr 15, lk 13. KÜBARSEPP, RIINI. **Samma teeb sõja poliitiliselt ilusaks.** (Jaanus Samma näitus „Sõda“ Vaalas.) Nr 5, lk 11. LAPIN, LEONHARD. **Inna Grinchelli nahast ringid.** Nr 42, lk 17. MURK, MAARIN. **Kanged naised ja nende enenäod.** (Billeneev näitus „Myrin“ Võru Linnagaleriis.) Nr 5, lk 10. MURK, MAARIN. **Kollektiivne Vedelik.** (Kunstirühmituse Vedelik näitus „Orbis zensua-lium“ ANNETUS) Võru Linnagaleriis.) Nr 5, lk 10. PORRI, ANNELI. **Mulazä, protees ja rehabilita-siooniprogramm** (Stiile Viisnurga näitus Tallinna Linnagaleriis.) Nr 48, lk 22. PULK-PIATOWSKA, REET. **Eda Lõhmuse tähenduslik lood.** (Eda Lõhmuse näitus Tartu Athena kul-tuurikeskuses.) Nr 1, lk 7. TALI, MARGARET. **Näitus kui publiku-uuring.** (Eve Kiileri näitus Tallinna Kunstihoone galeriis.) Nr 40, lk 13. THURLOW, VAPPU. **Üllatusega Rõuk.** Nr 40, lk 13. TROSSEK, ANDREAS. **Jah, ja ikka maalikunstist mõeldes ...** (Tõnis Saadoja, Külli Suitsu ja Jaan Toomik.) Nr 43, lk 12-13. UNDUISK, MAARJA. **Aino Lehis, eesti nahakunsti lendlev sabatäht.** Nr 33, lk 7. UNDUISK, MAARJA. **Perfektsionist Reweer.** (Paul Reweere näitusunäitus Hopi galeriis.) Nr 20, lk 10. VARBLANE, REET. **Mis tuleb pärast jahimeeste aega?** (Liina Siibi näitus „Paremad jahimaad“ Hopi galeriis.) Nr 44, lk 7. VARBLANE, REET. **Määndunud identiteet.** (Pam

Skeltoni näitus „Konspiratiivkorterid“ Tallinna Linnagaleriis.) Nr 39, lk 7. VARBLANE, REET. **Surmatants XXI sajandi alguses.** (Anu Juuraku näitus „Mis tunne on surra“ Tallinna Linnagaleriis.) Nr 2, lk 10. VARBLANE, REET. **Tundelised metamorfoosid.** (Ana Sluga näitus Tallinna Linnagaleriis.) Nr 43, lk 12. VÄRI, HENNO. **Uno Roosvalt: maalid keskelt ja juur-est.** Nr 38, lk 9.

PEALELEND KARD, ELIN. **Rahvusvaheline galeriide võrgustiku projekt.** Nr 39, lk 6. KODRES, KRISTA. „Eesti kunsti ajaloo“ ilmumine. Nr 10, lk 8. OJA, URMAS. **Disainiöö.** Nr 38, lk 11. PAAS, MARGE. „Plektrumi“ festival. Nr 33, lk 7. WOUTERS, JAN. **Baltimaade konservaatiorite kon-verents.** Nr 24, lk 12.

PREEMIA MÄLK, KADRI. **Linda al-Assi lihtsad ja julged ehted.** (Tavasti preemia.) Nr 1, lk 7. TAIDRE, ELNARA. **Vaala kunstipreemia Kiwale.** Nr 5, lk 11. VARBLANE, REET. **Kristjan Raua preemia väärt valik.** Nr 22, lk 11. VARBLANE, REET. **Pühendunud abstraktsionist Lola Liivat.** Nr 42, lk 17.

ÜKS KÜSIMUS KOTOV, KAIE. **Kultuuriministeeriumi uus logo.** Nr 30, lk 10.

ÜLESKUTSE **Eesti Kunstnike Liidu aastanäitus „Enese-paljastus“.** Nr 43, lk 13. **Rael Arteli Eesti Kunstnike Liidu aastanäituse ideekavand.** Nr 43, lk 13.

KIRJANDUS

ADAMSON, JAANUS. **Postmodernisti hirmud.** (Paul Auster, „Orakali öö“) Nr 7-8, lk 23. ADAMSON, JAANUS. **Armastuse võimalikkusest – nii nagu raamatutes.** (Antti Saar, „Nemad kaks“) Nr 17, lk 10. ADAMSON, JAANUS. **Aiste ja müstik.** (Virginia Woolf, „Orlando“ ja Virginia Woolf, „Lained“) Nr 24, lk 10. AFANASJEV, VAHUR. **Vadi, mängit** (Urmaz Vadi, „Kohtumine tundmatuga.“) Nr 42, lk 4-5. ALLIK, ALARI. **Näotu naise kättemaks.** (Naise keha käsitletuse jaapani klassikalises kirjanduses.) Nr 45, lk 14. Andrei Hvostov. „**Uus on hästi unustatud vana**“.(Intervjueeritud Jan Kaus.) Nr 10, lk 12-13. BERG, MAIMU. **Aino Kallase kirjutamata suurro-maanist.** Nr 40, lk 7. BHATT, SUJATA. **Luulet.** (Tõlkinud Andres Ehin.) Nr 37, lk 8. **Eesti rahvas on raamatute laviini alla uppumas.** (Intervjuu Joel Sangaga.) Nr 36, lk 1. EHIN, ANDRES. **Kuidas sünnib luuletus?** Nr 30, lk 7. **Eile nägin ma Eestimaad.** Triin Soometsa, Aare Pilve, Jüri Talveti, Mihkel Kaevatsi, Kivisildniku, Jürgen Rooste luulet. Nr 18, lk 20-21. Elvi Lumet. „Tõlkimine ja lüüsa eesti keele vilje-lemine on väga mõnus.“ (Intervjueeritud Eeva Kumberg.) Nr 6, lk 8-9. HELME, PEETER. **Provokatsioon või käeviibe tundmatule mõttekaaslasele?** (Mihkel Mutt, „Siseemigrant“) Nr 3, lk 7. HELME, PEETER. **Seitse mõtet seoses Olle Lauli „Niguliste õpilastega“.** Nr 4, lk 8-9. HELME, PEETER. **Saksa popkirjandus – mööduv mood või püsiv eppoh?** Nr 9, lk 8-9. HELME, PEETER. **Eesti proosa 2007 – kultuuri ja tsivilisatsiooni vahel.** Nr 14, lk 4-5. HELME, PEETER. **Mälestuste talumatu raskus.** (Aita Kivi, „Lähedal“ ja Aimee Beekman, „Proovielu“) Nr 22, lk 6. HELME, PEETER. **Sukeldumist võimaldav maail-makirjandus.** (Teet Kallas, „Heliseb-kõliseb...“) Nr 29, lk 6-7. HELME, PEETER. **Tõlkekirjanduse võimalus muuta mentaliteeti.** Nr 31, lk 13. HELME, PEETER. **Ärge kartke kujutlusvõimet!** (Haruki Murakami, „Kafka mererannas“.) Nr 37, lk 6-7. HVOSTOV, ANDREI. **Ääremärkusi Mattheusele, peaaegu evangelistile.** Nr 30, lk 9. HVOSTOV, ANDREI. **Tulevikumälestused.** Miks kaotasime iseseisvuse? Nr 43, lk 7-9. JOHANSON, PÄRT. **Teiselpoolest Jaapani öodus-lugudes.** Nr 45, lk 14. JÕGISALU, HARRI. **Kuidas vennikesest saab mees?** Nr 30, lk 8. KAER, KRISTA. **Lugemine ja kirjandusauhindad.** Nr 1, lk 10. KAER, KRISTA. **Kirjanduse vastupandamatu võlu.** (Hay-on-Wye' kirjanusfestival Waleisis.) Nr 25-26, lk 8. KAER, KRISTA. **Võimalus on olemas.** (Vastukaja Peeter Helme artikkel. Tõlkekirjanduse võimalus muuta mentaliteeti.“) Nr 32, lk 11. KALLAS, TEET. **Vana paazi ajaranäknud.** (Rein Pöder, „Juha olnud“) Nr 38, lk 8. KANGRO, MAARJA. **Kimp tõusd default-luulet.** (Eeva-Liisa Manner, „Hüüd tulde“) Nr 12, lk 7. KANGRO, MAARJA. **Istung jätkub ehk kuidas me Marimail käisime.** Nr 36, lk 8-9. KAREVA, DORIS. **Lood Eesti eluga.** (Kaupo Meiel, „Eesti elulood“) Nr 19, lk 5. KAREVA, DORIS. **Randlase koer.** (Leelo Tungal, „Seltsimees laps“) Nr 35, lk 7. KAUS, JAN. **Suure romantiku suur eemaldumine.** (Tõnu Õnnepalu, „Flandria päevik“) Nr 6, lk 10. KAUS, JAN. **Reis iseenese vaimsesse tagumikku?** (Vahur Afanasjev, „Kosmos“) Nr 9, lk 8-9. KAUS, JAN. **Rooste häbi, häbematus ja süü.** (Jürgen Rooste, „Tavaline eesti idioot“) Nr 14, lk 5. KAUS, JAN. **Partei ettur viienda kolonni ees.** (Vladimir Beekman, „Alles see oli...“) Nr 18, lk 16-17. KAUS, JAN. **Liikudes elavalt surnule ja surnult elavale.** (Ljudmila Uiltskaja, „Kukotski juhtum“) Nr 21, lk 9. KAUS, JAN. **Väikeste naudingute aegu.** (Michel Houellebecq, „Elementaarosakesed“) Nr 24, lk 17. KAUS, JAN. **Ekstsistentsialismi universaalsusest.** (Andreï Makine, „Ühe elu muusika ja Miguel de Unamuno, „Püha Manuel hea, märter“) Nr 31, lk 12-13. KAUS, JAN. **Elusa raamatu varjus.** (Carlos Ruiz Zafón, „Tuule vari“) Nr 27, lk 6-7. KAUS, JÄN. **Poeedi aeglus.** (Andrus Kasemaa, „Poeedirahu“) Nr 42, lk 4-5. **Kirjandusaasta 2008.** (Vastavad Janika Kronberg, Paavo Matsin, Peeter Helme, Jürgen Rooste ja Berk Vaher.) Nr 48, lk 7. KIRSS, TIINA. **Aliveelaevadest ja mälumootudest.** (Jaan Kross, „Kallid kaasteelised II“) Nr 1

Täiskuu luulefestival toob inimesed tähendusrikkasse maakohta kokku. (Intervjuu Kristiina Ehiniga.) Nr 34, lk 6. VAHER, BERK. Looustandev. (Martin Oja, „Pärastlõuna platoo“) Nr 15, lk 7. VAHER, BERK. Prima Vista. Nr 18, lk 1. VAHER, BERK. Räägib nendest, kellest ta ei räägi. (Maarja Kangro, „Heureka“.) Nr 44, lk 8. VAHER, VAAPO. Miks ma armastan naisi? (Nina Berberova, „Kassi hing“) Nr 6, lk 9. VAIKSOO, JAANUS. Lugemise hind. Nr 1, lk 11. VARBLANE, HANNES. Tautoloogilise tankisti tangsünnitus. (Esa Tarik, „Kompuutertomograafilise madalüheda mana kõrgtehnoloogilise taaskasutusteraapia tautoloogika“) Nr 44, lk 10. VELSKER, MART. Kindral, aadlik ja Jüri Üdi. Nr 33, lk 11. VIIDIING, ELO. Teispoolseus jahimehed. (Essee lastekirjandusest.) Nr 23, lk 6-7. VIIDIING, ELO. Juhan Viidingu eitamine. Nr 33, lk 12-13. VIIDIING, ELO. Projekt nimega Armastus. (Lionel Shriver, „Me peame rääkima Kevinist“) Nr 46, lk 8-9. VALJATAGA, MART. Poola luule ime. (Tadeusz Rózewicz, „Alati fragment“; Zbigniew Herbert, „Valitud luuletused“; Wisława Szymborska, „Oma aja lapsed“) Nr 41, lk 8-9.

KEEL

EESTI EMAKEELEÕPETAJATE SELTS. Kelle emakeele päev? (Emakeele päeva poleemika, küsinud Aili Künstler.) Nr 48, lk 14. EESTI HTMI KEELTALGUD. (Uudis.) Nr 16, lk 24. ERELt, MATI. Keelehoolide vilju ei lase maitseda eesti keele langenud maine. (Wiedemanni keeleaühinna 2008. aasta laureadi intervjuu Reet Kaselauga.) Nr 7-8, lk 4. HAUSENBERG, ANU-REET. Eestikeelne aineõpe vene koolis jätkub. Nr 48, lk 24. HEINAPUU, ANDRES. Euroopa ja põliskeeled. Nr 41, lk 24. ILVES, TOOMAS HENDRIK. Emakeelepäev. Nr 11, lk 1. IVA, SULEV; KÖMMUS, HELEN. Omakeelsuse ja -meelsusevõim(alikkus). (25.aprilli Ivoruukeelsete laulude võistlus „Uma laul“) Nr 21, lk 24. KALDIJÄRV, KLAARIKA. Räägime ikka tõlkest. Nr 47, lk 15. KAPLINSKI, JAAN. Emakeel ja võõrkeel. Nr 15, lk 4. KOMMUS, REET. Keelehoolde vilju ei lase maitseda eesti keele langenud maine. (Intervjuu Wiedemanni keeleaühinna 2008. aasta laureadi Mati Ereltiga.) Nr 7-8, lk 4. KAUS, JAN. Võõrkeel kui võõras ja oma. Nr 36, lk 24. KÕIVA, MARE. (Keeleaühinna kandidaadist Arvo Krikmannist.) Nr 7-8, lk 4. KÖMMUS, HELEN; IVA, SULEV. Omakeelsuse ja -meelsusevõim(alikkus). (25.aprilli Ivoruukeelsete laulude võistlus „Uma laul“) Nr 21, lk 24. KÜNSTLER, AILI. Reeglistatud kirjakeele kaitseks. Nr 2, lk 24. LANGEMETS, MARGIT; SOOSAAR, SVEN-ERIK. „Arvan, et välja tuleks anda sõnaraamatuid“. (EKI 13.-14. XI sõnaraamatuseminar – soome-ugri keeled.) Nr 42, lk 24. LANGEMETS, MARGIT. Riiklik terminoloogiaprogramm jõustunud. Nr 24, lk 24. MIKELSAAR, RAIK-HIIO. Keelekaitse ja keelearendus. Nr 20, lk 24. OJA, ANNI. Internetist, ühiskonnast ja noortest. Nr 2, lk 24. OTS, HEIDÖ. Kiir(kom)puterdades kontraproduktiivset. (Libavõõrsõnadest.) Nr 6, lk 24. OTSAR, SILJA. „Uma pido“ on ka keeletegu. (Intervjuu Katrin Ruusile.) Nr 21, lk 24. PLOOMPUU, TONU. Keelerikkujad-täpsustajad pidagu piiri. (Vastus Kaplinskile.) Nr 2, lk 17. PÕHJALA, PRIIT. Tapke mind, mitte mu emakeelt. (Eesti Keele Kaitse Ühingu liige Keeleinspektiooni ja Eesti Päevalehe keele(põhiseaduslike õiguste ja vabaduste) teemalisest kohtuvaidlusest.) Nr 14, lk 3. RUUS, KATRIN. „Uma pido“ on ka keeletegu. Intervjuu „Uma pido“ kooride üldjuhi Silja Otsariga. Nr 21, lk 24. SOOSAAR, SVEN-ERIK; LANGEMETS, MARGIT. „Arvan, et välja tuleks anda sõnaraamatuid“. (EKI 13.-14. XI sõnaraamatuseminar – soome-ugri keeled.) Nr 42, lk 24. TARAND, KAAREL. Valvepostil ole valvas, sõjameesi (HTMI emakeele päevale antud uue sisu vastu.) Nr 41, lk 24. TENDER, TÖNU. Keelte iludusvõistlus uuel ringil. (Vestlus Kadri Videriga HTMI keeletalgute teemal.) Nr 16, lk 12. TERAS, PIRE. (Keeleaühinna kandidaadist Ilse Lihestest.) Nr 7-8, lk 4. VALGE, JÜRI. Kelle emakeelepäev? Vastuseks Kaarel Tarandile (valvepostil ole valvas, sõjameesi – Sirp 31 X. Nr 43, lk 2. VALGE, JÜRI. Kongressimärkmeid. Keel ja haridus. (V soome-ugri rahvaste kongress.) Nr 32, lk 14. VIDER, KADRI. Eesti esimene keeletehnoloog Johannes Aavik. Nr 11, lk 24. VIDER, KADRI. Keelte iludusvõistlus uuel ringil. (Vestlus Tõnu Tenderiga HTMI keeletalgute teemal.) Nr 16, lk 24. VÕHANDU, LEO. Teadvustame eesti keele paljususe. Nr 24, lk 24. VALJATAGA, MART. Tõlkimise teooriast ja praktikast. Nr 45, lk 4-5. OISPUU, JAAN. V soome-ugri rahvaste kongress Hantõ-Mansiiskis. Nr 32, lk 24. OMAD LIISTUD LAUK, SIIRI. Tehnoloogiaarendus versus sisuloom. (Eesti Terminoloogia Ühingu esimees.) Nr 11, lk 24.

PEALELEND JOHANNES, MARIS. „Keelekõrva“ tegemistest. („Keelekõrva“ toimetaja.) Nr 36, lk 24. PÄLL, PEETER. Eesti keele hääldusnormist. Nr 16, lk 24. SAKS, KATRIN. Euroopa Parlamendi soome-ugri koostöörühma liige koostööst Venemaaga. Nr 32, lk 24. SANG, JOEL. Keel ja Kirjandus 50. Nr 6, lk 24.

TEOD PALANDI, VERONIKA. Esimene eesti-rumeenia sõnaraamat. (Sõnaraamatu autor.) Nr 42, lk 24.

ÕS SOOVITAB

ARGO MUND
Hoiab madalat profiili – jääb tagaplaanile, nr 24, lk 24; ilma osas – ilma poolest, ilmaga, nr 36, lk 24; lisaks mõõblile – peale mõõbli, nr 42, lk 24; moderaator – välitusjuht, nr 6, lk 24; ümber töötlema – töötlema, ümber töötama jt, nr 16, lk 24.

FILM

AADAMSOO, MARTIN. Filmikooli ja -tööstusel on vaja uut keskust. Nr 14, lk 10. AADAMSOO, MARTIN. Sajand ilma minevikuta. (Eesti filmiajalooστ.) Nr 17, lk 14. AADAMSOO, MARTIN. Keldid linnas lahti. (Filmiõppest Suurbritannias.) Nr 22, lk 9. ADORF, MARGIT. Piibuksesmis on jõud. (Sam Garbarski „Irina Palm“) Nr 9, lk 17. ADORF, MARGIT. Kindlameelsus on tähtis! (Liina Paakspuu „Soovide puu“) Nr 48, lk 19. ANSIP, KAROL. Skandinaavia perfektionisti teine manifest. (Roy Andersoni „Teie, kes te elate“) Nr 19, lk 16.

ANSIP, KAROL. Stiilne ja sisutu. (Ole Bornedali „Asendusõpetaja“) Nr 32, lk 9. ERMEL, AARE. Filmmiaalim. Nr 9, lk 16; nr 16, lk 9; nr 22, lk 8; nr 30, lk 15; nr 34, lk 16; nr 42, lk 9; ERMEL AARE. Midagi on mäda Muratova (filmi) riigis. Pühamehed Rasputin ja Ohlobõstin. Nr 12, lk 18. ERMEL, AARE. Vene rulett Gogoli moodi. Nr 14, lk 10. ERMEL, AARE. Poolvillane kommertsfilm Vilniuse juudigetost. (Audrius Juzenase „Ghetto“) Nr 18, lk 19. ERMEL, AARE. Dieter Dengleri pääsemise lugu. (Werner Herzogi „Rescue Dawn“) Nr 21, lk 19. ERMEL, AARE. Volker Schlöndorffi uus tulemine. Nr 24, lk 18. ERMEL, AARE. Musta mandri tundmatud sõdurid. (Rachid Boucharebi „Kuuiluse päevad“) Nr 25-26, lk 24. ERMEL, AARE. Vittorio De Sica viis meistritööd. Nr 27, lk 10-11. ERMEL, AARE. Paul Scotti jalajälgedus. Nr 31, lk 19. ERMEL, AARE. Klounaad paupkadrunitega. Nr 33, lk 8. ERMEL, AARE. Madjarite kiire revanš aastal 1956. Nr 38, lk 18. ERMEL, AARE. Valge viirus, tulvaveed ja karaoke-lõumees. (12. Põffist.) Nr 47, lk 16-17. FELDMANIS, ANDRIS. Kaaluta olekus. (Gus Van Santi „Paranoid Park“) Nr 4, lk 15. FELDMANIS, ANDRIS. Nostalgiaõhuguline vimkaga meelelahutus. (Ilkka Järvi-Laturi „Tallinn pimeduses“) Nr 6, lk 16. FELDMANIS, ANDRIS. Coenite vanad mehed ja üksildane kõrb. (Ethan ja Joel Coeni „Ei ole maad vanadele meestele“) Nr 10, lk 10. FELDMANIS, ANDRIS. Esimesed julged pärast plahvatust. (Priit Pääskese „Must Peeter“ ja Tanel Toomi „Teine tulemine“) Nr 19, lk 17. FELDMANIS, ANDRIS. Coenite filmi võib pärast vaatamist unustada. (Joel ja Ethan Coeni „Põletada pärast lugemist“) Nr 40, lk 17. FELDMANIS, ANDRIS. Konstrueerides superspiooni. (Marc Forsteri „007: Veldi lohuteus“) Nr 46, lk 19. GARSNEK, IGOR. Maskidega Bob Dylan. (Todd Haynesi „Kus on Bob Dylan?“) Nr 24, lk 18. HANSEN, VOOTEE. Kuidas portreereida rõõmu. (Jüri Müüri „Leelo“ ja Enn Sade „Tuulepealsed leelod“) Nr 3, lk 18. JÄNES, HELMÜT. Haapsalus peetakse õudusfilmide festivali. Nr 12, lk 18. JARVET, TOOMAS. Kas tõsiolu on alati fantaasiast etem? (”DocBarcelona“ filmifestivalist.) Nr 6, lk 17.

KAASIK, JAANUS. Haiguste ravi. Kontrollitud. (Matt Reevesi „Cloverfield“) Nr 5, lk 16-17. KAASIK, JAANUS. Veneetsia vaateid. (65. filmifestivalist.) Nr 35, lk 16. KAUS, JAN. Filmikunst hakkab voolama. (Paul Thomas Andersoni „Veri hakkab voolama“) Nr 10, lk 9. KAUS, JAN. Toomiku metafüüsikata mehed. (Jaan Toomiku „Armulaud“) Nr 22, lk 7. KAUS, JAN. Loomad kui inimesed, inimesed kui loomad. (Rao Heidmetsa „Kaasasündinud kohustused ja Riho Undi „Lilli“) Nr 41, lk 16. KIIS, MARGUS. Film nagu idiaanlaste elu. (Liivo Niglas, Frode Storaas ja Diane Perlovi „Kalarahvas“) Nr 14, lk 15. KIIS, MARGUS. Massidele mõeldud kinos näeb mõdukalt eliti. (Filmifestival „tARTUFF“) Nr 31, lk 19.

KITSNIK, LAURI. Neli jaapani mängufilmi. (PÖFFil.) Nr 1, lk 14-15. KITSNIK, LAURI. Kapsarullid kevadises pargis. (Doris Dörrle „Kirsilõied“) Nr 47, lk 15. KÖPPEL, ANNIKA. Eesti film saab varsti saja-aastaseks. Nr 17, lk 12. KÖPPEL, ANNIKA. Lühidalt lühifilmide lühifestivalist. Nr 33, lk 10. KSENOFONTOV, ANDRI. Vaikse kloostriloodusfilm. (Philip Gröningi „Suur vaikus“) Nr 3, lk 17. KSENOFONTOV, ANDRI. Filmimaailma avhatlused. Nr 6, lk 19. KSENOFONTOV, ANDRI. Vanuugi dokistaarikis. (Igor Ruusi filmid Uno Roosvaltest ja Jaan Klõseikost.) Nr 15, lk 16. KSENOFONTOV, ANDRI. Platooniline Kadriorg. (Märten Vaheri „Meie maailma nürk. Lossi dekonstruktsioon nr 3“) Nr 30, lk 15. KUURMAA, KAAREL. Tartu kolmanda armastusfilmide festivali „tARTUFF“ keskmes on religioon. Nr 29, lk 16. LAIAPEA, VAHUR. Filmid luku taga. Kelle käes on võti? Nr 19, lk 15. LAULIK, JÜRI. Vene neegripoiss, kosmonaud lapselaps. (Andrei Panini ja Tamara Vladimirtseva „Gagarini lapselaps“) Nr 32, lk 9. LAULIK, JÜRI. Juudid tegid Hitlerile parimat valerahha. (Stefan Ruzowitzky „Valerahategjad“) Nr 34, lk 15. LAULIK, JÜRI. Rahvusvaheline mees Maximilian Schell. (Maximilian Schelli „Jalakäija“ ja „Kohtunik ja tema timukas“) Nr 40, lk 17. LAULIK, JÜRI. Veidrik münk maailma lõpus. (Pavel Lungini „Saar“) Nr 41, lk 18. LAULIK, JÜRI. Matriarhaalne edasikestmine. (12. Põffist.) Nr 47, lk 16-17. LEPIIK, JAAN J. Uma ma suul“. (Jaanis Valgu „Meeste tee lauluni.) Nr 31, lk 18. LIISKE, MARGE. „Eesti film 100“ rahastamispoliitika kontekstis. Nr 17, lk 12. LIISKE, MARGE. Hakake kohe tegutsema! (Filmiaramatute kirjutamiskest.) Nr 30, lk 13. LÜNK, ENDEL. Kas Kuldkanu käis väärilt? (Saksa kriitikud „Berlinalest“) Nr 9, lk 18. LÖHMUS, JAAK. Jälle algab kõik, algab uuesti... (58. „Berlinal“) Nr 5, lk 16-17. LÖHMUS, JAAK. „Berlinal“ esimene poolaeg tekitas õlakehitusi. Nr 6, lk 16. LÖHMUS, JAAK. Eesti filmipoliitikast „Noorte kotkaste“ näitel. Nr 7-8, lk 16. LÖHMUS, JAAK. 58. „Berlinal“ lõppmäng. Nr 9, lk 18. LÖHMUS, JAAK. Õnnetu õnnelik unenägu. (Olematutest filmiraamatutest.) Nr 10, lk 10. LÖHMUS, JAAK. Suur suudlus ja vaidlus pühade asjade üle. (Tampere 38. filmifestivalist.) Nr 11, lk 18. LÖHMUS, JAAK. Paar sammukest eesti filmistsenaristika arenguteil (I). Nr 14, lk 15. LÖHMUS, JAAK. Paar sammukest eesti filmistsenaristika arenguteil (II). Nr 15, lk 16. LÖHMUS, JAAK. Üks sajast lahtisest otsast. (Esimeste kinoteatrite sünd Eestis 1908. aastal.) Nr 17, lk 11. LÖHMUS, JAAK. Seitsmekümneaastased riimid. (Filmindusaruteludest Eesti ajakirjanduses 1930. aastatel.) Nr 19, lk 15. LÖHMUS, JAAK. Üks, kaks, kolm – ja Cannes'i festival. Nr 20, lk 17. LÖHMUS, JAAK. Kuldse Palmioksa ralli lõpusirgel. Nr 21, lk 19. LÖHMUS, JAAK. Kas ahtra filmihooaja õnnelik ots? (Cannes'i filmifestivalist.) Nr 22, lk 8. LÖHMUS, JAAK. Propagandafilmit enne ja hiljem. Nr 27, lk 11.

LÖHMUS, JAAK. Viva, orantsukas filmitellist! (Eesti film. Estonian Film 2000–2006“) Nr 28, lk 15. LÖHMUS, JAAK. Tumm tunniss ehk Kirjastaja helistas Kruusemendile. Nr 29, lk 16. LÖHMUS, JAAK. Filmisügisse melanholiine algus. (Ain Maeotsa „Taarka“) Nr 30, lk 13. LÖHMUS, JAAK. Asi ei ole kirjastamises, küsimus on kirjutamises. Nr 31, lk 17. LÖHMUS, JAAK. Palamuse peeti Theodor Lutsu 13. filmipäevi. Nr 31, lk 18. LÖHMUS, JAAK. Filmid, mis püüdsid aega. (Eesti kroonikafilmistest 1987-1988.“ Nr 32, lk 8. LÖHMUS, JAAK. Esimese erafilmistuudjo sünd Eesti NSVs. Nr 33, lk 9. LÖHMUS, JAAK. Eesti Kultuurifilmi uus tulemine. Nr 36, lk 18. LÖHMUS, JAAK. Liigub? Liigub! Ei liigu? (Eesti filmiajaloo uurimise katsest 1980. aastate lõpul.) Nr 37, lk 15. LÖHMUS, JAAK. Välg ja pauk! Piirid justki juba avanevad. (Eesti filmilugu 1980. aastate lõpul.) Nr 39, lk 10.

LÖHMUS, JAAK. Punktiir „Ideaalmaastikust“ „Stereoni“. Nr 42, lk 10. LÖHMUS, JAAK. Detsembrimässu filmikobarast. Nr 45, lk 15. MANG, MARIA. Filmimuuseumi algus. Nr 17, lk 13. MATHURA. Kui loodus läheb filmikaubaks. (Adam Ravetchi ja Sarah Robertsoni „Arktika lugu“) Nr 1, lk 15. MATHURA. Tüdrukutorts, kes tahtis olla maailma naba. (Joe Wrighti „Lepitus“) Nr 3, lk 16-17. MATHURA. Inimlik versus juridiline tõde. (Tony Gilroy „Michael Clayton“) Nr 5, lk 17. MATHURA. Kirjutada, et elada. (Julian Schnabeli „Tuukrikell ja liblikas“) Nr 9, lk 16. MATHURA. „Boleyni tüdruk“ eksis kaks korda. (Justin Chadwicki „Teine Boleyni tüdruk“) Nr 12, lk 17. MATHURA. Kes otsib superstaari? (Kangelastest PIKA filmikunstis.) Nr 13, lk 18. MATHURA. Idea on avastada uusi ilmu. (Jaapani animifestivali kinos Sõprus.) Nr 16, lk 8. MATHURA. Staarielu kui teater. (Steve Buscemi „Intervjuu“) Nr 18, lk 19. MATHURA. Sõbrad vana põkkpuu varju. (Luc Jacquet „Rebane ja laps“) Nr 20, lk 15. MATHURA. Kui loodus loobub inimesest. (M. Night Shyamalani „Aeg on käes“) Nr 25-26, lk 25. MATHURA. Kus valgust, seal varju. (Christopher Nolani „Pimeduse tütel.“) Nr 29, lk 18. MATHURA. Fox Mulder ja pörgulik heategija. (Chris Carteri „Salatimikud“) ja Guillermo del Toro „Hellboy II“) Nr 35, lk 17. MATHURA. Looduse pärimine. (VI Matsalu loodusfilmide festival.) Nr 36, lk 16. MATHURA. Kellel on õigus õigust mõista? (Nikita Mihhalkovi „12“) Nr 38, lk 19. MATHURA. Pacino ja De Niro show. (John Anventi „Õigustatud tapmine“) Nr 41, lk 18. MATHURA. Jaapani anime igavese elu otsingul. (Goro Miyazaki „Meremaa lood“) Nr 43, lk 18. MUHU, MEEIUS. (Küsitlenud Tarmo Teder.) Nr 20, lk 17. PESTI, ARVO. Vene saatuse irooniline eripära. (Timur Bekmambetovi „Saatuse iroonia. Lugu läheb edasi“) Nr 2, lk 18. PESTI, ARVO. Vene valge. (Andrei Kravtšuki „Admiral“) Nr 39, lk 9. PESTI, ARVO. Vene vang ehk Kaks filmi sõjast. Nr 45, lk 15. PESTI, ARVO. Kulla PÖFFi korraldajad! Nr 47, lk 16. PIMKOV, ÜLO. Animatibude loetakse „Animated Dream“) Nr 43, lk 18.

PRIMAGI, TRISTAN. Nüü hea käitumise eest. (David Cronenbergi „Lubadused idast“) Nr 4, lk 15. PÕHJALA, PRIIT. „Lotmani maailm“ – katse haarata haaramatut. (Agne Nelgi „Lotmani maailm“) Nr 37, lk 14. RAAG, ILMAR. Propagandafilmit kui nähtusest. Nr 7-8, lk 17. REMSU, OLEV. Serbluse vastu mässav serblane. (Emir Kusturica „Lubadus“) Nr 2, lk 16. REMSU, OLEV. Assotsiatsioonid, kaadrid ja muusika. (Helle Karise ja Peeter Murdmaa „Dirigendi kõla“) Nr 4, lk 18. REMSU, OLEV. Stsenaristi ja režissööri roll olgu lahust! (Andri Luubi „Kinnunen“) Nr 6, lk 15. REMSU, OLEV. Mihhalkovi ja Tšehhov. (Nikita Mihhalkovi „Lõpetamata pala pianolaale.“) Nr 9, lk 17. REMSU, OLEV. Kalju Suure teadvustamata ehedus. (Eve Esteri „Päevapiltnik Kalju Suur“) Nr 11, lk 15. REMSU, OLEV. Kõusaare kõuline debüüt. (Kadri Kõusaare „Magnus“) Nr 13, lk 16. REMSU, OLEV. Üheskoos ja väljamõeldisega. (Andres Maimiku ja Rain Tolgi „Jan Uuspõld läheb Tartusse“) Nr 15, lk 18. REMSU, OLEV. Ootuste ja vastutuskooma all. (Kaupo Kruusiaugu „Mänglia“) Nr 18, lk 18. REMSU, OLEV. Inimesed BÄMil. (Jouni Hiltuneni „BAM“) Nr 19, lk 16-17. REMSU, OLEV. Seks suretab ja loob. (Marianne Körveri „Amatöörid: Tanel Toomi „Teine tulemine“) Nr 23, lk 10. REMSU, OLEV. Seks suretab ja loob II. (Kristiina Davidjantsi „Veresidemed“; Priit Pääskese „Must Peeter“) Nr 24, lk 15. REMSU, OLEV. Setomaa kui maailma imeline nurgatagune. (Peeter Brambati „Uus päev luuakse idakaares“) Nr 28, lk 14. REMSU, OLEV. Ilmalik headusekuulutaja. (Vahur Laiapea „Ilusad inimesed“) Nr 30, lk 24. REMSU, OLEV. Libahundi uus tulemine. (Ain Maeotsa „Taarka“) Nr 35, lk 14. REMSU, OLEV. Huvistajüteos? Ei ole! Ei ole, vist. (Priit ja Olga Pärna „Elu ilma Gabriella Ferrita“) Nr 38, lk 17. REMSU, OLEV. Karakter püsib igavesti. (Peeter Simmi „Ideaalmaastik“) Nr 41, lk 17. REMSU, OLEV. Boheemlane, see üllas tõug. (Manfred Vainokivi „Valli baar“) Nr 45, lk 18. REMSU, OLEV. Lähedasa teema riskid. (Andres Söödi „Ajapikku unustatakse meie nimi“) Nr 48, lk 20.

RUBEN, AARNE. Puškin eduka detektiivina. (Andres Puustusmaa „18-14“) Nr 2, lk 17. RUBEN, AARNE. Tammsaare polnud dekadentlik abarik. (Tammsaare looming filmis.) Nr 7-8, lk 22. RUBEN, AARNE. Habemeajaja, kes polnud deemonilik. (Tim Burtoni „Sweeney Todd: Fleet Streeti deemonilik habemeajaja“) Nr 12, lk 16. RUBEN, AARNE. Kes armastab punast „kommunarkat“? (Lauri Tõrõhõneni „Piir 1918“) Nr 13, lk 17. RUBEN, AARNE. Ajast aetie rattav film. (Roland Emmerichi „19 000 ekr“) Nr 16, lk 9. RUBEN, AARNE. Balti näitlejad natside ja tüütile vahel. (Arbo Tammiaksaare „Fritsud ja blondiinid“) Nr 20, lk 16-17. RUBEN, AARNE. Väike psühhoanalüüs Indiana Jonesile. (Steven Spielbergi „Indiana Jones ja Kristallpealuul kuningriik“) Nr 25-26, lk 23. RUBEN, AARNE. Odav vein teeb tugevaks. (Peter Bergi „Hancock“) Nr 29, lk 17. RUBEN, AARNE. Mustad silmad paadi ääre alt. (Tonis Lepiku „Surmaretk“) Nr 34, lk 15. RUBEN, AARNE. Esimesel arestil on absurdi maitse. (René Vilbre „Ma olin siin“) Nr 35, lk 16. RUBEN, AARNE. Klaus – üksik professionaalne amatöör. (Jaani-Jürgens Klasi filmidest.) Nr 39, lk 9. RUBEN, AARNE. Vaadata maailma kõrvalt. (Hulluse tagamaa maailma filmikunstis.) Nr 43, lk 19. RUBEN, AARNE. Kruusenestni lugu kui suurema löö sissejuhatus. (Kaido Leesme „Spe fretus – lootusele tuginedes“) Nr 46, lk 18. RUMMO, MART. Emale külla, isa pagas turjal. (Wes Andersoni „Darjeeling Limited“) Nr 12, lk 16. RUMMO, MART. Ajarännak Ernst Lubitschi maale. Nr 22, lk 9.

SAAREP, SIGRID. Proua direktor ohjas ka kineaste. (Rein Raamatu „Inge Tederi maailm“) Nr 12, lk 17. SAAREP, SIGRID. Vabadust ei saa samba külge aheldada. (Tõnu Virve „Monument“) Nr 25-26, lk 24. SÄDE, ENN. ENN SÄDE SILMAST JA MEELEST. Nr 4, lk 18; nr 6, lk 17; nr 9, lk 18; nr 11, lk 18; nr 13, lk 16; nr 15, lk 18; nr 18, lk 18; nr 20, lk 15; nr 21, lk 18; nr 23, lk 10; nr 25-26, lk 23; nr 28, lk 15; nr 31, lk 17; nr 33, lk 10; nr 36, lk 17; nr 38, lk 19; nr 39, lk 10; nr 42, lk 10; nr 44, lk 16; nr 46, lk 18; nr 48 lk 18. TEDER, TARMO. Rein Maran: loodusfilmi tegemine on tunnetne mäng. Nr 7-8, lk 6. TEDER, TARMO. Film kui väarikas sõjaleevant. (Mait Laasi „Aja meistrid“) Nr 10, lk 11. TEDER, TARMO. Rahvusvahelise poliitiskisofreenia juur. (Meelis Muhu „Aljoša“) Nr 15, lk 17. TEDER, TARMO. Fritsud ja blondiinid tõsielus ja mängus. (Arbo Tammiaksaare „Fritsud ja blondiinid“) Nr 20, lk 16-17. TEDER, TARMO. Mäslust luteid rapida intelligentisusega. (Agne Nelgi „Lotmani maailm“) Nr 21, lk 18. TEDER, TARMO. Pikivõti piitsutav padajann. (Ülo Pikkovi „Dialogos“) Nr 24, lk 15. TEDER, TARMO. Narva-Jõesuu kaudu Washingtoni. (Kinobussi 8. tuurist.) Nr 27, lk 1.

TEDER, TARMO. Klassijuhatajatunni arutelu pikenduseks. (René Vilbre „Ma olin siin“) Nr 34, lk 1. TEDER, TARMO. Raat püüdis Toomiku kihud, käärimised ja kahtlused. (Marko Raadi „Toomiku film“) Nr 35, lk 24. TEDER, TARMO. Heade kavatsustega sillutatud kannatuste rada. (Kristjan Paul Virve „Ants Eskola: olla või mitte olla“) Nr 36, lk 17. TEDER, TARMO. 22 aastat Eesti elu 12 tunniga. (Intervjuu Ain Prosaga.) Nr 38, lk 18. TEDER, TARMO. Pikuti pooleks lõigatud makaron. (Asko Kase „Detsembrikuumus“) Nr 40, lk 16. TEDER, TARMO. Säh, sulane, tee meile kähku üks kena seriaal! (Ain Prosa „Tuulepealne maa“) Nr 42, lk 8. TEDER, TARMO. Filmiarhiivid karjuvad, aga seda kuulevad vähesed. Nr 44, lk 14-15. TEDER, TARMO. Tänavune pika mängufilmi saak on kesine ja mage. (Üldjoones Eesti filmiaastast 2008.) Nr 48, lk 21. TEINEMAA, SULEV. Tants ümber tamme ja pronksõduril. (Pärnu 22. filmifestivalist.) Nr 27, lk 10-11. TEINEMAA, SULEV. Tartus avati Baltimaade kaasaegseim kino. Nr 33, lk 8. TOMINGAS, IVI. Filmiarhiiv kui eesti filmipärandi aarete kamber. Nr 17, lk 14. SOKMANN, REET; ŠEIN, HAGI. Eesti filmi andmebaas vajab 16 miljonit krooni. Nr 17, lk 13.

MEEDIA

GARSNEK, IGOR. Kui koletis polegi koletis. (Muusikadokumentaal „Metallica – omamoodi koletis“) Nr 11, lk 15. HELLERMAA, JOONAS. Hiljaks jäänud mõtted Urmas Otile. Nr 40, lk 18. KIVINE, PAAVO. Väljajõudnute spordi seletavast sõnaraamatust. Nr 29, lk 17. LUUK, ERKKI. Võidelage monopolide, mitte GMO vastu! Nr 3, lk 16-17. REMSU, OLEV. Laiba väljakaevamine. (Harry Egipti reklaamfilmide kogumik.) Nr 44, lk 16. TOMINGAS, IVI. Audiovisuaalsed arhiivid uue meedia ajastul ehk Pidev muutumine püsijajäämise nimel. Nr 40, lk 19. VABAR, SVEN. Kollide maailm. (Abramovitš ja tšuktsid.) Nr 2, lk 18. VISNAP, MARGOT. Kes teeks järele ja annaks võimaluse? (Järelehüüe Urmas Otile.) Nr 40, lk 18.

MUUSIKA

ARUJÄRV, EVI. Cardiffis inspiratsiooni otsimas. (Muusika infokeskuste aastakonverentsist Cardiffis.) Nr 37, lk 18. ARUJÄRV, EVI. Eesti muusikamessil MIDEM 2008. Nr 9, lk 14. ARUJÄRV, EVI. Galina Grigorjeva „Nature morte“ – otseku surma palge ees... („Opus novum“) Nr 47, lk 18. ARUJÄRV, EVI. Hõbedane, kullaprooviga. (EMP järeltkontserdist.) Nr 17, lk 18. ARUJÄRV, EVI. Maailmalõpust ja väikeste asjade ilust. (EFK kontserdist Daniel Reussi dirigeerimisel.) Nr 41, lk 15. ARUJÄRV, EVI. Täevast ja maapealset muusikat. (Eesti muusika päevad.) Nr 15, lk 15. BERG, MAIMU. Armastuse valem. (Mari Vihmandi ooperi „Armastuse valem“ esiettekandest.) Nr 39, lk 1. GARSNEK, IGOR. „Kiire lõppmäng“ polnudki kiire. (Eesti muusika päevade lõppkontsert.) Nr 16, lk 12. GARSNEK, IGOR. „Ruja“ kui vaatamänguline muusikal. (Muusikaetendusest „Ruja“ Vanemuise suvelaval.) Nr 31, lk 18. GARSNEK, IGOR. Asjatu on otsida ühte ja alinust suisteerimise viisi. (Intervjuu EMNI muusikapreemia laureadi Toomas Siltaniga.) Nr 38, lk 15. GARSNEK, IGOR. Bachi muusika tähe all. (J. S. Bachi Johannese passiooni ettekanne Kaarli kirikus Andres Mustoneni dirigeerimisel.) Nr 13, lk 9. GARSNEK, IGOR. Bittlite radadel. (Muusikadokumentaal Paul McCartneyst „Suures plaanis“) Nr 9, lk 13. GARSNEK, IGOR. CD Orthodox Singers. Contemporary Sacred Music From Estonia. („CD-fookus“) Nr 4, lk 16. GARSNEK, IGOR. CD Piret Ripsi „Hingedemaa kellaad“. („CD-fookus“) Nr 12, lk 8. GARSNEK, IGOR. Corelli Consort / Kaia Urb, „Jõulud hidses Tallinnas“, Imbi Tarum, „Vertigo“. („CD-fookus“) Nr 2, lk 12. GARSNEK, IGOR. David Oistrahh – rohkem kui suurepärase viiuldaja. („Suures plaanis“, Bruno Monsaingeoni muusikadokumentaalist „David Oistrahh – rahvakunstnik“) Nr 37, lk 17. GARSNEK, IGOR. Eesti levimuusika Balthasar Russow. (Intervjuu Valter Ojakääruga riigi kultuuripreemia saamise puhul.) Nr 7-8, lk 7. GARSNEK, IGOR. Genesis. („Jukebox“) Nr 34, lk 12. GARSNEK, IGOR. Glenn Gould – lugu ekstsentrilisest geeniusest. (ETVs näidatud muusikadokumentaal Glenn Gouldi.) Nr 29, lk 12. GARSNEK, IGOR. Kes pääseb marjamaale, kes jääb karjamaale? (Etendusastuteste 18% käibemaksustamisest.) Nr 7-8, lk 25. GARSNEK, IGOR. Kuidas portreereida legendi. (Elvis Presley ja Freddie Mercury muusikadokumentaalist ETVs „Suures plaanis“) Nr 3, lk 15. GARSNEK, IGOR. Melanholiine? Ultramelanholiine! (Ansambli Ultramelanhoool CD-st.) Nr 48, lk 12. GARSNEK, IGOR. Muusika-aasta 2008 – milline ta siis oli? (Tagasisaade 2008. aasta muusikasündmustele.) Nr 48, lk 25. GARSNEK, IGOR. Muusikafestival „Täiuslik vaikus“. Nr 5, lk 1. GARSNEK, IGOR. Taaselustunud flöödhelid. (Samuel Sauluse CD.) Nr 23, lk 19. GARSNEK, IGOR. Tallinna Kammerkoori mitmekesine kava. Nr 41, lk 14. GARSNEK, IGOR. Vestard Šimkus ja Chick Corea. (TKO hooaja lõppkontsert Vestard Šimkuse ja TKO esituses.) Nr 21, lk 14. GARSNEK, IGOR. X EMTA Sügisfestival. Nr 35, lk 1. GARSNEK, IGOR. Yes. („Jukebox“) Nr 24, lk 8. GARSNEK, KAUR (kaasaator PARBUS, KATRIN). Neli klaaspärlit Tartu jaani kirikus. (Festivalist „Klaaspärlimäng“) Nr 28, lk 18. GARSNEK, KAUR. Inimestele nagu mina meeldib vaikuvabadus. (Intervjuu „Jazzkaare“ artisti Avishai Coheniga.) Nr 18, lk 7. GARSNEK, KAUR. Nostalgiakahur ja 45 minutit laskemoona. (Luarvik Luarviku CD-st „Enigma varlotsioonid“) Nr 44, lk 19. GARSNEK, KAUR. Quadro Nuevo: tangost mille kõigeni. (Jazzansambel Tango Nuevo Salme keskuses.) Nr 21, lk 6. HINSBERG, KRISTI. Barokist Buenos Airesesse ehk Ring läbi aasta. (Jaakko Kuusisto TKO kontserdist.) Nr 37, lk 17. HINSBERG, KRISTI. Kuldaeg ei kao kuhugi. (Kontsert „Kuldaeg Tallinna Kammerorkestriga“) Nr 40, lk 10. HINSBERG, KRISTI. Kuressaare kammermuusika päevad süttisid südamed. Nr 31, lk 10. HIRV, TUI (kaasaator PALL RAGNAR PALLSON). „Ruja“ – uue ajastu algus eesti muusikateatris. (Muusikaetendusest „Ruja“ Vanemuise suvelaval.) Nr 32, lk 15. HIRV, TUI (kaasaator PALLSSON, PALL RAGNAR). Armastuse valem. (Mari Vihmandi ooperi „Armastuse valem“ esilavastusest RO Estonias.) Nr 40, lk 8. HIRV, TUI. (Kompositsiooni)tehnikla ülikool. (Eesti muusika päevade kontserdist 8. IV.) Nr 16,

lk 11. HIRV, TUI. „Täiuslik vaikus“ – kõrgdetstilleeritud festival. Nr 7-8, lk 24. HIRV, TUI. EMTA, kosmoselaev elektronmuusika avarustes. (ECMCT seminarist ja lõppkontserdist.) Nr 3, lk 15. HIRV, TUI. Jüri Reinvere – Niguliste võlvide võlur. (Festival Eesti muusika päevad.) Nr 15, lk 14. HIRV, TUI. Zanrilised otsingud hullu mehe aias. (Faäri helilooja Sunleif Rasmusseni ooperist „Hullu mehe aias“ Kultuurikatlas Veronika Portsmuthi dirigeerimisel.) Nr 35, lk 18. IVASTE, ANNELI. Eesti muusika ja muusikud triumfeerisid Ameerikas. (EFK ja TKO Ameerika turneest.) Nr 46, lk 17. JOKINEN, TIINA. Sürrrealistlik võrdsuse Utoopia. (Etendusastuteste 18% käibemaksustamisest.) Nr 9, lk14. JUUR, MARIA. Uus tsirkus ja vana hea Schönberg. (TKO kontserdikava „Schönberg ja tsirkus“ Kumus.) Nr 19, lk 19. JÄRG, TIIA. IV rahvusvaheline Heino Elleri nimeline viiuldajate konkurss. Nr 38, lk 1. KIITSAK-PIIKK, KAARI. Värske veri kultuuri korraldama. (EMTA kultuurikorralduse magistriõppesit.) Nr 24, lk 10. KRIGUL, ÜLO; STEINER, TIMO.

(Kiss, „Jukebox“) Nr 44, lk 17.
STEINFELD, NELE-EVA. **Ad libitum?** (Yu-Fen Chang ja Tallinna Filharmoonikute kontserdisarjas Andres Mustoneni dirigeerimisel.) Nr 46, lk 5.
STEINFELD, NELE-EVA. **Artistlik triumviraat.** (Sten Lassmann ja TKO sarjas „Klaveripalavik“.) Nr 2, lk 12.
STEINFELD, NELE-EVA. **Beethoveni radadel.** (Silver Ainomäe ja Kirill Kozlovski kontserdisarjas „Violino bis!“.) Nr 35, lk 15.
STEINFELD, NELE-EVA. **Eesti eleeagiad.** (TKO kontsert „Eesti eleeagiad“ Risto Joosti juhatusel.) Nr 25-26, lk 20.
STEINFELD, NELE-EVA. **EMTA X Sügisfestival pearõhuga belgiastel.** Nr 37, lk 16.
STEINFELD, NELE-EVA. **Gavin Bryars'i sugestivne kolamaailm.** (RAMI kontserdist.) Nr 5, lk 15.
STEINFELD, NELE-EVA. **Järg klahvipillantsudele.** (Lembit Orgse doktorikontserdist Mederi saalis.) Nr 12, lk 9.
STEINFELD, NELE-EVA. **Keskpunktis on klaver.** (Vi rahvusvahelisest pianistide festivalist „Klaver '08“.) Nr 42, lk 19.
STEINFELD, NELE-EVA. **Konkurss kui hetkepeegel.** (VII Eesti pianistide konkurss.) Nr 20, lk 14.
STEINFELD, NELE-EVA. **Muljeid konkurssilt.** (Intervjuu Jorma Tootsi ja Ebe Münteliga.) Nr 48, lk 24.
STEINFELD, NELE-EVA. **Muusikakultuuri tasandite avanemisest.** (PSO kontserdist Anu Tali dirigeerimisel.) Nr 4, lk 16.
STEINFELD, NELE-EVA. **Mängurõõm Bachi muusikast.** (Peeter Laui ja TKO kontserdisarjas „Klaveripalavik“.) Nr 11, lk 16.
STEINFELD, NELE-EVA. **Noored debütandid Tallinna Kammerorkestri ees.** (TKO kontsert Triin Ruubeli ja Lehari Kausteliga.) Nr 23, lk 19.
STEINFELD, NELE-EVA. **Noored talendid.** (Mari ja Mihkel Polli kontserdist sarjas „Noored talendid“) Nr 20, lk 13.
STEINFELD, NELE-EVA. **Orel mängis!** (Tallinna XXII rahvusvahelisest orrelifestivalist.) Nr 30, lk 19.
STEINFELD, NELE-EVA. **Peep Lassmann 60!** (Peep Lassmanni soolokontserdist Estonia kontserdisaalis.) Nr 13, lk 10.
STEINFELD, NELE-EVA. **Rännak Liszti maailma.** (Marko Martini kontserdist.) Nr 45, lk 8.
STEINFELD, NELE-EVA. **Schubertiga vastamisi.** (Schuberti kvinteti „Forell“ ettekandest Tallinna raekojas.) Nr 10, lk 17.
STEINFELD, NELE-EVA. **Sündmuse võrra rikkam.** (Bergeni Sümfoniaorkestri kontserdist.) Nr 40, lk 8.
STEINFELD, NELE-EVA. **Tallinna Filharmoonia vallandas palaviku.** (Henri Sigfridsson ja TKO Juha Kangase dirigeerimisel kontserdisarjas „Klaveripalavik“.) Nr 39, lk 15.
STEINFELD, NELE-EVA. **Tanel Joamets ja saksa meistrite looming.** (Tanel Joamets kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 36, lk 14.
TALLY, MIRJAM. **Rahvusvaheline orelifestival Visbys.** Nr 2, lk 13.
TANNER, KAIE. **Esiettekandest, aga mitte ainult.** (Urmas Sisaski Missa nr 5 esiettekandest.) Nr 19, lk 19.
TANNER, KAIE. **Hingelt hinglele ...** (Hingedepäeva kontserdist „Hingelt hinglele“) Nr 44, lk 17.
TANNER, KAIE. **Valgel maal.** (Ellerheina ja Reval Ensemble'i kontserdist.) Nr 9, lk 13.
UIBO, ANDRES. **Tallinna XXII rahvusvaheline orelifestival.** Nr 28, lk 11.
UNANOVA, TAMARA (kaasautor HEILI VAUS-TAMM). **Tallinna Filharmoonia avakontsert ja millega üllatab uus hooaeg.** Nr 36, lk 13.
VARBLANE, HANNES. **Tartu blüus voolab-voogab maailmas vabalt & võimsalt.** (Bullfrog Browni CD „Mother River Delta“) Nr 25-26, lk 22.
VAUS-TAMM, HEILI. „Mismoodi tähtede pealt maha kirjutada?“ (Urmas Sisask vestlussarjas „Hellihooga, kes sa oled?“.) Nr 44, lk 18.
VAUS-TAMM, HEILI. „Trubaduuri!“ tuleb piknik lavaedu. („Trubaduuri!“ esietendus Vanemuises 9. II.) Nr 7-8, lk 25.
VAUS-TAMM, HEILI. **Atomipommi isa „Doctor Atomic“.** (Meti kino-opper CK Plazas.) Nr 46, lk 16.
VAUS-TAMM, HEILI. **Aints ja Tungal küpsetasid südamliku kingi.** (ERSO, RAM ja solistid EV aastapäeva kontserdil.) Nr 9, lk 13.
VAUS-TAMM, HEILI. **Ester Mäega rabamaastikust kui loomingukujundajast.** (Kohtumisohtu Ester Mäega sarjas „Hellihooga, kes sa oled?“.) Nr 38, lk 14.
VAUS-TAMM, HEILI. **Harv fenomen – barokiaja humoor.** (XIX barokkmuusika festival.) Nr 5, lk 14.
VAUS-TAMM, HEILI. **Hirmunenägu, mis lõppes hästi.** (Peep Lassmanni ja ERSO kontserdist.) Nr 11, lk 21.
VAUS-TAMM, HEILI. **Ideaalmaastik lammaste ja muusikaga.** (Kontsert-kõnekoosolek Mart Saare majamuuseumis.) Nr 47, lk 19.
VAUS-TAMM, HEILI. **Järeldus lõppkontserdistest: Eestl on vaja oma mustlasi.** (Vanemuise SO hooaja lõppkontserdist.) Nr 22, lk 18.
VAUS-TAMM, HEILI. **Kellega koos olen kõige rohkem mina ise?** (Arvo Haasma kontserdisarjas „Violino bis!“.) Nr 48, lk 26.
VAUS-TAMM, HEILI. **Krahvinna Sildose salongi külastas Casanova ise.** (Corelli Consorti hooaja avakontserdist.) Nr 41, lk 14.
VAUS-TAMM, HEILI. **Kuidas kodustada mandoliini?** (Leena Laasi, Alina Sakalovskaja ja Reinut Tepi kontserdist.) Nr 25-26, lk 21.
VAUS-TAMM, HEILI. **Kunstnikuhing ja sektsionkappi.** (Vello Toimise ooper „Luigelend“ Pärnu kontserdisarjas.) Nr 6, lk 15.
VAUS-TAMM, HEILI. **Labi kadakate tähtede poole.** (Anu Tali ja Põhjaaegade Sümfoniaorkestri kontserdist „Kohtumispäik Eestis“) Nr 34, lk 13.
VAUS-TAMM, HEILI. **Meestealude meeloole: „Ohoi sinda, rauda raiska!“.** (Muusikaline etendus „Eesti meeste laulud“) Nr 24, lk 8.
VAUS-TAMM, HEILI. **Muretu mammutike.** (Eesti muusika päevade kontsert „MAMMUTIKENE“) Nr 16, lk 10.
VAUS-TAMM, HEILI. **Saksa surmaihalse poeesia – keeldumine elu peenrahuse.** (ERSO hooaja lõppkontsert.) Nr 21, lk 6.
VAUS-TAMM, HEILI. **Sinu kohalolek aitab jõuda uute kõrgusteni.** (Muusikadokumentaalist „Peter Sellars. Teel“ ETVs.) Nr 14, lk 7.
VAUS-TAMM, HEILI. **Suure-Jaani festival pakkus kunstilist kruubiputru.** Nr 21, lk 9.
VAUS-TAMM, HEILI. **Tantsu vaba vool ehk Kas Hartsenko mängud jõuadis kohale?** (Dmitri Hartsenko tantsuetendusest „Hoffmann-Promenade“) Nr 37, lk 16.
VAUS-TAMM, HEILI. **Tõnis Mägi: „Sa loo, sa loo, sa loo ...“.** (Tõnis Mäe koolioratoriumi „Tarkus“ esiettekandest Tallinna Jaani kirikus.) Nr 33, lk 16.
VAUS-TAMM, HEILI. **Uus ooper sündis läbi tule ja vee.** (EMTA lühiooperite õhtust.) Nr 20, lk 13.
VAUS-TAMM, HEILI. **Wagneri filosoofia, millele vint peale keeratud.** (Wagneri „Tristani ja Isolde“ esietendus RO Estonias.) Nr 21, lk 7.
VAUS-TAMM, HEILI. **Varbaga katsumise asemel pea ees sisse.** (Kristjan Moisiini ja Piia Peamuru kontserdisarjas „Vocalissimo“) Nr 3, lk 14.
VAUS-TAMM, HEILI. **Kaameraga lauljate järel.** (Coca-Cola Plazas linastunud R. Straussi „Salome“ ülekandest.) Nr 40, lk 9.
VELMET, TOOMAS. **Akadeemiline südamehääl.** (Leena Laas ja Nata-Ly Sakkos kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 47, lk 10.
VELMET, TOOMAS. **Akadeemilised vilepiilid.** (Reet Sukk ja Taavi-Mats Uut kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 11, lk 16.
VELMET, TOOMAS. **Beethoveniaana akadeemilises Kadriorus.** (Age Juurikas kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 29, lk 10
VELMET, TOOMAS. **Chaconne'id ja saared Mikalai kätes.** (Mati Mikalai kontsert sarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 19, lk 19.
VELMET, TOOMAS. **Credo – kredo.** (Tallinna Keelpillikvarteti kontserdist.) Nr 4, lk 16.
VELMET, TOOMAS. **Doo Västriku-Leiten oli hoos.** (Ardo Västriku ja Lea Leiten kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 39, lk 18.
VELMET, TOOMAS. **Eesti Kontsert.** „Eesti muusika kullafond“. (TetrArchii ja Peep Lassmann

kontserdisarjas „Eesti muusika kullafond“) Nr 34, lk 13.
VELMET, TOOMAS. **Eesti-ugri sümfoniakontsert.** (ERSO ning Kalev Kuljus ja Mihkel Peaske Stefan Soljomy juhatusel.) Nr 16, lk 12.
VELMET, TOOMAS. **ERSO – Paavo Järvi – Silver Ainomäe.** (ERSO ja Silver Ainomäe kontserdist Paavo Järvi dirigeerimisel.) Nr 39, lk 15.
VELMET, TOOMAS. **ERSO ühtaegu akadeemiline ja provokatiivne kava.** (ERSO ja Sergei Dogadini kontserdist Nikolai Alekseejevi dirigeerimisel.) Nr 48, lk 25.
VELMET, TOOMAS. **Fantastiline algus ja suurepärase lõpp, aga...** (Jüri Bašmeti ja Moskva Solistide kontserdist.) Nr 41, lk 15.
VELMET, TOOMAS. **Helsingi filharmoonikud lõpetasid Eesti kontserdi hooaja.** Nr 21, lk 7.
VELMET, TOOMAS. **Huvitav vokaalmuusika kontsert.** (Heili Veskus ja Annaliisa Piilak kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 5, lk 14.
VELMET, TOOMAS. **„Joonase lähetamine“ Kellele ja kuhu?** (Rudolf Tobiase „Joonase lähetamise“ ettekandest Neeme Järvi dirigeerimisel.) Nr 45, lk 9.
VELMET, TOOMAS. **Joost. Meldere, joost, Tarum, Joosti** (Risto Joost, Lásma Meldere ja Imbi Tarum kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 33, lk 16.
VELMET, TOOMAS. **Jõulurahu saabus „Jõuluoratoriumiga“.** (ERSO advendikontserdist Paul Mäe dirigeerimisel.) Nr 46, lk 17.
VELMET, TOOMAS. **Kaks Bachi suurvormi kontserdisaalis.** (ERSO ja EFK dirigeerimisel.) Nr 13, lk 10.
VELMET, TOOMAS. **Kammerkontserdid attacca.** (Süvisest „Akadeemilise kammermuusika“ kontserdistest.) Nr 27, lk 8.
VELMET, TOOMAS. **Kas me armastame Ellerit?** (Elleri klaverilooming Sten Lassmanni esituses kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 13, lk 9.
VELMET, TOOMAS. **Keelpillikvarteti-keskselt ECMi märgi all.** (Festivalist „Täiuslik valikus“) Nr 7-8, lk 24.
VELMET, TOOMAS. **Kel mõistust pole, ärgu (aulma) hakaku!** (Teele Jõks ja Marje Lohuuru kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 29, lk 12.
VELMET, TOOMAS. **Kevad kontserdisaalis.** (ERSO Nikolai Alekseejevi dirigeerimisel.) Nr 41, lk 6.
VELMET, TOOMAS. **Klaveri viuliga ja vastupid.** (Rüta Lipinaityt ja Marje Lohuuru kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 47, lk 18.
VELMET, TOOMAS. **Klaveritrio.** (Trio Bezrodný-Varema-Lassmann kontserdist.) Nr 4, lk 14.
VELMET, TOOMAS. **Kolm Brahmsi kahele esitajale.** (Sigrid Kuulmann ja Marko Martin kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 25-26, lk 21.
VELMET, TOOMAS. **Kolm professorit kahe Brahmsiga.** (Mari Tampere-Bezrodný, Peeter Paemurru ja Aleksandra Juzapenaité-Eesmaa kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 44, lk 19.
VELMET, TOOMAS. **Mis on hea ja mis on halb?** (Essee Eesti muusikakultuuri ja muusikahariduse väärtustamisest.) Nr 22, lk 17.
VELMET, TOOMAS. **Mis orkester see siis nüüd oli?** (Petruburi Riiklik Akadeemiline Sümfoniaorkester Tallinnas.) Nr 24, lk 9.
VELMET, TOOMAS. **Muinasjutud Maria teatri orkestrilt.** (EK hooaja avakontsert, Maria teatri SO Kristjan Järvi dirigeerimisel.) Nr 33, lk 17.
VELMET, TOOMAS. **Muusika on pigem teadus kui meelelahutus.** (ERSO, Indrek Vau ja Peeter Sarapuu Nikolai Alekseejevi dirigeerimisel.) Nr 40, lk 8.
VELMET, TOOMAS. **Muusikaelu ei koosne ainult kontserdielust.** Nr 21, lk 14.
VELMET, TOOMAS. **Programm oli jälle huvitav.** (Annaliisa Piilak ja Jaana Rand-Sirp kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 41, lk 14.
VELMET, TOOMAS. **Risk oli kaalutletud.** (Kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“ Mati Palm ja Peep Lassmann.) Nr 2, lk 12.
VELMET, TOOMAS. **Rõõmus Bach Kadriorus.** (Urmas Vulp ja Lembit Orgse kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 36, lk 15.
VELMET, TOOMAS. **Sarah Chang jälle Eestis.** (ERSO hooaja avakontserdist Nikolai Alekseejevi dirigeerimisel.) Nr 35, lk 18.
VELMET, TOOMAS. **Suurepärase trio: Garik, Kolja ja Serjoga.** (ERSO kontserdist Nikolai Alekseejevi dirigeerimisel.) Nr 6, lk 7.
VELMET, TOOMAS. **Teatri barokipidu kontserdisaalis.** (XIX barokkmuusika festival.) Nr 5, lk 14.
VELMET, TOOMAS. **Tšehhi heliloojate-klassikute tung eesti lavadele.** (Aleksandr Rudin kontserdisarjas „Meistrite mängud“) Nr 10, lk 17.
VELMET, TOOMAS. **Tšello cant gamba.** (Kristiina Are, Ardo Västriku ja Tõnu Jõesaar kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 7-8, lk 26.
VELMET, TOOMAS. **Tuhendaäoline Olari Elts.** (ERSO kontserdist Olari Eltsi dirigeerimisel.) Nr 12, lk 8.
VELMET, TOOMAS. **Turi Raidega Kadriorus.** (Kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 17, lk 8.
VELMET, TOOMAS. **Vähe esitatud kvaliteetmuusika.** (Kontsert sarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 16, lk 11.
VURMA, ALLAN. **Menutades kolme Kappi ja Ernesaka.** (Mati Palmi ja Peep Lassmanni kontserdist.) Nr 45, lk 10.
VURMA, ALLAN. **Vene vokaalmuusika: Mati Palm ja Maria Veretina.** Nr 16, lk 11.
VÄHI, PEETER. **Vajra-muusika ja tants.** (Tiibeti buddha munkade ansambel Phyangi kloostrist.) Nr 34, lk 12.
VÄINMAA, LAURI. **„Klaver '08“** (Klaverifestivali tutvustus.) Nr 40, lk 11.
VÄLJASTE, TIINA. **Eesti helid võeti omaks.** (Festival „Marathon XXI“ Rennes'is.) Nr 20, lk 12.
VÄSTRIK, ARDO. **Reis ümber Euroopa.** (Iren Lill ja Holger Faust-Peters kontserdisarjas „Akadeemiline kammermuusika“) Nr 22, lk 17.
VÄSTRIK, ARDO. **Valgustusajastu kammermuusika.** (Meelis ja Lembit Orgse ning Tõnu Jõesaare kontserdist Mederi saalis.) Nr 25-26, lk 21.

PEALELEND
ULO KRIGUL, helilooja, Eesti muusika päevade korraldaja. Nr 13, lk 10.
MAIL SILDOS, viuldaja, kontserdisarja „Eesti mõisad“ korraldaja (Igor Garšnek) Nr 30, lk 18.

TEOD
ERKI PEHK, dirigent. (Priit Kuusk) Nr 6, lk 6.
MIHHAIL GERTS, dirigent. (Heili Vaus-Tamm) Nr 7, lk 26.
HEILI VAUS-TAMM, Birgitta festivali produtsent. Nr 12, lk 8.
TOOMAS VAVILOV, klarnetist, dirigent, üleriigilise puhküllimängijate konkursi ajalgataj. Nr 14, lk 6.
ERIK KLAS, dirigent ja Birgitta festivali kunstiline juht. (Heili Vaus-Tamm) Nr 27, lk 9.
ALLAR KAASIK, tsellist. (Priit Kuusk) Nr 28, lk 19.
PEETER VÄHI, helilooja. (Priit Kuusk) Nr 33, lk 19.

KÕLAKODA
KÄNDLER, TIIT. **Kõlakoda me peas loob omaenese muusikat, nr 2, lk 13; Muusika tekib imiteerimisest, nr 4, lk 17; Andke võimalus nanohelidele, nr 10, lk 16; Loomalik muusika, nr 14, lk 7; Iniminstrument kui keerulise maailma lihtne ime, nr 18, lk 6; Muusika, mis ahvib muusikat, nr 23, lk 18; Helid, mida pole olemas, nr 29, lk 10; Muusika tundeline vägi, nr 42, lk 18; Külmetava helilooja romanss, nr 46, lk 5.**

MUUSIKAMAAILM
KUUSK, PRIIT, Nr 3, lk 14; nr 6, lk 6; nr 12, lk 8; nr 16, lk 10; nr 20, lk 12; nr 25/26, lk 20; nr 28, lk 18; nr 31, lk 10; nr 35, lk 15; nr 39, lk 18; nr 45, lk 10; nr 48, lk 26.

TEATER

AGUR, REIN. **Mulle meeldivad teatrimaniakid.** (Kultuuriministeeriumile ei lähe korda Jõhvi teater Tuuleveski.) Nr 14, lk 18.
ALLIK, JAAK. **Balti teatristivali ühtlane tase.** (Balti teatristivalist Riias.) Nr 36, lk 6.
ALLIK, JAAK. **Ei häda, ei mõistust.** („Häda mõistuse pärast“ Vene Draamateatris.) Nr 38, lk 12.
ALLIK, JAAK. **Elmo Moskvast! Üksi?** (Elmo Nüganen Adolf Šapiro Moskvast esietendunud lavastuses „451 kraadi Fahrenheiti“) Nr 4, lk 4.
ALLIK, JAAK. **Elu ajab janutama.** („Janu“ Endlas.) Nr 19, lk 6.
ALLIK, JAAK. **Meil pole provintsi ja pole ka selget turullidrit.** (Teatri aastaauhinna 2007.) Nr 13, lk 11-12.
ALLIK, JAAK. **Poliitilised fekaalid botanikaiaas.** („Noorte Hääl“ Tartu Üliõpilasteatris.) Nr 27, lk 15.
AVESTIK, RAIT. **„Baltoscandal“ õhutat teatrit(rahvaste) sõprust ja mõistust.** (Teatristivalist „Baltoscandal“) Nr 27, lk 16.
AVESTIK, RAIT. **Aeg ei peatu, ajalugu kordub – kas midagi muutub.** Nr 42, lk 6.
AVESTIK, RAIT. **Elagu Tartu ja elagu Unt, eesti teater ja see kadu püüdi** (Undi festivalist Tartus.) Nr 35, lk 8.
AVESTIK, RAIT. **Katse pimedat raevu ja helge tulevikuga.** („Vaata raevus tagasi“ Rakvere teatris.) Nr 6, lk 5.
AVESTIK, RAIT. **Muljend kolmest maskist.** (Teatristivali „Kuldne mask“ lavastused Eestis.) Nr 41, lk 7.
AVESTIK, RAIT. **Näited ja nimesid läti teatri seest.** (Läti Uue Teatri Instituudi korraldatud festivalist.) Nr 1, lk 17.
AVESTIK, RAIT. **Proletariaat trügib konveierist välja.** (EMA kõrgema lavakunstikooli XXIV lennu lavastusest „Kõige tähtsam“) Nr 48, lk 12-13.
AVESTIK, RAIT. **Salmee Reegi nimeline teatriauhind – Finn Poulsen.** Nr 13, lk 14.
AVESTIK, RAIT. **Teatrimäng etteantud teemal.** („Kevadtalv 1918“ VAT-teatris.) Nr 31, lk 6.
BALBAT, MARIS. **Inimene suures plaanis.** („Leekrüübe“ Eesti Draamateatris.) Nr 45, lk 17.
BALBAT, MARIS. **Koolitöö märgiga lavastus Käsbus.** (Lavakunstikooli 24. lennu lavastusest „Aho!“.) Nr 34, lk 18.
DAVODOVA, MARINA. **Teateid looduskaitsealalt.** (Moskva teatrikriitik festivali „Russian Case“ programmi mõtted Venemaa edumeisemast teatrist, refereerinud Maris Johannes.) Nr 18, lk 14.
Eesti Teatrilüüdi peakoosolek 24. novembril kell 11 teatris NO99, Nr 44, lk 13.
EINASTO, HEILI. **Metropoli faasid – ahvatlevad ja painavad.** (Fine 5 lavastusest „Faasid. Liikumised inimesele muutuvsa keskkonnas“) Nr 43, lk 17.
EPNER, EERO. **Agulapärse dramaturgia auhind – Andrus Kivirähk.** Nr 13, lk 13.
EPNER, LUULE. **Unt ilmub Tartus? Undi aeg kestab edasi. Ta on kohal.** (Undi festivalist Tartus.) Nr 35, lk 9.
ESKOLA, ANTS. **Näitleja on ajastu lühikroonika.** Katkend näitleja Ants Eskola mälestusteraamatust lugemiseks reisihimulisele teatrirahvale ja nende vastasiletele. Nr 29, lk 24.
HERKUL, AGO. **Lasteballett rahvusoperi brändiks.** („Lumivalgeke ja seitse põialpoissi“ Estonias.) Nr 7-8, lk 29.
Hilje Murelile Helmi Tohvelmani auhind. Nr 39, lk 17.
Hüvasti-hüvasti, sõber ja õpetaja! (Järelehüüded Reet Neimariile: Kalju Komissarov, Marju Lauristin, Merle Karusoo, Anu Lamp, Laine Mägi, Peeter Tammeaar, Elmo Nüganen, Mari-Liis Lill, Margot Visnap.) Nr 28, lk 12-13.
JALAKAS, PEETER. **Mehed laulavad merest, naistest, sõjast ja üksindusest.** (Margot Visnapi intervjuu lavastusest „Eesti meeste laulud“) Nr 23, lk 17.
JALAKAS, PEETER. **Saasta on niigi palju. Ka intellektuaalset.** (Margot Visnapi intervjuu Von Krahli teatrit hooajast.) Nr 32, lk 7.
JOHANNES, MARIS. **Kohvijoomise lõputu algus.** (Eesti Draamateatri lavastusest „Lõputu kohvijoomine“) Nr 46, lk 14-15.
JOHANNES, MARIS. **Metspardi äratundmise ja samastumisvõimalused.** („Metspart“ Eesti Draamateatris.) Nr 2, lk 14.
JOHANNES, MARIS. **Moskva maskid.** Kokkusaamisi teatristivali „Kuldne mask“. Nr 18, lk 11-12.
JOHANNES, MARIS. **Põhja viha. Kes kirjutaks näidendi, kus saaksid kokku näiteks Tartu ülikooli filosoof ja KGB polkovnik?** (VAT-teatri „Nürnbergist“ ja Pärnu Endla „Rock'n'roll'ist“) Nr 22, lk 15.
Jürgen Ligi: **Ma ei vaja selliseid küsitlusi ega kirju.** (Jürgen Ligi ja Peeter Kreizberg Eesti teatritegelaste ja festivalikorraldajate avalikust poordumusest.) Nr 44, lk 12.
JÜRGA, AURI. **Kajut.** („Murdlainetus“ Tallinna Linnateatris.) Nr 16, lk 16-17.
JÜRGA, AURI. **Lauldes soome tööliklassi juurde.** („Jõgi voolab läbi linna“ Eesti Draamateatris.) Nr 2, lk 15.
JÜRGA, AURI. **Lühter katusekambris.** („Boulgakoff“ Eesti Draamateatris.) Nr 5, lk 8.
JÜRGA, AURI. **Monodraama kui kvaliteedikontroll.** (Monodraamad Eesti Draamateatris.) Nr 9, lk 4-5.
JÜRGA, AURI. **Tundekasvatust Moskvas.** (Ülemaailmse Harrastusteatrite Liidu lasteatrite festivalist Moskvas.) Nr 30, lk 17.
KALDMA, KÄTILIN. **Teater on vanade meeste mängumaa.** (Intervjuu Taani näitekirjaniku Astrid Saalbachiga.) Nr 13, lk 15.
KALDMA, HENT. **Teatritõlgendamisest: „tsuaFist“, „Faustist“ ja nende sihitust seosest.** („tsuaFist“, NO-teatris kõrgema lavakunstikooli 23. lennu üliõpilaste diplomilavastus.) Nr 12, lk 15.
KÄRJA, SVEN. **Vanemuine otsib teed head teatrit hindava vaatajani.** (Margot Visnapi intervjuu Vanemuise hooajast.) Nr 37, lk 10.
Karl Adla nimeline auhind – Guido Kangur. Nr 13, lk 13.
KARULIN, OTT. **Ventsizlavi ja Nedjalko urbanistlik muinasjut.** (Teatritrupp Rimini Protokoll sõitis ringi Tallinnas.) Nr 10, lk 15.
KARULIN, OTT. **Esimesi mõtteid osavõtteatrist.** (Helsingi festivalist „Baltic Circle“) Nr 22, lk 16.
KARULIN, OTT. **Mees kassi varjuga.** (Undi festivalist Tartus.) Nr 33, lk 1.
KARULIN, OTT. **Milleks teatrikriitika teater.** Nr 14, lk 18.
KAUNISSAARE, LAUR. **Kadeduse lõpp, hämmastuse algus.** (Intervjuu Viini *Festwochen'i* teatristivali kunstiline juhi Stefanie Carpiga.) Nr 18, lk 12-13.
KAUNISSAARE, LAUR. **Piiride kiuste.** („Mozart ja Galioti“ EMTA lavakunstikoolis.) Nr 25-26, lk 13.
KAUS, JAN. **Kunst olla mina on kunst olla sina.** („Kunst“ Ugalas.) Nr 44, lk 17.
KAUS, JAN. **Mitmetähenduslikkus ja ideoloogiad.** (Arbusiuhurk Tallinna Linnateatris.) Nr 48, lk 14.
KAUS, JAN. **Parem empaatia peos kui moraal katusel.** („Harmoonia“ Von Krahli teatris.) Nr 7-8, lk 18.
KAUS, JAN. **Tõukununa Teemu Mäki etendusest-performance'i-installatsioonist-koenagust.** „Harmoonia“. („Harmoonia“ Von Krahli teatris.) Nr 4, lk 1.
KAUS, JAN. **Võim vajab vaimu, aga löa otsa.** („Boulgakoff“ Eesti Draamateatris.) Nr 2, lk 1.
Kiri 101-le riigikogu liikmele. (Kultuuriürituste korraldajate kiri riigikogu liikmetele.) Nr 44, lk 12.
KIVISTIK, MART. **Mafred ja Tankred.** (Teatristivalist „Neue Stücke aus Europa“ „Uued tükid Euroopast“) Nr 27, lk 15.
KIVBERG, ANDO. **Poliitikutega pole dialoog võimalik.** (Kultuuriürituste pilettide käibemaksu tõstmisest.) Nr 44, lk 12.
KOLK, MADIS. **Raadioteatri looming juubeleelisel aastal.** (Ülevaade 2007. aastal esietendunud kuuldemängudest.) Nr 15, lk 10-11.
KRÖMOV, DMITRI. **Eriti häid mõtteimpulse saab praetud kana süües.** Ja edasi telet juba töö. (Maris Johannesses intervjuu festivali „Kuldne

mask“ laureaadiga.) Nr 18, lk 12-13.
KULLI, JAANUS. **Vaimude tund Koidula tänavas.** („See ei ole Tammsaare!“ teatris Varius.) Nr 6, lk 4.
LAAR, MART. **Teatristeiritud ajalootund.** („President 1939“ Estonia kammerisaalis.) Nr 7-8, lk 19.
LENSMENT, TÕNU. **Kärped eelarves on kärped, mitte maailma lõpp.** (Teatrite rahastamisest.) Nr 24, lk 6.
LEPAGE, ROBERT. **Mäng tulega – võimalus vaimustada ja valgustada.** (Läkitus rahvusvahelisele teatripäevale 27. märtsil.) Nr 13, lk 13.
LINDER, EVA-LIISA. **Kaks kildu beebiteatristivaliit.** (Teatristivaliit „Tallinn treff“) Nr 25-26, lk 14.
MAISTE, VALLE-STEN. **Meie isa egosotsialism.** (Eesti teatri festivali lavastusest „Meie isa“) Nr 39, lk 24.
MAISTE, VALLE-STEN. **Tegus kumarmat nõrgas eksistentiaalses soustis.** („Vahepeatus“ Hüüru mõisas.) Nr 30, lk 17.
MERILAI, ARNE. **Inimesed põhjaõs.** („Runar & Kyllikki“ Ugalas.) Nr 4, lk 5.
MERILAI, ARNE. **Klouni kõrval.** („Lärmab ja veiderdab“ Vanemuises.) Nr 1, lk 8.
MERILAI, ARNE. **Vabrikumeeste külavahelaulud.** („Eesti meeste laulud“ Kultuurikatlas.) Nr 24, lk 7.
MINDAUGAS KARBAUSKIS. **Moskvast harrastatakse hasartset „lavastajahukkamist“.** (Maris Johannesses intervjuu Moskvast resideeruva leedu lavastajaga.) Nr 41, lk 6.
MALGAND, ENN. **Lustaka surmatantsu apoteoos.** („Kohatu visiit“ Rakvere teatris.) Nr 5, lk 8.
MALGAND, ENN. **Variatsioonid kujuteldava küla teemal.** („Päeva lõpus“ Rakvere teatris.) Nr 16, lk 18.
MÄND, MAARJA. **Isa on lihtsalt isa.** (Eesti teatri festivali lavastusest „Meie isa, kes sa oled...“) Nr 24, lk 6.
MÄND, MAARJA. **Koidula müüdi surm.** („Koidula veri“ Vanemuises.) Nr 21, lk 16.
NIELSEN, KATRIN. **Laste- ja noortefestival tahab panna teatri ja publiku üksteist hoolima.** (Margot Visnapi intervjuu NB-festivalist Pärnus.) Nr 39, lk 17.
NIELSEN, KATRIN. **Tõsimeeli naljast ja naerust.** (Teatriseminarist „Lapsed. Teater. Huumor“) Nr 3, lk 12.
NOORMETS, ANDRES. **„Prix Europa“ aitab õhu liikuma.** (Margot Visnapi intervjuu raadioteatri teemal.) Nr 42, lk 17.
NOORMETS, MAI. **Tantsulavastuse auhind – Oksana Titova.** Nr 13, lk 14.
NORMET, INGO. **Paragrahvide muusika.** (Kultuuriürituste pilettide käibemaksutõusust.) Nr 4, lk 5.
NURK, MARI. **NB-festival – viis päeva hea ja kurja maailmas.** (Teatristivalist Pärnus.) Nr 42, lk 6.
NOLVAK, KRISTEL. **Kuidas kirki, maja ja pilve koraal külas käisid.** (Festivalist „Baltic Circle“ Helsingis.) Nr 1, lk 16.
NÜGANEN, ELMO. **Ei tohi kibestuda ega käega lüüa!** (Keskerakonna korraldatud hääletusest „Linnateater või Kultuurikatel“) Nr 46, lk 7.
OIDSALU, MEELIS. **Bensiiniga köetud saun.** („Saun“ Tartu Hansahoovis.) Nr 31, lk 6.
OIDSALU, MEELIS. **Kohatu visiit.** („Kohatu visiit“ Rakvere teatris.) Nr 10, lk 14.
OIDSALU, MEELIS. **Õhtralt haavu, vähe verd.** („rambo“ teatris NO 99.) Nr 40, lk 14.
OIDSALU, MEELIS. **Pihtas, põhjas?** (Ugala külalisetendus „Põhjas“ Vene Draamateatris 17. II.) Nr 14, lk 16.
OIDSALU, MEELIS. **Pilk inim põlguri mustvalgesse maailma.** („Misantrop“ VAT-teatris.) Nr 45, lk 17.
OIDSALU, MEELIS. **Plahvatus kolakambris.** („Üks joodik sõitis rongiga“ Rakvere teatris.) Nr 22, lk 14.
OIDSALU, MEELIS. **Skisofreeniline Nürnberg.** („Nürnberg“ VAT-teatris.) Nr 19, lk 6.
OIDSALU, MEELIS. **Suvevõitu sumukuuris.** („Pikk päevate kaob õosse“ Eesti Draamateatris.) Nr 28, lk 11.
OIDSALU, MEELIS. **Vaikivate madruste koor.** („Ohvit mangesid“ Tallinna Linnateatris.) Nr 16, lk 16-17.
OIDSALU, MEELIS. **Värske teater vanas võimlas.** (Tartu Uue teatri lavastusest „Vene rännumehe ülestähendused“) Nr 34, lk 18.
OIDSALU, MEELIS. **Kohalolemise keeruline kunst.** („Vaene loom vihma kaes“ Vanemuise teatris.) Nr 48, lk 12-13.
OJA, KAAREL. **Poliitikutega pole dialoog võimalik.** (Kultuuriürituste pilettide käibemaksu tõstmisest.) Nr 44, lk 12.
PAI, MEELIS. **Teater ei koonda, vaid loob uusi töökohti juurde.** (Margot Visnapi intervjuu Eesti Nukuteatri hooajast.) Nr 34, lk 17.
PALU, TIIT. **Sündmused leiavad asit ega inimese peas, mitte rahakotis.** (Margot Visnapi intervjuu Endla hooajast.) Nr 37, lk 11.
PEDAJAS, PRIIT. **Kui kohv sai otsa, siis kohvijoomine käis edasi.** (Margot Visnapi intervjuu Eesti Draamateatri hooajast.) Nr 34, lk 19.
PEETSO, SANDRA. **Amet kohustab.** (NB-festivalist Pärnus.) Nr 42, lk 6.
PESTI, MADLI. **Inimtapamaja pühak.** (Elfriede Jelineki loomingust.) Nr 32, lk 8.
PESTI, MADLI. **Maailma suurim festival.** (Edinburghi teatristivalist.) Nr 36, lk 5.
PESTI, MADLI. **Piirid ja piiratus.** Mitte teha poliitilist teatrit, vaid teha teatrit poliitiliselt. (Müüed Krakovi 33. teatristivalist.) Nr 20, lk 18.
PETERS, MARIS. **Arvestus eufemismi Soti näidendi teemal.** („Macbeth“ teatris NO99.) Nr 45, lk 17.
PETERS, MARIS. **Eesti, Läti ja Leedu teater ameeriklase pilguga.** (Jeff Johnsoni raamatust The New Theatre of the Baltics: From Soviet to Western Influence in Estonia, Latvia and Lithuania.) Nr 21, lk 16.
PETERS, MARIS. **Kas müüriüll proviurumi nurgas või karjetud politseinik?** (Andrew James Hartley raamatust „The Shakespearean dramaturg: a theoretical and practical guide“) Nr 40, lk 15.
PETERS, MARIS. **Legotorni ehitamine ja lammutamine.** („Head ööd, vend“ Eesti Draamateatris.) Nr 17, lk 17.
PETERS, MARIS. **NO-teatri kevadbasaar.** („Perikles“ teatris NO.) Nr 12, lk 14.
PETERS, MARIS. **Tartu toomkiriku varemets tuis**

Kindlameelsus on tähtis!

„Soovide puu” ei vääri kauakestvaid ovatsioone, kuid pole ka nii halb, et selle peaks mutta trampima.

Margit Adorf

Mängufilm „Soovide puu”, režissöör Liina Paakspuu, operaator Mait Mäekivi, stsenaarist Martin Algus. Osades Elina Pähklmägi, Marilyn Jurman, Ago Soots, Erki Laur, Andres Tabun, Elina Reinold, Margus Grosnõi, Anneli Rahkema, Raimo Pass, Kristjan Sarv, Liina Tennossaar, Ago Anderson, Robert Šimuk jpt. Kunstnikud Mare Raidma ja Kerstin Raidma, montaaž Jüri-Ilmar Šestakov ja Mattias Naan, helilooja Janek Murd, produtsent Karin Reinberg-Šestakov. Revolver Film 2008, 90 min. Esilinastus 11. XII Tallinna kobarkinos.

Sünopsis: Noor maatüdruk Liina tahab alustada oma elu. Lootes linnas paremaid võimalusi leida, söidab ta Tallinnasse oma sugulase Ave juurde. Talle võõras linnas kohtub Liina erinevate mikromaailmadega, mille asukateks on rohkem või vähem kentsakad inimesed meie ümber. Nad kõik soovivad midagi, on kuhugi teel. Nende soovide ja reaalsuse kokkupõrkel tekib absurdimaigulisi ja kurbnaljakaid olukordi. Kohanemiskustega maadeldes leiab Liina lõpuks selle, mis aitab tal edasi minna, selle, mida ta tegelikult otsima tuli – iseenda.

Filmi peategelase Liina (Elina Pähklmägi) unistuste prints Mell (Erki Laur) ütleb: „Kindlameelsus on tähtis!” Hoolimata sellest, et mõned kriitikud on „Soovide puud” juba jõudnud taevani kiita, jään ma siinkohal kindlameelseks ja ütlen, et film ei vääri kauakestvaid ovatsioone, kuid pole ka nii halb, et selle peaks mutta trampima. Tegemist on kõva keskmisega, filmiga, millel on tugevaid ja väga häid külgi, näiteks operaatoritöö, kunstnike looming ja muusika. Kuid „Soovide puus” on ka palju killustatud kenitlemist ja nõrku kohti: näiteks stsenaarium, põhjendamatud kõrvalosalised, absurdistseenid, mis peaksid ilmselt mõjuma naljana, kuid panevad lihtsalt õlgu kehitama.

Alasti julgus

“Ma ei lahmi kunagi niisama,” on režissöör Liina Paakspuu öelnud ühes intervjuus Eesti Ekspressile. Kahjuks sellest filmist see päris lõpuni välja ei paista. Sellegipoolest peab talendikale debütandile au andma: film moodustab oma killustatuses omamoodi terviku, kuigi lugu on igav, trafaretne muinasjutt, mis ei paku sisuliselt erilisi üllatusmomente. Paakspuu on kinolinal toonud julgeid alastistseene ning pannud peategelased filmis läbivalvalt poolpaljalt ringi lippama, seejuures nii, et see ei mõju kistuna ning tüdrukute paar mängib need stseenid väga loomulikult välja. Samas armastab Paakspuu mõnikord asju lihtsalt efekti pärast, kuid publikule ei pruugi sellised *inside-joke*’id mõjuda sugugi sama naljakalt. Okei, stripibaari omanik valmistab oma kontoris kuldse hakklihamasinaga hakkliha, kuid miks kuradi pärast peab Ave (Marilyn Jurman) sealsamas kontoris hakklihamasina kõrval lugema Horisonti? See oleks ehk põhjendatud, kui Avel esineks filmi vältel kordki mõni maailmavaluline probleem, mis pole seotud söömise, nussimise või hilpu-dega. Ave on lihtne tüdruk, palju-palju lihtsam kui lihtsa maatüdrukuna serveeritud maatüdruk Liina. Või mis kuradi pärast on meditsiini-õel silm sinine? Ma ei hakka siin küsimuse alla seadma seda, miks teda sinna lagunevasse vaestehaiglasse üldse on vaja, aga ma pakuksin, et sinise silmaga meditsiiniõde läheb sinna niisama lahmimise aeda. Asi, mis on nii lihtsalt efekti pärast. Nagu ka plastmassluige küpsetamine või kollastes kostüümides siniste valgusmöökadega starwarlased ööklubi ees suvehommikul.

Liina: „Mul on nüüd täitsa pekkis, jah?” Kuigi film pretendeerib sellele, et seda iseloomustataks sõnaga groteskne, pretendeerib see samas ka sellele, et seda võetaks siiski realistliku filmina. Kahjuks on üks suur möödapanek siinkohal Liina tegelaskuju. Vaikne tüdruk tuleb maalt linna ja hops-hops visatakse talle suhu selline tekst, mida ka tagasihoidlikuma

Maalt tulnud tüdrukud Liina (Elina Pähklmägi) ja Ave (Marilyn Jurman, jalad taevas) püüavad suures linnas oma eluviisi leida.

KAADER FILMIST

natuuriga linnatüdruk ei pruugi. See tekst, mis bravuurika Ave suust kõlab loomulikuna, ei ole seda Liina esituses sugugi mitte. Ka pole märgata, et selline ebakõla oleks taotluslik, et Liinal oleks kõhklusi oma sõnade valikus. Vulgaarsed väljendid tuleksid justkui iseene-sest, kuid need ei haaku Liina tegelaskujuga, mõjuvad võltsilt ja seda mitte heas mõttes, sest see efekt pole sihilik ja läbimõeldud.

Peeglimees: „Vaikust! Kas saab ükskord vaikust!” Mainisin juba kasutuid ja põhjendamatuid kõrvaltegelasi. Peeglimees on üks neist. Teda presenteeritakse ekraanil pikalt-laialt, ta käib kuutõbisena ringi ja vaatab maailma peeglist, tema ainus nõudmine on, et saaks viimaks ometi vaikust, sellega asi piirdubki. Noh, piilub, ja mis siis? Nõuab vaikust ka siis, kui keegi ei karju. Ja mis siis? Ei lähe appi, kui naabertoas veristatakse ja vägistatakse. Ja mis siis? See on täiesti mõttetu staatiline tegelane, ilma kellela oleks võinud vabalt hakkama saada, sest tema olemasolu ei lisa filmile sügavust, tema tegelaskuju ei arene mingis suunas, ei paku üllatusi ega ole sisu seisukohast kuidagi oluline. Ja milleks on vaja suudlevat kaltsakate paari filmi alguses? Kas see sümboliseerib seda, et armastus idaneb kõikjal, nii kloaagis kui kaunisthingedes?

Mnjaa, küsimused-küsimused! Hea panna semiootikatudengid neid sümboleid lahkama. Paraku pole mõtet filmile tagantjärele külge pookida mingit sügavamat psühholoogilist tagapõhja või varjatud pingeid. Kui neid pingeid kinolinal vaadates näha ega tunda pole, siis mõtle tagantjärele palju tahad, kõik hilise-

mad külgepookimised on lihtsalt vabandus, et noh, polnudki ju nii halb, ma ei raisanud neid pooltteist tundi oma elust mõttetuse peale.

Selge ja hoogne lihtsus

Liina: „Kule, aitab, kurat, ma olen nagu bemmi valuvelg varsti, noh!” Liinast veel. Pärast filmi rääkisin juttu ühe stilistiga, kes ütles, et kostüümid polnud laita, kuid pole loogiline, et maalt tulnud tšikk viskab ilma igasuguse probleemita selga läikiva topi ja ei tee teist nägugi. Et oleks tahtnud nagu näha mingit sisemist pinget, ebakõla ja sellega filmi vältel harjumist või siis ikkagi nendest võtssulgedest loobumist. Et kui muudele detailidele on pööratud nii palju tähelepanu, nagu näiteks torudest laud või turvamehe absurdituba, siis oleks võinud need detailid ka mängima panna. Seega oli Liina tegelaskuju edasiandmine pinnapealne ja läbi mõtlemata, rabe.

Ave: „Ma istun suures majas ja proovin uusi riideid selga. Mul on müstiline ja rahulik mees, mitte nagu võlgades munnid, kes ei saa arvetki makstud.” Jah, Ave. Võib öelda, et Ave mängis Liina raudselt üle ja pani ühtlasi pika puuga ära kõikidele teistele osatäitjatele. Tema karakter on lihtne: Ave tahab elada head lihtsat elu, natuke nikku võiks olla ja kui veab, siis natuke armastust. Ta on bravuurikas ja kui pödema hakkab, siis teeb seda samuti talle omaselt ülevoolavalt, viinapudel näpus. Ta on ühepäevaliblikas, väga pikalt ette ei mõtle. Ave on kindlasti selle filmi vaatamisväärsus number

üks ja üks neid põhjusi, mille pärast filmi võiks vaadata minna. Marilyn Jurman teeb nauditava rolli: tema Ave on elav, särtsakas, mõjub loomulikuna kogu oma ülevoolavuses. Aitäh selle eest.

Ave: „Elus tuleb kõik alguses üllatusena, aga üle tuleb olla!” Nii kõlab Ave suust kõige diibim lause. Kahjuks on filmis üllatusmomente vähe. Tegevustik küll nagu liiga venivaks ei muutu, rütm on okei, üks väike vahejuhtum järgneb teisele, muusika voolab tautal nagu omaette väike *chill-out* muinasjutt, markeerides stseene perfektselt just nii nagu vaja, muutumata liiga pealetükkivaks või lausa hoomamatuks. Kaadrid on paika timmitud ja silma ei kraabi, aga kogu aeg on selline tunne, et nagu ikka igav oleks, raisk.

Liina: „Kurat, kogu aeg oli selline tunne, nagu ma oleksin inetu pardipoeg, kellest saab ühel päeval suur inetu part.” No-jah. Liinast ei saa selle filmi vältel mingit kaunist luke, õigupoolest ei toimu tema tegelaskujuga mingeid silmaga märgatavaid muutusi. No narkomaanid seal natuke nagu midagi küpsetavad, aga ega need narkomaanid on ise pigem samasugune butafooria nagu plastmassist luik, mõtetu prügi filmis. Liinast ei saa ka suurt inetut parti. Midagi nagu ei saa. See vist ongi see, mis tekitab tunnet, et igav on? Võib-olla mind ärritabki „Soovide puu” juures kõige rohkem see, et peategelase rollilahendus on nii lamedalt edasi antud, ilma igasuguse kire või sisemise põlemiseta, tuimalt. Teised seal kõrval võivad võimelda palju tahavad, kui peategelane jääb plassiks, siis ei päästa seda ei Alasti Mees, Tibu ega Vaikne Maniakk. Selveris tootereklaami higitav Tibu, muuseas, oli üks ehedamaid ja värvikamaid kõrvaltegelasi selles filmis. Mitte et tema olemasolu seal kuidagi põhjendatud oleks, vaid seepärast, et Kristjan Sarv mängis asja mõnuga ja ehedalt välja.

Turvamees Aivo: „Eelmine kord ei tulnud kedagi.” Ma ei kujuta ette, mida mõtlesid kunstnikud, kui nad disainisid turvamees Aivo korterit, kus vaene vennike kukub kurblikult laulma Nukitsamehe karaoket. Mina mõtlesin: „Ei voi olla totta!” Turvamehe tuba oli muljetavaldav. Stseen, mis selles ette kanti, oli jällegi kenitlev absurdihuumor, kuid selle stseeni ajal said inimesed saalis vähemasti hea suutaie naerda. Jätame vaese Aivo (Ago Soots) koos oma pandakarude ja kurbade kutsikatega emotsema. Tema roll oli pisikene, aga tubli.

Täpne kostüümide galerii

Tuleme korra tagasi kunstnike juurde. Mare ja Kerstin Raidma on madala eelarve juures suutnud valida väga muljetavaldavad lokatsioonid ning pakuvad ka täpselt mõjuvat kostüümide galeriid. Väga head on stripiklubi lahendus ning Selveri stseenid. Hästi mõjub ka vahistamine kaupluses, kus käeraudadesse panemise kohal ripub suurelt silt „Hea mõte”. Visuaalselt on film terviklik ja peaks oma pisidetailide ja tsitaatidega igale kuntsihuvilisele naudingut pakkuma. Aitäh!

Liina: „Starter on pekkis ja ma ei teagi, kust alustada.” Mell: „Ma vaatan, kas leian midagi.” Mell siis ongi see mees, kes Liinale starteri kingib ja kellega koos Liina linnas oma uut elu alustab. Nende teineteiseleidmine on napilt markeeritud, eestlaslikult vaoshoitud. Tegelikult on palju selles filmis vaoshoitud. Kui juba minna groteski peale, siis täie rauaga, nagu näiteks Taeva büroo ulmeline realism või stripiklubi rase strippar. Kui juba keerata vint üle, siis vungiga. Paakspuul peaks seda hoogu jätkuma. Loodan seda näha tema tulevastes filmides, sest täispikk debüütfilm annab lootust.

Narkomaan: „Jaa, see on taim! Kupuga!” Niisiis „Soovide puu”. Ütleksin, et tegemist on kesise sisuga, kuid täiesti vaadatava eesti filmiga. Kindlasti võib see linates leida andunud fänne, kuid surematuid tsitaate siit nähtavasti ei sünni ja pikemat sõltuvust reaavaatajas see ei tekita. Kes kinno ei jõua, vaadaku filmi jaanuaris teleriekraanilt. Liina Paakspuule soovin jõudu ja edu oma käekirja arendamisel, esimesed sammud on juba astutud.

Johannes Pääsukese võetud pilt aastast 1912. Paremalt seisab jahipüssi ja koeraga taluperemees, Andres Söödi vanaisa. Hobust hoiavad filmi autori isa ja onu.

PILT FILMIST

Lähedase teema riskid

Sööt näitab iseenda ja oma lähedaste inimeste traagikat.

Filmi teeb vanatestamentlikult suureks igavese lahkumise meeleolu, millele vihjab pealkirigi.

Olev Remsu

Dokumentaalfilm „Ajapikku unustatakse meie nimi”, 92 min, autor Andres Sööt, montaaž Marju Juhkum, järelhelindus Mart Otsa. Stuudio F-Seitse, 2008. Esilinastus autori sõnul 2008. aasta juuli lõpus Piliistvere lähedal.

Tunnistan, et Andres Söödi viimasest, piibelliku pealkirjaga filmist on mul üsna raske kirjutada. Eelkõige sellepärast, et ma ei jõua endas selgusele, kuna arvustaja hindajameel mu sees ei mana mulle silme ette selget otsust.

Kindlasti pean Söödist väga lugu. Kogu tema filmitgevus on mulle jätnud sümpaatse mulje.

Aukartus elu ees

Suured üldistused, eriti veel, kui need on mälu järgi tehtud, on alati pisut kahtlased, kuid püüdkem neid siiski teha. Julgen öelda, et minu meelest seob enamikku Söödi filme pieteedi- ja respektitunne inimeste ja Eestimaa vastu: ta ei olegi vist võtnud käsitleda nähtusi, mida võiks laginal naeruvääristada. Inimesena on Sööt oma elutööd teinud vaikselt, ilma enesereklaamita, oma saba kergitamata ja kolleege maha tallamata. Sööt on stilist ja esteet. Estetismi ühendamine me harilikult mässumeelsuse ja lammutamisega, kuid Söödi puhul see küllaltki levinud kirvereeegel ei kehti. Sööt jutustab ilmekate, lausa graafiliste detailidega, piisakestega, milles peegeldub ookean. „Emakalas” (1996) näeme kalurite nägusid suures plaanis, juba need ise esitavad meile kogu rekordtuura püüdmise loo. „Konrad Mäes” (2001) saab Sööt hakkama sellise vägitükiga, et toob meie värvigeeniuse värvid üsna adekvaatselt filmi, kusjuures teoreetiliselt peaks ju toonikadu vähemalt nüanssides ilmnema. Üks asi on õli lõuendil ning teine asi salvestus DVD-l. Peaks olema, kuid ei hakka silma! „Leigo järvedes” (2002, portreefilm impressariist-loojast Tõnu Tammest) Sööt lausa visualiseerib muusika.

Lugupidamisest meie maa ja ajaloo vastu on Andres Sööt teinud portreefilme ka surnud inimestest. See on teatavasti üsna keeruline ülesanne. Dokumentaalfilm peab vaataja jaoks

looma eelkõige kohalolekuefekti, aga kuidas sa seda teed, kui portreeritav on juba teises ilmas? Sööt on leidnud aga piisavalt ligitõmbavat ja dünaamilist materjali arhiividest, nõnda on sündinud filmid Tartu arhitektist Arnold Matteusest ja leiutajast Johannes Hindist. Ka 40 aastat tagasi sügaval nõukaajal valminud lõngustevastases satiiris „511 paremat fotot Marsist” (1968) on oma austusobjekt: need on Eesti-aegsed proudad, kellest nii mõnedki olid toona veel kenasti olemas.

Ülekohus tekitab sümpaatiat

Johannes Hindi film teeb lahti ülekohtu teema, mis leiab vapustavat edasiarendamist autobiograafilises filmis „Ajapikku unustatakse meie nimi”.

Ei kõla ehk õõnsalt, kui ma ütlen, et autori taotlus on olnud näidata lihtsate inimeste kangelaslikkust? Ka see on ääretult imponeeriv kavatsus.

Vaataja psühholoogiaga on sedasi, et kõik, kellele või millele tehakse ülekohut, tekitab vaatajas poolehoidu ja sümpaatiat. Sama reeglipära toimib eluski ning mõneti teeb selle mehhanismi lihtsus ettevaatlikuks, eks ju?

Küüditamine on leninliku stalinismi üks suuremaid kuritegusid nii eestlaste kui ülejäänud maailma vastu. Me peame seda ikka ja jälle meenutama, et võigas minevik ei unneks, ent teiselt poolt ei tohiks see massiroim saada meile ka mingiks identifitseerumisaluseks, alandusuhkuseks. Sööt on osanud seda teha, pealegi veel täies lugupidamisest teistegi õnnetute rahvaste vastu. Sööt näitab iseenda ja oma lähedaste inimeste traagikat. See on õigesti otsustatud valik, mis ainult lisab sõnule veenvust ja usaldusväärsust. Sel moel läheb vaatajale hinge ka Imbi Paju üldjuhul (väheste eranditega) positiivset vastukaja teeninud ja suurt publikumenu nautinud film „Tõrjutud mälestused”. Selge, et vaataja usub automaatselt (endale sellest üldjuhul aru andmata) inimest, kes jutustab lugu, mida ta ise veresidemete kaudu teab. Kui teoses on juttu emast, näiteks autori emast, ja kui see ema on veel ülekohtu ohver, ei saakski nagu olla mingit kõhklevat suhtumist, teos pälvib kahtlemata osavõtlikkuse ja kõrge hinnangu.

Ometi kerkib mõlema filmi puhul üsna üldisi küsimusi.

Näiteks. Kas on olemas pühasid teemasid, mis on tähtsamad kui filmikunsti tavad? Või kehtib hoopis vastupidine reegel – kui teema on püha, olgu film ilma ka kõige pisemast veast, mis võiks ju teemale varju heita?

Söödi film on pisut liiga pikk ja venib, inimeste pihtimused korduvad.

Ma mõistan, mis on juhtunud meie dokumentaalkunsti vanameistrit: hingelähedase teema puhul tahaks kõik, kuni viimse üksik- asjani südamele ära rääkida. Ja kuidas sa jätad ühe omakse kõrvale, kui teine saab oma jutu ära rääkida?

Karm režissöör oleks siin teinud kindla valiku, mida võtta ja mida jätta, hea inimene võttis enam-vähem kõik, et kellelegi intervjueeritavatest poleks liiga tehtud.

Sööt on olnud ikka helimeister. Sedapuhku on ta ise diktoriteksti lugeja ning küsitleja. Küsime, kas selge diktsiooniga ning koolitatud häälega kuldlujeja oleks loonud jahedavõitu distantsi, oleks vähendanud ehedust? Söödi natuke isegi pude häälel on lisanud loomulikust, toonud meile traagika ligemale, toiminud mõneti kohalolekuefekti loojana. Kes siis veel peaks autobiograafilises filmis teksti lugema, kui mitte autobiograafia objekt, see on autor ise? Kes siis veel peaks omakseid usutlema, kui mitte neile lähedane inimene ise? Ehk oleks kõlava häälega võõras intervjuude tegija tekitanud vastajais tõrkeid, ehk poleks nende suust siis kuulnud vapustavaid ülestunnistusi, kuidas Siberis asumisel olles sai kerjamas käinud, kuidas kolhoosivilja varastatud.

Ent üks filmikunsti raudne ettekirjutus on, et diktoritekstist ei tohiks miskit kaduma minna, sama kehtib intervjuueerija pärimiste kohta...

Ja mina ei oska otsustada, mida eelistada – inimlikkust või esteetikat.

Kuskil poole filmi peal saab Söödi jõud nagu otsa, teos kaugeneb ka sugulaste – ookeani peegeldavate piisakeste – näitamisest, professor Aadu Musta kaudu antakse küüditamisele ning nõukogude režiimile tervikuna pädev, hukkamõistev hinnang. Hinnang on kahtlemata vastuvaieldamatult õige, ainult, kas neid numbreid ja üksikasjalikke fakte on nii suurel hulgal tarvis *emotio*-le rõhuvas autobiograafilises filmis? Vastus kõlaks umbes niimoodi – oleneb sihtgrupist. Kui film on tehtud välismaalastele või koolinoortele, siis on põhjendatud ka ürgtuttavad arhiivikaadrid, kuidas algas

meie kodumaa okupatsioon Hitleri ja Stalini sobingul.

Ainult et autobiograafiliselt filmilt ootaks intiimsust ja mitte ajalootäpsust. Arvudest ja faktidest etemini edastavad meile ajalugu 12aastase tütarlapse peedimahhaga (tinti Siberis ei olnud) kirjutatud päevik ning ülestunnistus tädest ja kärnadest, millest asumisel lahti ei saanudki.

Mida ma tahan öelda? Oleks hea, kui ükski autor ei asuks kalgi professionaalsusega teema kallale, mis teda ei puuduta. Aga ka siis, kui valus teema läheb autorile ja kogu meie rahvale sügavalt hinge, varitsevad omad ohud.

Klassika

Muidu on meie elav klassik teinud igati klassikalise filmi. Juba dekoor annab sellest tunnistust, filmi juhatavad sisse klassikute Jaan Krossi ja Marie Underi tsitaadid. Filmi draamavundamendiks on klassikaline võte – vastandamine. Sööt vastandab tänast ja minevikku. Täna on tühermaa, võpsik, enne oli õitsev talu ja uhke majapidamine, mis pakkus õdusat äraelamist suurele perele. Minevikku näitab ta rohke arhiivimaterjali abil, mille leidmisel on ta üsna kodus, seda teame juba tema filmidest, kus ta on portreerinud meie hulgast lahkunud inimesi. Sedapuhku näeme Johannes Pääsukese klassikalistelt fotodelt Söödiile väga lähedasi inimesi ja talukohti, mis on kuulunud autori isale-vanaisale. Vaat see on tõeline leid, mis kaunistaks iga filmi!

Ühest vastandamise mõttest ei saanud ma aru: miks seatakse konfrontatsiooni küüditatute mälestuspäev Lätis ja Eestis? Kas Söödi tuntud leebus ei lubanud otsesõnu välja öelda, et Lätis on need asjad tunduvalt etemad?

Filmi teeb vanatestamentlikult suureks igavese lahkumise meeleolu, millele vihjab pealkirigi. Mäletate? Ja üks rahvapölv läheb ja teine tuleb ... Siberis ei ole enam jälgegi kunagistest puruvaestest küladest, kus ebaõigluse tõttu kannatanud ägasid. Surnuaiadki on kadunud/kadumas. Juhtunud on viletsusest ja nügurielust veelgi hullem – täielik unustus. Või on see asi loomulik, mille vastu ei tulekski häält tõsta?

Igatahes Sööt on teinud meile filmi, et meie järeltulevad põlvkonnad ülekohtust küüditamist eales ei unustaks.

Tänavune pika mängufilmi saak on kesine ja mage

Üldjoones Eesti filmiaastast 2008.

Tarmo Teder

Üle kahe sajandi läve astunud filmikunst pais-tab vanade muusade kõrval nagu tatine, kuid juba igasuguseid imevigureid teha jõudnud poisike, ent oma väärikus on temalgi. Eriti just siis, kui panna ta kõrvale seisma televisioon või Internet.

Ja nagu nimigi ütleb, on filmimaailma säsi ja süda ikka filmid: priske sajandi jooksul küm-nete ja kümnete rahvaste parimate kineas-tide tehtud igasugused säravad linateosed ning aastast aastasse edasi aina uued ja uued, tuhanded ja tuhanded filmid, filmid, filmid ... Palju on tehtud, aga veel rohkem seisab veel ees. Jätame apokalüptilised meeleolud kino-lina tarvis, inimesel on uus komme mängida oma võimalikku maailmalõppu vaatamiseks ekraanile.

Kümnest üks

Paljudi on filmivallas veel ees ka meie pisikeses Eestis. Enne jõule on jälle käes aeg hinnata fil-miilma saaki ja protsessi, tehtut ja hoovusi. Et täispikk kunstiline mängufilm on iga filmirahva käilakuju, siis hakatuseks kohe üks kiire üldhin-nang: 2007. aastaga võrreldes oli tänavuse eesti pika mängufilmi saak kesine ja mage, paremal juhul leidis aset mingi hädateo moodi kor-rektsioon. Kui mullu „saadi maha” ligi kümne täispikaga (millest „Klass” ja „Sügisball” (ärme unustame „Magnust!”) jätkavad üle ilma fes-tivalidel tuuritamist ja tihti ka mitmesuguste auhindade napsamist), siis tänavu tehti valmis poole vähem, patuga pooleks kõigest viis täis-pikka mängufilmi. Rusikareegel ütleb, et küm-nest tehtust jääb pikemalt kestma vaid üks.

Kipsi kammitsas

Aga probleem polegi üldse nii väga ainult kvantiteedis. Nagu igal pool mujalgi, on ka Eestis saanud häda, et mitte öelda haigus, sel-lest, et püütakse teha toodet, mitte teost, luua kunsti asemel või selle kõrvale brändi vms. Stsenaristid ja režissöör kipuvad tolknema pro-dutsendi ja kipsiste tootmisreeglite lõa otsas. Mitmesuguste bürokraatlike rahvusvaheliste tavade, turunduse, sihtgrupinduse, käsikirjan-duse kramplik järgimine tapavad loova alge, millest jääb järele sinna-tänna tõmblemine, fil-milinal häbiväärselt läbi nähtav punnitamine, vasaku käega justkui ka kunstitegemise püüd.

Ideed ja institutsioon

Mulle tundub, et asi on tegelikult veelgi hul-lem: pole loovat tahet, institutsionaalset otsu-sekindlust ega julgust olla ise. Ma ei näe jäära-päiselt andekaid isiksusi, initsiatiivi ega ideidki. Režissööre ja stsenariste ehk veel leiaks ja mahitada annaks, aga produtsendid ja nen-dega semminud filmiametnikud on väga alal-hoidlikud, et mitte öelda arad ja eelarvamuste küüsis kinni. Kultuurkapitali audiovisuaalse sihtkapitali ekspertgrupp on koosseisust hoo-limata vahest ainsana ilmutanud sõltumatut maitset ja näpuotsaga toetanud metsast tul-nud geeniuuste filmitegemisi. Aga kulka on tänaseks massimeedias justkui peksa saanud koer ja mine sa tea, kui nuditud kuulekust nn kultuuripoliitika seal kultiveerida kavatseb.

Enn Säde on tabavalt öelnud (Sirp nr 44, lk 14): „EFS püüab end Eesti filmielust institutsio-naalselt isoleerida”. Mis tähendada ka seda, et ei juleta/taheta võtta vastutust uuenduste ja originaalsuse soodustamise osas. Ma saan aru, et juba kehtima pandud põhikirjast ja reeglitest on raske kõrvale astuda, aga ikkagi ei maksaks olla liialt tavades kinni ja paragrahve närida. Kahjuks on aga eestlane üks eriline bürootõug, kes usinalt oma elu paberile pandu raamides hoiab. Ja eeskirjades vilumata kineastid käivad kui dresseeritud, müts näpus, Kinomaja uhkel põõningul, kuniks leiavad oma ideele mingi vettpidava produtsendi ja stuudio. Kahju, et ka filmi vallas paistab meie rahvuslik omapära

suures osas maha mängitud. Aga see on juba pikem ja tagasiulatuvam jutt.

EFSi paari eksperdi pädevus avaneb alles mitme-setme aasta jooksul ning tehtud *versus* tegemata jäänud filmide hindamine on ühe erilise ja kitsa nõiaköögi asi. Parem olgu siin varem õhku visatud küsimus, kui et see alla neelata: kas oleks otstarbekas uuesti kehtima panna XX sajandi lõpu üldise ekspertkomisjoni süsteem?

Täispikad mängufilmid

Kui siin ülal saigi ehk häirekella löödud, olgu see parem juba löödud, selmet mähkuda enesepetlikult loovust uinutavasse heaollu. Igatahes peab sedastama, et aastal 2008 ei tehtud meil täispikkade mängukate grupis ühtegi autorifilmi ega õiget festivalifilmi*gi*. Rääkida võib ainult kahest enam-vähem filmist ja need mõlemad on ka pigem ekraanitooted kui linakunstiteosed: pilditempo ja heliga üle disainitud „Mina olin siin” ja koonerdamata patriotistlik propapilt „Detsembrikuumus”. Suhteliselt huvitavad, põnevad ja seega mee-lalahutuslikult vaadatavad on mõlemad, aga kahjuks ei midagi suurt enamat peale tugeva operaatoriloomingu.

Nagu režissöör Asko Kase „Detsembri-kuumus”, on debüüdid ka Ain Mäeotsa „Taarka” ja Liina Paakspuu „Soovide puu” – mõlemad nn madala eelarvega, üle kümne korra odavamini tehtud. Kummati pole ma kindel, et mõlema tulemuse kesisust saab ainult kroonilise raha-puuduse kaela veeretada. „Taarka” jätab kui-dagi suure suutäiega ette võetud, aga kohitse-tud ja liiniti lonkava tüki mulje; „Soovide puu” paistab palju ühtlasem, aga nii pildiliselt kui looteljeliselt sisutühjem lugu noortele nagu üldiselt „Mina olin siingi”.

„Vööras” on natuke kunstlikult, vaid toot-mise tahust ositi Eesti filmi rea peale kangu-tatud: stuudio, produtsent ja võttepaigad on meie, aga režissöör, operaator, näitlejad ja stsenaristid soomlased-venelased-tšehh. Õnneks pole selles koostöös midagi eriti nihu, nagu varemalt on kogu aeg kipunud aia taha minema filmitegemise partnerlus.

Peab ikka meeles pidama, et mitmed eesti pikad mängufilmid on alles võtmisel, mitmes faasis arendamisel, ka kavandamisel. Aga kui järgmiseks jõuluks midagi sama tuumakat kui 2007. aastal ilma teinud kolmik „Magnus”, „Klass” ja „Sügisball” (“Tulnukast” rääkimata!) ei tule, siis hakkab sitt eesti mängufilmi leiva-kotti pugema. Rahade värk stoppab praeguse kursiga mitmeks aastaks niikuinii, aga on näh-tud palju vaesemaid aegu nii XX sajandi lõpul kui XXI alul, kui selle puuduse kiuste tugevaid mängufilme tehti.

Lühimängufilmid

Üks sort teeb 2008. aasta filmisaagi hulgas siirast rõõmu: tuli päris hea lühimängufilmi aeg. Kui mullu plaaniti viit, aga valmis vaid üks lühimängukas, siis tänavu täideti plaan 100 protsenti: kaheksast kaheksa. Eks need mullu tegemata, edasi lükkunud tükid pumpasidki tänavust plaani, aga kogupilt on mõjuv, tee-mad seinast seinä. Tanel Toomi monomaali-line sõjadraama „Teine tulemine”, Marianne Kõrveri sotsiaalne sadomaso „Amatöör”, Kristiina Davidjantsi perekondlik salamäng „Veresidemed” ja Priit Pääsukese seksuaalpa-ranoia „Must Peeter” pälvisid pressis hea vas-tukaja, ka Sirbis on neist korduvalt kirjutatud. Mida siin muud korrata, kui andke aga lühi-mängufilminduses sisse saanud hooga minna! Filmikunstis on ju lühimängufilm sama, mis novell kirjanduses ja sonaat heliloomingus – vorm nõuab erilist vormitundlikkust ja ainese käsitsust.

Animafilmid

Laias laastus animafilmide liiki vaadeldes ei juhtunud siin midagi erilist, ei seisakut ega ka peadpöörivat edasiminekut. „Süüdlasteks”

juba justkui kõik „suure” ette ära teinud Rein Raamat, Priit Pärn, Mati Kütt, Riho Unt, Rao Heidmets, Hardi Volmer jpt. Latt on varase-matest aastakümnetest nii kõrgele aetud, et stabiilsus paneb imestama. Eesti legendaarne animafilmi koolkond kestab! Mis ei tohiks lasta uinuda eneseimetlusse. Pärn koos oma naise Olgaga tegi seekord suhteliselt pika, keeru-lise ja krüpteeritud faabulaga joonisfilmi „Elu ilma Gabriella Ferrita”. Seda on jõutud festiva-lidel juba auhinnata nagu ka Rao Heidmetsa simulaakrumi- ja meediakriitilist nukufilmi „Kaasasündinud kohustused”.

Maitse õnneks erineb, minule meeldib neist rohkem Riho Undi „Lili”, mille kummita-vas sõjaatmosfääris kujutatakse inimese loom-set olemust. Kriitiku(i)l on tagumine aeg põh-jalikuks analüüsiks ette võtta Undi mullune „Põhjakonn”!

Ülo Pikkov tegi lühikese, huvitava ja sär-t-saka eksperimentaalfilmi „Dialogos”. See vieminutiline dünaamilis-kujundlikult trikitav joonisfilm on jõudnud osaleda mitmetel mai-nekatel festivalidel.

Nukufilmist tuli tänavu veel jätkujuppe: Pärtel Talli „Porgand suvitab” ja lasteseriaali osa „Miriami värvid” (rež Ragnar Neljandi).

Ei ole levi

Ilmekate animafilmide ja eriti just eesti doku-mentaalfilmide puhul tuleb väsimatult küsides nõuda: kus on see eeter, kanal ja kinolina, kus neid filme väarikalt näidatakse?! Kes vastutab ahta või pea olematu filmide näitamise, esili-nastusele järgneva vaikuse eest? Miks kipub eesti lühemate filmide levitamine taasiseseis-vuse taastanud Eestis surmaunne suikuma? Kurat võtaks, kas meil tõesti ei leidu sel alal ühtki entusiasti ega rutiinimurdjat!?

Dokid

Nähtu põhjal tundub, et eesti dokumentaal-film on viimaste aastatega jalad alla saanud. Üldpilt paistab päris värvikas, ei tahaks siin mingeid ühisvoole erilema hakata. Siiski pais-tab doki liigis kolm-neli peamist suundumust: vormiuuenduslikud ja sisukad autoridokid, tunni-pooleteisesed aja- või isikuloolised dokid, värsket tegijaverd toonud pooletunni-sed katsetused sarjast „Eesti lood”.

Tänavusest dokisaagist tõstan esile Mait Laasi hoole ja armastusega tehtud „Aja meist-rid”, mis kujutab meie nukufilmi loojaid Elbert Tuganovit ja Heino Parsi. Hea meel, et PÖFFi kriitikute žürii taipas „Aja meistreid” auhin-nata. Laasi filmist vahest veelgi vaimukam ja meie kontekstis sama uuenduslik on Agne Nelgi „Lotmani maailm”. Marko Raadi psühho-portree „Toomiku film” on teistmoodi loomin-gulooline.

Dokumentaalfilmide hulgast peab kind-lasti nimetama Arbo Tammiksaare „Fritse ja blondeine”, Andres Söödi pikka ja valu-sat filmi „Ajapikku unustatakse meie nimi”, Peeter Brambati Kagu-Eesti-ainelist filmi „Uus päev luuakse idakaares” ja Tõnis Lepiku „Surmaretke” Kurkse katastroofist. Meeli Muhu „Aljošat” võiks paradoksaalselt hakata võrd-lema hoopis näiteks „Detsembrikuumusega”.

Üks pikk ja huvitav, kaude eesti film, Aljona Polunina dokumentaal „Revolutsioon, mida ei tulnud” esilinastus septembris Helsingi fil-mifestivalil (Kuukulgur Film, produtsent Jaak Kilmi). See Venemaa tänavapoliitilise sisepesu pilt näitab mõni aasta tagasi idanaabrite juu-res õhku jäänud revolutsiooni vibratsioone. Samamoodi osaliselt eesti filmi omaette saa-vutuseks on hiljuti Venemaal populaarteadus-liku filmi kategoorias Loorberilehe auhinna pälvinud Vassili Sarana „Muskusveise tagasi-tulek” (stuudiod Vesilind ja Taimör RosGeo, produtsent Riho Västrik, kaasoperaator Arvo Vilu), kus püütud ja jälgitud kord 1970. aasta-tel Taimõrile asustatud arktilisi veiseid.

Venelaste prestiižika Loorberilehe kõrval peab kindlasti meenutama ookeanitagust Hõbedast Hugot, mille pälvis Enn Säde doku-

mentaalfilm „Nelli ja Elmar” Chicago filmifesti-valil aastal 1997.

Filmikoolitus

Filmid on küll kõige tähtsamad, aga filmimaa-ilm ei koosne ainult neist. On väga oluline, kes ja kuidas hakkavad tulevikus filme tegema, linakunsti traditsioone ja muud filmikultuu-riga seonduvat edasi kandma, uuendama, rikastama. Filmiõppe vallas on meil peamine Tallinna ülikooli alluvuses tegutsev Balti filmi- ja meediakool (BFM), mille suurem mure (koolimaja ehitamine) leidis hiljuti leeven-dust. Vabariigi valitsus kiitis heaks 28,5 mil-joni krooni euroraha edasiliikumise BFMi uue hoone tarvis. BFM võeti vastu ülemaailmsesse filmikoolide assotsiatsiooni (CILECD), filmikoo-lituse vallas euroasjandusse sisse aetud jäme-dat otsa ei tohi lõunanaabritele loovutada.

Animafilmiõpet annavad Priit Pärn ja Ülo Pikkov EKAs. Kes see jõuaks kokku lugeda kõiki mitteakadeemilisi filmikoolituse õpitubasid, tähtsam neist on Mikk Ranna innul asutatud Nukufilmi lastestuudio.

Kinod

Kinod kui filmihuvilistele vajalikud hooned ei saa jääda ainult kasumi haistmise mängu-maaks, vaid rohkem kultuuriministeeriumi reaks. Jääb üle loota, et riigi tugirahakesed leiavad erakapitaliga optimaalse sümbioosi. Tänavune suurim tegu on muidugi Tartus ava-tud viie saaliga uus *multiplex*-kino Cinamon, mis peaks kárpima Tallinna kobarkino suuresti ja kasumijanuselt massimaitsele rihitud levi-diktaati. Kinod või filminäitamise punktid avati Jõgeval ja Sillamäel ning need lubatakse tööle panna ka Märjamaal ja Türil. Aasta pärast on näha, mis filme Sakala keskuse asemele ehita-tud Solarises näitama hakatakse. Kindlasti hak-kab PÖFFi nostalgiline vaim seal vanu mäles-tusi uude kuube ajama. Kinode kui hoonetega seondub kohe repertuaaripoliitika, levijuh-tide mentaliteet, kohalik maitse, kassajanu ja esteetika vahekord.

Festivalid

Festivalid jätkasid vanas ja värskemas tavapä-ras: XXII Pärnu dokumentaalfilmide festival, XII PÖFF kui suur kobar, juba VI Matsalu loo-dusfilmide festival ja V maailmafilmi festival Tartus. Sisseküntult augustis jätkati Palamusel Theodor Lutsu filmpäevade pidamisega, Haapsalus leidis aset õudusfilmide festival, Pärnus XIV korda video ja filmi festival, kinos Sõprus ühepäevane lühifilmide lühifestivali jne. Filmipidude demokraatia on kirev: iga nur-gatagune filmide näitamise üritus võib omale festivali sildi kleepida. Rõõmustavad filmien-tusiastlike koolinoorte filminäitused.

Taastatud filmid

Taastati Peeter Simmi pikk mängufilm „Ideaalmaastik” ja Priit Pärna joonisfilme. Moskva Gosfilmofondist osteti Tallinnfilmis aastatel 1959–1989 tehtud kümne mängufilmi (“Hukkunud Alpinisti hotell”, „Vallatud kur-vid”, „Suvi”, „Nukitsamees” jt) algmaterjalid. Lähiaastail need taastatakse, nii kuidas raha lubab, ja tuuakse publiku ette nii kinos kui DVD-del.

Refleksioonid

Kriitikute tõug sureb välja alles koos filmiga. Õigus on meie filmikriitika suurel vanamehel Jaan Ruusil: päevakajaliselt suudavad filmiaja-kirjanikud rahvuslikke filmialgupärandeid ref-lekteerida, aga pidevalt on puudu žanrilised ülevaated, protsessi üldistused, mahukad aas-takokkuvõtted. Pole võhma, ressurssi, raama-tuid ega uurijaid. Kriitikute tsunft on kitsas ja igasugu töödega killustunud.

Kolm aastat veel, siis hakkavad Eesti filmi 100. sünnipäeva kellad lööma.

JALUTUSKÄIK GALERIIDES

Andres Lõo tagurpidi rock'n'roll'i žest Stiilse Viisnurga näituse avamisel.

PELLE KALMO

Mulaaž, protees ja rehabilitatsiooni-programm

STIILSE VIISNURGA näitus Tallinna Linnagaleriis 27. XI – 14. XII.

Tavaliselt räägitakse sellist juttu nagu Stiilse Viisnurga näitusel rahvustelevisiooni tellitud dokfilmis, ruuduline tekk jalgade peal ja meditsiinilised sündroomid ning nooruses tarbitud ained hõõveldamas õhemaks niigi habrast vanainimesearu. Et ilus aeg oli, tegime kunsti, ootamatutes kohtades, ootamatutes vormides ja ootamatult tõsiseltvõetavas argumentatsioonis. **Kiwa, Andres Lõo, Martin Pedanik, Hanno Soans ja Jasper Zoova** on osa mürsikuealise Eesti Vabariigi *Buena Vista Social Club*'ist.

Ilma mingi kahtluseta on Viisnurga näitus kohutav nostalgialaks. Aga lisaks viisiku tagaigatsetavatele asjadele (industrialromantika aastast 1997 ja ootuspärases eas kaotatud süütus) paneb näitus pluss Lõo ja Soansi aktsioonid ka taga igatsema aegu, kus Rotermanni soolalaos iga avamine on sündmus, reedeses Sirbis kirjutavad vennad Troubleproductions'id tekitavad ülekaalulistes keskealistes mikroinfarkte, toimuvad emotsionaalsed köögipeod, Briti Nõukogu direktress kaebab Briti Nõukogu logo väärkasutamise üle, kus Bashmenti peod seostuvad värviliste öökulliflaikudega, aegu, kus üks pluss üks võrdub üks ja Noor-Eesti valmistub hüppeks.

Rahulolematust käesoleva kunstieluga põhjustab kas üldine mandumine või siis iseenda ootuste kõrgenemine. Noh, kus see kõik on, millest mulle ootuspärases eas mõista anti, aga nüüd on plats tühi?! Viisnurga näitusel on see kõik jälle natukene tagasi. Õudsena hakkab tunduma, et tagaigatsetud aegade võti on kategoorilises keeldumises pakutud täiskasvanueast, ükskõik millisel ettekäändel. Ma arvan, et praegune väljapanek ongi üks suur ettekäände, sotsiaalne skulptuur, lacanlik ömblus ja suhestuv esteetika ühekorraga. Mulaaž, protees ja rehabilitatsiooniprogramm.

Nagu pressiteade mõista annab, ei olegi tegelikult vahet, mida täpselt stiilsed härrased Viisnurga näitusetöödena esitavad. Kõik teevad seda, mida nad oma tuntud headuses ikka on teinud: Pedanik värvilisi flaierisuurendusi ja Zoova joonistab nunnusid koomikspilte, Kiwa surfib anonüümikirja ja printeritindi lainel. Küll aga oleksin olnud enda peale ikka väga pahane, kui juba pikka aega idee tasandil rõõmu valmistanud ja nüüd lõpuks teostatud Andres Lõo *rock'n'roll*'i žest oleks nägemata jäänud. Tähtsam kui „spetsiaalselt komponeeritud näituseprogramm“ on, et viisikut ühendavate joonte vahele jääb teatud reaalsena tunduv süütute noorukiunistuste miraaž.

Ilmselt kõige olulisem nende kogutud miraažide reast ongi Hanno Soansi tekst, mille ta kirjutas „ettekäändena“ oma tegevuse selgituseks. Tekst, mis pakub väga rahulikult toonil välja võimalusi viimasel ajal tehtud tööde värvisümboolika seostamiseks ja toob ka välja põhjuse nende seoste leidmiseks, tundub kui kirurgi kommentaar: too opereerib parajasti

iseennast ja kommenteerib nii haiguse kui lõikuse käiku. Kirja toon on jahe ja distantseeritud, kuid paneb väga täpse diagnoosi ka olevikule. Kunstiväljal professionaalselt tegutsevad inimesed ei ole igavesed, nad astuvad mängust välja või lahkuvad riigist ühel või teisel põhjusel. Ja fakt on, et alati ei saa Stiilne Viisik appi tõtata. Teine fakt on, et see ei muudaks nagunii midagi, kui, siis ainult lokaalseid nihkeid kogutud mälestustes.

Anneli Porri

Avameelne

Ludmilla Siim

LUDMILLA SIIMU näitus „Ajas ja ruumis“ Vaalas 25. XI – 13. XII.

Peale Stalini surma sai võimalikuks vastuhakk valitsevale kultuuridogmale. Ent see uus põlvkond kasvas vanas koolis, mis tegi valiku keeruliseks. Igasugusest värskendavast välismõjust või tõukest oli abi, ent vastuhakk algas eelkõige iseendas, murdes neid raame, mille riigivõim ümber ehitas. **Andres Tolts** meenutab, et enamik sellel ajal läbi lõõnud maalikunstnikke oli õppinud kunstiinstituudis teisi erialasid nagu klaasikunsti, metallikunsti, teatridekoratsiooni, graafikat. Kui Ludmilla Siim lõpetas maali eriala 1965. aastal, valis ka tema ajutise loomingulise vaikuse ja hakkas kunstiõpetajaks.

Ludmilla Siim on üks vähestest kunstnikest, kes ei häbene rääkida mõtetest, millest sünnivad pildid. Ent ka tema vajas selginemiseks aega, enne kui publiku ette astus. Ta meenutab tänutundega õpetajaid, õpilasi ja mõttekaaslasid, kes teda innustasid. Tartu kunstikoolis, kus ta õppis aastatel 1953–1958, andis ajalugu äsja ülikooli lõpetanud **Lennart Meri**. **Leelo Kütt** muutis ministeeriumi väliskirjanduse programmi ning lisas sekka mõned filosoofilised teosed. Kursusekaaslastest võib nimetada **Omar Volmerit** ja **Maie Rauni**. Ludmilla Siimu õpilased **Ando Keskküla** ja Andres Tolts saatsid teda kui vaimne vahtkond. Bürokradid ei aimanud, et seda seltskonnas populaarset kunstnikku ei ole võimalik suletõmbega ära unustada. Mahakriipsutamise karistuse teenis ta lahkumisega Soome 1977. aastal. Ludmilla Siimu nimest ei saanud valget laiku, vaid legend. Niikuinii muutis ta oma nime Milla Siim-Kaasineniks, leidis majandusliku kindluse ja pühendas end loomingule.

Loomingulises mõttes tähendas emigreerimine Andres Toltsi sõnul sattumist vihma käest räästa alla. Soome vasakpoolselt meelestatud kunstnike liidus valitses minimalistliku abstraktsionismi suund. Põhjala täpi-ja joone-maalrid nägid Ludmilla Siimu kõnekates figuratiivsetes kompositsioonides iganevad nõukogude laadi. Kunstnik ise muheleb tagantjärele, et tema „sotsialistlik“ kunst võeti vastu „kodanlikes“ galeriides nagu Taidetalo, mida Soome Kunstnike Liit ei tunnustanud. Ludmilla Siimu 1969. aastal leitud suur selgus, mis seitse aastat Eesti kunstielu valgustas, tei-

senes uuteks otsinguteks uutes oludes.

Vaalas äsjasel näitusel, millega tähistati ka kunstniku 70. sünnipäeva, 30 emigratsiooni-aastat ja 10 aastat viimasest näitusest selles galeriis, oli valdav osa pilte selle jaoks maalitud. Võtmeteos oli „Ühisnimetaja“, sest seda on ta alati publiku poole pöördudes otsinud: omandatud hariduse ja edasi jõudva elu vahel, Eesti kultuuritausta ja Soome tegelikkuse vahel, 70ndate kuulsuse ja praeguse tundmatuse vahel. Selline olukord ei tee teda õnnetuks, sest Ludmilla Siim mõtleb maalides kosmosse. Ent kosmos on vastustega sama riualik kui sfinks. See-eest kosmose geomeetria jääb üheseks. Seda aimavad kehažestidega järele „Ühisnimetaja“ tegelased. Kosmilist geomeetriat saab ka kehale tätoveerida. Ludmilla Siimu jaoks on *tattoo* kuulsuste, lauljate ja sportlaste sõdurit, vaibal hantleid viibutavaid soomlasi ja oraaklit külastavat sportlast, kes oma tulemust (hüppepikkust või dopinguproovi?) ette teada tahab. Ettekuulutused on uskujaile. Nagu pilt rohelistest jalajälgedest lõõmavas taevas, mis sai maalitud enne, kui Pekingi olümpia taevasse tulevargitaldu trükiti. Kuigi selles võib näha ka roheliste bakterite kolooniat, mis liikleb toasoojas boršis sama koduselt kui hiinlased rahvarohkel tänaval.

Ludmilla Siim pöördus sellel näitusel kodupubliku poole oma näoga. Näojoontesse maalib ta niihästi enda, ema kui ka vanaema ilme, või mõtted saeveskisse kaduvast metsast. Selles võib näha Pallas Athena, Tartu kunstikooli hoidja nägu. 1950ndatel valitses seal **Ado Vabbe** vaim, 1970ndatel **Ilmar Malini** vaim. Kõik kokku Tartu vaim, mille Milla-Ludmilla võõrsil talle on hoidnud.

Andri Ksenofontov

ERAKOGU

Melanie Kaarma moealbum

Näitus „MELANIE KAARMA – 85. Tagasisaade moeloomingule“ Vabaduse galeriis 5. I 2009.

II maailmasõja järgsed aastad olid rasked ja kitsid kõigi olmeliste ressurssidega. Nii oli see Eestis, ent ka kogu Euroopas. Ka kostüümikunstis valitses sõjajärgsel ajal kitsik range stiil. Kanti kombineeritud jakke ja lühikesi seelikuid, mis nõudsid vähest riiet. Kui Christian Diori moemaja eksponeeris oma 1947. aasta moenäitusel sipelgapiha ja voogavate seelikute naiselikke vorme rõhutavat uut rõivastiili, sai sellest otsemaid kogu Euroopa vallutanud *new look*, mood õrnadele „lillnaistele“, kes lõpuks vabanesisid univormide ajastu rangetest piirangutest. Ja kuigi läänemaailma ja nõukogude tsooni vahel valitses näiliselt läbipaistmatu eesriie, imbus kaharate seelikute, targel-

datud aluskleitide ja naiselike aksessuaaridega mood üsna pea ka Eestisse.

1952. aastal trükist esimene sõjajärgne eesti moeajakiri, aastaväljaanne „Moealbum“. Selle väljaande hing oli **Melanie Kaarma**, eesti sõjajärgsete aastakümnete silmapaistvamaid kostüümikunstnikke.

1948. aastal Tallinna Riikliku Tarbekunsti Instituudi kostüümikunstnikuna lõpetanud Melanie Kaarmast sai sõjajärgsete aastate eesti moekunsti alusepanijaid. Tema moejooniseid avaldati ajakirjas Eesti Naine juba üliõpilasaastail. 1948-1957 töötas ta kunstitöödete kombinadis tekstiilietalajee moekunstnikuna ning oli aastatel 1952–1957 aastaväljaannetena ilmunud „Moealbumi“ kunstnik ja vastutav toimetaja. Aastaist 1950–1957 on säilinud arvukalt akvarellis teostatud elegantseid moejooniseid. Neil akvarellidel on tabatud ajastu maailmamoe diorlik *new-look*, ent ka arvukad aksessuaarid, karusnahkade ja erinevate tekstiilide ning materjalide olemus on akvarellitud ülitäpse tunnetusega.

Melanie Kaarma ellu kutsutud „Moealbum“ tundub täna tollastes oludes uskumatu nähtusena, see eksisteeris kesk nõukogulikkude tegelikkust kakskeelsena, sisaldades rubriike nagu „Tänavakleite“, „Kauniks puhkeajaks“, „Mantleid ja kostüüme“, „Estradil“ ning lehekülgi meestele ja lastele. „Moealbumeid“ lehitsedes võib näha rahvarõivaist tuletatud kostüüme, ülipidulikke õhtukleite ja ka pesu ning hommikumantleid. Esimese moealbumi moeloojad, Melanie Kaarma ise, **Velli Alas**, **Astrid Bulkin** ja **Leida Klaus** olid nõukogude ajastu algul oma eriala pioneerid, vaid veidi vanem **Karin Siim-Juse** oli loonud moode ja joonistanud daamide tualette seltskonnaajakirjadele juba sõja eel. Aastaks 1952 tegutsesid moemajad Moskvas ja Leningradis ning perekonnamälestused meenutavad „Moealbumi“ toetajatena tollaseid ideoloogilisi nõukogude daame **Olga Lauristini** ja **Klara Hallikut**.

Kust saadi tol ajal inspiratsiooni, võib vaid oletada. Mõningate moevisandite juurde on Melanie Kaarma lehtedel kirjutatud „Jardin de Mode“. Ent sama hästi võiks imestada, kust tulid moode järginud eesti naiste rõivamaterjalid, pois neid ju enamasti polnud. Viiekümneendatel hakkasid Eestisse saabuma perekondi toetavad pakid sugulastelt raudse eesriide tagant ja mõningaid ajakirju ilmus ka raamatukogudesse.

See oli aeg, kui naisi tõsteti esile kui nõukogude ühiskonna võrdseid ülesehitajaid. Ka 1956. aastal valminud lõiguke filmiringvaates (näitusel jookseb see filmilõik ekraanil) kujutab Melanie Kaarmat töölaua taga, kõrvallaua taga joonistavad tema kolm last. Filmilõik on tõele väga lähedal: tema lapsed tahtsid tõepoolest üle kõige joonistada ja astusid hiljem kunstiinstituuti. Tema enda jõudmine joonistustalaua taha oli aga märksa keerulisem ja tundub tagasi vaadates tõelise stalinistliku Tuhkatriinu-loona. Ainult et Melaniet ja tema kaht õde, Tartu ülikooli ajalooõppejõudu **Marta Lõhmust** ja portselanimaalijaks saanud **Susanna Otemad** ei aidanud Valgamaa kehvikutalust hariduse ja eneseteostuse juurde mitte haldjast ristiema võluvitsake, vaid nende enda tahe ja äärmine töökus.

Teatrikostüümide loojana ja rahvarõivaste uurijana ning ka tarbegräafikuna tuntud Melanie Kaarma on olnud kostüümikunstnikuna mitmekülgne ja laiahaardeline isiksus. Ta on loonud rahvarõiva-ainelisi kostüüme mitmetele koordineeritud ning koorijuhtidele. Osa neist kostüümidest uuendatakse tänini. Tema eesti ning soomeugri rahvaste ajaloolise kostüümi uurimuslikud rekonstruktsioonid on Eesti, Soome ning Venemaa etnograafiamuuseumes tehtud üksikasjaliku ning aeganõudva töö tulemus.

Eestis tuntakse Melanie Kaarma loomingust kõige enam ENE värvitahvleid „Rõivastus“ ja „Rahvarõivad“ ning muidugi koos **Aino Voolmaaga** 1981. aastal välja antud kolmeköitelist raamatut „Eesti rahvarõivad“. Ent tema tööd mäletatakse ka väljaspool Eestit. Ka osa näitusepinnast hõlmavad tema kujundatud Leningradi ajakirjad *Moda* ja *Modeli Sezona*, kus ta töötas kujundaja ja illustraatorina aastail 1954–1976.

Juta Kivimäe

Jaapani täisdigitaliseeritud postesemelis esitatakse kultuuriruumis on Murakami tegevusel täiesti tõsine jume, kõrge ja madala äravahetamisjutt on siin ammune möödanik.

INTERNET

Takashi Murakami ja Peter Doigi suurnäitus Frankfurdis

Kunstikiri

Jaan Elken

Larnaca–Varssavi lennu tühistamine ja re-ruutimine Larnaca–Frankfurdi, koos kuuetunnise sunnitud lonkimisega novembrirõskes Frankfurdis oli kui lotovõit. Nimelt on kuni 2009. aasta 4. jaanuarini sealse moodsa kunsti muuseumis väljas seni suurim **Takashi Murakami** (1962), jaapani popikooni personaalnäitus. Kui 2005. aasta Veneetsia bienaali satelliitprojekt, **Francesco Bonami** kureeritud näitus „Pittura/ Painting: From Rauschenberg to Murakami 1963–2004“ lõppes pahaendeliselt Murakami *superflat* polüestermaalide ja multikatega, kuulutades otsekui senise väärtussüsteemi kadu ja uut teelahet nüüdismaal, siis mais 2008 *Time magazine*’i poolt saja maailma mõjukama inimese hulka arvatud kunstniku tähelend on tõepoolest aina tõusujoones kulgenud, tema *manga*-koomiksitest inspireeritud hüriidkangelane DOB, midagi tageda haikala ja kiimase Mikihiire vahepealset, võib soovi korral kogu Veneetsia bienaali pintslistse pista. Kommertsedult vaid **Damien Hirstiga** konkurents, on ta oma kunsti tööstuslikes mahtudes tootmise, Warholilt näpatud *factory*-süsteemiga kaugelt ületanud omaaegse **Keith Haringu** ja **Jeff Koonsi** mahu ja intensiivsuse. Tõepoolest, vaid vähesed on saanud sellise au osaliseks, et kogu Frankfurdi moodsa kunsti muuseumi püsiekspositsioon on maha võetud ja muuseum ise Murakami muuseumiks ümber ristitud (välissildid vahetatud). Kuigi osa psühhoseksuaalseid skulptuure saab *hard-core*’i alla liigitada, oli lastega emade ja koogavate imikute rohkus näitusel ootuspärane, koomiline aga ikkagi. Murakami ealiselt 2–102aastastele sobivate plastmaalide, heelumiskulptuuride, korporatiivkujunduste ja psühhedeelsete ruumiinstallatsioonide, nunnude multifilmivideote vahele oli ekspositsiooni integreeritud kunstniku enda kujundatud nn. muuseumipood, mis üritab piiri originaali ja koopia vahel ka päriselt tühistada. Võime hea tahtmise korral ette kujutada küll *my little Pony* või Barbie-esteetikast lähtuvat nänni müügil kumus, Jaapani täisdigitaliseeritud postesemelis esitatakse kultuuriruumis on Murakami tegevusel aga muide täiesti tõsine jume, kõrge ja madala äravahetamisjutt on siin ammune möödanik, kuid maalistiili-tehnilisi kummardusi **Pollockile** või **Ed Ruschale** leidub küll. **Louis Vuittoni** luksuskaupade impeeriumiga koostöö on aga kapitalistlik realism ja müügiarvud rabavad: Murakami on suutnud osavalt siduda idas levinud lääne popkultuuri fännamise, teismeliste hüpertarbimise, loome-majanduse idee ning eliidi investeerimisvalmiduse ja luksusejanu oma bränditurunduse teenistusse. Murakami puhul on ka üsna mõttetu üritada kirjeldada, millest see kunst õigupoolest on: kõik, mis vaatajal hea tuju võiks põhjustada, ka käiku läheb. Tippkunst on ka tippäri: Murakami puhul on aga vorm ja

vormistus lausa nähtuse olemuslikuks sisuks tõusnud.

Kapitalistlik pluralism tähendab muuseas ka seda, et kui prohvet ei meeldi, ootab sind nurga taga teine ja parem võimalus. Nii ka Frankfurdis praegu, kus järjekordselt on kõik olulised kunstinäitamise paigad eranditult kaasaegse maalikunsti päralt.

Shirni kunsthallis on samuti kuni 4. jaanuarini väljas briti uue laine staari, selle näitusega (oli veebruaris-aprillis Tate Britainis ja mais-septembris Pariisi kaasaegse kunsti muuseumis) aga A-kategooria staariks tõusva **Peter Doigi** (1959) maalinäitus. Edinburghis sündinud, briti kultuuriruumis hariduse omandanud, 2005. aastal Düsseldorfis kunstiakadeemia professoriks valitud, kuid praegu Trinidadis elav Doig on neid maalijaid, kelle suurusest arusaamiseks reproduktioonid tuge ei anna. **Toulouse-Lautreci**, **Gauguini** või **Munchi** stiilisatsiooniga maneristlikud vormid, maastikuks lagunevad „ülemised ja alumised“ triibud, peegeldused vees. Selline möödunud sajandivahetuse kunsti temaatika, „leitud fotode“ nostalgia, androgüünne sentimentaalsus ja hopperlik igatsuslikkus. Ja päratud formaadid, mille energiat ja makrokosmost peab füüsiliselt kogema: Doigi näiliselt realistlikud vormid on laetud energeetiliselt lööva abstraktse puruga, pinna-töötamise koodid on meeldivalt loetavad, mõnusalt ökonoomne üldistav pints, mis ei väldi detaili ega sentimentide värv. Ja siin on kunstiajalooline sild tajutav, filmiliku narratsiooni, lausa melodraama kohalolek adutav. Plärsuv, otsekui lumeräistsakatenä mõnda maali kattev valge värvi sudu toob meelde formaalesteetilised eksperimendid fotograafias, kui too veel kauniste kunstide parnassile polnud trüginud.

Kui **Schnabeli** muusaks oli **Jane Birkin**, siis Doigil võiks selleks olla **Charlotte Rampling**. Mingi vaoshoitud nurgelisus ja *second-hand*-tunne Doigi lõuenditel varjutab kujundite ülimat subliimsust ja esteetilise tasandi füüsilisust – Ramplingi mängumaneer siis? Ja suur filmifanaatik on Doig ju ka. Trinidadi kolkas on ta käivitanud sõprade-mõttekaaslastega filmikubi projekti, tehse ise autori-tehnikas, s.t fotokollaaži ja ülemaalingutega kinoplatati igat linastust saatma. Frankfurdi näitusel ongi Doigi filmiklubi rekonstrueeritud originaalplakati-seinana, tasuta õlle ja mõne kultusfilmi (piraati)koopia näitamisega valitud kuupäevadel.

Shirni kunstisaalides on kuni 4. jaanuarini avatud veel ka ühe legendaarse näituse rekonstruktsioon, nimelt **René Magritte’i** „**La Periode Vache**“ 1948. aastast. Seal näeb töid tema esimeselt Pariisi isikunäitusest. Näitus erines radikaalselt Magritte’i pealiinist ning vaikiti kunstimaailma ja üldsuse poolt omas ajas maha. Näitusel leiab viiteid koomikside, vulgaarsemat huumorit, tavatult lahtist ja ekspressiivset pintslikirja (Magritte’i jaoks), äraspidist erootikat – kõike seda, mida näeb järgnenud aastakümnete kunstis ohtralt.

Kontrastid, kontrastid, kontrastid

Kunstiaasta 2008

Lõppevale kunstiaastale tagasi mõeldes ei meenu varasemast ühtegi nii vastuokset ega kontrastiderikast, kui oli 2008. aasta.

Usun, et igaüks, kes oli vähegi mingis kunstivaldkonnas tegev, peab tunnistama, et aasta oli pingeline, et kogu aeg toimus kunsti vallas midagi, mida tuli tähele panna, kuid millel ei jõudnud ka parema tahtmise juures silma peal hoida. Seda nii institutsionaalsel kui ka eraalgatuslikul, rohujuure tasandil. Ja ometi nii mõndagi kandis vilja: pandi tähele nii siin kui ka väljaspool.

Kumu pälvis maikuus Dublinis Euroopa muuseumi 2008 aunimetuse ning Eesti riik premeeris teda selle (aga ka muidu välja-paistva töö) eest kultuuri tähtsaavutuse preemiaga (ja 800 000 krooniga). Ilus algatus, kui ei oleks taas tõkatitilka meepotis: riigi hea komme sportlasi (ja ka kogu toetavat meeskonda) suursaavutuste puhul premeerida sama suure või suurema rahaga kui tervet kunstiinstitutsiooni on iseenesest mõisteta-vaks kujunenud. Kuid asi pole sugugi ainult ametlikus tunnustamises: Kumu, aga ka kogu Eesti Kunstimuuseum on vaieldamatult hästi töötanud. Küsimus pole ainult huvitavates, igas mõttes vajalikes näitustes nagu „Fluxus East“ või „Arhiivid tõlkes“ sari, „Grand Tour“, vaid eelkõige selles, et ka imporditud väljapane-kutele on alati tekitatud kohalik lisandus, mis mitte ainult ei avarda meie kunstiajalugu, vaid ka laiemalt kunstimõistmist. Eesti Kunstimuuseum on osanud saada rahvusvahelise muuseumide võrgustiku normaalseks osaks, võrdväärseks partneriks. Seda on tõestanud Pompidou keskuse sürrealistliku foto näitus, aga ka Turu ja Malmö partnerlus, kus koostööprojektina eksponeeriti väga edukalt sotsialistliku realismi näitust. Enamgi veel: Eesti Kunstimuuseum on osanud luua sponsorite võrgustiku, nii toetavate institutsioonide kui ka kunstisõprade seltsi näol. Kuid seegi on kahe otsaga asi: Kumu direktress Sirje Helme ütles Swedbanki preemia näituse avamisel, et kunst ja äri on üks organism, ainult et funktsioonid on erinevad. Ilmselt oli selle kiirelt välja öeldud lause taga keerulisem mõttekonstruktsioon, sest kunsti, ka kõige isepäisemat ja novaatorlikumat kunstiaval-dust ärist, turust sõltumatusena vaadata oleks ilmne naiivsus, kuid äri ja kunsti samastada liialt küüniline. Sellele viitas ka Maria-Kristiina Soomre oma Eesti kunstimaailma analüüsivas artiklis „Tere tulemast Absurdistan!“ (vt kunst.ee, 2008, nr 39). Kuid igal seotusel, ka sponsorteingul, on oma hind, ja ka seda ei maksa alahinnata. Pole kahtlust, et nii Sirje Helme, kes hakkab juhtima kogu Eesti Kunstimuuseumi, kui ka Anu Liivak, kellest saab Kumu uus direktor, on sellest teadlikud

ja (vähemalt) Kumu (aga ka kogu kunstimuuseum) on institutsioon, mille maine ei luba teda alarahastada, olgu siis riikliku või eraka-pitali mõttes.

Kuid Kumu (EKM) ei ole ainus kunstiasutus, kus midagi märkimisväärselt teoks sai: suured rahvusvahelised näitused nii kuraatoriprojektide kui ka personaalnäitustena olid ka Tallinna Kunstihoones, ja mõnigi kord nii õnnestunult, et andsid koos Kumu näitusega nii mõnestki kunstinähtusest märksa laiemat pildi (nagu see oli Moskva kontseptualisti Andrei Monastõrski ja „Flux East“ näituste ajal), Tartu Kunstimuuseumis (koostöös EKMiga Eerik Haameri projekt) jne. Kuidagi ei saa mööda vaadata ka 5. sünnipäeva tähistanud Hobusepea (ja Draakoni, sest galerist on ju sama) tegevusest ning eelkõige rohujuuretasandi paikadest nagu EKKM ja NG Kunstikonteiner (lisaks Tartu Pärmitheas), Rael Arteli Art Space (olgu või „Public Preparation’i“ vormis). Rääkimata kunstnikest, tegijaist, sest nii edukat aastat, kui oli tänavune Mark Raidperel või ka Jaan Toomikul või nii mõnelgi teisel, pole vist ka olnud

Kuid kui vaadata kultuuriministeeriumi rahastamistabelit, siis teeb see enam kui nukraks: kunst on vaieldamatult kõige alarahastatum kultuurivaldkond. Pole siis ime, et kultuurkapitali kujutava ja rakenduskunsti nõukogu, ükskõik kui arukaid otsuseid praegune koosseis ka ei tee, on üliarukas olukor-ras. Ja mis veel hullem, kunstivallas tegijad veel raskemas.

Umbes kuu aega tagasi juhtusin Vikerraadios kuulama saadet Marko Mäetammega, kus ta saate lõpus nukralt mainis, et ei saa aru, kuidas Vabadussõja võidu samba konkursi võitnud noored tegijad nii konservatiivse lahenduse on leidnud. Ja kui selle kohta küsiti ühelt võtjalt Andri Laidrelt, siis ta väitis, et idee on küll konservatiivne, kuid materjal, klaas ja selle töötlemisviisid ülimalt novaatorlikud. Kas teda oli tõesti tabanud amneesia või puudub tal igasugune eneserefleksioon, kuid esialgne projekt nägi ette paekivi (kui ülimalt konservatiivset materjali)? Ja kui võim (kaitseministeerium), vaatamata professionaalide vastuseisule, maksku mis maksab Vabadussamba läbi surub ja seda siira lugupidamisavaldusena välja pakub, siis on ühiskonnaga ikka midagi lahti küll. Ja ilmselt on meie kunstielu igas mõttes normaalse toimimise ainus tagamise tee kohalolek rahvusvahelises kunstivõrgustikus, sest vaatamata kõigele positiivsele on (taas) maad võtmas küüniline konnatigistumine. Või veel hullem konnatigistunud diktatuur.

Reet Varblane

PEETER ULAS 7. IV 1934–15. XII 2008

Lahkunud on eesti graafikakunsti silmapaistev meister ja kunstipedagoog Peeter Ulas.

Peeter Ulas sündis Tallinnas, lõpetas seal 10. keskkooli ja alustas 1952. aastal õpinguid kunstikõrgkoolis (ERKI) keraamika erialal. Tõelise kutsumuse leidis ta aga graafikas ja sellel erialal ta lõpetas ERKI 1959. aastal. Samast aastast hakkas kunstnik esinema näitustel ja tõusis mõne aastaga eesti graafikakunsti tippu. 1963. aastast algas toonases Tallinna Pedagoogilises Instituudis tema pedagoogitegevus, mis kestis üle kolme aastakümne ja päädis professorikutse ja kunstiasakonna juhataja ametikohaga.

Peeter Ulasest sai eesti kunsti kujundikeele uuen-daja, kes seejuures säilitas sideme rahvuskultuuri late-tega. Ta oli isepäine selle sõna paremas mõttes: ei allu-nud okupatsiooniaastate riikliku kultuuripoliitika nõue-tele, lähtus kompromisse tegemata alati endale seatud loomeprintsipiidest. Ja mõjus modernistlikest suundu-mustest hoolimata ikka rahvuslikult, kristjanraualikult. Tema peateoste sisendüsjoend, emotsionaalne mõju ja assotsiatsiooniderohkus ületab nende tööde formaalsed žanripiirid ning ulatub tavaliselt ka kaugemale väljapoole kunsti ruumi poolt teosele antud tagasihoidlikest pealkir-jadest.

Peeter Ulase graafikaloomingu peamiseks allikaks on otsene lähtumine naturist, esijoones loodusest ning olulisel määral just Saaremaa loodusest. Graafilistes teh-nikates teostatud töödes on aga tähelepanelik looduse-jälgimine aluseks suurejoonelisele ja sügavale, tähend-usrikkale üldistusele. Kunstniku saavutusi on hinnatud

rea tunnustustega, millest märgitavamad on peapree-mia Tallinna I graafikatriennaalil (1968), Kristjan Raua nimeline kunsti aastapreemia (1983), Eduard Wiiralti kunstiuhinna näituse elutööpreemia (2004) ja riiklik kultuuripreemia ülevaatenäituse eest „Kujundite kas-vamise lugu“ (2005). 2004. aastast on Peeter Ulas Eesti Kunstnike Liidu auliige. Vabaduse galeriisse 2009. aasta jaanuaris kavandatud väljapanek kujuneb nüüd mäles-tusnäituseks.

Kõrvuti vabagraafikaga on Peeter Ulas tegutsenud tulemusrikkalt raamatuillustratsiooni alal. Ta on silma-paistvamaid Friedrich Reinhold Kreutzwaldi loomingut illustreerijaid ja pälvinud kirjandusklassiku kirja pandud muinasjutu „Paristaja-poeg“ kujundamise eest lastekir-janduse illustratsiooni aastapreemia (1987).

Peeter Ulas on loonud omapärase kunstilise saate teose „Eesti rahvakalender“ kuuetele kõitele, August Kitzbergi näidenditele, Friedrich Robert Faehlmanni muistendile „Koit ja Hämarik“, illustreerinud Juhan Kunderi, Debora Vaarandi, Aino Perviku, Nikolai Baturini jt kirjanike teoseid.

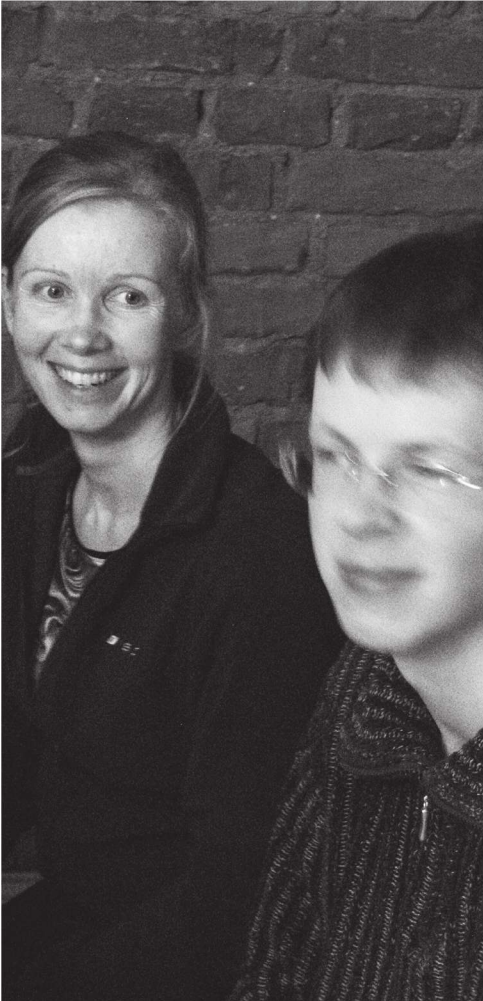
Kunstnikkond ja kultuuriavalikkus jäävad leinama meistrit, kelle eneseväljenduse isikupära, jõulisus ja veenvus on oluliselt ilmestanud eesti kunsti viimast poolsajandit.

Ärasaatmine on täna kell 16.00 Tallinna Püha Vaimu kirikus.

Eesti Kunstnike Liit
Eesti Vabagraafikute Ühendus
Tallinna Ülikool

Muljeid konkursist

EBE MÜNTEL ja JORMA TOOTS osalesid 24. – 29. novembrini Białystoki klaveriduode konkursil Poolas, kus saavutasid V preemia.

NELE-EVA STEINFELD

Millised on teie konkursimuljed?

Jorma Toots: Tase oli kõrge ja paljud osavõtjad, nende seas ülejäänud finalistid, olid mitmete rahvusvaheliste konkursside võitjad. Konkurssi peeti neljandat korda ja kui eelmistel aastatel osales kümme ansambli, siis sel aastal oli avaldusi 46 ning kohale sõitis 33 klaveriduot neljalt kontinendilt. Žürii oli auväärne, sinna kuulusid näiteks Barbara Halska, Volker Stentzl, Juri Štšerbakov, Veronika Vitaitė.

Ebe Müntel: Miskipärast oli žürii suhtumine ebataavaliselt sõbralik, olgugi et meid ei tundnud seal mitte keegi. Kummaline, et lõppvooru lasti nelja duo asemel viis. Kuna kaks vooru õnnestusid hästi, siis näis, nagu oleks meilt kolmandas voorus oodatud enam, kui pakkuda

suutsime. Me polnud aga kunagi Mozarti kontserti orkestriga esitanud. Teistel finalistidel oli kõigil orkestriga mängimise praktika, meil oli esinemiskogemusi teistega võrreldes vähem. Kui Mozarti 250. sünniaastapäeva tähistati, siis oleks avanenud võimalus kontserti Tartus orkestriga esitada. Plaan jäi katki, sest Tartu ülikooli aulasse ei saadud teist klaverit.

Kui palju on maailmas klaveriduode konkursse?

J. T.: Poola korraldajad väitsid olevat kaks, lisaks nimetatule veel Miami konkurss.

E. M.: Küllap on neid ikka rohkem. Tegelikult saab osaleda kammermuusika konkurssidel, kus eri aastatel on võistlus just klaveriduode kategoorias nagu ARD konkursil Münchenis.

Kuidas konkursiks valmistusite?

E. M.: Suhtusime rahulikult ja tegelesime asjaga enda jaoks, kordagi polnud stressi või erilisi ambitsioone. Harjutasime niipalju kui tuju oli, sest pelgast kohusetundest pilli taga istumine tulemusi ei too. See on kaotatud aeg, mida pole võimalik tagasi võtta ja väikese lapse kõrvalt polegi tundide kaupa harjutamine võimalik. Konkurss on lihtsalt hea eesmärk, mis pakub positiivseid võimalusi, millest ma õpingute ajal sugugi aru ei saanud: avaneb võimalus esineda heas saalis kvaliteetsel klaveril asjatundlikule publikule ja see on peamine.

On õnn puutuda kokku hea muusika ning seeläbi huvitavate inimestega, seega on tähelepanu nihkunud väliselt edult soovile ennast arendada. Kui suudad laval tegeleda teoses sisalduvaga, jättes kõrvale lõputu eneseületamise ja võltsi emotsionaalsuse, jõuab sõnum palju kindlamalt kuulajateni. Oleme seda iga esinemisega üha rohkem kogunud.

J. T.: Valmistusime samamoodi nagu igaks kontserdiks, eesmärgiks polnud üle oma varju hüpata. Püüdsime olla vabad ja muusikaga sobivas suhtes ning mitte mõelda, kuidas meie tegevust hinnatakse. Eesmärgiks polnud väline edu, mida on inimesele vaja ilmselt selleks, et saada hakkama ringkonnas, kus seda teistest asjadest tähtsamaks peetakse. Tuju tõstab konkursi puhul kas või see, et saad argirutiinist välja ja näed, mida teevad teised muusikud. See pilt võib harjumuspärasest sootuks erineda. Lisaks annab konkurss põhjuse võtta ette mahukas kava.

Millist repertuaari seal mängiti?

J. T.: Sel konkursil on kindlad traditsioonid, igal aastal on kohustuslikeks teosteks esimeses voorus Witold Lutosławski „Variatsioonid Paganini teemale” ja teises voorus Fryderyk Chopini Rondo. Esimeses voorus tuleb mängida Mozarti sonaat ning finaalis oli valida kolme kontserdi vahel. Ülejäänud kava oli vaba, esitasime Franz Schuberti, Erkki-Sven Tüüri ja Maurice Raveli loomingut.

E. M.: Olime esinemisjärjekorras kümnendad ja saime kuulata mitmeid mängijaid. Kõik kavad aga polnud väga head. Mõned teosed, mis võisid pärineda varasemate konkursside kohustuslike palade hulgast, mõjusid Mozarti või Chopini teoste kõrval kohatuna ning žürii praakis tõenäoliselt seetõttu mitu duot teisest voorust välja. Stiilitunne kava koostamisel on väga oluline, kirju pilt enamasti hästi ei mõju.

Kui kaua olete duona koos mänginud?

J. T.: Tõsisemalt hakkasime koos mängima 2004. aastal, kui võtsime osa „Con brio” konkursist, kus jõudsime kuue finalistit hulka. Sealt sai alguse suurem huvi ning järgmise aasta kevadel osalesime Tšehhis Jeseniki konkursil, kus õnnestus saada poolfinaali.

E. M.: Samal ajal hakkasime duona nõuandeid saama Eesti muusika- ja teatriakadeemia professorilt Matti Reimannilt, kelle kammeransambli klassis Jorma akadeemia päevil õppis. Olin Jorma arengut jälginud kõrvalt mitmeid aastaid ning mind hakkas asi huvitama. Abikaasadena on meil Jormaga sarnane mõttemaailm ja huvi asjade vastu, seega oli klaveriduo hea võimalus muusikat teha. Samuti võib öelda, et Matti Reimann andis selleks põhjuse, et me siiani üldse klaverit mängime.

Milllega ta teile mõju avaldas?

E. M.: Ta ei pane inimesi hetkeseisu kohaselt lõplikult paika ega võta eksimuste tõttu lootust ära. Võin öelda, et kuulan nüüd muusikat teisiti ja õpetan varasemaga võrreldes erinevalt. Tunnen, et mulle on avanenud perspektiiv ning saan kogu aeg oma tegevusega midagi juurde. Samuti ei keskendu ta ainult klaverimängule, vaid annab mingi väärtuste taustsüsteemi, näiteks kirjanduse ja kunsti osas, mis kuuluvad lahutamatuks muusika juurde. See on siinses õpetamistraditsioo-

nis üsna tavatu, tihti jäädakse erialatundides ainult pillimängu raamidesse.

Siinkohal meenub veel minu esimene klaveriõpetaja Imbi-Maie Jakapi, kes oskas väikes-tes lastes huvi äratada, viis meid kunstinaütustele ja kontsertidele. Huvi äratamine on lapse arengus üldse kõige tähtsam asi. Paneb ikka mõtlema küll, kui muusikakoolis õppiv laps pole kunagi kontserdil käinud või kui mõningaid muusikakooli õpetajaid iialgi kontserdisaalis ei kohta. Hiljuti oli Tartus olukord, kus koolidel oli võimalus saada soodsaid pileteid ooperisse ning saalis oli vaid paarkümmend inimest.

Isoleeritusest õppesüsteemis annab märku seegi, et teadmised teoreetilistest ainetest ei ole piisavad ning puudub harjumus neid pillimängus rakendada, olgu tegemist siis kontrapunkti või harmooniaga.

J. T.: Asjad, millest Matti Reimann pidevalt räägib, on rütm, häälte juhtimine ning mängija suhe esitatavaga. Need peavad olema korras. Lisaks sellele teeb ta alati tuju heaks ning olemise kergeks. Mängisime talle oma konkursikava viiel korral, ent polnud sugugi lõputut nühkimist ja asjale ei jäänud külge töö maitset. Muusika ei ole asi iseeneses, vaid suure terviku üks osa. Kui vaadata kas või seda, et kõrgtasemel tegelevad selle alaga vaid arukad ja mitmekülgsed inimesed. Tühja harjutamise asemel tuleks laiendada silmaringi, et tajuda kunsti ja maailmaasjade tervikpilti avaramalt, sest lisaks muusikale on maailmas palju huvitavat. See vahest ongi arengu võti.

Mida te veel teete?

E. M.: Ega lapse kõrvalt rohkemaks kui klaverimänguks suurt aega ei jäägi. Väikese koormusega töötab Heino Elleri nimelises muusikakoolis saatja ja õpetajana.

J. T.: Töötan Viljandi kultuuriakadeemias ja samuti Heino Elleri nimelises muusikakoolis. Lisaks klaveriduo olen teinud koostööd Kai ja Andrus Kallastuga, samuti saksofonist Ivo Lillega, kellega koostöös on valmimas plaat Hillar Kareva loominguga.

Millal on klaveriduo järgmine esinemine?

J. T.: 27. detsembril Viljandi Jaani kirikus.

Küsinud

Nele-Eva Steinfeld

Melanhoolne? Ultramelanhoolne!

CD um II. [materjal], helisalvestus Indrek Patte, produtseering Rainer Jancis, © Ultramelanhool 2008.

Psühhedeelset rock'i viljelev ansambel **Ultramelanhool** meenutab mõnes mõttes legendi Lendavast Hollandlasest, kes oma viirastusliku kummituslaevaga kord ootamatult ilmub merede avarustest, siis kaob, et hiljem jälle ettearvamatult välja tulla. Nii debüteeris ka Ultramelanhool aastal 2004 oma esimese CDga „Must apelsin”, siis bänd justkui kadus vaateväljalt. Seejärel olid mõned esinemised, siis jälle kadumised ... Igatahes hiljaaegu ilmus Ultramelanhool jälle välja, sedapuhku oma teise plaadiga „**Materjal**”.

Kaua tehtud, kaunikene – plaadibukletist võib lugeda, et kõnealune CD „on valminud ühes päevinäinud parkettpõrandaga kesk-

linnakorteris, üheainsa ning intensiivse, bändilaagri-taolise töösükli tulemusena 2004. aasta suvekuudel, salvestatud linnahalli helistudios august 2006 – mai 2007 ning lõplikult teoks saanud septembris 2008”. Neli Ultramelanhooli muusikut, kes tegid neli aastat seda plaati on **Robert Kurvitz** (vokaal, kõik laulusõnad), **Martin Harak** (kitarrid, muusika autor), **Meelis Niine** (bass) ja rohkem kunstniku kui muusikuna tuntud **Raoul Kurvitz** (trummid). Ent see pole veel kõik, külalistena teevad plaadil kaasa ka Riho Sibul (kitarr), Tõnu Mikiver (retsitatiiv), Meelis Vahar (viul) jms tegelased taustalauljatena. Nii et kokku päris värvikas seltskond. Ning hästi värvikalt, lausa omaette kunstiteosena mõjub ka plaadi kujundus, mille on teinud Raoul Kurvitz.

Juba plaadi avalugu „Prototüüp” paneb oma lihtsa, kuid rituaalmaagilise rütmipulsiga kohe süvenenult kuulama – tahes-tahtmata ilmuvad ka mõned tuttavlikud mõtteparalleelid maailma psühhedeelse muusikaga, näiteks Pink Floydid „The Wall’iga” (kõnekoori kasutamine loo lõpus). Ainult et „Prototüüp” on Pink Floydist palju jõulisem ning märksa eksalteerituma arengukaarega. See arengukaar kandub samas kohe *attacca* järgmisse loosse „Kirjastus (pimedus) Tallinn 1972”, mille üldine toonus on teatud *grunge*’likule häälestusele tõepoolest vaatamata melan-

hoolne (no eks Nirvanal ole ju ka melanhoolseid lugusid!).

Ent huvitava laadilise vahelduse toob endaga kaasa kolmas *track* „Idaeuroopas” – siin aimuks tõepoolest justkui mingeid Balkani-päraseid viisikäänakuid. Ainult et kentsakal kombel meenutab Robert Kurvitz laulumaneer siin pisut Hardi Volmerit Singer Vingerist. Järgnev „Šaht, kapital, aprikoos” on senistele lugudele kontrastiks lüürilistes toonides, arendatud harmoonilise plaaniga ballaad. Kummastusefekti tekitab samas aga kergelt militaarse (marsiliku) värvinguga trummipartii. Selle loo „hingesugulane” on ka melanhoolne „Hümn korteripeole” – kuuleme mingit procolharumlikku nostalgiat, miski justkui kriibiks muusikute hinge.

„Meie sinu vastu” on aga üsna agressiivne lugu, vokaal koos skandeeriva taustavokaaliga mõjub koos haamerdavate trummidega päris võimsalt. „Orbitaalbluus” selle järel on pealkirjale vaatamata siiski pigem aeglane, psühhedeelsel orbiidil tiirutav ballaad kui bluus. Peab märkima, et hästi huvitavalt on komponeeritud selle loo laskuvatele kitarrikäikudele tuginev lõpplahendus.

„Tunnumeloodia kooliaktusele” märksõnaks võiks olla iroonia nii tekstis kui muusikas – huvitava värvivarjundi annavad siin episoodilised, kergelt folgipärased rütmikad viiulikäigud (Meelis Vahar). Hästi veenvalt ja mõjuvalt on ette valmistatud ka pala lõpukulminatsioon. Lühike „Indiviid tõuseb üksinda” jättis mulle see-eest kuidagi liiga „harali” ja

pudeda mulje, aga eks see ole vist maitse asi, võib-olla pean seda veel paar korda kuulama. Plaadi lõpulugu „Võililleväljad” on albumil kõlavatest kompositsioonidest vahest kõige ambitsioonikam ning kõige tihedamalt läbi komponeeritud; siin kuuleme ka hästi intensiivset ja väljendusrikast kitarrimprovisatsiooni, mis lausa haarab endaga nagu lennult kaasa. Ka vokaalne puant päris loo lõpus on oma irooniaga kahtlemata meeldejääv leid.

Albumi õnnestunud kunstilisest kujundusest oli juba juttu, nüüd tuleb tunnustavalt märkida ka salvestise mitmekihilist helirežiidi (**Indrek Patte**). Kõige paremini saab kõnealuse plaadi *sound*’i viimistlusest ja nüanssiderohkusest aru muidugi klappidega kuulates – siis saab helipildi dunaamilisest ja tämbraalsest tasakaalust kõige adekvaatsema ja objektiivsema mulje.

Mis siis veel? Väike soovitus: kui kellelgi peaks Ultramelanhooli äsja ilmunud CD näppu juhtuma, siis lugege kindlasti plaadibukletis ära toodud laulutekste, saate kindlasti veel ühe kunstilise elamuse. Asi on lihtsalt selles, et nii mõneski loos on muusika sedavõrd intensiivse koega (ma ei pea siinkohal silmas helitugevust helirežiisi), et muusika kõrvalt ei jõua teksti alati piisava tähelepanuga jälgida, sest ka tekstid on sisemiselt võrdlemisi intensiivsed ja mõttetihedad.

Kokkuvõtteks – kas Ultramelanhooli värskel album on siis tõepoolest melanhoolne? Ei, ultramelanhoolne!

Igor Garšnek

ERSO ühtaegu akadeemiline ja provokatiivne kava

Esitati Korngoldi ja Skrjabinit, võitjaks tuli Sergei Dogadin.

Toomas Velmet

ERSO ja SERGEI DOGADIN (viul, Venemaa) NIKOLAI ALEKSEJEVI dirigeerimisel Estonia kontserdisaalis, kavas Skrjabini Sümfoonia nr 1 ja Korngoldi Viulikontsert.

5. detsembril esitas **ERSO** oma peadirigendi **Nikolai Aleksejevi** juhatusel meil kas üldse mitte või siis üliharva esitatavaid teoseid ja neid oli kaks. Kõigepealt Erich Wolfgang Korngoldi Viulikontsert D-duur *op.* 35 (1945) ja siis Aleksandr Skrjabini Sümfoonia nr 1 E-duur *op.* 26 (1900).

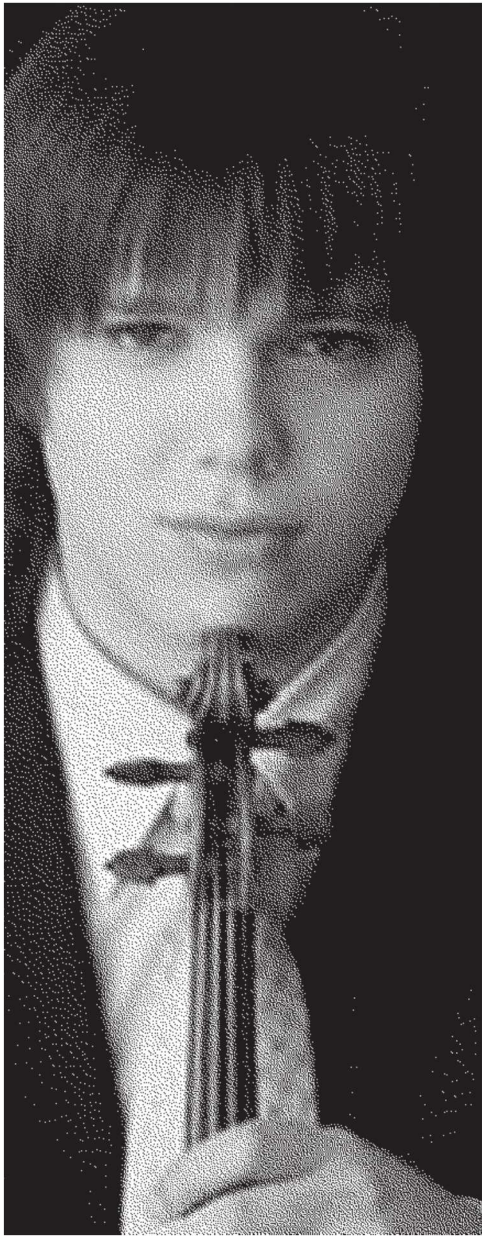
Programm oli vaatamata oma akadeemilisusele, kus sümfooniakontserdi kava koosnebki kontserdist ja sümfooniast, siiski päris provokatiivne, kuna Austria-Ameerika helilooja Erich Korngoldi teoseid on Eestis mängitud vaid üksikuid, aga Skrjabini (!) sümfooniat öeldakse mängitud olevat viimati 1950. aastal (ERSO arhiiv). Korngoldi teoste esitustest meil meenub eelkõige Kremerata Baltica ette kantud tema „Sümfooniline serenaad” B-duur ning ka ERSO ja Olari Eltsiga „Baby Serenade” *op.* 24. Viulikontserdi esmaesitus Eestis võis olla 2005. aastal David Oistrahhi festivalil, kus teose esitas Vadim Gluzman (Iisrael) koos Peterburi akadeemilise SO ja Aleksandr Dmitrijeviga.

Erich Wolfgang Korngoldi pöördumine kontsertmuusika poole toimus pärast II maailmasõda ja sellele žanrile pööras ta tähelepanu peale oma hiilgavat filmimuusikahelilooja karjääri Hollywoodis alates 1935. aastast. Neid Hollywoodi filme, mis on kaunistatud Korngoldi muusikaga, on kirjas tervelt 21. Just nimelt kaunistatud, sest tegelikult on ju Korngoldi helikeel hilisromantismi ja ameerika filmimuusika standardite segu, kus erilist vürtsi ei leia ka pingsalt otsides.

Sellele vaatamata oli teose, s.t. Viulikontserdi esmaesitajaks Jaša Heifetz ja tänapäeval on suurepäraseid esitusi ning salvestisi teostanud ka Gil Shaham ja Anne-Sophie Mutter koos London SO ja André Previniga. Kui võrrelda Heifetzi ettekannet meil esinenud **Sergei Dogadini** omaga (see võimalus on olemas), siis on erinevus küllaltki suur ja tõenäoliselt siiski Heifetzi kasuks, kes aktsentueerib virtuoossusele (kadents, finaali), samas kui Dogadin võtab maksimumi kaunist lüürikast. Parim variant oleks vahest siingi ära kasutada mõlemad helilooja pakutud võimalused.

Kuna Dogadini esitus oli elusalt käepärast, siis hämmastas eelkõige selle noore, kuid pärjatud viulikunstniku ülimalt fokuseeritud intonatsioon kui väljendusvahend ja harv kaunis toonikvaliteet, mis teeb au meister Jean Baptiste Vuillaume’i (1798–1875) viiulile. Sergei Dogadin on meil vana noor tuttav, kelle maaletoojaks tuleb kuulutada Anu Tali, ning ta on tõepoolest Paganini-nimelise konkursi võitja, kuid mitte selle kuulsa (nagu kirjutab kavaleht), vaid tema võitis hoopis 2003. aastal esmakordselt korraldatud Paganini-konkursil Moskvast. Dogadin jagas esimest preemiat 2005. aasta konkursil koos Ivan Potšekiniga.

Seda kuulsat konkurssi „Premio Paganini” peetakse Itaalias Genua linnas aastast 1956, seega tähistati 2006. aastal oma eksistentsi poolsajandit. Sel konkursil on võitjate hulgas esimestel kümnenditel vähemalt 11 viiuldajat Nõukogude Liidust (Krõssa, Pikaizen, Kremer jt) ning viimasel kümnendil kaks Venemaalt. See võib ka olla põhjus, et tuli asutada oma Paganini konkurss. Et selle võitja ei jää alla Itaalia „Paganinidele”, seda demonstreeris Sergei Dogadin lisapalaga, milleks osutus Niccolò Paganini teos „Introduktsioon ja variatsioonid” Giovanni Paisiello ooperi „La belle molinara” („Ilus mõldrineiu”) teemale „Nel cor piu non mi sento” („Ava väike aken”). See oli müstiliselt hea, mitte ainult

PRESSIFOTO

efektne, vaid kõigi viulimängu kõrgete kvaliteetide särav demonstratsioon. Ei tea, kas oli see hea või halb (ka selliseid kõhklusid esineb), kuid Paganini teose esitus kustutas minu mälust üsna lõplikult palju kiidetud Korngoldi Viulikontserdi ettekande, mis oli ju tegelikult kindlasti meisterlik.

Kirjade järgi kuulati viimati Tallinnas ERSO (Eesti Raadio sümfooniaorkestri) ettekandes Aleksandr Skrjabini Esimest sümfooniat 1950. aastal Veronika Dudarova (1916) juhatusel. Ei mäleta (olin siis kaheksane), kas siis esitati kogu sümfoonia, s.t. ka VI osa, kus lisanduvad koor ja kaks solisti – metsosopran ja tenor, kuid seekord igatahes viimast osa ei pakutud. Nii oligi öeldud, et teosest kantakse ette viis osa.

Formaalselt ei saa ju vastu vaielda kavalehel kirjutatule, et Skrjabini loominguga suurema osa moodustavad klaveriteosed – see on ju nomenklatuurselt tõsi mis tõsi, kuid tõdeda seda kui olulist seika helilooja loomingut kirjeldades või isegi hinnates, on pehmelt öeldes naiivne. Paari sõnagagi oleks võinud puudutada kas või sümbolistlikku filosoofiat ja muusikakunsti messianistlikku pretensiooni helilooja loomingus.

See selleks, aga teose esitusse oli ERSO tänase tasemega arvestades ebaharilikult palju pikitud eelkõige ansamblilist laadi juhuslikkusi ja tööle au andes – kas siis nendest üksikasjadest tingituna või hoopis mõne muu teguri tõttu oli kogumulje esitusest diplomaatiliselt väljendudes väga harilik ja otse välja öeldes lihtsalt igav. Seega võib siinkohal korraldada loo alapealkirja, et esitati küll Korngoldi ja Skrjabinit – võitjaks tulid aga Sergei Dogadin Paganiniga. ERSO on oma loomingulise tasemega võitnud kodus publiku sooja poolehoidu, jääb lootaks, et üks hallivõitu kontsert ei kahanda publiku indu, aga ettevaatlik tuleks selles küsimuses olla küll.

Muusika-aasta 2008 – milline ta siis oli?

Ei tahaks alustada tagasisaadet muusika-sündmustele *anno* 2008 trafaretse väljendiga, et „tänavune lõppev muusika-aasta oli eriline”, aga teen seda sellegipoolest, kuna kõnealune aasta oli tõesti eriline. Ning mitmes mõttes, nii heas kui halvas, nii muusikaelu kõrghetkede kui madalseisude tähenduses. Ent alustagem aktiiva poole pealt.

Selle aasta kontserdielu vaieldamatu tippsündmus toimus kahtlemata 4. mail, kui Estonia kontserdisaalis esinesid Berliini Filharmonoonikud Sir Simon Rattle’i dirigeerimisel. Niisuguse, maailma absoluutsesse tippklassi kuuluva sümfooniaorkestri Eesti visiit on ilmselt võimalik vaid kord sajanis ning tundub ka takkajärele lausa uskumatu sündmusena. Ja mõistagi on uskumatu samuti Berliini Filharmonoonikute musitseerimise kvaliteet, mis tegi ka meie kogenuimad muusikakriitikud ülivõrdeliste epiteetide otsimisel veidi nõutuks. Noh, unistada ju võib, et ükskord külastavad meid ka New Yorgi või Clevelandi filharmonoonikud, aga eks elu näita, kuivõrd neil unelmatel on määratud teoks saada ...

Kuid tipporkestreid külastas Eestit teisi, näiteks Maria teatri sümfooniaorkester Kristjan Järvi juhatusel Eesti Kontserdi hooaja avakontserdil (1. IX). Tõsi, alguses oli küll välja kuulutatud, et Maria teatri SO dirigeerib Valeri Gergijev, ent paraku osutus tõeks vana mõttetera, et kui kahurid kõnelevad, siis peavad muusad vaikima: augustikused sündmused Gruusias ja Lõuna-Osseetias sundisidki osseedi rahvusest Gergijevi Eestimaal „vaikima”. Ning oktoobris rõõmustasid meie muusikasõpru koguni kaks silmapaistvat orkestrit: Bergeni Sümfooonikud ja Moskva Solistid koos Juri Bašmetiga. Viimase puhul, muuseas, oli see rõõm tembitud murega rahakoti pärast, kuna pileтите hind oli päris pöörane. Aga eks suur rõõm ja väike mure käi tihti käsikäes.

Nüüd õnnestunud kontserdisarjadest. Kampania „Eesti Vabariik 90” jättis oma jälje ka Eesti Kontserdi sarjadesse, vähemalt „Eesti muusika kullafondi”, mille keskmes meie muusikaklassika esitused. Sel aastal tipnes see sari Rudolf Tobiase oratooriumi „Joonase lähetamine” suurettekandega Neeme Järvi juhatusel (21. XI). Täendusriikas on seegi, et „Joonase lähetamise” piletid olid juba kuu aega varem viimseini välja müüdud. Ütle siis veel, et eesti muusika eesti kuulajat eriti ei huvita ... Õnnestunuks tuleb kahtlemata lugeda ka EK uut kontserdisarja „Violino bis!”, millega on kontsentreeritud kammerlikule keelpillimuusikale, samuti meie kammerlaulule pühendatud sarja „Vocalissimo” jätkumist.

Aga eks kontserdikorraldajaid ole peale EK ju teisi. Tallinna Filharmonoonia võib lõppevat muusika-aastat lugeda kahtlemata kordaläinuks juba tänu augustikusele Birgitta festivalile, mis oli tänavu Eri Klasi kunstilisel juhtimisel veel esinduslikum kui eelmistel aastatel. Kuna sel suvel said muusikateatri austajad peale Moskva Novaja Opera ja Gidon Kremeri (muusikaliste sketšide *show’s*) näha ka Benjamin Britteni müstilist ooperit „Kruvipööre”, lavateost, mis teadupärast kuulub XX sajandi ooperikunsti kullafondi.

Ent kui jutt juba muusikateatri maile läks, siis märgilise tähendusega sündmus oli kindlasti Wagneri ooperi „Tristan ja Isolde” esietendus rahvusoperis Estonia maikuus. Ning ütlematagi on selge, et iga eesti helilooja uudisooperi lavaletulek on samuti märgilise tähendusega sündmus – tänavu oli selleks Maimu Bergi libretole kirjutatud Mari Vihmandi „Armastuse valem”, mille esietendus oli rahvusoperis 17. oktoobril. Tõsi, meie muusikakriitikud kirjutasid sellest lavateosest siin-seal (niipalju

kui juhtusin lugema) võrdlemisi ettevaatlikult, igatahes mingit erilist kiidukoort just ei kostnud. Aga sellest asjaolust ei tasu ilmselt veel sügavamaid järeldusi teha, võib-olla vajab iga uus asi pisut harjumist.

Vanemuise teater tõi veebruaris lavale Verdi ooperi „Trubaduur” ja novembris muusikali „Savoy ball”, kuid märksa enam kõneainet andis augustikuus Vanemuise vabaõhulaval etendunud Ojasoo-Semperi-Rannapi muusika(video)etendus „Ruja”. Pole tähtsust, kas nimetada seda *rock*-ooperiks (nagu oli välja reklaamitud) või *rock*-muusikaliks, oluline on hoopis see, et nii hoogsa tegevustikuga, nii hästi laulvate näitlejatega ja nii hästi koos toimiva videomeeskonnaga muusikaetendust kohtab meie lavalaudadel haruharva. Vaatamata üksikutele küsitavustele faabulas (norida saab ju alati!), tuleb toda etendust kahtlemata kviteerida täistabamuseks kümnese.

Ning õnnestunud muusikaetenduste teemat jätkates ei tohi mõistagi mainimata jätta ka juunikuus Kultuurikatlas etendunud Tormise-Kaljuste-Jalaka „Eesti meeste laule” – väga leidlikult-vaimukalt lavastatud lugu, millest saadud elamus sööbib mällu tõenäoliselt päris pikaks ajaks.

Ka popmuusika maailmamöötu staare jõudis sel aastal rohkelt Eestimaale – ei hakka neid kõiki üles lugemagi, ent Bob Dylani, Sparksi ja Keith Emersoni ansambli esinemist peab ikka meenutama.

Kuid ega muusikaelu kulge ainult kontserdisaalides ja ooperilavadel, oma osa on siin ka meedial ning siinkohal selgus rõõmustav tõsiasi, et sügisest alates võib Eesti Televisiooni vahendusel jälgida uut, Timo Steineri juhitud muusikasaadet „MI”, mis vahetas välja neli aastat kestnud „Muusikaelu” (too kippuski viimases otsas juba kuidagi liigselt ära väsima). ETV muusikasaated on üldse sel aastal meeldivalt elavnenud: meie vaatajale on ETV sel aastal näidanud lausa hindamatu väärtusega muusikadokumentaale Glenn Gouldist, David Oistrahhist, Gidon Kremerist, Daniel Barenboimist, Elvis Presleyst, Freddie Mercury’st jt.

Muusikalistest õnnestumistest võiks rääkida märksa pikemalt (näiteks festivalidest pole ju peale Birgitta festivali juttu olnudki), ent paraku tõi lõppev aasta endaga kaasa ka negatiivseid äratõmbeid. Mäletatavasti puhkes kevadel üsna terav poleemika etendusasutuste piletite käibemaksu tõstmise küsimuses. Mitmed kultuuriametnikud andsid vastukäivaid ja kateta lubadusi, segati ja sogati, aga ära tehti see ikkagi. Läks mööda paar kuud ning siis selgus, et majanduslangus lööb meie muusikateatreid päris valusa vitsaga – usun, et paljud mäletavad Estonia senise direktori Paul Himma teleintervjuud, kus ta meelekibedusega rääkis vajadusest koondada kümneid rahvusooperi töötajaid. Nüüd on küll rahvusooperi etteotsa valitud uus direktor Aivar Mäe näol, kuid on kahtlane, et isegi nii võimekas inimene nagu Mäe saab süveneva majanduslanguse tingimustes imesid teha.

Sel aastal oli nii tulekuid kui paraku ka minekuid: manalateele läksid viiuliprofessor Endel Lippus, helilooja ja orkestrijuh Kustas Kikerpuu ning kodumaise helirežissuuri guru Hannes Valdma. Korvamatuks kaotuseks, kui pilk välismaale heita, on samuti Pink Floydit klahvpillimängija Rick Wrighti ja meie põhjanaabrite väljapaistva bassimehe Pekka Pohjola lahkumine.

Millest veel peaks rääkima, et lõpetada positiivse noodiga? Ah jaa, muidugi – lõppev aasta oli Gustav Ernesaksa aasta, mis tipnes 14. detsembril hiigelkontserdiga meie laulutaadi 100. sünniaastapäeva tähistamiseks.

Igor Garšnek

Kellega koos olen kõige rohkem mina ise?

Heili Vaus-Tamm

Keelpillisarjas „Violino bis!” ARVO HAASMA (vioola), TOOMAS VAVILOV (klarnet) ja LEA LEITEN (klaver) Mederi saalis 5. XII, kavas Schumanni „Märchenerzählungen” op. 132 klarnetile, vioolale ja klaverile; Kurtági „Hommage a Robert Schumann” klarnetile, vioolale ja klaverile, Kõrvitsa Chaconne soovioolale (esiettekanne) ning Šostakovitši Sonaat vioolale ja klaverile op. 147.

Mõte teha sari, kus süvenetakse kontserthaaval ühte pilli, on sisuliselt haarav. Õnneks on meie muusikaelus aina suurem osakaal kավadel, mis kannavad silmanähtavalt mingit ühendavat ideed või sisulist liini. Kava, mis on kokku pandud põhimõttel, et kõlab see, mida solist(id) lihtsalt parasjagu tahavad mängida, on vähegi kuulatav vaid erakordselt ereda koosseisu puhul. Umbes, et mängigu ükskõik mida, neid kuulata on juba nii suur nauding, et kõik muu on sekundaarne.

Keelpillisarjas „Violino bis!” mainitakse vähegi väärtuslikuma pilli puhul ära meister ja päritolu, näidatakse pilli eri koosseisude ning ajastute repertuaari kaudu. Ja muidugi lisab see väärtust solistile kui isiksusele. Selline kontserdi keskmes olemine ja oma pilliga pje-destaalile tõusmine on jõukohane vaid parimatele interpreetidele, ja eks neil kõnealune sari ju põhinegi.

Arvo Haasmat (vioola) olen seni kuulnud mõningates kammerkoosseisudes ja põhiliselt orkestrandina Tallinna Kammerorkestri koosseisus. See esinemine oli aga üllatav, sest avas tema interpreedinatuuri hoopis sügavamalt ning mitmetahulisemalt. Sellises ennast

ja pilli demonstreerivas kavas minnakse lavale nendega, kellega koos saab end võimalikult hästi teostada. Siin paistab kummardus Lea Leitenile (klaver) ja Toomas Vavilovile (klarnet). Ja mida neilt siis oodati? Leitenilt tundliku koostööd ja Vavilovilt sära? Mina ootasin sellelt kontserdilt Haasma jõulise ja Vavilovi särava natuuri vastandumist ning Leiteni ühendavat rolli. Paraku olid aga nii vioola kui klarnet ansambliteostes mõlemad suhteliselt sarnaselt püüdlid. Paindlikud, musikaalsed, aga kuidagi sarnased. Siit tuligi esimene üllatus, et Haasma võib olla väga delikaatne ja tasane ansamblipartner. Schumanni ja Kurtági trio kulgesid mõnes mõttes nagu kikivarvul.

Teadupärast on kehv ansambel see, kus igaüks kisub ise kanti ja ühist tunnetust ei teki. Ideaalne on ansambel siis, kui kõigi erinevad natuurid rikastavad esituslikku üldpilti, ent

on üksikult ja erinevalt nauditavad. Korralik ansambel on samas niisugune, kus kõik nivelleeruvad mingi ühise nimetaja alla.

Kontserdil kõlanud teosed ise olid aga igas mõttes huvitavad leiud. Ühendavaks lüliks Robert Schumanni ülitundlik natuur ja selle vastandlikkus. Florestan ja Eusebius – mis need olid? Kas haiglaselt kahestunud isiksuse kaks poolust, Schumanni kui muusikakriitiku kirjutaja-sünonüümid või meis kõigis peituva ekstravertse ja introvertse alge sümbolid. See on Schumanni uurijatel palju vaieldud küsimus. Igal juhul on need kaks poolust andnud ainet järgmiste põlvkondade heliloojatele. Ungari päritolu György Kurtági teose pealkirjad on Schumannile iseloomulikult literatuursed: „Eusebius: piiratud ring ...”, „... ja taas värisevad Florestani huuled ahastuses”. XX sajandi muusikaline esteetika pööras romantismi tundlemisele üldiselt väga otsustavalt selja. Nii et romantikust helilooja sisemaailma kajastamine on eelmise sajandi lõpu kohta väga erandlik. Teos ise on hästi huvitav, ekspressiivse helikeele ja heitliku tundelaadiga.

Edasi tuli Arvo Haasma publiku ette lausa üksi (Tõnu Kõrvitsa uudisteos *Chaconne*) või duos (Šostakovitši Sonaat vioolale ja klaverile op. 147). Kõrvitsa neoimpressionismi ja helimaalingutega harjunult tundub tema viimase aja pöördumine vanade vormide poole üllatavana. Vahest on ta endas midagi uut otsimas, *Chaconne*’i variatsiooniline vorm on ju sisuliselt ka üks katsetamine ja otsimine. Teos oli päris huviga jälgitav: algas nagu häälest ära lautoga, siis kuuldus hispaania rahvamuusika motiive, virtuoossust (käike ja passaaže), erinevaid tehnikaid lipsas läbi, äkki pööras ära ja keeras mujale. Ning Haasma kõike seda läbi

käimas-mängimas süvenemise, õrnuse ning eredusega.

Šostakovitši sonaat kujunes aga õhtu emotsionaalseks kulminatsiooniks, see helitöö peaks ka natuuriolt olema Haasmale kõige lähedasem. Tema esituses tulid eredalt esile nõukaaja hall ängistus või sisemine raev. Ka klaveri kiledad „karjatused” olid heliloojale iseloomulikust leksikast. Niivõrd ere materjal viis mõttele, et tahaks veel enam oodata Lea Leiteni kui pianisti enda avamisele. Teda iseloomustades peab märkima, et ta on väga kujunditapne ja hoolitsev ansamblipartner. Ja kõik, mis vaja – tehnika ning eredus on Leitenil kah olemas. Nii et kohati võiks lasta klaveripartii ja enda tõlgendusel rohkem esile tulla. Juhtida tähelepanu oma partii kõige meeletumatele kohtadele, tungida esile. Seeläbi teos vaid võidak ja see inspireeriks kahtlemata ka tema ansamblipartnerit.

Kahtlemata on kõik, mis Toomas Vavilov kontserdilaval teeb, väga hea ja sisukas, aga seekord ei olnud tal justkui võimalust ennast piisavalt avada. Jään huviga ootama, kellega Toomas Vavilov klarneti kui pilli esitlemise kontserdil lavale läheb.

Aga selleks peaks ühe sarja veel juurde tegema! Sest kui klaveri- ja keelpillimängijatel ning lauljatel oma „*issimo*’d” ning „*bis*’id” ehk siis maakeeli öeldes ülivõrrete-nimelised kontserdisarjad olemas, siis puhkpilli- ja löökpillimängijatel polegi seda võimalust antud. Loodan, et Eesti Kontsert või Tallinna Filharmoonia selle ükskord ka ära teevad. Sest mõlema pilli valdajate seas on meil väga ereda isiksusi, kelle õhtule pileti juba ette ära broneeriks. Rääkimata väga palju võimalusi pakkuvast kavast.

MUUSIKAMAAILM

UUSOOPERITEST RIKAS AASTAPOOL

Kõigi kiuste, kes väidavad või loodavad ooperi kui konservatiivse ja paindumatu muusikažanri väljasuremist, heidab lõppevgi poolaasta oma vastuväljakutse. Vaid mõned põgusad sõnumid uutest ooperitest, mille esiettekanne juba olnud.

Suurbritannias: **Peter Eötvösi** „Love and Other Demons” (G. García Márqueze ainel) Glyndebourne’i festivalil, autor ka dirigent; oli ka maailma muusikapäevade kavas Viinuses. **Dominique Le Gendre** „Burial At Thebes” (Sophoklese ainel) Liverpoolis. **Sergio Camacho** „Beyond the Milestone” (*zarzuela* tüüpi lavalugu) Vamos festivalil Newcastle’is. **David Saweri** „Skin Deep” Leedsis.

Prantsusmaal: **Georg Friedrich Haasi** „Melancholia” (kunstnik Lars Hertervigist) Pariisi Rahvusooperis. **Howard Shore**’i „Fly” Pariisi Châtelet’ teatris, dirigent Plácido Domingo.

Rootsis: **Sven-David Sandströmi** „Batseba” (Torgny Lindgreni järgi) 13. XII Stockholmis Kuninglikus Ooperis, dirigent Leif Segerstam.

Soome sai poole aastaga juurde viis ooperit: **Harri Ahmase** „Käärmesormus”, **Kimmo Hakola** „Vierivä kivi”, **Ilkka Kuusisto** „Kotia kohti”, **Markus Fageruddi** pereoooper „The Seven Dog Brothers” Savonlinna festivalil ja **Veli-Matti Puumala** „Anna Liisa” (Minna Canthi järgi) Helsingi pidunädalail.

Eestis: esietendus **Mari Vihmandi** „Armastuse valem”.

Saksamaal: **Peter Ruzicka** „Hölderlin” Berliini Riigiooperis helilooja juhatusel 16. XI. **Ludger Vollmeri** „Gegen die Wand”, Fatih Akini türgiainelise menufilmi põhjal Bremeni teatris selle kooridirektori ja dirigendi **Tarmo Vaaski** käe all 28. XI (ühiksa etendust jaanuari keskpaigani). **Manfred Trojahn**i „La Grande Magia” (Eduardo de Filippo järgi) Dresdeni festivalil. **Anno Schreier** „Wunderhorn” („Poisi võlusarve” lavaline versioon) Würzburgis 7. XII.

Belgias: **Karel Goeyvaerts**i „Aquarius” Antwerpenis, Pierre Audi lavastus.

USAs: **Stewart Wallace**’i „The Bonesetter’s

Daughter” San Franciscos (Amy Tani populaarse romaani järgi), triumfiks hinnatud hiina-aineline lavatükk. **Kirke Mechemi** „John Brown” Kansas Citys. **Julie Grives**’i „The Trickster and the Troll” Lõuna-Dacota ülikoolis, Virginia Sneve’i romaani järgi, ka Norra mütoloogia ainel). **Lori Laitmani** „The Scarlet Letter” (Nathaniel Hawthorne’i romaani järgi) Kesk-Arkansase ülikoolis.

Kanadas: **Dean Burry** „Pandora’s Locker” 5. XII Torontos.

Austraalias: **Liza Limi** „The Navigator” (Tristani ja Isolde ainel) Brisbane’i festivalil.

Kambodžas: **Him Sophy** „Where Elephants Weep” (28. XI, esimene khmeeri rock-ooper, libreto Catherine Filloux), Phnom Penhi Chenla Theatris.

Ja mis kõik tulemas: Juan Martini (Kuuba/USA) „Before Night Falls” Fort Worthi ooperifestivalile; Pulitzeri peemia laureaadi Paul Moravec, „The Letter” Santa Fele, Ned Roremi „Little Nemo in Slumberland” Sarasotale; Gerard Mortier’ NY City Operale tellitud Charles Wuorineni „Brokeback Mountain”, Jake Heggie’ „Moby Dick” Dallasele; Giorgio Battistelli „An Inconvenient Truth” (ooper Al Gore’ist) Milano La Scalale jt. Juba jaanuaris Pariisi Rahvusooperis Philippe Boesmans’i „Yvonne, Burgundia printsess”, veebruaris Madridi Teatro Realis Lleonard Balada „Faustbal”, kus teeb kaasa ka Lauri Vasar.

PREEMIAID JA TUNNUSTUSI

Bonnis anti dirigent Kurt Masurile üle Wilhelm Furtwängleri preemia.

Rolf Schocki preemia sai Stockholmist viuldaja Gidon Kremer.

Aargau kultuuripreemia laureaati on tšellist Sol Gabetta.

Helilooja Kaija Saariaho väärts USAs Evanstonist Michel Ludwig Nemmersi preemia (100 000 dollarit), mille taga on ka uus-teos Chicago SOle.

Rheingau muusikapreemia laureaati on helilooja Heinz Holliger.

Töö eest City of Birmingham SO peadirigendina (sh „Gerontuse unelma” CD) sai Elgari Ühingu medali Sakari Oramo.

Itaalia muusikakriitikute Franco-Abbiati

preemia said lavastaja Patrice Chéreau, helilooja Ivan Fedele ja viuldaja Leonidas Kavakos.

Panuse eest kultuuridevahelisse dialoogi väärtsid Jordi Savall ja Montserrat Figueras *Artistes d’UNESCO pour la paix* tiitli.

Tšellist David Geringas valiti oma sünnilinnas Vilniuses Leedu MTA audoktoriks.

Londoni Wigmore Halli esmakordseks resideerivaks heliloojaks kutsuti Luke Bedford (29), kes kavatseb seal soosima hakata nüüdismuusikat.

USA Vilceki Fondi preemia teenekale väliseliloojale sai Osvaldo Golijov Argentinast.

Ühingu Chamber Music of America rahvusliku Richard Bogomolny auhinna väärts Juilliard String Quartet, kes toonud esiettekandele üle 60 teose.

Ühe prestiižikama Saksa preemia *Berliner Kunstpreis*’i on saanud helilooja Helmut Lachenmann.

Leonie Sonningi preemia 2009. aasta laureaat on Daniel Barenboim.

Saksamaal LV 1. klassi *Bundesverdienstkreuz*’i on saanud viuldaja Frank Peter Zimmermann.

Panuse eest kaasaegse muusika tutvustamise sai Paul Hindemithi preemia ta sünnilinnalt) Hanault dirigent Gerd Albrecht.

EESTI MUUSIKAT JA MUUSIKUID MAAILMALAVADELT

1. – 5. XII **Neeme Järvi** Haagi Residentie-Orkestiga Saksamaal (Essen, Frankfurt, Mannheim, Stuttgart), kust ta sai head arvustused Bruckneri V sümfoonia esituste eest. Kodusaalis esitati 13. XII Kantšeli ja Britteni Kaksikkontserdid (Janine Jansen, Maksim Rõssanov).

2.–4. XII **Risto Joosti** kuus kontserti Helsingborgi SO ees.

Noorkuu neli kontserti USAs (Washington, New York jm).

4. ja 8. XII **Kristjan Randalu** esinemised The Transatlantic Collective’iga Karlsruhes ja Rheinbergis.

5.–12. XII **Kristjan Järvi** kontserdireis Baseli KOga (Istanbul, Basel, Gayarre-Pamplona, Valencia), solistik Sergei Nakarjakov.

9.–28. XII **Vello Pähna** 15 etendust „Hommage à Maurice Béjart” Prantsuse Rahvusooperi balletiga Pariisis Opéra de Bastille’s.

10. XII **Tõnu Kõrvitsa** „Kreegi vihiku” ettekanne Rovaniemis, dirigent Kadri Joamets.

11.–20. XII **Lauri Vasar** Richard Straussi „Intermezzo” uuslavastuses Theater an der Wienis (viis etendust, dirigent Kirill Petrenko).

11. ja 14. XII **Arvo Pärdi** „Für Lennart in memoriam” Müncheni Kammerorkestri ning Virtuosi Italiani kavas Veronas. 18.–19. XII mängib Kölni Raadio SO Pietari Inkineni juhatusel „Cantus’t” ning „Fratres’t” Kölnis ja Viersenis.

16. XII osales **Tallinna Poistekoor** „Euroopa kontserdil” Strasbourg’is kavas „Berliosi lapsed” (dirigent Claire Gibault) kaheksa maa ühendlastekoori koosseisus.

17.–19. XII **Paavo Järvi** juhatus Beethoveni IX ja Bruckneri VII sümfooniast Deutsche Kammerphilharmonie’ga (Bremen, Stuttgart), kaastegev Deutsche Kammerchor.

18.–20. XII **Kristjan Järvi** „Jõulukontserdid” Ameerika kavaga Lyoni Rahvusorkestriga.

20. XII **Vox Clamantis** ja Conjunto Iberico toovad Itaalias Bari katedraalis festivali „Le Voci dell’Anima” lõppkontserdil maailma esiettekannele Arvo Pärdi „Alleluja-Tropus’e” koorile ja kaheksale tšellile, kavas veel viis Pärdi teost Arianna Savalli, tšellookteti ning Vox Clamantise esituses **Jaan-Eik Tulve** juhatusel.

23. ja 26. XII **Risto Joost** ning **Mati Turi** Bachi *Magnificat*’i solistidena koos Collegium Musicum Riga ja Läti Raadio kooriga Riias ning Cēsises (dirigent Sigvards Kļava).

26. XII **Eri Klas** juhatab Moskvas Novaja Operas Rossini „Sevilla habemeajajat” ning 29. ja 30. XII teatri jõulukavasid. Novembris dirigeeris ta Stavangeri SO ees **Erkki-Sven Tüüri** „Aditus’t” ja kolme kontserti USAs Phoenixi SOga.

29. XII **Tarmo Vaask** juhatab Bremeni Teatris Kálmáni „Die Csárdásfürstin’it”.

31. XII Deutsche Kammerphilharmonie kirjutas aastalõpukavas Kaiserslauternis on ka **Arvo Pärdi** teos Alexander Shelley juhatusel. **Priit Kuusk**

EESTI
MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA

Laupäev
3. jaanuar
kell 17.00
EMTA kammersaal

ERNA SAAR- VÕERAHANSU 85

Esinevad:
juubilar Erna Saar-Võerahansu,
tema esimene õpilane Eevi Ross
ning viimane õpilane Hando Nahkur

Kavas:
Beethoven, Debussy, Eller, Liszt, Schubert

Sissepääs tasuta

KONTSERDISARI
JUBILATE 2009

Pühapäev
4. jaanuar
kell 18.00
EMTA kammersaal

JUHAN KALJASPOOLIK 100

Esinevad klarnetistid:
A. Aben, E. Altmanis, M. Altrov, H. Hodanjonok,
T. Kalm, M. Kari, A. Mölder, K. Parts,
M. Saarmets, H. Tuuling, T. Vavilov

Kavas:
Biggs, Bloch, Brahms, Horovitz, Lidholm,
Mendelssohn-Bartholdy, Piazzolla, Poulenc,
Veevo, Verdi

Ettekandega
"Juhan Kaljaspoolik. Meenutusi Juhanist"
esineb muusikateadlane Tiia Järg

Sissepääs tasuta

INFO EMTA kontserdibüroo www.ema.edu.ee

Corelli Music
www.corelli.ee

J. S. BACH JÕULUORATOORIUM

P, 28.12.2008 KELL 19 TARTU JAANI KIRIK
E, 29.12.2008 KELL 19 TALLINNA JAANI KIRIK

Solistid: **Pirjo Püvi** sopran, **Juuli Lill** metsosopran, **Matī Turi** tenor, **Taavi Tampuu** bass
Kammerkoor **Voces Musicales**, **Corelli Barokkorkester** ajastu pillidel
Dirigent **Risto Joost**

VOCES MUSICALES

KAUNIS BAROKIAJA JÕULUMUUSIKA

Sopran **KAIA URB**
CORELLI CONSORT

Küsi plaati poest või osta kontserdil!

Lisainfo www.corelli.ee

Piletid **PILETILEVI** ja Statoil üle Eesti - eelmüügist soodsamalt!

VE NE TEATER
jaanuarikuu
mängukava

K, 7. I kl 19 R. Cooney' „Naljakas raha” suures saalis.
Osades J. Išimtseva, T. Jegoruškina, N. Bentsler jt.
N, 8. I kl 16 R. L. Stevensoni „Aarete saar” suures saalis. Osades N. Bentsler, S. Furmanjuk, V. Antipp jt. Kl 19 A. Nikolai „Veidike õrnust” väikses saalis. Peaosas J. Jakovleva. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
R, 9. I kl 19 „Naljakas raha” suures saalis. **Etendus on eestikeelse tõlkega!** Õpilastele, üliõpilastele, pensionäridele ja Seeniorikaardi omanikele soodustus 50%! Kl 19 M. Murdmaa ja Š. Kalloši tantsudraama „Surmatants” väikses saalis. Peaosas Kaie Kõrb. **Esietendus!**
L, 10. I kl 12 vendade Grimme „Kuningas Rästahabe” väikses saalis. Osades T. Jegoruškina, J. Žilin, D. Kosjakov jt. Kl 18 A. Gribojedovi „Häda mõistuse pärast” suures saalis. Peaosades A. Ivaškevits ja E. Toman. **Etendus on eestikeelse tõlkega!** Kl 18 „Surmatants” väikses saalis.
P, 11. I kl 12 J. Skulskaja „Jäätunud roos” suures saalis. Kl 18 kontsert „Nihutades teatri piire” suures saalis. Etenduses osalevad Vene teatri

VE NE TEATER
РУССКИЙ
ТЕАТР
ЭСТОНИИ

näitlejad. Kl 18 „Surmatants” väikses saalis.
T, 13. I kl 19 30 J. Tätte „Palju õnne argipäevaks!” väikses saalis. Peaosades A. Ivaškevits ja L. Savankova.
K, 14. I kl 19 J. Kimi ja G. Auerbahi „Amorid lumes” suures saalis. Osades O. Rogatšjov, I. Nartov, J. Jablonskaja, J. Žilin, K. Agarkova, N. Dõmtšenko, A. Kutšmezov jt. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
N, 15. I kl 19 „Veidike õrnust” väikses saalis. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
R, 16. I kl 19 A. Vampilovi „Vanem poeg” suures saalis. Osades S. Tšerkassov, D. Kosjakov, A. Sinjakovitš jt.
L, 17. I kl 16 „Surmatants” väikses saalis. Kl 18 H. Ibseni „Kummitused” suures saalis. Osades L. Savankova, I. Nartov, N. Dõmtšenko jt. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
P, 18. I kl 18 M. Ševre'i „C'est la vie” („See on elu”) suures saalis. Osades T. Solodnikova, L. Šinkarjova, T. Jegoruškina jt. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
T, 20. I kl 19 „Sool. Uusima aja Eesti 12 laulus” väikses saalis. Osades T. Manevskaja ja L. Agapova.
K, 21. I kl 19 O. Privise plastiline etendus (J. Skulskaja kompositsioon) „Shakespeare-süit” väikses saalis.
N, 22. I kl 19 B. Schweigeri „Vaheseinad” väikses saalis. Peaosades

L. Agapova ja A. Karmazina (Vane-muine).
R, 23. I kl 19 G. Goldoni „Trahter Mirandolina” suures saalis. Peaosas T. Jegoruškina. **Viimast korda! Etendus on eestikeelse tõlkega!** Õpilastele, üliõpilastele, pensionäridele ja Seeniorikaardi omanikele soodustus 50%!
L, 24. I kl 18 „Häda mõistuse pärast” suures saalis. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
P, 25. I kl 12 „Aarete saar” suures saalis. Kl 18 D. Mameti „M&N. Hälbed Freudi järgi” väikses saalis. Osades N. Dõmtšenko, T. Jegoruškina, S. Furmanjuk ja A. Garejev. Kl 18 „Veidike õrnust” Kohtla-Järve kultuurikeskuses.
T, 27. I kl 19 B. Frieli „Lõikuspeo tantsud” väikses saalis. Osades L. Savankova, L. Agapova, K. Agarkova, T. Manevskaja, J. Tarassenko jt.
K, 28. I kl 19 „Vanem poeg” suures saalis. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
N, 29. I kl 19 „Naljakas raha” suures saalis. **Etendus on eestikeelse tõlkega!**
R, 30. I kl 19 „Veidike õrnust” väikses saalis.
L, 31. I kl 12 „Kuningas Rästahabe” väikses saalis. Kl 18 „Shakespeare-süit” väikses saalis.

EESTI AJALOOMUUSEUM
www.eam.ee

MAARJAMÄE LOSS
Tallinn, Piritaa tee 56

NÄITUS „Märgi sünd. Eesti Vabariiki 90 juubelmärk” kuni 4. I NÄITUS „Iseolemise tahe. 90 aastat Eesti Vabariiki”
TÜ KMi näitus „Pühapildi sünd. Vanavene ikoonitraditsioon” kuni 12. IV.

Avatud K – P kl 10 – 17, tel 622 8610. Avatud N – T kl 11 – 18, tel 641 1630.

Tasuta külastuspäev iga kuu viimane N.

Muuseumipood Börsi käigus avatud iga päev kl 11 – 18.

UNGARI INSTITUUDI GALERII
Tallinn, Piiskopi 2

JÜRI KASSI
siiditrükiseeria „Võnked” kuni 20. I.

Avatud E – N kl 10 – 17, R kl 10 – 15, tel 644 0817, www.unginst.org.ee
Suletud 22. XII – 5. I.

Palamuse O. Lutsu Kihelkonnakoolimuuseum

Palamuse, Köstri allee 3

Püsiekspositsioon kihelkonnakooli elust XIX sajandi lõpul läbi O. Lutsu „Kevade”.

Avatud E – R kl 10 – 17, e-post info@palmuseum.ee, www.palmuseum.ee, tel 776 0514.
PALAMUSE ON MU MÕTETES, „KEVADE” MINU SÜDAMES

Tartu, Kuperjanovi 9

PÜSINÄITUS
“Eesti. Maa, rahvas, kultuur”.

NÄITUS
„Siga seebiks – traditsioonilised töövõtted kaasajal” kuni 25. I.
Info ja töötubade ajad vt www.erm.ee/toovotted.

„AUASI. 80 aastat hõimurahvaste osakonna avamisest Raadil”
kuni 30. VIII.

„Minu klaas 2008”
Raadi mõisapargi jääkeldris kuni 31. I.

22. XII kl 15 „Jaan Tõnisson 140”, sünniaastapäeva tähistamine
ERMi näitusemajas.

Kuni 19. XII **giidiprogramm „Jõulunädalad”**.
Programm ettetellimisel.
Lisainfo **www.erm.ee**

Avatud T – P kl 11 – 18, R tasuta sissepääs.

KASTELLAANIMAJA GALERII E. VILDE MUUSEUM
Roheline aas 3

ANATOLI STRAHHOV (Tallinn) ja **ALEKSEI KUZMITCH** (Minsk), ühisnäitus „Armastuse sõnum” kuni 22. XII.

19. XII kl 18 pimedate kuude viimane luuleõhtu „Armastus”.
Esinevad **Andra Teede, Kaarel B Väljamäe, Eda Ahi, Tõnu Önnepalu ja Kristo Viiding**. Kitarril **Kaarle Olav Varkki**.

Avatud K – E kl 11 – 18, tel 601 3181, e-post vilde@linnamuseum.ee, www.linnamuseum.ee/vilde

VILJANDI KUNSTISAAL
Viljandi, Vabaduse plats 6

JÜRI ARRAKU maalid, XVIII jõulunäitus kuni 15. II.

Kuni 23. XII avatud iga päev kl 10 – 15, 24. XII – 1. I 2009 suletud, tel 551 5932.
Täname Eesti Kultuurkapitali

TAMPERE MAJA
Tartu, Jaani 4

JAN JWAN KURIMI maalinäitus
“Päevalille teine pool” kuni 30. XII.

Avatud iga päev kl 10 – 18, www.tamperemaja.ee, tel 738 6300.

VERNISSAGE KUNSTIGALERII
Tallinn, Uus-Tatari 23

Müügil tuntud EESTI MEISTRITE kunstiteosed.

Avatud T – R kl 11 – 18, L kl 11 – 16, tel 677 2010, info@vernissage.ee, www.vernissage.ee

EESTI TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM
Tallinn, Müürivahe 12

PÜSINÄITUS „Muusikainstrumente läbi mitme sajandi”.
Gustav Ernesaksa 100. juubeli-aastale pühendatud näitus „Tormiste randade muusika. Gustav Ernesaks ooperiloojana” kuni 22. III.

Kuni 22. III ETMMi videosalongis värske dokumentaalfilm „**Ants Eskola: Olla või mitte olla**” (2008), pilett 50 kr. Palume eelnevalt aeg kokku leppida tel 644 6407.

Avatud K – L kl 10 – 18, infotel 644 6407, info@tmm.ee

KURESSAARE RAEGALERII
Kuressaare, Tallinna 2

ENDLA TUUTMA pastellmaalinäitus
„Sõrmede vahelt pudenenud” kuni 14. I.

Avatud T – R kl 11 – 17, L kl 11 – 15, tel 453 3266, raegalerii@kuressaare.ee

VÕRU LINNAGALERII
Võru, Liiva 13

I KORRUSEL 22. XII – 16. I
AHTI SEPPETI näitus.

II KORRUSEL
PIRET ROHUSAARE näitus
„...värvid rütmid jazz armastus” kuni 5. I.

Avatud E – R kl 12 – 21, www.vorukannel.ee

GALERII ATRIUM
Tallinn, Tallinna Ärikeskus Harju 6

KAMPALA (Uganda) agulinoorte fotonäitus
„Eyes see” kuni 10. I.

Avatud E – R kl 8 – 20, L kl 12 – 20, tel 56 566 592, 522 6456, galerii@galeriiaatrium.ee, www.galeriiaatrium.ee

TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIMUUSEUM
Tartu, Ülikooli 18

„KARL EDUARD VON LIPHART 200. Raadi kunstikogu kuma”
kuni 31. I.

Avatud E – R kl 11 – 17, tel 737 5384, www.ut.ee/artmuseum

A. SÄREVI KORTERMUUSEUM
Tallinn, Tina 23/Kreutzwaldi 11

„Parimad rollid parimate partneritega. Ellen Liiger 90”.

Avatud K – R kl 11 – 16, infotel 648 5838, Lisainfo **www.tmm.ee**

KURESSAARE KULTUURIKESKUSE SAAL
Kuressaare, Tallinna 6

ESZTER BORNEMISZA „Tekstiilpildid Ungarist”
kuni 5. I.

Avatud E – R kl 10 – 18, L kl 10 – 16.

SOPRUS

R, 19. XII, L, 20. XII ja P, 21. XII kl 11 ja kl 12.30 (pilet 50 kr) „**Juss kutsub kinno. Mudilaste multilaegas**”.
Kl 14 ja kl 16.30 (pilet 70 kr), kl 19 ja kl 21.30 (pilet 100 kr) „**Happy-Go-Lucky**”.

E, 22. XII, T, 23. XII ja N, 25. XII kl 14 ja kl 16.30 (pilet 70 kr), kl 19 ja kl 21.30 (pilet 100 kr) „**Happy-Go-Lucky**”.

K, 24. XII kl 14 ja kl 16.30 (pilet 70 kr) „**Happy-Go-Lucky**”. Pilet õpilastele 50 kr, tudengitele, ajateenijatele, pensionäridele kuni 60 kr.
Kassa tel 644 1919, info: www.kino.ee

TARTU LASTEKUNSTIKOOLI GALERII
Tartu, Jakobi 52

KALJO PÖLLU „Abstraktsuse mõtestamine
kuni 9. I.

Avatud E – R kl 15 – 19, http://tlkkgalerii.blogspot.com/

HAABERSTI SOTSIAALKESKUS
Tallinn, Öismäe tee 24

SUURES SAALIS
SILVIA KELLE maalid
„Sodiaagi inglid” kuni 12. I.

VÄIKSES SAALIS
JELENA KARJAGINA „Portselanmaal” kuni 23. XII.

Avatud E – R kl 9 – 17, tel 657 9872.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

näitused
DETSEMBER

12. jaanuarini	peanäitusesaalis ja fuajees Kullaketrajad. Illustratsioonid F. R. Kreutzwaldi loomingul põhjal
28. veebruarini	harulduste kogu näitusesaalis Riigiraamatukogu haruldused
31. detsembrini	5. korruse teatmesaalis Kunstiüliõpilaste eskiise Eesti Rahvusraamatukogust
31. jaanuarini	7. korruse humanitaarsaalis Kunst ilma käteta Suu ja Jalaga Maalivate Kunstnike Ühingu näitus
püsinäitused	3. korruse Eduard Wiiralti galerii 5. korruse Eesti riiklike teenetemärkide galerii
Näitused on avatud E, K, R 10-18; T 10-20; N 11-20; L 12-19 22.-27. detsembril suletud Näituste kava ja muudatused on ka kodulehel www.rahvusraamatukogu.ee/naitused	

RAAMATUKAUPLUS

► PUNKT & KOMA RAAMATUPOOD

Estonia pst 7, II korrus. Reisijuhid ja turismikaardid, sõnaraamatud, keeleõpikud eesti ja inglise keele baasil, teatmekirjandus, võõr- ja eestikeelne ilukirjandus ja muu. Postiga saatmise võimalus.
Avatud E – R kl 11 – 18, tel 646 6225, **www.punktkoma.ee**

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl 9 – 18 ja L kl 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse õppe-materjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, post-kaardid ja kalendrid. Aastaringsed sooduspakkumised.
Tel 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post **allecto@online.ee**

► **RAHVA RAAMAT** Pärnu mnt 10. Eestikeelne kirjandus, õpikud, töövihikud, vanad raamatud.
Avatud E – R kl 9 – 19, L kl 10 – 17, P kl 10 – 16.

Viru keskus III korrus ja IV korrus

Eesti-, vene- ja võõrkeelne kirjandus, kontoritarbed, CD ja DVD. Avatud E – P kl 9 – 21.

► **BUKINIST J. Hammer** **www.oldbooks.ee**, Roosikrantsi 6, Tallinn, tel 644 2633.

► APOLLO RAAMATUKAUPLUSED **www.apollo.ee** Tallinnas

Apollo Raamatumaja, Viru 23, avatud E – R kl 10 – 20, L kl 10 – 19, P kl 10 – 17.
Kristiine keskuse I korrusel, avatud E – P kl 10 – 21.
Ülemiste keskuse I korrusel, avatud E – P kl 10 – 21.

Tartus

Tartu kaubamaja III korrusel, avatud E – L kl 9 – 21, P kl 9 – 18.
Ülikooli 1, avatud E – R kl 9 – 18, L kl 10 – 16.

Pärnus

Rüütli 41, avatud E – R kl 9 – 19, L kl 10 – 17.
Port Artur 2e II korrusel, avatud E – R kl 10 – 20, L ja P kl 10 – 18.
Kaubamajakas, avatud E – P kl 10 – 20.

Rakveres

Vaala keskuses, avatud E – R kl 10 – 20, L kl 10 – 18, P kl 10 – 16.

Apollo püsikliendile 5%-ne soodustus kõigilt raamatu- ja kontoritarvete ostadelt. Igakuised eripakkumised püsiklientidele.
Klienditugi 683 3400, e-post **info@apollo.ee**

KULTUURIESINDUS

► **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel 631 3917, faks 631 3952, e-post tallinn@finst.ee, www.finst.ee.

► **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel 742 7319, faks 742 7097, e-post tartu@finst.ee, www.finst.ee. Avatud tööpäevadel kl 10 – 16, K kl 10 – 18.

► **TAMPERE MAJA** Jaani 4, Tartu, tel 738 6300, www.tamperemaja.ee.

► **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel 625 7788, faks 625 7799, e-post british.council@britishcouncil.ee, www.britishcouncil.ee.

► **UNGARI INSTITUUT** Piiskopi 2, 10130 Tallinn, tel 644 0817, e-post unginst@unginst.org.ee, www.unginst.org.ee. Avatud E – N kl 10 – 16, R kl 10 – 14. Dokumentaalnäitus „Ungari sõjavangid Nõukogude Liidus” Narva muuseumis kuni 31. XII. „Vahuveinipidu! 125 aastat Törley vahuvein-tootmist” Eesti Ajaloomuuseumi Suurgildi hoones kuni 4. I.

► **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT** Suurtüki 4b, Tallinn, tel 627 6960, faks 627 6962, e-post dkigi@tallinn.goethe.org. Info (saksa ja eesti keeles) koduleheküljel **www.goethe.de/tallinn**.

► **TAANI KULTUURI INSTITUUT** Vene 14, 10123 Tallinn, tel ja faks 646 6373, e-post info@dankultur.ee, www.dankultur.ee.

► **EESTI INSTITUUT** Suur-Karja 14, 10140 Tallinn, tel 631 4355, www.einst.ee.

</

JAANUARIKUU MÄNGUKAVA

N 8. 19:00 Helesinine vagun (väike saal)
R 9. 13:00 POKS (suur saal)
L 10. 19:00 Kolm meest paadis (väike saal)
E 12. 19:00 Börs ja Börsitar (väike saal)
T 13. 19:00 Grafiti (väike saal)
K 14. 19:00 Kolm meest paadis (väike saal)
N 15. 18:00 Väike Tjorven Soolavareselt (suur saal)
R 16. 13:00 Väike merineitsi (väike saal)
R 16. 19:00 Kolm öde (suur saal)
L 17. 19:00 Börs ja Börsitar (väike saal)
E 19. 19:00 Anna Karenina (väike saal) välja müüdud
T 20. 19:00 norway.today (väike saal)
K 21. 19:00 Keisri hull (suur saal)
N 22. 19:00 Linnapea (suur saal)
R 23. 13:00 Väike Tjorven Soolavareselt (suur saal)
L 24. 13:00 Kolm öde (suur saal)
E 26. 19:00 POKS (suur saal)
L 31. 19:00 **ESIETENDUS** Vanamehed seitsmendalt (väike saal)

DETSEMBRIS UUE AASTA PILETID VANA AASTA HINDADEGA!

JAANUARIKUU VÄLJASÕIDUETENDUSED

T 13. 19:00 POKS Võru Kultuurimajas "Kannel"
K 14. 19:00 Börs ja Börsitar Pärnu Endlas
N 22. 11:00 Väike merineitsi Karksi valla kultuurikeskuses
E 26. 19:00 Linnapea Eesti Draamateatris
K 28. 12:00 POKS Väandra Kultuurimajas
N 29. 19:00 Grafiti Valga Kultuuri- ja hivialakeskuses
R 30. 19:00 Grafiti Avinurme Kultuurikeskuses

Mängukavas võib toimuda muudatusi

Piletid müügil mängupaikades ja Piletimaailmas
Info telefonil 433 3383 www.ugala.ee

TALLINNA LINNATEATER
Jaauarikuu mängukava
N, 8. I kl 19 O. ja V. Presnjakovi „**Ohvrit mängides**“ Taevalaval. Lav M. Koldits.
Kl 19 J. A. Jónassoni „**Murdlainetus**“ Hobuveskis. Lav J. Rohumaa.
R, 9. I kl 19 „**Ohvrit mängides**“ Taevalaval. Kl 19 „**Murdlainetus**“ Hobuveskis.
L, 10. I kl 19 J. Tätt „**Meeletu**“ Taevalaval. Lav E. Klemets.
E, 12. I kl 19 T. Williamsi „**Iguaani öö**“ Taevalaval. Lav I. Normet.
T, 13. I kl 19 „**Iguaani öö**“ Taevalaval.
K, 14. I ja **N, 15. I** kl 19 „**Eesti teatri laulud**“ Taevalaval.
R, 16. I kl 19 N. Wrighti „**Vincent**“ Hobuveskis. Lav A. Prosa.
L, 17. I kl 19 M. Panychi „**Minu tädi**“ väikses saalis. Lav A. Eelmaa. **Esietendus! Reserveeritud!**
E, 19. I kl 19 „**Eesti teatri laulud**“ Taeva-

laval. Kl 19 „**Minu tädi**“ väikses saalis. **Reserveeritud!**
T, 20. I kl 19 „**Minu tädi**“ väikses saalis.
K, 21. I ja **N, 22. I** kl 19 D. Potteri „**Päike soojem, taevas sinisem**“ Taevalaval. Lav M. Koldits. Kl 19 A. Jellicoe „**Nöks**“ väikses saalis. Lav P. Võigemast.
R, 23. I ja **L, 24. I** kl 19 „**Minu tädi**“ väikses saalis.
T, 27. I kl 19 „**Iguaani öö**“ Taevalaval. Kl 19 „**Minu tädi**“ väikses saalis.
K, 28. I kl 19 „**Iguaani öö**“ Taevalaval. **Reserveeritud!** Kl 19 R. Brautigani „**Arbuusisuhkrus**“ väikses saalis. Lav J. Rohumaa.
N, 29. I kl 19 „**Iguaani öö**“ Taevalaval. Kl 19 „**Arbuusisuhkrus**“ väikses saalis.
R, 30. I kl 19 „**Arbuusisuhkrus**“ väikses saalis. **Reserveeritud!**
L, 31. I kl 19 „**Päike soojem, taevas sinisem**“ Taevalaval. Kl 19 „**Nöks**“ väikses saalis.

Jaauarikuu mängukava
L, 10. I kl 19 N. Gogoli „**Revident**“ suures saalis. Lav T. Palu.
E, 12. I kl 19 T. Stoppardi „**Rock’n’roll**“ Eesti Draamateatris. Lav H. Pakk.
K, 14. I kl 19 S. Stephensoni „**Vee mälu**“ Küünis. Lav M. Kalmet.
N, 15. I kl 19 M. Alguse „**Janu**“ Küünis. Lav A. Noormets.
R, 16. I kl 19 L. Lunari „**Kolmekesi kahevahel**“ suures saalis. Lav T. Palu.
L, 17. I kl 19 A. Saramonowiczi „**Testosteroon**“ suures saalis. Lav E. Keerd. Kl 19 E-E. Schmitti „**Tunnete tektoonika**“ Küünis. Lav E. Keerd.
T, 20. I ja **K, 21. I** kl 19 A. Gailiti „**Karge meri**“ Küünis. Lav M. Kasterpalu.
N, 22. I kl 11 lastele eesti muinasjutunde ainetele „**Reinuvader Rebane**“ suures saalis. Lav T. Palu. Kl 19 „**Testosteroon**“ suures saalis.
R, 23. I kl 19 „**Revident**“ suures saalis.

L, 24. I kl 19 E. Vilde „**Pisuhänd**“ suures saalis. Lav S. Heiberg. **Viimaseid kordi!**
E, 26. I kl 19 D. Wrighti „**Ma olen iseen-da naine**“ Vene teatris. Lav T. Palu.
T, 27. I kl 19 „**Ma olen iseenda naine**“ Vanemuise suures majas.
K, 28. I kl 12 „**Reinuvader Rebane**“ ja kl 19 „**Testosteroon**“ Rakvere teatris.
N, 29. I kl 19 Endla Noortestuudio noortelugu „**Oma elu superstaarid**“ Küünis. Lav E. Keerd. **Esietendus!**
R, 30. I kl 19 A. Sultani, E. Barreti, R. Cooney’ „**Linda tahab lahutada**“ suures saalis. Lav E. Keerd. Kl 19 „**Vee mälu**“ Küünis.
L, 31. I kl 19 M. Kivastiku „**Kangelane**“ suures saalis. Lav K. Komissarov. Kl 19 „**Tunnete tektoonika**“ Küünis. **NB! Mängukavas võib tulla muudatusi!**
Piletid müügil Endla teatri kassas E – R kl 12 – 19 (tel 442 0666, infotel 442 0667), Piletilevi ja Piletimaailma müügikohtades üle Eesti. www.endla.ee

Jaauarikuu mängukava
K, 14. I kl 19 Molière „**Misantroop**“ lisaku rahvamajas. Lav Markus Zohner (Šveits).
N, 15. I kl 18 F. R. Kreutzwaldi cool-eepos „**Kalevipoeg**“ KUMU auditooriumis. Lav Markus Zohner (Šveits). **Reserveeritud!**
R, 16. I kl 18 „**Kalevipoeg**“ KUMU auditooriumis.
E, 19. I kl 19 W. Tomczyki „**Nürnberg**“ Haapsalu kultuurimajas. Lav Aare Toikka.
T, 20. I kl 16 ja kl 18 K. Abrahamsoni „**Kas sulle meeldib porno?**“ Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lav Margo Teder.
K, 21. I kl 11 ja kl 14 R. Herfurtneri „**Varblase Pridu**“ Rahvusraamatu-

kogu teatrisaalis. Lav Mart Kampus. Kl 18 F. Molnári „**Pál-tánava poisid**“ Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lav A. Toikka.
N, 22. I kl 16 „**Pál-tánava poisid**“ Rahvusraamatukogu teatrisaalis.
R, 23. I kl 18 K. Henseli „**Klammi sõda**“ Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lav Aare Toikka.
E, 26. I kl 19 I. Hirve „**Kevadtalv 1918**“ Jõhvi kontserdmajas. Lav Tõnu Lensment.
T, 27. I kl 18 „**Klammi sõda**“ Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Rahvusraamatukogu teatrisaal Tõnismägi 2, Tallinn, tel 645 0959
Piletid müügil Piletilevi ja Piletimaailma müügipunktides ning Rahvusraamatukogu infoletis. www.vatteater.ee

NUKU- ja NOORSOOTEATER
Jaauarikuu mängukava
Teatripisiisik nukuteatrist!
K, 21. I kl 11 Uno Leiese ja Helle Laasi „**Kiki ja Miki**“ ovaalsaalis. Lav Helle Laas. Pilet 75 kr.
N, 22. I kl 11 „**Nukumängu ABC**“ suures saalis. Lav Jevgeni Ibragimov. Pilet 85 kr. Kl 11 „**Kiki ja Miki**“ ovaalsaalis.
R, 23. I kl 11 ja kl 18 Jevgeni Ibragimovi „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Lav Jevgeni Ibragimov. Pilet 125 kr. Kl 11 „**Šoti torupillimängija**“ Kõismäe tornis. Lavale seadnud ja mängib Are Uder. Pilet 80 kr.
L, 24. I kl 12 ja kl 15 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 12 Helle Laasi nukula-vastus 2 – 4aastastele teatrisõpradele „**Ise, ise ka!**“ ovaalsaalis. Lav Helle Laas. Pilet 75 kr. Kl 15 „**Šoti torupilli-mängija**“ Kõismäe tornis.
P, 25. I kl 12 ja kl 15 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 12 Helle Laasi „**Tsuhh, tsuhh, tsuhh**“ ovaalsaalis. Lav Helle Laas. Pilet 75 kr.
T, 27. I kl 11 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 11 „**Tsuhh, tsuhh, tsuhh**“ ovaalsaalis.
K, 28. I kl 11 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 11 Helle Laasi „**Metsakülad**“ ovaalsaalis. Lav Helle Laas. Pilet 75 kr.
N, 29. I kl 11 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 11 „**Metsakülad**“ ovaalsaalis.
R, 30. I kl 11 ja kl 18 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 11 „**Šoti torupilli-mängija**“ Kõismäe tornis.
L, 31. I kl 12 ja kl 18 „**Kuldvõtmeke**“ suures saalis. Kl 11 „**Metsakülad**“ ovaalsaalis. Kl 15 „**Šoti torupillimängija**“ Kõismäe tornis.
Teater jätab endale õiguse teha mängukavas muudatusi.
Broneeritud piletid peavad olema välja ostetud vähemalt üks nädal enne etendust. Kassa Tallinnas (Lai 1) avatud iga päev kl 10 – 18 (v.a riiklikel pühadel). Piletite tellimused tel 667 9555, 667 9509 ja kassa@nukuteater.ee.
Piletid müügil ka Piletilevis ja Internetipoes www.piletilevi.ee.
www.nukuteater.ee
www.noorsooteater.ee

EESTI DRAAMATEATER
Jaauarikuu mängukava
T, 6. I kl 19 Henrik Ibseni „**Metspart**“ väikses saalis. Lav Ingomar Vihmar.
K, 7. I kl 19 Geraldine Aroni „**Minu oi-valine lahutus**“ väikses saalis. Lav Kaie Mihkelson. Kl 19 Peter Shafferi „**Leek-rüübe**“ Maalisaaalis. Lav Priit Pedajas.
N, 8. I kl 19 Jaan Unduski „**Boulgakoff**“ väikses saalis. Lav Margus Kasterpalu.
R, 9. I kl 19 Andrus Kiviräha „**Voldemar**“ suures saalis. Lav Merle Karusoo. Kl 19 Ingmar Bergmani „**Sügissonaat**“ väikses saalis. Lav Priit Pedajas. Kl 19 Nikolai Jevreinovi „**Kõige tähtsam**“ endises Heliose kinos.
L, 10. I kl 19 Sirkku Peltola „**Soome hobune**“ suures saalis. Lav Roman Baskin. Kl 19 „**Boulgakoff**“ väikses saalis. Kl 19 Becky Mode „**Kõik on täis**“ Maalisaaalis. Lav Priit Pedajas.
P, 11. I kl 19 Neil Simoni „**Päikesepoisid**“ suures saalis. Lav Ingomar Vihmar. Kl 19 „**Metspart**“ väikses saalis. Kl 19 „**Kõige tähtsam**“ endises Heliose kinos.
T, 13. I kl 19 „**Voldemar**“ suures saalis. Kl 19 „**Metspart**“ väikses saalis. Kl 19 „**Kõige tähtsam**“ endises Heliose kinos.
K, 14. I kl 19 „**Voldemar**“ suures saalis.

Jaauarikuu mängukava
L, 3. I kl 18 ballett J. M. Barrie loo põhjal „**Peeter Paan**“ suures majas.
T, 6. I kl 19 P. Abrahami „**Savoy ball**“ suures majas.
K, 7. I kl 18 P. Tšaikovski ballett „**Pähkli-pureja**“ suures majas. Kl 19 E. Taylorigi „**Jäine mõrv**“ väikses majas.
N, 8. I kl 19 D. Marguliesi „**Kogutud teosed**“ Sadamateatris.
R, 9. I kl 19 T. Hussari ja G. G. Márqueze „**Sada aastat ...**“ suures majas. Lav H. Toompere jr. Kl 19 muusikaklonsert „**Memory**“ Vanemuise kontserdimajas.
L, 10. I kl 13 ja kl 19 „**Memory**“ Vane-muise kontserdimajas. Kl 19 R. Lundáni „**Suurema kurbuseta**“ suures majas. **Teater ei soovita lavastust alla 14aas-tastele!**
P, 11. I kl 16 E.-E. Schmitti „**Vabamõt-leja**“ väikses majas. Kl 16 V. Nikiforova „**Jooksvad kulud**“ Sadamateatris.
T, 13. I kl 19 L. Otsa „**Koidula veri**“ suures majas.
K, 14. I kl 12 ja kl 18 H. Ernitsa, J. Põldma ja P. Pajusaare lastemuusikal „**Detektiiv**

Kultuuriministeerium ootab kuni 10. jaauarini 2009 ettepanekuid 2008. aasta Eesti Vabariigi kultuuri- ja spordipreemiate kandidaatide kohta.

Kolm kultuuripreemiat määratakse pikaajalise väljapaistva loomingulise tegevuse eest ning viis preemiat antakse 2008. aastal avalikkuseni jõudnud väljapaistvate tööde eest. Info telefonil 628 2220.

Riiklikud spordipreemiad määratakse väljapaistvate sportlike saavutuste eest, kaks preemiat määratakse elutöö eest ning kuus preemiat aasta tulemuste eest. Info telefonil 628 2260.

Avaldused saata aadressil Kultuuriministeerium, Suur-Karja 23, 15076 Tallinn.

Jaauarikuu mängukava
E, 12. I kl 19 Lawrence Romani „**Taaskord**“ Vastemõisa rahvamajas.
T, 13. I kl 19 Donald Churchilli ja Peter Yeldhami „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Rapla kultuurikeskuses.
N, 15. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Vanemuise suures majas.
R, 16. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Aruküla kultuurimajas.
P, 18. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Endla teatris.
E, 19. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Vene teatris.
T, 20. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Rakvere teatris.
K, 21. I kl 19 Bengt Ahlforsi „**Viimane**

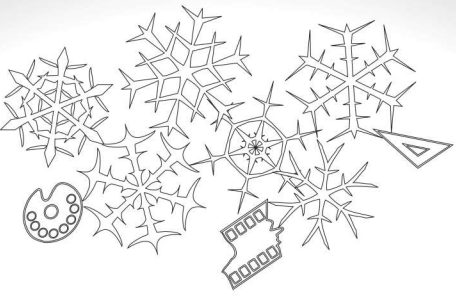
sigar“ Eesti Draamateatris.
Tõnu Aav 70!
R, 23. I kl 19 Jean Marsani „**Publikule keelatud**“ Lihula kultuurimajas.
L, 24. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Põltsamaa kultuurikeskuses.
P, 25. I kl 19 „**Taaskord**“ Kuusalu rahvamajas.
E, 26. I kl 19 „**Minu sõbratar Maksu-amet**“ Võru kultuurimajas Kannel.
T, 27. I kl 19 Elinor Jonesi „**Väljaspool hooaega**“ Luunja kultuurimajas.
K, 28. I kl 19 „**Taaskord**“ Kuressaare kultuurikeskuses.
N, 29. I kl 19 „**Taaskord**“ Orissaare kultuurimajas.
R, 30. I kl 19 John Patricki „**Opal otsib meest**“ Käina kultuurikeskuses.
L, 31. I kl 19 „**Opal otsib meest**“ Märja-maa kultuurikeskuses.
Tel 645 5444,
e-post info@vanabaskiniteater.ee
www.vanabaskiniteater.ee

Kl 19 Marina Carri „**Naine ja hirmutis**“ väikses saalis. Lav Priit Pedajas. Kl 19 „**Kõige tähtsam**“ endises Heliose kinos.
N, 15. I kl 19 Michael Cooney’ „**Raha-uputus**“ suures saalis. Lav Andrus Vaarik. Kl 19 „**Minu oi-valine lahutus**“ väikses saalis. Kl 19 Andrus Kiviräha „**Aabitsa kukk**“ Maalisaaalis. Lav Andrus Kivirähk.
R, 16. I kl 19 „**Rahauputus**“ suures saalis. Kkl 19 Marina Carri „**Naine ja hirmutis**“ väikses saalis. Lav Priit Pedajas. Kl 19 „**Leekrüübe**“ Maalisaaalis.
L, 17. I kl 19 „**Soome hobune**“ suures saalis. Kl 19 „**Metspart**“ väikses saalis. Kl 19 „**Kõik on täis**“ Maalisaaalis.
P, 18. I kl 19 Juan Rulfo „**Pedro Páramo**“ suures saalis. Lav Ingomar Vihmar.
Esietendus! Kl 19 „**Minu oi-valine lahu-tus**“ väikses saalis.
T, 20. I kl 19 „**Soome hobune**“ suures saalis. Kl 19 „**Sügissonaat**“ väikses saalis.
K, 21. I kl 19 Vana Baskini teatri „**Viimane sigar**“ suures saalis. **Tõnu Aava juube-lietendus!** Kl 19 „**Sügissonaat**“ väikses saalis.
N, 22. I kl 19 „**Pedro Páramo**“ suures saalis. Kl 19 Geraldine Aroni „**Minu oi-valine lahutus**“ väikses saalis. Lav Kaie Mihkelson.
R, 23. I kl 19 „**Pedro Páramo**“ suures

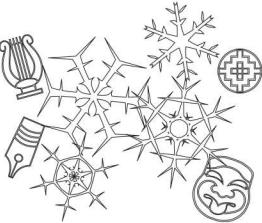
saalis. Kl 19 Jordi Galcerani „**Grönholmi meetod**“ väikses saalis. Lav Hendrik Toompere jr.
L, 24. I kl 19 E. Vetemaa, E. Aule ja M. Karusoo „**Sigma Tau-C705**“ suures saalis. Lav Merle Karusoo. Kl 19 Donald Marguliesi „**Õhtusöök sõpradega**“ väikses saalis. Lav Ain Prosa. Kl 19 „**Kõik on täis**“ Maalisaaalis.
P, 25. I kl 12 Mihkel Ulmani „**Võluõunad**“ suures saalis. Lav Ain Prosa. Kl 19 Andrus Kiviräha „**Eesti matus**“ suures saalis. Lav Priit Pedajas. Kl 19 „**Sügissonaat**“ väikses saalis. Kl 19 „**Aabitsa kukk**“ Maalisaaalis.
T, 27. I kl 19 „**Sigma Tau-C705**“ suures saalis. Kl 19 „**Sügissonaat**“ väikses saalis. Kl 19 „**Leekrüübe**“ Maalisaaalis.
N, 29. I kl 19 „**Jõgi voolab läbi linna**“ suures saalis. Lav Ingomar Vihmar. Kl 19 „**Boulgakoff**“ väikses saalis. Kl 19 „**Kõik on täis**“ Maalisaaalis.
N, 29. I kl 19 „**Jõgi voolab läbi linna**“ suures saalis. Kl 19 „**Boulgakoff**“ väikses saalis.
R, 30. I kl 19 „**Pedro Páramo**“ suures saalis. Kl 19 „**Grönholmi meetod**“ väikses saalis.
L, 31. I kl 19 „**Voldemar**“ suures saalis. Kl 19 Arthur Milleri „**Müügimehe surm**“ väikses saalis. Lav Ingo Normet.

Lotte“ suures majas. Kl 19 „**Vabamõt-leja**“ väikses majas. **Viimast korda!** Kl 19 B. Roche’i „**Vaene loom vihma käes**“ Sadamateatris.
N, 15. I kl 19 M. Ravenhilli, H. Fannini, S. Greenhorni ja A. Morgani „**Võta mind!**“ Sadamateatris. **Teater ei soovita lavas-tust alla 14aastastele!**
R, 16. I kl 19 G. Verdi „**Trubaduur**“ suures majas.
L, 17. I kl 18 „**Peeter Paan**“ suures majas.
P, 18. I kl 16 „**Savoy ball**“ suures majas. Kl 16 luule- ja muusikasalong „**Suve viimne roos**“ väikses majas.
T, 20. I kl 12 ja kl 18 „**Detektiiv Lotte**“ suures majas.
K, 21. I kl 18 „**Pähklipureja**“ suures ma-jas. Kl 19 „**Võta mind!**“ Sadamateatris.
K, 22. I kl 19 J. Styne „**Sugar ehk Džässis ainult tüdrukud**“ suures majas. Kl 19 „**Jäine mõrv**“ väikses majas.
R, 23. I kl 19 E. Albee „**Kõik aias**“ suures majas. Kl 19 G. Verdi ooper „**Rigoletto**“ väikses majas.
L, 24. I kl 19 „**Koidula veri**“ suures majas. Kl 19 „**Kogutud teosed**“ Sadamateatris.
P, 25. I kl 16 „**Vaene loom vihma käes**“ Sadamateatris. Kl 16 R. Hawdoni „**Sviit**“ väikses majas. .

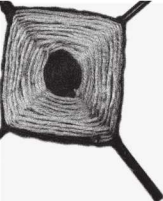
T, 27. I kl 19 „**Jooksvad kulud**“ Sadama-teatris. Kl 19 A. Hellsteniuse „**Elling**“ Tartu SKIs.
K, 28. I kl 19 „**Sada aastat ...**“ suures majas. Kl 19 G. Verdi ooper „**La Traviata**“ väikses majas.
N, 29. I kl 19 A. Adami ballett „**Giselle**“ suures majas. Kl 19 I. Bergmani „**Lärmab ja veiderdab**“ väikses majas.
R, 30. I kl 19 „**Savoy ball**“ suures majas. Kl 19 „**Sviit**“ väikses majas.
L, 31. I kl 19 „**Sugar ehk Džässis ainult tüdrukud**“ suures majas. Kl 19 „**Jäine mõrv**“ väikses majas.
RINGREISID
L, 3. I ja **P, 4. I** kl 13 ja kl 18 „**Detektiiv Lotte**“ Estonias.
P, 11. I kl 13 ja kl 19 „**Memory**“ Pärnu kontserdimajas.
N, 15. I kl 19 „**Memory**“ Jõhvi kontser-dimajas.
L, 17. I kl 13 ja kl 19 „**Memory**“ Estonia kontserdisaalis.
P, 18. I kl 19 „**Sviit**“ Rakvere teatris.
E, 26. I kl 12 ja kl 18 „**Peeter Paan**“ Endla teatris. Kl 11 eelneb balletiloeng Mare Tommingalt.

Eesti Kultuurkapital
täna meeldiva koostöö eest
kõiki oma eksperte,
nõukoogu liikmeid, taotlejaid
ja koostööpartnereid ning
soovib kõigile häid pühi
ja edukat uut aastat!

Mõistus
elu küünlaks
saagu,
Süda armu
allikaks!

Fr.R.Kreutzwald

Soovime kõikidele
muuseumisõpradele
ja kolleegidele Eesti
muuseumidest
rahulikke jõulupühi,
rõõmsat aastavahetust ja
head uut aastat!

Uute kohtumisteni
muuseumides!

Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum
Võrumaa Muuseum
Mõniste Muuseum

www.interpreet.ee

AKADEEMILINE
KAMMERMUUSIKA

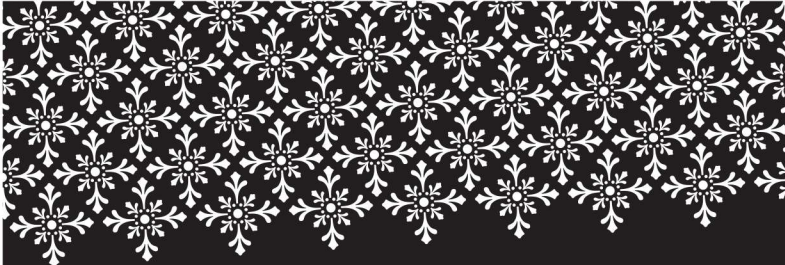

Kadrioru
Lossis

20. 12. kell 18
ANNA-LIISA BEZRODNY
(viilul)
STEN LASSMANN (klaver)
HENRY-DAVID VAREMA
(tšello)

Kavas:
A. Schnittke, F. Mendelssohn
Info: 501 9524

Piletid hinnaga 100 ja 50 kr
müügil Piletilevi müügipunktides
ja tund enne algust kohapeal.

Ajalehekuulutus
ei muuda maailma.
Inimesed muudavad.

Rõõmsaid jõule
ja head uut aastat
maailmaparandajaile!

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

**VANAL AASTAL
SOODSAMAD HINNAD!**

Molière
MISANTROOP
14. jaanuaril kell 19.00 Iisaku Rahvamajas
16. ja 17. veebruaril kell 18.00 KUMU auditoriumis

A. Kivirähk
INGEL, INGEL, VII MIND TAEVA
5., 23., 24. veebruaril kell 18.00 Rahvusraamatukogu Teatrisaalis
(LILIS LAVASTUS!)

F.R. Kreutzwald
KALEVIPOEG
15. ja 16. jaanuaril kell 18.00 KUMU auditoriumis
(VIIMASED ETENDUSED!)

W. Tomczyk
NÜRNBERG
19. jaanuaril kell 19.00 Haapsalu Kultuurimajas
26. ja 27. veebruaril kell 18.00 Rahvusraamatukogu Teatrisaalis
28. veebruaril kell 19.00 Keila Kultuurikeskuses

K. Hensel
KLAMMI SÕDA
23. ja 27. jaanuaril kell 18.00 Rahvusraamatukogu Teatrisaalis
(VIIMASED ETENDUSED!)

Piletid müügil Piletilevi ja Piletimaailma müügipunktides ning Rahvusraamatukogu infoletis.

14. DETS. KELL 18.00 KADRIORU LOSS Tallinn
20. DETS. KELL 15.30 PÄDASTE MÕIS Muhu
23. DETS. KELL 19.00 AMMENDE VILLA Pärnu

VALGUSE HÄÄL
Eriliselt kaunis muusika läbi sajandite

MAI ROSENROTH viiul
CORNELIA LOOTSMANN harf

Friedrich Wilhelm Rust
Sonaat viiulile ja harfile A-duur

Gabriel Fauré
Sicilienne op.78

Ludvig Spohr
Sonaat viiulile ja harfile Es-duur op.113

Jacques Ibert
Entr'acte

Jean-Michel Damase
Sonaat viiulile ja harfile

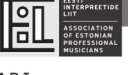
www.piletilevi.ee | www.piletimaailm.com | Tallinna Filharmonia tel. 6699940 www.filharmonia.ee

RAHVUSOOPER
ESTONIA

Jaanuarikuu mängukava
T, 6. I kl 19 F. Loewe' muusikal „**Minu veetlev leedi**“. Dir Mihhail Gerts.
K, 7. I kl 19 „**Minu veetlev leedi**“. Dir Erki Pehk.
N, 8. I kl 19 P. Tšaikovski ja M. Murdmaa ballett „**Pähklipureja**“. Dir Mihhail Gerts.
R, 9. I kl 19 G. Rossini ooper „**Tuhkatriinu**“. Dir Mihhail Gerts.
L, 10. I kl 12 „**Pähklipureja**“. Dir Mihhail Gerts. Kl 19 G. Verdi ooper „**Rigoletto**“. Dir Erki Pehk.
P, 11. I kl 12 „**Minu veetlev leedi**“. Dir Erki Pehk.
N, 15. I kl 19 G. Puccini ooper „**Tosca**“. Dir Mihkel Kütson.
Õpilastele, üliõpilastele ja pensionäridele soodustus 40%! R, 16. I kl 19 J. Straussi operett „**Viini veri**“. Dir Erki Pehk.
L, 17. I kl 12 G. Harangozo lasteballett T. Kocsaki muusikale „**Lumivalgeke ja 7 põialpoissi**“. Dir Mikk Murdvee. Kl 19 „**Tosca**“. Dir Mihkel Kütson.
P, 18. I kl 12 ja **T, 20. I** kl 19 „**Minu veetlev leedi**“. Dir Erki Pehk.
K, 21. I kl 19 kaasaegse tantsu eten-

dused „**Hamlet**“ ja „**Libahunt**“.
Õpilastele, üliõpilastele ja pensionäridele soodustus 40%! N, 22. I kl 19 „**Minu veetlev leedi**“. Dir Mihhail Gerts.
R, 23. I kl 19 „**Hamlet**“ ja „**Libahunt**“. **L, 24. I** kl 19 „**Minu veetlev leedi**“. Dir Mihhail Gerts.
P, 25. I ja **P, 11. I** kl 18 A. Vivaldi „**Aasta-ajad**“. Mängib Ooper-Kvartett, kaastegevad Ene Nael ja Jüri Aarma.
P, 25. I kl 19 „**Mustlasvanker**“. Mustlasmuusikat vanast Euroopast. Mängib Ooper-Kvartett kaastegevad Marko Matvere ja Indrek Kruusimaa.

UUS
KONTSERDISARI
KONTSERDID KUNSTIHOONES

avakontsert 21. 12. kl 17
Tallinna Kunstihoones
(Vabaduse väljak 6)

**PÕHJAVALGUSE
LUMMUSES**
Jaak Lutsoja (akordion)
Kersti Ala-Murr (sopran)

Kavas: E. Grieg, E. Tubin,
O. Sommerfeldt,
M. Ratkje,
W. Stenhammar

Piletid 125.- / 75.-
Piletilevis ja 1 tund
enne algust kohapeal.

www.interpreet.ee

NO99
teater | www.no99.ee

Jaanuarikuu mängukava
E, 5. I, T, 6. I ja **K, 7. I** kl 19 NO85 „**rambo**“.
R, 9. I ja **L, 10. I** kl 19 NO88 „**GEP**“.
T, 13. I, K, 14. I ja **N, 15. I** kl 19 NO86 „**Perikles**“.
T, 20. I kl 19 „**Aktsioon**“.
N, 22. I, R, 23. I, L, 24. I, T, 27. I ja **K, 28. I** kl 19 „**GEP**“.
L, 30. I ja **P, 31. I** kl 19 „**rambo**“.
Teater NO99 kassa on avatud E – R kl 12 – 19, tel 660 5051.

teater
VARIUS

Jaanuarikuu mängukava
E, 19. I kl 18 Heidi Sarapuu „**His Master's Voice**“
Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lav Heidi Sarapuu.
Osades Priit Volmer, Rene, Soom, Tiit Laur (Estonia),
Peeter Kaljumäe, Indrek Sarapuu ja Raivo Mets. Lugu
1939. aastal Eestis tehtud helisalvestiste saatusest
ja Estonia teatri lauljatest Artur Rinnest, Benno
Hansenist, Agu Lüüdikust, Milli Rebasest.
P, 25. I kl 16 „**See ei ole Tammsaare!**“ Tammsaare
muuseumis. **Reserveeritud!**
E, 26. I kl 17 „**See ei ole Tammsaare!**“ Tammsaare
muuseumis. **Broneeritud!**
N, 29. I kl 16 „**See ei ole Tammsaare!**“ Tammsaare
muuseumis. **Broneeritud!**
R, 30. I kl 16 „**See ei ole Tammsaare!**“ Tammsaare
muuseumis. **Broneeritud!**
Piletimüük Eesti Rahvusraamatukogu infoletis
(tel 630 7611). Kollektiivtellimused veebruari- ja
märtsikuu etenduste **kontor@varius.ee**

Eestikeelne aineõpe vene koolis jätkub

Hinnatud kirjatööd ja nende hankimise vaev peegeldas peale õpilaste keeleoskuse koolide erinevat valmisolekut reformiks ja jätkuvalt vastuolulisi hoiakuid.

Anu-Reet Hausenberg

Venekeelse gümnaasiumi kaua räägitud üleminek osaliselt eestikeelsele õppele suudeti aasta tagasi käima lükata. Selles on nähtud päästerõngast, mis parandaks vene kooli lõpetajate eesti keele oskust. Laual seisab siiani viir õpilaste kirjatöid, mille najal pidime kevadel hindama reformi alguse edukust. Tegelikult on hindamiseks vara. Tööd rääkisid palju rohkem, kui mahtus väikesse uuringukokkuvõttesse (Hausenberg ja Saarlo, Haridus 2008, nr 9-10). Kirjatööd ja nende hankimise vaev peegeldas peale õpilaste keeleoskuse koolide erinevat valmisolekut reformiks ja jätkuvalt vastuolulisi hoiakuid. Mõistagi see ei üllata, sest õieti alustati alles 2005. aastal. Ehk oli äratjaks uuringufirma TNS Emor 2004. aasta lõpul tehtud analüüs, mille andmeil pidas tollal ainult 14% venekeelse gümnaasiumide juhtidest oma kooli üleminekuks tehtud ettevalmistusi piisavaks. Õpetajate täienduskoolitusi pakkusid kibekiiresti HTMi ja MEISI tellimusel nii kõrgkoolid kui ka koolitusfirmad. Kordusuuring 2006. aasta lõpus osutas, et hoiak ja suhtumine oli küll paranenud, aga arvud näitasid olukorra tõsidust. 77% õpetajatest ei olnud ikka valmis eestikeelseks aineõppeks, põhjuseks ikka eeskätt ebapiisav eesti keele oskus, aga ka psühholoogiline ping. Kuigi 51% õpetajaist oli vahepeal saanud eestikeelse aineõppega seotud metoodika täiendusõpet, tunnistati jätkuvalt metoodilise ettevalmistuse nõrkust ja oodati tuge asjakohastest õppematerjalidest.

Samal ajal jätkusid nii keeleõppe- kui ka metoodikakursused, keeleõpetajaid on meil piisavalt ja koolitav oskab juba õppe kvaliteeti hinnata. Ent **aine- ja keeleõppe lõimimine (nn LAK-õpe)** oli veel aasta tagasi enamikule hämar mõiste: seda kas samastati keelekümbelusega või kujutleti lihtsalt aine õpetamisena eesti keeles. Kuna seda rakendatakse maati mõnevõrra erinevalt, pole ka universaalset teooriat. Siiski on välja kujunenud rida põhimõtteid, mida õpetaja peab arvestama, et tagada nii aine kui ka keele omandamine. Paraku algasid täienduskoolitused koordineerimatult, näiteks varieerus metoodikakursuste maht 20–120 tunnini. Hariduskorralduslikes dokumentides ei ole aga tänini täpsustatud, milliseid teadmisi ja oskusi on vaja kakskeelse aineõppe õpetajal.

Ka 2006. aasta suvel alanud Tallinna ülikooli arendustöö „**Uus eesti keele ja kakskeelse õppe süsteem Tallinna ülikoolis**” (UUEKS) üks eesmärgi oli aineõpetajate täienduskoolitus. Kõigepealt määratletigi tõhusaks keele- ja aineõppe lõimimiseks vajalikud teadmised ja oskused ehk teisisõnu – kakskeelse aineõppe õpetaja pädevusnõuded. Nendele rajati täienduskoolituse õppekavad, koolitajate koolitus ja lõpuks ka õpetajate täienduskoolitus. Paralleelselt koostati aineõpetajaid keeleõppes toetavat metoodikaraamatut. Selline ettevalmistuste järjekord näib kõigiti loogiline ja eesmärgikohane. Iseasi, kui palju sellest oli või on tegelikult abi. Vähemalt 2007. aasta sügisel ei jõudnud veel meie koolitustes osalenud õpetajad klassi ette. Teatavasti alustati ülemineku ühe, 35-tunnise eesti kirjanduse kursusega, mida valdavalt sobitusid õpetama eesti keele õpetajad (lähemalt on iseloomustanud nende täienduskoolituse probleeme Ave Mattheus Õpetajate Lehes 26. X 2007). TLÜ arendustöö käigus koolitati järgmiste üleminekuainete õpetajaid ja seejuures polnud enam lihtne leida koolitatavaid. Kuigi täienduskoolituse õppekava oli koostatud nii paindlik, et võimaldanuks metoodikakursusele tulla alles piisava eesti keele oskusega, kujunes rühma koosseis ebaühtlaseks. Kas kiirustas õpetajaid tagant oskamatus oma keeleoskust hinnata või hirm kaotada töö?

LAK-õppe edukus sõltub suurel määral õpetaja ettevalmistusest. Keele- ja aineõpet lõimivad võtted eeldavad aktiivset suhtlemist tunnis. Ebakindlus õpetuskeeles tekitab õpetajas lisapinget ja vigases eesti keeles antud teadmised pärsivad laste motivatsiooni ning õpitulemusi. Kahtlemata mõjutab aine omandamist ka õpilaste keeleoskus. Kuigi viimastel aastatel on koolid innukalt liitunud hilise keelekümbeluse programmiga ja laiendatud on ka eestikeelset aineõpetust põhikoolis, jäid need pingutused 2007. aasta septembris suure osa X klassi õpilaste jaoks hiljaks. Kõigest hoolimata on hea, et seekord reformi algust enam edasi ei lükatud.

Eestikeelse kirjandusõppe argipäeva püüdsime hinnata

kirjatööde kõrval ka tunde külastades ja õpetajaid küsitledes. Õpetamine kulges suuremate tõrgeteta, õpetajate keeleoskus oli enamasti piisav, kuna kirjandust hakkasid valdavalt õpetama eesti keele õpetajad. Pealegi oli enamikus koolides eestikeelne kirjandusõpe olemas juba varem. Õpilaste aktiivsus olenes ilmselgelt nende keeleoskusest: eesti keele süvaõppega koolis osales mõttevahetuses kogu klass, ebaühtlase keeletasemega klassis domineerisid üksikud. Just nõrgema keeleoskusega õpilased (ja õpetajadki) ilmutasid eestikeelse õppe suhtes vastumeelsust. Peale keeleoskuse peeti õppetööd takistavateks asjaoludeks tehniliste vahendite ja raamatute puudust, ajanappust ja õpilaste vähest lugemishuvi. Kõik uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et 35 tundi eesti kirjanduse kursuse tarvis on liiga vähe, ka värsket Anne Nahkuri kirjandusõpikut peeti selleks liiga mahukaks. Kritiseariti tekstivalikut ja nõrka seost õpituga, näiteks vene kirjanduse ja kultuuriga. Otstarbekaks peeti töövihikut ja õppetööd rühmatundides. Täisklassiga ei saa piisavalt teises keeles arutleda, vahetusoskust arendada ega tegevust keeleoskusest lähtuvalt diferentseerida, mis on keeleõppe seisukohast hädavajalik. Sooviti näha ka tihedamat koostööd teiste ainetega (ajaloo, vene kirjanduse jne) õpetajatega ja kogemuste vahetamist teiste koolidega. Peaaegu kõik vene koolid, välja arvatud süvendatud eesti keele õppega gümnaasiumid, tunnevad puudust eestikeelsest lugemismaterjalist.

Leiti ka innukalt võimalusi korraldada õpilastele ekskursioone kirjanike sünnikohta, kultuuri- ja kirjandusloolistesse paikadesse, et viia nad kontakti reaalse kultuuriruumiga, kus nad elavad. Paraku napib selleks riigi toetust, rahataotluste kirjutamiseks aga jääb suure koormusega õpetajatel puudu ajast ja oskusest.

Võrdluseks vaadeldi ka mõningaid ühiskonnaõpetuse tunde, millega katsetati esmakordselt. Aine käsitlemist pidurdas õpetajate vähene keeleoskus, aga kõige rohkem torkas silma õpetaja oskamatus siduda ainet keeleõppega. Seda korvas küll mõnevõrra õpetaja püüdlikkus ja põhjalik ettevalmistus tunniks. Kirjanduse tundidega võrreldes olid samad õpilased märksa tuimemad ega ilmutanud aine vastu huvi. Täisklassiga ei saanud õpetaja piisavat tagasisidet arusaamise kohta, õpetajalgi jäi vajaka motiveeritusest ja enesekindlusest.

Õpilaste eesti keele oskuse arengut kirjaliku väljendusoskuse põhjal on lähemalt käsitletud eelmainitud Hariduse artiklis. Keeleoskus ei varieerunud mitte ainult piirkonniti, vaid ka kooliti. Mõistagi oli peajagu kõigist üle eesti keele süvaõppega klass, kus isegi sügisel ja kevadel kirjutatud tööd olid võrdsest heal tasemel. Seevastu üks tavakooli klass näitas üllatavat keeleoskuse paranemist, teine aga üldse mitte. Kui sügisel kirjutati suvalisest lemmikraamatust, siis olid need ilmselgelt vene keeles loetud ja sageli ka õppekavas. Kevadel tuli kirjutada vabalt valitud eesti kirjanduse teosest. Paraku osutusid paljud kirjatööd isegi sügisestest nõrgemaks. Ühes töös ongi piiratud vaid oma hoiaku väljendamisega: „*Mulle ei meeldi üldse eestikeelne teoseid, sest ma ei saa aru saada, mida tahab tosiselt autor öelda. Ma ei näe kujutist, mis on venekeelse teoses. Mulle ei meeldi ka eesti keel. Ta pole nii ilus kui vene keel*”.

Kuigi koolide, klasside kui ka õpetajate valmisolek eestikeelseks õppeks suuresti kõigub, jäi kõlama õpetajate arvamus, et eesti kirjanduse õpetamine eesti keeles on edukas, kui seda teeb kompetentne, hea keeleoskusega, pühendunud õpetaja, kes oskab eesti kirjanduse õpilastele huvitavaks teha ning seejuures ka keelekasutusele tähelepanu pöörata. Täiendusõppes tahavad õpetajad saada kakskeelse aineõppe metoodika kursusi, kuulda rohkem Eesti kultuuriloo, kaasaegsest ja pagulaskirjandusest ning kaasaegsest lastekirjandusest. Lektoritena eelistatakse teoreetikuile praktikuid ja kogenud kolleege.

Kuigi eesti kirjanduse eestikeelne õpe on alanud üldiselt hästi, nõuab reformi edasine edu jätkuvalt sihikindlat tööd ja arukat suunamist. On selge, et ülemineku perioodil on suurem nii õpetajate kui ka õpilaste koormus, et aine õpetamine teises keeles on aeglasem, et keeleõpe nõuab lisa-aega ja tulemusedki võivad osutuda esialgu soovitud kesisemaks. Kõike seda tuleb arvestada tunni- ja ainekava koostamisel ja õppematerjalides, mis tööpoolest peavad toetama õppetööd. Paras proovikivi on tänavune ühiskonnaõpetus. Selle kulgu ja tulemusi analüüsivad loodetavasti järgmised uurimused.

Kelle emakeele päev?

Haridus- ja teadusministeerium teavitas Euroopa keeltepäeval Eesti üldsust muu hulgas ka sellest, et „1996. aasta 14. märtsist on Eestis tähistatud kauni emakeele päeva ehk Kristjan Jaagu päeva, alates 1999. aastast on 14. märts Eestis riiklik tähtpäev, millega väärtustatakse kõiki Eestis kõnel-davaid emakeeli” (vt Keele Infoleht 26. IX 2008, lk 2). Kuidas mõistab Eesti Emakeeleõpetajate Selts Eesti riigi emakeele päeva, seadusega sätestatud riikliku tähtpäeva ja lipupäeva sisu?

Eesti Emakeeleõpetajate Selts: Eesti keele ja kirjanduse õpetajad on seni mõistnud emakeelepäeva, mida tähistatakse Meinhard Laksi algatatud traditsiooni kohaselt 14. märtsil ehk Kristjan Jaak Petersoni sünnipäeval, eesti keele austamise ja väärtustamise päevana. Kaunis eesti keel vajab oma päeva. Kristjan Jaaku peetakse esimeseks eestlasest kirjanikuks, seega on paslik tema luuleridadest johtuvalt mõelda eesti keelele kui eestlaste emakeelele.

Eestis kui kodanuriigis sai ühe inimese algatusest väärika mõtte kandja. Riigi kohus on hoida ja säilitada eesti keelt ja kultuuri. Lennart Meri on öelnud oma 13. märtsil 1996. aastal ETVs peetud kõnes „Keeletus sünnitab seadusetust”, et Eesti jääb igavesti püsima ainult tingimusel, kui me mõistame, et selle eeldus on tugev eesti keel ja kultuur. Kord aastas eesti keele auks lipuheiskamine on auasi. Loomulikult peaksid teiste keelte õpetajad sel päeval rõhutama just eesti keele väärtust ja rääkima heade eestikeelsete tõlgete vajalikkusest. Emakeelepäeval tehakse mitmeid üritusi nii haridus- kui ka kultuuriasutustes. See päev on leidnud koha õpilaste teadvuses ja südames, laiemas üldsuseski. Ei ole eesti keele õpetajat, kes jätaks oma koolis selleks päevaks midagi organiseerimata, kirjandus- ja keeleinimesed on sel puhul nõutud ja oodatud esinejad.

Ka HTMi keeleosakonna nõunik Jüri Valge näeb Kaarel Tarandi kriitilisele seisukohavõtule (Sirp 31. X 2008, lk 24) vastates (vt Sirp 14. XI 2008, lk 2) emakeele päeva kõigi Eestis elavate rahvaste emakeele päevana. Milliseid üritusi teil sellise määratluse korral emakeeleõpetajatenä järgmise aasta 14. märtsil tuleks korraldada? Ja kuidas on lood teie seltsiga? Kas hakkate põhikirja muutama?

Eesti emakeeleõpetajad korraldavad 14. märtsil endiselt üritusi emakeele – eesti keele – auks ja ülistuseks. HTMi nägemus tekitab EESI liikmeskonnas hämmeldust. Imelik on riigiametnike suhtumine: nii ruttu pärast hr Laksi lahkumist hakatakse emakeelepäeva ideed ümber mõtestama – tema mõte oli eesti emakeele väärtust rõhutada. Senini on kõik Eesti koolides õppivad venelased, ukrainlased, soomlased, romid jt suhtunud emakeelepäeva kui eesti keele päeva. See on olnud pidulik ja südamlilik ja tähtis päev, mitte kellelegi vastandumine, millegi halvustamine ega teiste keeltega sõdimine. 26. septembril on Euroopa keeltepäev, mis sobib kõikide Euroopa Liidu räägitavate keelte esiletõstmiseks ja austamiseks. Sel päeval saab rõhutada mitmete keelte oskamise olulisust, tolerantsi teiste keelte suhtes.

Eesti Emakeeleõpetajate Selts ei hakka muutama oma nimetust ega põhikirja: käsitame eesti keelt emakeelena, seltsi põhikirjaline eesmärk on väärtustada eesti keele ja kirjanduse õppimist ning õpetamist. EESI seisukoht on, et emakeelepäeva tähtsust ei tohi devalveerida. HTMi keeleosakonnalt ootab selts tõhusat tegevust eesti keele kaitsel ja arendamisel: tuleb tagada koolides eesti keele tundide piisav arv, et noored õpiksid angliseerivas maailmas emakeele väga hästi selgeks, ning eesti keele ja kirjanduse õpetajate piisav kvalifitseeritud juurdekasv ja väiksem töökoormus. Oma põhikirja muutmiseks pole EESil põhjust. EES loodab siiralt, et haritud ja mõtleval eestimaalasele pole emakeelepäeva sisu vaja selgitada.

Vastus on koostatud EESI listiarutelu põhjal

Küsinud **Aili Künstler**

SIRP

INFOTELEFON 682 9070
FAKS 682 9071
TOIMETAJAD 564 50 108
e-post sirje@sirp.ee
Sirp Internetis
www.sirp.ee

Peatoimetaja Kaarel Tarand 682 9076 kaarel@sirp.ee
Teater Margot Visnap 682 9079 margot.visnap@sirp.ee
Muusika Igor Garšnek 682 9073 igor@sirp.ee
Esseistika Valde-Sten Maiste 682 9074 valle@sirp.ee
Kirjandus Jan Kaus 682 9072 jan@sirp.ee
Kunst Reet Varblane 682 9073 reet@sirp.ee
Film Tarmo Teder 682 9078 tarmo@sirp.ee
Kujundus Piia Ruber 682 9077 piia@sirp.ee
Keeletoimetaja Aili Künstler 682 9075 aili@sirp.ee
Korrektor Tiina Kivikas 682 9075 tiinak@sirp.ee
Reklaam, sekretär Sirje Kaus 682 9070 sirje@sirp.ee

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas-Murula, Doris Kareva, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Tiina Mattisen, Kristel Pappel, Toomas Paul, Kristiina Ross, Hanno Soans.

Väljaandja **Sihtasutus Kultuurileht, 10146 Tallinn, Voorimehe 9**

Toimetuse aadress ja postiaadress, **10146 Tallinn, Voorimehe 9**

Trükk, AS Printall, Peterburi 64a.

Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada tel 617 7717.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressinõukogusse: pn@eal.ee või tel 646 3363.

Honorari makstakse iga kuu II ja IV neljapäeval. Honorariprobleemide korral võtta ühendust e-posti aadressil katrin@kl.ee või tel 683 3105.

VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

